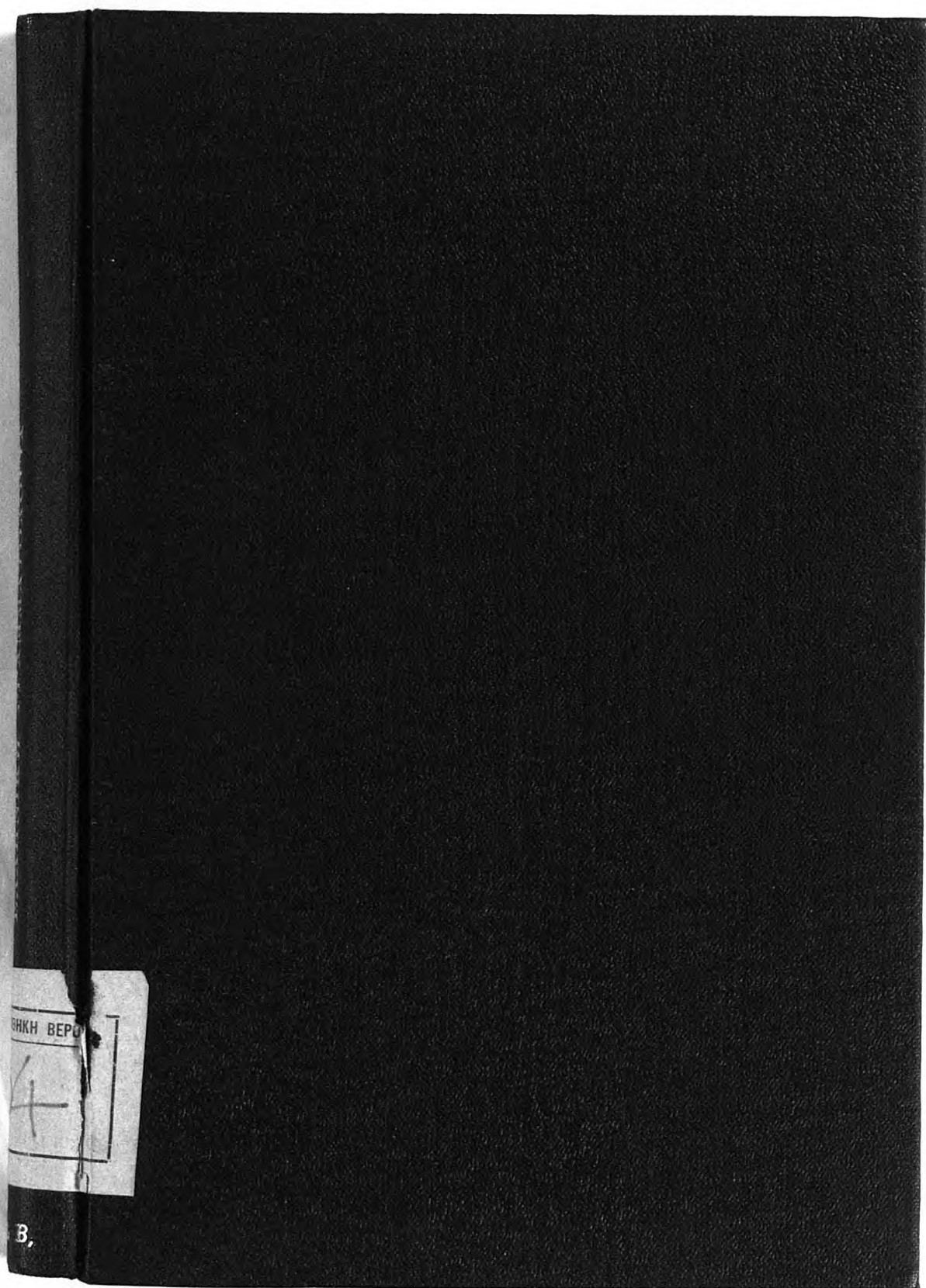

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

700 ΒΕΡΟΙΑΣ

Αριθ. εις 354

Εξ αγοράς Δωρεά
Βερούνη 'Α.Υ.Τ.

GRVER. 00127

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δ

7

Απρ

Εξ

16

Β. ΚΟΠΠΙΟΥ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ
ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΘΕΝ ΚΑΙ ΠΛΟΥΤΙΣΘΕΝ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΝΕΩΤΑΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΥΠΟ
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΑΛΑΝΗ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.
ΕΠΗΥΣΗΜΕΝΗ ΚΑΙ ΔΙΩΡΘΩΜΕΝΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ

1880

Αρ. 354

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Δ
 7
 'Αρ
 'Εξ
 16

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΠΗΖΟΛΟΓΙΑΣ
 ΕΤΕΡΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΝ ΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΩ ΚΑΙ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ

ΠΡΑΞΕΙΣ

ΤΗΣ ΕΤΕΡΩΣ

ΤΗΣ ΕΤΕΡΩΣ

ΣΤΑΘΕΡΑ ΚΑΙ

ΕΝ ΤΩ ΕΛΛΗΝΙΚΩ ΚΑΙ ΤΩ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩ

1880

ΤΩ:

ΕΞΟΧΩΤΑΤΩ: ΙΑΤΡΩ:

Δ. ΟΡΦΑΝΙΔΗ:

ΚΑΘΗΓΗΤΗ:

ΚΑΙ

ΠΡΟΕΔΡΩ: ΤΟΥ ΙΑΤΡΟΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΑΝΤΙ ΠΟΔΛΩΝ

ΕΛΛΑΧΙΣΤΟΝ ΤΟΔΕ

ΕΜΜ, ΓΑΛΑΝΗΣ

Δ. ΟΡΘΑΝΙΗ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Κατὰ Ὀκτώβριον π. ε. διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς ε'. τάξεως ἐν τῷ Ἀρσακείῳ ἐπεφορτίσθην ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου νὰ διδάξω καὶ σύντομον ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ὅπως αἱ μαθήτριάι ἐξερχόμεναι ἔχωσι γνῶσιν τινα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν ἡμετέρων προγόνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγχειρίδιον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κατάλληλον δὲν ὑπῆρχε, διότι ἡ μὲν ἱστορία τῆς φιλολογίας τοῦ Ὀδοφρ. Μυλλέρου ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Κυπριανοῦ μεταφρασθεῖσα εἶνε λίαν ἐκτεταμένη καὶ ἀτελής, ἡ δὲ τοῦ Κ. Σχινᾶ λίαν συνοπτική, ἀπεφάσισα νὰ μεταφράσω τὴν τοῦ Κ. Κοππίου συνετεταγμένην διὰ τοὺς μαθητὰς τῶν Γυμνασίων τῆς Πρωσσίας, ἣν καὶ κατὰ τι τροποποιήσας καὶ ἐπαυξήσας, ὁδηγοὺς ἔχων πάντοτε τὰ νεώτατα γερμανικὰ συγγράμματα, ἐκδίδωμι ἤδη εἰς φῶς.

Τὴν μέθοδον τοῦ συγγραφέως κατὰ περιόδους ἐτήρησα, διότι ταύτην θεωρῶ ὡς τὴν καταλληλοτάτην πρὸς κατάληψιν τῆς βαθμιαίας πνευματικῆς ἀναπτύξεως τῶν Ἑλλήνων. Εἶνε δὲ περιττὸν νὰ εἴπω ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἐγχειρίδιον τοῦτο, πέντε περιόδους τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας περιλαμβάνον καὶ πραγματευόμενον τὰ καθ' ἕκαστα εἶδη τοῦ λόγου μέχρι τῆς ἀλώσεως

τοῦ Βυζαντίου, δύναται νὰ ἀποβῇ χρήσιμον οὐ μόνον
εἰς πάντα φοιτητὴν τοῦ Πανεπιστημίου καὶ μαθητὴν
τῶν Γυμνασίων, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα φιλομαθῆ ἐπιθυ-
μοῦντα νὰ λάβῃ γνῶσιν τοῦ εὐγενεστέρου μέρους τῆς
ἐλληνικῆς ἱστορίας.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΓΑΛΑΝΗΣ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Ἐξαντληθείσης μετὰ πέντε ὁλόκληρα ἔτη τῆς πρώτης ἐκδόσεως τῆς παρούσης Γραμματολογίας, δὲν ἐσκόπουν βεβαίως νὰ προβῶ εἰς νέαν αὐτῆς ἐκδοσιν καὶ νὰ ὑποστῶ νέας θαπάνας, ἂν μὴ τινες καὶ τῶν ἐξω καὶ τῶν ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καθηγητῶν παρώτρυνόν με πρὸς τοῦτο, εἰσαγαγόντες ἐπὶ τέλους καὶ τὸ χρησιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον τοῦτο μάθημα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὅτι δὲ πρὸ πολλοῦ ὤφειλε νὰ εἰσαχθῇ ἡ διδασκαλία τῆς ἱστορίας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν τοῖς Γυμνασίοις τοῦ Κράτους, τοῦτο εἶνε ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας· διότι οὐ μόνον τὸ πνεῦμα τοῦ περὶ Γυμνασίων θεμελιώδους νόμου ἐν τοῖς ἐγκυκλίοις μαθήμασι καταλέγει καὶ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ ἐν ἅπασιν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τούτου εἶνε ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ, ἐν δὲ τοῖς προγράμμασι ῥητῶς ἀναγράφεται.

Εἶνε δὲ ὅλως ἀκατάληπτον πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ μεμορφωμένος προσηκόντως τελειόφοιτος τοῦ Γυμνασίου, ἂν ὀλίγους μόνον συντακτικοὺς ἢ γραμματικοὺς κανόνας ἐντεῦθεν ὡς ἐφόδιον ἀποκομίζων ἐξέλθῃ ἐντελῶς ἀδαῆς τοῦ φιλολογικοῦ πλούτου τῆς πατρίδος του, καὶ ἀγνοῇ καὶ τὰ κοινότερα ὀνόματα τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἄλλοτε ἔλαμψαν ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τασαύτην δόξαν περιεποίησαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ὄνομα.

Ἡ ἱστορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων δὲν πρέπει μόνον ἐν τῇ Δ' τοῦ Γυμνασίου τάξει νὰ διδάσκηται συνοπτικῶς, ἀλλὰ πρέπει καὶ εἰς πάσας αὐτοῦ τὰς τάξεις νὰ διδῇται τοῖς μαθηταῖς ὡς βοήθημα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν συγγραφέων. Ὑπάρχει γενικὴ συνήθεια παρὰ τοῖς διδασκάλοις, πρὸ τῆς ἐρμηνείας τοῦ συγγραφέως νὰ ὑπαγορεύωσι τοῖς μαθηταῖς

εἰσαγωγὴν τινα. Ἄλλ' ἀντὶ τὴν κατὰ τὸ βίβλιον τοσοῦτος χρόνος ἐπὶ ματαίῳ, δὲν ἦτο προτιμώτερον νὰ ἀναγινώσκωσιν οἱ μαθηταὶ τὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν συγγραμμάτων τοῦ συγγραφέως ἐν τοιοῦτῳ τινὶ ἐγχειριδίῳ, ὃ δὲ καθηγητὴς ἢ διδάσκαλος νὰ περιορίζηται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν μόνον τῶν ἐκεῖ λεγομένων; Οὕτω γιγνομένη ἡ διδασκαλία καὶ τερπνοτέρα καθίσταται καὶ καρποφοροτέρα ἀποβλίνει, ἢ ἡ ξηρὰ ὑπαγόρευσις καὶ ἡ νεκρὰ ἐκ τετραδίων ἀντιγραφὴ. Οἱ λέγοντες ὅτι ὁ μαθητὴς δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ ἄλλο βιβλίον πλὴν τῆς Γραμματικῆς καὶ τοῦ ἐρμηνευομένου συγγραφέως ἀπατώνται οἰκτροῦς. Οὐδέποτε δύναται νὰ ἀναπτυχθῇ προσηκόντως ὁ νοῦς τοῦ μαθητοῦ, ἂν μὴ ἐν τούτῳ διεγερθῇ τὸ φιλομαθὲς καὶ μὴ ἐθισθῇ αὐτὸς νὰ ἀνευρίσκῃ πολλά, ἢ νὰ μελετᾷ πλεονέστερον, ὅ,τι δι' ὀλίγων ἔμαθεν ἐν τῇ σχολείῳ.

Δὲν εἶνε δὲ δίκαια καὶ τὰ παράπονα πολλῶν, ὅτι οἱ μαθηταὶ δαπανῶσι πολλά πρὸς ἀγορὰν βιβλίων. Ἐν Ἑλλάδι ἔνθα ἡ μέση ἐκπαίδευσις γίνεται δωρεάν καὶ προσιτὴ καθίσταται καὶ εἰς τὸν πενέστατον πολίτην, εἶνε ὅλως παράλογος ἀπαίτησις τὸ νὰ θέλωσιν, ὥστε καὶ ἐν τῇ σχολείῳ ἀντὶ χάρτου νὰ εἰσχυθῇ πάλιν ἡ κολοκύνθη, ἢ ἡ ἄμμος, ἀντὶ δὲ καλῆμου νὰ μεταχειρίζωνται οἱ παῖδες τῶν τοῦς δακτύλους, καὶ νὰ ἀποστηθίζωσι μὲν ἔτι τοὺς κανόνας τοῦ Λακκάρεως νὰ ἔχωσι δὲ τὸ λεξικὸν τοῦ Βαρίνου. Ἡ δὲ μομφὴ αὐτῶν κατὰ τῶν διδασκάλων καὶ καθηγητῶν, ὅτι οὗτοι εἶνε βιβλιοκάπηλοι καὶ διὰ τῆς ἀπειλῆς ἀναγκάζουσι τοὺς παῖδας νὰ ἀγοράζωσι τὰ βιβλία τῶν, ὅπως οὗτοι θησαυρίζωσιν, εἶνε ὡσαύτως ἀδικοτάτη καὶ ἀνυπόστατος, ὥς ἡ προηγουμένη. Σπάνιον θὰ ἦνε ἴσως τὸ παράδειγμα διδασκάλου ἔχοντος τοιοῦτον καπηλικὸν χαρακτῆρα. Τοῦναντίον μάλιστα οἱ πλείστοι τῶν ἐκδοτῶν δωροῦνται τὰ βιβλία τοῖς ἀπορωτέροις τῶν μαθητῶν τῶν, καὶ τοιοῦτοι ἄποροι ἐν Ἑλλάδι μαθηταί, ὅταν πρόκειται περὶ δωρεᾶς, χειροτονοῦνται ἐν ἀκαρεῖ πλείστοι. Δὲν θεωροῦσι δὲ καὶ πολλοὶ τῶν πράγματι εὐκαταστάτων ἀτιμωτικὸν τίτλον τοῦ νὰ προμηθευθῶσι φύλλον πενίας, ὅταν ἦνε ἀνάγκη νὰ χαρισθῇ αὐτοῖς εὐτελές τι βιβλίον· διότι ἡ μάθησις ἐν Ἑλλάδι νομίζεται ὡς πολυτέλεια, εὐλογος δὲ

καὶ δεικναιολογημένη δαπάνη, πᾶσα ἢ ἐκ τῆς ἰδιοτροπίας τῶν υἱῶν των προερχομένη.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν Ἑλλάδι οὐδεμία πρέπει νὰ ὑπάρχῃ συγγραφικὴ κίνησις. Τῶν καθηγητῶν αἱ χεῖρες πρέπει νὰ θραύσωσι τὸν κάλαμον, οὐδεμία πλέον νὰ ᾔνε ἄμιλλα, οἱ δὲ διδάσκαλοι ἅπλοὶ χειρῶνακτες νὰ ἐξέρχωνται ἀπὸ τῆς μιᾶς καὶ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν ἑτέραν θύραν ὑπὸ μάλης κρατοῦντες σκυληκόβρωτον Γραμματικὴν, μέχρις οὗ ἀναφανῶσιν αἴφνης οἱ μέλλοντες νὰ προικίσωσι τὴν νεολαίαν διὰ σοφῶν συγγραμμάτων. Ἀλλ' οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου καὶ ἐν οὐδεμιᾷ ἐποχῇ ἀνεβλάστησαν εὐθὺς Θουκυδίδαι καὶ Πλάτωνα, Οἰμβόλδοι ἢ Γοῖθιοι, Σαίξσπῆραι καὶ Σοφοκλεῖς, Τάσσοι καὶ Ἀρίοστοι, πάντα δὲ τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη εἶχον πρότερον ἄλλας βεβαίως πλείστας Γραμματικάς, πρὶν ἀναφανῶσιν αἱ τοῦ Κουρτίου καὶ Κυνέρου, ἄλλας ἱστορίας πρὶν ἐκδοθῶσιν αἱ τοῦ Μουσενίου καὶ Δροϊζενίου, ἄλλας Γραμματολογίας, πρὶν γραφῶσιν αἱ τοῦ Μυλέρου καὶ Βερκίου, ἐν γένει δὲ ὡς πᾶσα τέχνη, οὕτω καὶ ἡ ἐπιστήμη βαθμιαίως καὶ κατὰ μικρὸν τελειοῦται, καὶ πρέπει νὰ ἀφεθῇ ἐλεύθερος ὁ συναγωνισμὸς καὶ οἱ διδάσκαλοι οὐ μόνον διὰ τῆς γλώσσης νὰ ἐνεργῶσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ πνεύματος νὰ καλλιεργῶσι καὶ διὰ τῆς γραφίδος νὰ μεταδίδωσι τὰς γνώσεις των διότι οὕτω κατ' ὀλίγον θὰ προέλθῃ καλόν τι καὶ διὰ φιλολογικῶν ἔργων ἀξίων λόγου θὰ πλουτισθῇ τὸ ἡμέτερον ἔθνος. Καὶ ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα ὑπάρχει μεγάλη ἐπιστημονικὴ ἀθροέντις, χιλιάδες ἐκδίδονται ὑπὸ τῶν διδασκάλων διδακτικὰ βιβλία, ἀλλ' οὐδὲν γίνεται παράπονον, οὐδεμία ἐγκύκλιος ἀπαγορεύει τὰ τοιαῦτα. Τούναντίον δὲ ὁ πρῶτος ὑπουργὸς τῆς παιδείας ἐν Πρωσίᾳ ἐζήτησε κατηγορηματικῶς νὰ τῷ ἀναγγείλωσιν οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων, ποῖα κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἦτο ἡ συγγραφικὴ τῶν γυμνασιακῶν καθηγητῶν ἐργασία. Καὶ εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι ἐν Εὐρώπῃ ἐπιστημονικαὶ πραγματεῖαι μᾶλλον ἀπαιτοῦνται παρὰ τῶν καθηγητῶν καὶ μείζων εἰς αὐτάς διδεται ἀξία, ἀλλ' ἀφοῦ παρ' ἡμῖν πᾶν ἐπιστημονικὸν οὐδαμοῦ εὗρίσκει ὑποδοχὴν, δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἔστω καὶ ὀλίγω ὠφελίμον νὰ ἀφήσωμεν τοσάχιστον τὸν κάλαμον εἰς τὰς χεῖρας τοῦ διδασκάλου, ἵνα συρράπτῃ ἔστω καὶ κακῶς τινα, ὅπως

μὴ ἀπομάθῃ οὕτω τὴν τέχνην τοῦ σκέπτεσθαι, ἐλεύθερον δὲ τὸ στάδιον τῆς συγγραφῆς καὶ ἐκλογῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων εἰς αὐτοὺς τούτους ἐπὶ ζημίᾳ τῶν πολιτῶν ἀσημάντῳ ; Ὅτι δέ, ὥς ἔχει ἡμῖν τὰ πράγματα, ἡ ἐκλογὴ τῶν διδακτικῶν βιβλίων γίνεταί καλλίτερα ὑπ' αὐτῶν τῶν διδασκάλων, ἢ τῇ συστάσει τοῦ ὑπουργείου, εἶνε πάσης ἀμφιβολίας ἐκτός.

Ταῦτα προετάρξαμεν οὐχὶ δι' ἄλλο, ἢ διότι φοβούμεθα, μὴ ἀφοῦ κατὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ὑπουργείου ἐγκύκλιον πᾶν ὁπωσοῦν ἐπιστήμης μετέχον βιβλίον θὰ ἀποδιωχθῇ, πλημμυρήσῃ ἡ Ἑλλάς ἀλφαριθμητῶν καὶ ἀναγνωσματοπαιγνίων, μυθιστοριῶν καὶ ἄλλων τοιούτων ἐλαφρῶν, ἀλλ' ἐπικινδύνων ἀναγνωσμάτων, ἡ δὲ ἑλληνικὴ νεότης δὲν θὰ θερμίζηται πλέον ἀναγινώσκουσα βιβλία ζωπυροῦντα τὸ αἶσθημα καὶ ἀναπτύσσοντα τὸν νοῦν, ἀλλὰ θὰ ἀρύηται τὰς γνώσεις τῆς ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἢ ἐξ ἀσφαῶν καὶ συγκεχυμένων σημειώσεων, ἃς ἀποκομίζει ἐκ τῆς παραδόσεως τοῦ διδασκάλου.

Ἡ ὕλη τῆς β' ἐκδόσεως εἶνε ἡ αὐτὴ τῇ τῆς α'. Προσετέθησαν δὲ μόνον χάριν τῶν διδασκόντων προεισαγωγικαί τινες γνώσεις ἐκ τῆς Γραμματολογίας τοῦ Bergk καὶ δύο ὁλόκληρα κεφάλαια περὶ ἐπιστολογραφίας καὶ μυθιστορίας παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἔτι δὲ προσελήφθη κείμενον ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλα τινὰ ἀσαφέστερα διελευκάνθησαν.

Οὕτω τὸ βιβλίον κατὰ $\frac{1}{4}$ τυπογραφικὰ φύλλα αὐξηθὲν καὶ ἐκ 18 νῦν ἀπαρτιζόμενον παραδίδεται εἰς τὴν ἐπιεικῆ κρίσιν τῶν διδασκάλων.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι μέχρι Ὁμήρου, ἡ δὲ ὄνειροπολῶν πνευματικὸς τῶν Ἑλλήνων βίος	36
ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
Ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ἡ ἢ πνευμα- τικὴ ἀνάπτυξις τινῶν φυλῶν	40
I. Ἡ ποίησις	41
1. Ὁμηρος	—
2. Οἱ κυκλικοὶ	60
4. Ὁ Ἡσίοδος	51
4. Ἡ ἀρχαιοτέρα λυρική	66
II. Πεζοὺς λόγους	85
ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
Ἀπὸ τῶν περσικῶν πολέμων μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ με- γάλου, ἡ δὲ μέγας αἰὼν τῶν Ἀθηναίων	92
I. Ἡ Ποίησις	94
Ἡ ἐπίδοσις τοῦ ἀρχαιοτέρου εἴδους τοῦ ποιήσεως	
II. Τὸ δράμα	102
1. Ἡ τραγωδία	—
2. Ἡ κωμωδία	149
III. Ὁ Πεζοὺς λόγους	166
1. Ἡ φιλοσοφία	—
2. Ἡ ἱστορία	183
3. Ἡ ῥητορική	198
4. Ἄλλα εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου	214
ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	
Ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι ἀλώσεως τῆς Κο- ρίνθου	215

Ἀλεξανδρινοί.....	—
I. Ἡ ποίησις.....	217
1. Τὰ μέχρι τοῦδε εἶδη.....	—
2. Ἡ νεωστὶ συσταθεῖσα βουκολικὴ.....	220
II. Ὁ πεζὸς λόγος.....	221
1. Ἡ φιλοσοφία.....	—
2. Ἡ ἱστορία.....	223
3. Ἡ ῥητορικὴ.....	225

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς τοῦ Βυζαν- ζαντίου· ἡ ἀναβίωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει.....	228
Οἱ Βυζαντινοί.....	—
Α'. Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Αὐτικῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει ἀπὸ τῆς ἀ- λώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου.....	—
1. Ἡ φιλοσοφία.....	230
2. Ἡ ἱστορία καὶ γεωγραφία.....	232
3. Οἱ Ἕλληνες πεζοὶ συγγραφεῖς.....	240
4. Ἐπιστολογραφία.....	243
5. Μυθιστορία.....	249
Β'. Οἱ Ἕλληνες ἐν τῷ Ἀνατολικῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου μέχρι Μωάμεθ Β'.....	255
1. Ἡ κοσμικὴ τῶν Βυζαντινῶν φιλολογία.....	256
2. Οἱ Ἕλληνες Ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες.....	261
3. Γενικὴ ἄποψις.....	254

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Ἡ ἐλληνικὴ φιλολογία εἶνε κληρονομία τοῦ εὐγενεστέρου τῶν ἔθνων· οἱ πνευματικοὶ θησαυροί, οὓς τὸ ἔθνος τοῦτο ἐν τῷ μακρῷ αὐτοῦ βίῳ, ἐκτήσατο, κατετέθησαν ἐνταῦθα ἐν ἀριστοτεχνικῷ ὄντως τύπῳ. Ὡς ἡ ἐλληνικὴ φιλολογία εἶνε πρωτότυπος ἐν τῇ ἐξαιρέτῳ σημασίᾳ τῆς λέξεως, οὕτως αὐτὴ πανταχόσε ἐπενήργησεν ἐν μέρει μὲν ἀμέσως, ἐν μέρει δὲ διὰ πολλαπλῶν ἐμμέσων τρόπων, ὥστε οὐχὶ εὐχερῶς νὰ δύναται ἄλλη νὰ παραβληθῇ κατὰ τοῦτο πρὸς αὐτὴν καὶ αὕτη αὐτῆς ἡ ἐνέργεια διαμένει ἐσχαὶ ἀναφαίρετος.

Ὀλίγοις μόνοις ἔθνεσιν ἀπενεμήθη πλήρης ἡ τῶν Μουσῶν χάρις, ἐν δὲ τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ κατ' ἐξοχὴν τοῖς Ἑλλήσιν. Οὗτοι μόνοι ἐξ ὅλων τῶν πολλῶ ἀρχαιοτέρων αὐτῶν πεπαιδευμένων ἔθνων τῆς ἀνατολῆς ἔσχον φιλολογίαν κατὰ τὴν πλήρη τῆς λέξεως σημασίαν. Ὑπάρχουσιν εὐφυῆ καὶ ἐπινοητικὰ ἔθνη, τὰ ὅποια ἐν πολλοῖς προσέδραμον τῶν Ἑλλήνων, ἀνέπτυξαν ἐνίας τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἐν τῇ ὑφίστη ἐντελείᾳ, οὐδὲν τῶν στοιχείων αὐτοῖς ἐλλεῖπει, ἐξ ὧν ἠδύναντο νὰ σχηματίσωσιν φιλολογίαν, ἔνια δὲ κατέλιπον σημαντικὰ καὶ σεβαστὰ μνημεῖα, ἀλλ' ὅμως τὸν κολοφῶνα τῆς τέχνης δὲν ἀνῆλθον. Ἡ ποίησις ἢ ἐκ τῶν μυθίων τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πηγάζουσα δὲν ἀνεπτύχθη παρ' αὐτοῖς

ἐν ὅλῃ τῇ ἀκμῇ αὐτῆς, τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας τὸ πληροῦν τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος καὶ ἐν ἅπασιν τὸ κατ'ἄλληλον ζωτικὸν στοιχεῖον τῆς ποιήσεως ὑπάρχον, δὲν ἔχουσι τὰ ἔθνη τῆς ἀνατολῆς, ἐμμένοντα σταθερῶς ἐν τοῖς δεδομένοις θεσμοῖς. Τὸ δὲ ἐπιδεκτικὸν παντὸς ἐν τῇ φύσει καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ καλοῦ καὶ μεγάλου, ὁ σκοπὸς οὗτος τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ γενικοῦ διακρίνει πρὸ πάντων τὴν κοινὴν γνώμην τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους. Τούτου δ' ἕνεκα αὐτὸ αἰσθάνεται ἑαυτὸ ξένον τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς λοιποῖς σημιτικοῖς λαοῖς, Φοίνιξι, Σύροις, Ἰουδαίοις, ἰδίᾳ καθ' ὃν χρόνον ἐντελῶς σύνοιδεν ἑαυτῷ τὴν ἰδίαν φύσιν, ὅτι ὅλοι οὗτοι οἱ λαοὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπέστησαν τοῦ ἰδεώδους καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀπόλλυνται ἐν ταῖς ὕλικαῖς ἡδοναῖς καὶ τῇ ἀπαύστῳ σπουδῇ περὶ τὸ κέρδος.

Ἐξ ἅπαντος, ἐὰν ἀναζητήσωμεν τὰς ρίζας τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, δεόν νὰ ἔχωμεν πρὸ ὀφθαλμῶν πολλαχῶς τὴν ἀνατολήν. Ἐν ἄλλοις κλάδοις τοῦ πνευματικοῦ βίου, ἰδίᾳ τῆς θρησκείας, τῶν ὥραίων τεχνῶν καὶ τῆς μουσικῆς δὲν δυνάμεθα νὰ παραγνωρίσωμεν τὴν ξένην ἐπίδρασιν. Καὶ ἐὰν ἐκεῖνοι οἱ λαοὶ ἐν μέρει δὲν ἦσαν πάντα ξένοι τοῖς Ἕλλησι, τοὐλάχιστον ὅμως τὴν φυλετικὴν συγγένειαν αὐτῶν θὰ συνήσθانونτο πολλῷ πλεον ἐπ' ἐκείνων τῶν πρώτων χρόνων καὶ αὐτὸ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, τὸ οὕτως ἐπιδεκτικὸν καὶ εὐκίνητον, κατ' ἐλάχιστον θὰ ἤθελε νὰ ἐμμένῃ ἐν ἰσχυρογνώμονι ἀποκλειστικότητι. Τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐνῶ ἐμβραθύνει εἰς ξένην ἰδιότητα, πεπλουτισμένον ἐπανέρχεται εἰς ἑαυτὸ καὶ οὕτως ἡ μετὰ ξένης παιδείας ἐπαφὴ ἀντανακλᾶται ἐπιδρωσα ἐμμέσως, παροτρυντικῶς καὶ ζωογόνως ἐπὶ τὴν ἐλληνικὴν ποίησιν καὶ τὰ γράμματα. Ἄλλ' ἡ ἐλληνικὴ ποίησις πηγάζει ὅλως ἐκ τῆς ὑψηλοτέρας πνευματικῆς ἐνεργείας νεαροῦ καὶ ἀκμαίου ἔθνους. Αὕτη οὐδὲν πρότυπον πρὸ ἑαυτῆς ἔχουσα

ἄρχεται, οἶονεὶ παίζουσα, νὰ λύη τὰ ὑψηλότατα ζητήματα καὶ ἀθυπόστατος βαίνει τὴν ἐαυτῆς ὁδόν. Καὶ αὐτοῦ τούτου ἕνεκα, ὅτι τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶνε πρωτότυπα, οὕτω κρίσιμον ἰσχὺν ἔσχον ἐφ' ὅλων τῶν ἐπομένων. Οὐ μόνον τὰ ῥωμαϊκὰ γράμματα ἔπονται τῷ ἑλληνικῷ θεσμῷ καὶ προτύπῳ, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἡ ἀνατολὴ ἔλαβεν ἐντεῦθεν πολλὰς παρακινήσεις. Ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἐπέδρασεν ἐπὶ τὰ γράμματα τῶν νεωτέρων ἐν μέρει μὲν ἀμέσως, ἐν μέρει δὲ ἐμμέσως καὶ ἐν πλείονι τῷ μέτρῳ διὰ τοῦ μεσσασμοῦ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ τοιαύτη δὲ ἐπίδρασις πασιφανέστατα καταφαίνεται ἐν τῷ ἔπει καὶ τῷ δράματι. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ δευτερεύοντα, ὥς ἡ εἰδυλικὴ ποίησις τῶν Ἀλεξανδρινῶν, ἢ τὰ κοῦφα ἀποτρίμματα, οἷα τὰ Ἀνακρεόντεια ἄσματα, προὐκάλεσαν σειρὰν ὁλόκληρον ἀπομιμήσεων. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα εἶναι ὄντως πρωτότυπον ἔργον, διὰ τοῦτο φέρουσι γνήσιον ἐθνικὸν χαρακτῆρα. Ἀλλ' αὕτη ἡ πασιφανὴς ἐκτυπούμενη ιδιότης οὐδὲν τὸ ἀπωστικόν, οὐδὲν τὸ ξένον ἔχει· τοὺναντίον διατρίβοντες ἐν τῷ ἀρχαίῳ ἐκείνῳ ἐδάφει αἰσθανόμεθα ἑαυτοὺς οἰκείους. Ἐν αὐτοῖς τοῖς ἔργοις τῆς ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῶν γραμμάτων πανταχοῦ συναντῶμεν συγγενῇ πνεύματι. Διότι πᾶν τὸ ἐν αὐτοῖς δηλούμενον εἶνε κατὰ τε τὸν τύπον καὶ τὸ περιεχόμενον καθαρὸν, ἀνθρώπινον καὶ φυσικόν, οὐδαμοῦ δὲ κωλύεται ὑπὸ ἀκάμπτου τυπικοῦ ιδιώματος, διὸ καὶ τοῖς πᾶσι σαφὲς καὶ κύριον.

Ἡ ἑλληνικὴ χώρα καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος

Ἡ ἑλληνικὴ χώρα καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εὐνοϊκὴ ἀνῆκει ταῖς θερμοτέραις χώραις τῆς εὐκράτου ζώνης, καὶ τούτου ἕνεκα ὁ λαὸς αὐτῆς εἶχεν ὀλιγωτέρας ἀνάγκας, αἵτινες εὐχερέστερον ἐξεπληροῦντο. Ἀλλ' ὁ βίος ἐν τούτοις δὲν ἦτο ἄκοπος. Ἡ

κρόν κτῶνται τὴν πλήρη σημασίαν τοῦ φύλου, καὶ ὡς ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ πρωταγωνιστοῦσιν, οὕτως ἐν τῇ ἐπιδόσει τῶν γραμμάτων κατέχουσι τὸ οὐσιωδέστατον μέρος.

ΟΙ ΑΙΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΔΩΡΙΕΙΣ

Οἱ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς ὅσῳ καὶ ἂν ὁμοιάζωσιν ἀλλήλοις ἐν πολλοῖς, δεικνύουσιν οὐχ ἥττον βαθεῖαν ἐνυπάρχουσαν διαφοράν. Δυσχερὲς ν' ἀπονείμωμεν πλήρη δικαιοσύνην τῷ Αἰολικῷ φύλῳ, ὅπερ συχνὰ ὑπέστη δυσμενεῖς κρίσεις τοῦτου ἕνεκα ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, ὅτι αὐταὶ ἐκείναι αἱ χῶραι, ἐν αἷς οἱ Αἰολεῖς διετηρήθησαν ἐν γένει ἀμιγεῖς, βραδύτερον ὑπελείφθησαν ἐν τῇ ἐπιδόσει τῶν γραμμάτων. Ἀλλὰ μὴ λησμονῶμεν ὅτι αὐτὸ τοῦτο τὸ φύλον ἔθηκε τὸ πρῶτον θεμέλιον αὐτῶν, καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζει ἐν πρώτοις ἡ ὑψηλότερα ἐπίδοσις τῆς ποιήσεως. Οἱ Αἰολεῖς ἔχουσιν ἀφελές τι καὶ πάντῃ ἄμεσον· ὅθεν τὸ λίαν εὐερέθιστον, ὅπερ ἴδιον τοῦτου τοῦ φύλου, διακρίνει αὐτὸ τῶν πλησιαιτάτων συγγενῶν αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ φλογερὸν τοῦτο καὶ ἐμπαθὲς ἐμφαίνεται ἰδίᾳ παρὰ ταῖς Αἰολικαῖς φυλαῖς τῆς Α. Ἑλλάδος, ἐν ᾧ αἱ τῆς Δ. προσεγγίζουσι μᾶλλον τῷ ἡρέμῳ καὶ συνετῷ χαρακτῆρι τῶν Δωριέων. Ἡ σταθερὰ τήρησις τῶν πατροπαράδοτων εἶνε τὸ κύριον ἰδίωμα τοῦ Δωρικοῦ χαρακτῆρος, ὅπερ ἀμέσως καταφαίνεται ἡμῖν. Ἐν ἅπασιν, ἐν τῇ γλώσσῃ, τοῖς ἡθεσι καὶ ἠθίμοις κατανοοῦμεν τὰ ἔχνη τῆς ἀνωτέρας ἀρχαιότητος. Ἄν καὶ ὑπολείπονται τῶν ἄλλων φυλῶν εἰς τὴν δεξιότητα τοῦ πνεύματος, ἔχουσιν ὅμως πλεῖον ἐσωτερικόν. Οἱ Δωριεῖς εἶνε ἀκοινωνήτοι, σκεπτικοί, σιωπηλοί. Εἰ καὶ στεροῦνται τοῦ ἐλαφροῦ καὶ ἐλευθέρου χαρακτῆρος τῶν ἄλλων, τοσοῦτῳ μᾶλλον γινώσκουσι νὰ διατηρῶσιν ἀνδρικὴν σοβαρότητα καὶ ἀξιοπρέπειαν. Πρὸ πάντων εἶνε πρακτικὰ καὶ ἱκανὰ φύσεις, αἵτινες εὐκόλως ἠδύναντο νὰ ὑποληφθῶ-

σιν ὅτι ἀποστρέφονται τὸ ἰδανικόν. Ἄπαξ ἀρχόμενοι τινος ἐκτελοῦσιν αὐτὸ μετ' ἀνενδότου ἐπιμονῆς καὶ ἀπηνουῖς ἐνεργείας, ἀλλ' οὐχ ἥττον σκοποῦσι νὰ διαφυλάξωσι καὶ αὐξήσωσι τὰ καλῶς κτηθέντα. Αὕτη ἡ ἐπίμονος διατήρησις τῶν παραδεδομένων, τοῦτο τὸ σκεπτικὸν καὶ ἀκοινωνήτον τοῦ χαρακτῆρος συνεπάγει ἀναγκάως περιορισμὸν τινα. Ὅθεν ἀφύτα τις καὶ δυσκινησία παρέπονται ἀείποτε τῷ Δωρικῷ εἶδει. Οὗτος ὅμως ὁ ἔμφυτος τοῦ γένους χαρακτήρ δύναται νὰ διατηρηθῇ μόνον ἐν μικρῷ ἀποκεκλεισμένῳ κύκλῳ· ἐν δὲ ταῖς μεγαλοπόλεσιν, αἵτινες εἶνε τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου ἐπιμιξίας, ἐν ταῖς ἀποικίαις, ἐν αἷς ἐξ ἀρχῆς παντοειδῆ στοιχεῖα συνῆλθον καὶ ἡ ἄμεσος μετὰ τῶν ξένων ἐπαρῇ οὐ μικρὰν ῥοπὴν ἔσχεν ὥστε ὁ κράτιστος τῶν Δωριέων χαρακτήρ πρωτῶς νὰ παρὰλυθῇ.

ΟΙ ΙΩΝΕΣ

Οἱ Ἴωνες διακρίνονται ὡσαύτως ἀπὸ τῶν Αἰολέων καὶ Δωριέων. Καὶ οἱ Ἴωνες εἶνε λίαν εὐερέθιστοι καὶ ζῳηροὶ τὴν φαντασίαν, ἀλλὰ παραβαλλόμενοι πρὸς τοὺς Αἰολεῖς ἔχουσιν ἀτάραχόν τι καὶ συνείδός. Ἡ ἐπικράτησις τῆς φαντασίας περιστέλλεται καὶ μετριάζεται ὑπὸ τῆς διαχυτοῦς διανοίας. Ἀλλὰ τὸ προσωπικὸν πνεῦμα παρ' αὐτοῖς εἶνε πολὺ ἰσχυρὸν ἢ ὥστε ἐπὶ μακρὸν νὰ μένῃ περιορισμένον ἐν τῇ αὐστηρῶς διαγεγραμμένῃ τάξει. Ἀπόναντι τοῦ χρηστοῦ, ἡρέμου καὶ συνετοῦ, δυσκινήτου δὲ μικρὸν τρόπου τοῦ Δωριέως, ὁ ἐλεύθερος, ἀνυπόστολος καὶ πολυίδρυς χαρακτήρ τοῦ Ἴωνος ἀποτελεῖ μεγάλην ἀντίθεσιν. Ἐκείνη ἡ χάρις καὶ εὐτελής λεπτότης, ἥς ὁ Δωριεὺς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁλως στερεῖται, ὁ δὲ Αἰολεὺς μέχρι τινὸς βαθμοῦ κατωρθοῖ, ἐνυπάρχει τῷ Ἴωνι οἶονεῖ ἔμφυτος. Οὗτος ἐλαφρὸς καὶ εὐκίνητος τὸ πνεῦμα παρίσταται πολλῶ πλεόν δεκτικὸς τὸ νέον καὶ ξένον ἐφέλ-

κεται αὐτὸν ἰσχυρῶς· ἡ δὲ εὐκαμπτος αὐτοῦ φύσις γινώσκει νὰ συμμορφοῦται πρὸς πάσας τὰς περιστάσεις χωρὶς ν' ἀπαρνηθῇ τὸ ἑαυτοῦ ἰδίωμα. Διαυγεῖ καὶ ὀξεῖ τῷ βλέμματι παρατηρεῖ τὸν ἀνθρώπινον κόσμον, τὴν φύσιν καὶ τὰ φαινόμενα αὐτῆς, ἀλλ' ἐπίσης προθύμως συνηθίζεται νὰ μεταδίδῃ τὰς ἑαυτοῦ γνώσεις καὶ ἄλλοις. Καὶ αὕτῃ ἡ ἐπιθυμία καὶ χαρὰ τῆς μεταδόσεως εἶναι τὸ χαρακτηριστικώτατον τοῦ Ἰωνικοῦ χαρακτῆρος. Εἰ καὶ αἱ σκέψεις καὶ παρατηρήσεις αὐτοῦ φαίνονται κατ' ἐξοχὴν τῷ περὶ αὐτὸν ἐξωτερικῷ κόσμῳ ἐστραμμέναι οὐχ' ἥττον ὅμως κατέχεται ὑπὸ ἰσχυρᾶς ὁρμῆς πρὸς πᾶν ἰδανικόν. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι οἱ πλησιαιτάτοι τῶν Ἰωνῶν συγγενεῖς, ἀλλ' ἔμειναν πιστοὶ τῇ ἑαυτῶν πατρίδι, ἐν ᾧ οἱ Ἴωνες ἀπῆλθον εἰς τὴν ξένην καὶ ἐν τῇ ἐπιδόσει οὕτω τῶν ἑαυτῶν ὁμοφύλων προέδραμον, ὥστε καὶ ἀποξένωσίς τις ἐπέρχεται. Καὶ ὅμως καὶ ἐν τούτοις καὶ ἐν ἐκείνοις τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἐμφύτου χαρακτῆρος εἶνε τὰ αὐτά. Ἐκείνοι διατελοῦσι μετὰ μεγίστης ἐπιτυχίας προάγοντες ὅ,τι οὗτοι ἤρξαντο. Ἐν ἐκείνοις, βραδύτερον παρερχομένοις εἰς τὴν σκηνὴν μετὰ τῶν νεαρῶν δυνάμεων καὶ γινώσκουσι νὰ ἰδιοποιῶνται ταχέως πᾶν ὅ,τι οἱ πρότερον ἔπλασαν, ἀκμάζει τὸ καλλιτεχνικὸν πλαστικὸν πνεῦμα ἐν τῇ ὥραιοτάτῃ αὐτοῦ ἀκμῇ.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶνε ἴδιαι λεπταὶ καὶ ἐπιτυχῶς ὀργανισμέναι φύσεις. Ὁ νοῦς τοῦ μέτρου, τοῦ χαρακτηριστικοῦ πλαστικοῦ τύπου ὑπάρχει αὐτοῖς αἰονεῖ ἔμφυτος. Ὅ,τι καὶ ἀνπλάσσει, φέρει πάντοτε τὸν τύπον ἐντελοῦς χάριτος. Ζωηροτάτην φαντασίαν καὶ ὀξεῖαν καὶ διαυγῇ διάνοιαν συνενοῦσιν ἐν ἑαυτοῖς ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ. Τῷ ποιητικῷ καλλιτεχνικῷ αὐτῶν πνεύματι συνάδει λίαν ἐκείνη ἡ διαλεκτική, ἐν ἣ αὐτοὶ ἦσαν ἀριστοτέχναι. Ὅλως ἰδιάζουσα ὁρμὴ τοῦ ἀττικοῦ χαρακτῆρος εἶνε ἡ λεπτὴ εἰρωνεία, ἥτις ἐνταῦθα μόνον ἀ-

παντῶ. Εὐνόητον ἄρα πῶς ἐν πόλει, ἥτις τοσαῦτα ἑτεροειδῆ στοιχεῖα ἐν ἑαυτῇ ἐμπεριέκλειεν, ἐν ἧ πᾶς σκοπὸς καὶ ἀντίθετος σκοπὸς πάντῃ ἐλευθέρον στάδιον εἶχον, ἔδει κατὰ φυσικὴν συνέπειαν νὰ σχηματισθῇ τοῦτο τὸ πνεῦμα καὶ πολὺ ταχέως νὰ μεταβῇ ἀπὸ τοῦ κοινοῦ βίου ἐν τοῖς γράμμασιν. Ἡ περὶ ἐλευθερωτέραν προσωπικὴν ἐπίδοσιν σπουδὴ εἶνε μὲν ἐν γένει ἰδιόζουσα τοῖς Ἕλλησι, μεζίων δὲ καὶ γενικωτέρα τοῖς Ἀθηναίοις ἢ ἄλλοις ἄπασιν. Ἐν Ἀθήναις πᾶσα εὐφυΐα δύνανται ν' ἀναγνωρισθῇ, πᾶν πρότυπον νὰ ἐπιδώσῃ, ἐν τῷ ἑαυτοῦ εἶδει. Διὸ δὲν βλέπομεν ἐνταῦθα τὴν ἥσυχον ἀπόλαυσιν τῶν κεκτημένων, οἷα ἰδιόζουσα ἦν τοῖς Δωριεῦσιν, ἀλλ' ἀκατάπαυστος σπουδὴ περὶ νέον κέρδος χαρακτηρίζει τὸ δημόσιον ἀττικὸν πνεῦμα. Ἐν ἅπασιν τοῖς κλάδοις ἀσπάζονται τὴν πρόοδον, πρὸς πᾶν νέον στρέφονται μετὰ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, τὸ πᾶν ζωὴ καὶ κίνησις. Ὑψιστον καὶ ἀξιολογώτατον σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς θεωρεῖ ὁ Ἀθηναῖος τὴν παιδείαν καὶ τοῦτο τὸ ἔθλον ἑκαστος κατὰ τὰ ἑαυτοῦ μέσα ἀγωνίζεται νὰ λάβῃ. Ὅθεν αἱ Ἀθηναὶ ἐγένοντο τὸ κύριον πνευματικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος καὶ διατηροῦσι ταύτην τὴν δόξαν καὶ ὅτε μόλις σκιά τις τοῦ πρώην πολιτικοῦ αὐτῆς μεγαλείου ὑπελείπετο. Τοῦτου ἕνεκα οἱ ἀττικοὶ ἐν τοῖς γράμμασι πλείω διέπραξαν ἢ ὅσα ὅλα ὁμοῦ τὰ λοιπὰ φύλα. Ἐν ᾧ ἄλλως παραχθεῖσα κατὰστασις ἐπέδρα πρότερον καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπὶ τὰ καθ' ἑκάστα τοῦ φυλετικοῦ χαρακτῆρος, καθ' ὃν ὅμως χρόνον ἡ ἀττικὴ ἐπιρροὴ ἐπικρατεῖ, καταφαίνεται ὅσημέραι ὀριστικώτερος τις γενικὸς χαρακτήρ.

Καίτοι ὑπῆρχον αὐταὶ αἱ ἀντιθέσεις τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος, αἵτινες τὴν πορείαν τῆς τε ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἐπιδόσεως τῶν τεχνῶν καὶ τῶν γραμμάτων ὠρίζον, οὐχ ἥττον ὅμως τὸ οὕτω πολλαχῶς διηρημένον ἔθνος ἡσθάνετο

ἑαυτὸ ἐν ἀδιαίρετον ἀπέναντι τῶν ξένων καὶ σὺνοιδεν ἑαυτῷ καλῶς, ὅτι κοινὸς δεσμὸς ἀμέσου συγγενείας ὅλα τὰ μέλη τοῦ ἔθνους συνδέει. Ἄλλως αὕτη ἡ τοῦ χαρρακτῆρος διαφορὰ, ἣτις ἐν μιᾷ ἐκάστη τῶν φυλῶν καὶ μάλιστα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐν τοῖς κατοικοῖς μιᾷ ἐκάστης χώρας ἀναφαίνεται, ἐξισοῦται προϊόντος καὶ τοῦ χρόνον κατὰ μικρόν. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς παραδόξου μετ' ἀλλήλων ἀναμίξεως τῶν φυλῶν ἔδει νὰ συμβάλλῃται εἰς τροποποίησιν τοῦ ἀρχικοῦ εἶδους. Μία ἐκάστη αὐτῶν διηνεκῶς ἀλλήλαις ἐπιμίγνυται ὅτε μὲν φιλικῶς, ὅτε δ' ἐχθρικῶς. Ἄλλ' αὐτὴ αὕτη ἡ ἀμοιβαία αὐτῶν ἐπιμῖξια καὶ ἐπαφὴ συνεβάλετο εἰς τὴν παιδείαν. Μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον αὐταὶ αἱ φυλετικαὶ ιδιότητες ἐκλείπουσι σχεδὸν ἐντελῶς, ὅπερ τὴν ἀρχὴν ἔχει ἐν τῷ ἐξισωτικῷ ἐν γένει ρεύματι ἐκείνων τῶν χρόνων.

Οἱ Ἕλληνες παρίστανται ἐν συνόλῳ ὡς ἔθνος ἀμιγές· ἰδίως δὲ ἡ γλῶσσά αὐτῶν ἐμποιεῖ ἐν γένει τοιαύτην ἐντύπωσιν, καίτοι αὐτοὶ δὲν ἦσαν οἱ πρῶτοι κάταικοι τῆς χώρας. Ἐκεῖνο τὸ κλέος τοῦ αὐτόχθονος, οὗτινος τοσοῦτον λόγον ποιοῦνται, ἀποδεικνύει μόνον ὅτι καθ' ὅλου πᾶσα ἀνάμνησις τῆς εἰσοικήσεως τῶν προγόνων ἐξέλειπεν ἐν τοῖς ἀπωτάτοις χρόνοις. Αἱ φυλαί, αἵτινες πρὸ τῶν Ἑλλήνων κατέλαβον τὴν χώραν, εἰ καὶ αἱ πλεῖσται αὐτῶν ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσωσι τοῖς νικηταῖς ἢ ἐν πολυετέσι πολέμοις ἀπωλέσθησαν, δὲν ἐξηφανίσθησαν ὅμως ἐντελῶς· πάντοτε ὑπελείφθησαν ἐν τῇ χώρᾳ σημαντικὰ λείψανα αὐτῶν, ἰδίως Φρύγες, Κᾶρες καὶ οἱ μετ' αὐτῶν στενῶς συνδεόμενοι Λέεςγες. Ἀλλὰ διεσκορπισμένοι καὶ κεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων, οἱ πλεῖστοι ἐν τῇ ἐπαρχεῖ τάζει τοῦ δούλου βιοῦντες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὸ ἴδιον αὐτῶν γένος καὶ τέλος συνεχυνέθησαν ἐντελῶς τοῖς κατακτηταῖς. Ἀλλὰ καὶ μετέπειτα εἰσοικήσεις δὲν ἔλειψαν, εἰς δ' αὐτὴ ἡ φυσικὴ θέσις καὶ τὸ

σχῆμα τῆς χώρας ἐκάλει. Τοιαῦται εἶνε αἱ τῶν Φοινίκων ἀποικίαι, οἷτινες κατέλιπον πολλαπλᾶ ἴχνη.

Ὅτε μετὰ ταῦτα τοῖς Ἑλλησιν, ἐστενοχωρημένοις ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν πατρίδι, διεγείρεται ἐκ νέου ὁ ἀρχαῖος πόθος πρὸς μετανάστευσιν, πολυάριθμα στίφη αὐτῶν τινὰ μὲν ἐπανερχονται πρὸς Α. τινὰ δὲ κατευθύνονται πρὸς Δ. Μετ' ὀλίγον τὰ παράλια τῆς μεσογείου περιστέφονται στεφάνῃ ἀκμαζουσῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Ἡ αὐτόθι πολλαπλῇ ἐπαφῇ μετὰ ξένων δὲν ἠδύνατο νὰ βραδύνῃ καὶ μάλιστα ἐν λαῷ, ὅστις ἦτο πάσης νέας ἐντυπώσεως δεκτικός. Ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ προσέρχονται μὲν πρὸς πλησιαιτάτους αὐτῶν ὁμοφύλους, οἷτινες ὅμως ἴστανται ἐν χαμηλῷ βαθμῷ παιδείας· διὸ ὅπου τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐπιδραῶσι, καταβάλλουσι μᾶλλον ἢ ἐξαίρουσι τὸ δημόσιον φρόνημα τοῦ Ἑλλήνος λαοῦ. Ἐν τῇ Μ. Ἀσίᾳ συναντῶσι τοῖς Ἑλλῆσι ἐν μέρει μὲν πάντῃ ἑτερογενεῖς λαοί, ἐν μέρει δὲ τοσούτῳ πλησίον, ὅσῳ καὶ οἱ τῆς ἀρχαίας Ἰταλίας. Καὶ οὗτοι μὲν ἅπαντες εἶνε ἀρχαῖοι πεπαιδευμένοι λαοί, οἷτινες προσέδραμον τῶν Ἑλλήνων, τότε δὲ προδήλως εἶχον ἤδη φθάσει εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δυνάμεως αὐτῶν. Καὶ τούτου ἕνεκα ἠδυνήθησαν οἱ Ἕλληνες νὰ ἐγκατασταθῶσι μετὰ τοσαύτης ἐπιτυχίας ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Ἀσίας. Ἡ σκληρὰ ἀντίθεσις Ἑλλήνος καὶ βαρβάρου δὲν ὑπῆρχε τότε· διότι πολεμῖα μὲν χειρὶ βεβαίως ἀφηρέθησαν τὰ παράλια ἀπ' ἐκείνων τῶν ἐγγωρίων λαῶν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐσχηματίσθη εἰρηνικὴ ἐπιμιξία τῶν διαφορῶν ἐθνῶν, τοῦθ' ὕπερ σαφῶς κατανοοῦμεν ἐκ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Ὁ κατὰ τῆς Τροίας πόλεμος τῶν Ἀχαιῶν εἶνε κυρίως μόνον τὸ προκινάκρουσμα τοῦ μεγάλου ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ πολέμου Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων. Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἔρχεται εἰς σύγκρουσιν τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον μετὰ τοῦ Ἀσιατικοῦ, ἀλλ' ἡ συνείδησις τῆς ἀντιθέσεως εἰσέτι δὲν ὑπάρχει. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἐκείνο

τὸ ἥπιον, ὄντως φιλόανθρωπον φρόνημα, ὅπερ πολλαχοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐν τῇ περιγραφῇ τῶν πολέμιων κατανοοῦμεν. Βεβηχώς ἐμφαίνεται μὲν ἐν αὐτῇ συνάμα τὸ ὕψηλόν πνεῦμα καὶ ἡ εὐγένεια τῆς ψυχῆς, τὰ ἰδιόζοντα προτερήματα τοῦ ποιητοῦ ἀλλ' ἐκ τούτου μόνου δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξηγηθῶμεν ἐκεῖνο τὸ ἀξιοσημεῖωτον φαινόμενον. Ἡ τῶν Ἑλλήνων μετὰ τῆς Ἀσίας καὶ τῶν γειτόνων λαῶν σύνδεσις ἦτο οὕτω στενή, ὥστε διηνεκῆς ἀνταλλαγή καὶ ἀμοιβαίᾳ ἐπιμιξία ἐγένετο. Εἰ καὶ κατ' ἀρχὰς οἱ Ἕλληνες ἐξαιρέτως ἐδέχθησαν ξένα στοιχεῖα παιδείας καὶ ταῦτα καθυποστάτως προκόπτοντες διστέλεσαν, ἀλλὰ καὶ οἱ λαοὶ τῆς μικρᾶς Ἀσίας δὲν ἦσαν ἀνεπίδεκτοι, προθύμως ἀναγνωρίζοντες τὸ ὑπερέχον τῶν Ἑλλήνων πνεῦμα, καὶ τὴν εἰς τὸ ὥραϊον καὶ ἔμμετρον ἐπίδοσιν. Ἡ γυνῶσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἦν οὕτω διαδεδομένη, ὥστε καὶ ἄνευ διερμηνείας προσωμίλουν ἀλλήλοις. Ἕλληνες ῥαψῳδοὶ ἐπὶ τοῦ 8^{ου} αἰῶνος ἤδη, ἀπήγγελλον ἐν ταῖς αὐλαῖς τῶν Φρυγῶν καὶ Λυδῶν ἡγεμόνων τὰ νέα ἡρωϊκὰ ἄσματα καὶ τὸ Δελφικὸν μαντεῖον ἦν τοῖς τε βαρβάροις καὶ Ἕλλησιν ἡ ὑπάτη καὶ ἐσχάτη ἀθροεντία. Ὁπόσῃν δύνανται εἶχεν ἡ ἑλληνικὴ τέχνη εἰς ἐκείνους τοὺς λαοὺς, δεικνύουσιν ἰδίως τὰ πλαστικὰ μνημεῖα τῆς Λυκίας, ἅτινα καίτοι ἄνευ ἐθνικοῦ ιδιώματος, ἐν τούτοις πάντῃ τὸν τύπον ἑλληνικοῦ πνεύματος φέρουσιν. Ἀφ' ὧν χρόνων πρῶτον οἱ Πέρσαι ὡς κατακτητὴται προήλασαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἔνθα πᾶσα ὑπαρξίς τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἠπειλεῖτο ὑπὸ τῆς νεοκαθιδρύτου κολοσσιαίας ἐκείνων ἐπικρατείας, καταφάνεται ἐν ἀπάσῃ τῇ δορυμύτητι ἐκείνῃ ἡ ἀντίθεσις τοῦ Ἕλληνος καὶ βαρβάρου· ἡ δὲ αἰσία ἔχθρασις τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας πολέμου ἔδει φυσικῶ τῷ λόγῳ νὰ ἐξάρῃ τὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους. Ἡ κραταιὰ ἀνατολὴ ἡττᾶται ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων οὐ μόνον ἐν τῇ συσταδῇ μάχῃ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἑλληνικὰ ἦθη ἐπι-

κρατοῦσιν ἐν αὐτῇ εἰσδυόμενα πάντοτε βαθύτερον. Ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκλείπουσιν ἐπὶ μᾶλλον αἱ ἐθνικαὶ διαφοραί, ἐν ᾧ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ τοῦναντίον ὁ ἐλληνικὸς χαρακτήρ δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ μακρόν. Πόσον πρωίμως τὰ ἐγγύωρια στοιχεῖα ἐνταῦθα ὑπερενέκησαν τὸν ἐπισσελθόντα ἐλληνισμὸν δεικνύει τὸ παράδειγμα τῆς Ποσειδωνίας.

Τοὺς ἀρχαίους τῆς Ἰταλίας λαοὺς σκοποῦντες εὐρίσκομεν ὅτι ἐξ ὧν τῶν Ἀρίων λαῶν οἱ Φρύγες εἶνε βεβαίως οἱ πλησιάζεσθαι συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων. Ὅπερ ἀποδεικνύει μάλιστα ἡ γλῶσσα. Ὁ Πλάτων ἤδη, ὅστις καλῶς ἐγίνωσκε τὴν ἀρχαιότητα τῆς ἐαυτοῦ γλώσσης, ἀναγνωρίζει τὸ κοινὸν πολλῶν ῥήσεων ἐν ἀμφοτέραις. Ἀλλὰ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀρχικῆς συναφείας ὧν τῶν ἐθνῶν οὗσης τότε πάντῃ σχεδὸν σκοτεινῆς, μᾶλλον ἀποδέχεται τὴν πρόσληψίν τινων. Εὐτυχῶς οὐ μόνον ποσὸν τι Φρυγίων ῥήσεων διεσώθησαν ἡμῖν ὑπὸ τῶν ἐλλήνων γραμματικῶν, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Φρυγίας ἀνεκαλύφθησαν ἐπιγραφαὶ ἐν τῇ Φρυγικῇ γλώσσῃ, ἐν αἷς τὸ ἐπιτύμβιον τοῦ ἐν Πραμνησσῷ βασιλέως Μίδα (προτελευταίου βασιλέως τῆς Φρυγίας) πρωτεύει. Δὲν ἡσυχολήθησαν μὲν εἰσέτι ἀκριβῶς περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀξιοσημειώτων τούτων γλωσσικῶν μνημείων, καταφαίνεται ὅμως ἐν αὐτοῖς προφανῶς, ὅσον κοινωνοῦσιν ἀλλήλαις αἱ γλῶσσαι τῶν δύο λαῶν. Ὅθεν καὶ ἐπειράθησαν, ἀλλ' ἀρκεύντως ἀνεπιτυχῶς, ἐκείνην τὴν ἐπιτύμβιον ἐπιγραφὴν τοῦ Φρυγὸς βασιλέως ν' ἀνακηρύξωσιν ὡς αὐτόχρημα γλωσσικὸν σύγγραμμα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσης. Ἡ Φρυγικὴ διάλεκτος ὡς αὕτη ἡ Αἰολικὴ καὶ Δωρικὴ, διετήρησε πιστῶς τὸ ἀρχικὸν στοιχεῖον Α καὶ F, ἔχει δὲ μετὰ τῆς Μακεδονικῆς διαλέκτου κοινὴν τὴν ἀντιπάθειαν πρὸς τὴν τραχύτητα τῶν συμφώνων, ὡς αὕτη ἡ ἐλληνικὴ μεταβάλλει τὸ ληκτικὸν Μ εἰς Ν. Μετὰ τοὺς Φρύγας ἀμέ-

σως οἱ Λυδοὶ ἔχουσι διαφέρουσιν σπουδαιότητα. Ἄλλ' οὗτοι δὲν εἶνε ἀμιγῆς λαός, πολλοῖς δὲ σημιτικοῖς στοιχείοις ἀνάμικτοι, ὥς καὶ οἱ Κᾶρες, οὗς οἱ νεώτεροι ἐκ πάντη ἀνεπαρκῶν λόγων θεωροῦσι συνήθως καθαρὸν σημιτικὸν λαόν. Δυστυχῶς οὐδὲν μέχρι τοῦδε μνημεῖον ἀνευρέθη ἐν τῇ Καρικῇ γλώσσῃ· ἐν τούτοις ὀνόματα χωρῶν καὶ προσώπων δεικνύουσι ποικίλην κοινωνίαν τοῖς Λυκίοις. Ἐπὶ τῆς νοτίου παραλίας εὐρίσκομεν κυρίως τρεῖς λαούς, τοὺς Λυκίους, Παμφύλους καὶ Κίλικας. Οἱ Κίλικες κατὰγονται βεβαίως ἐκ Σύρων· Φοινικὴ γλῶσσα καὶ παιδεία πρωτῶς ἤδη ἐριζοβόλησαν ἐν ταύτῃ τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον ἤτο ἐπὶ μακρὸν δευτερεῦον ἐνταῦθα, τοῦναντίον ἐν Παμφυλίᾳ οἱ ἀρχαῖοι Ἀριανοὶ κάτοικοι διετηρήθησαν ἐν συνόλῳ ἀμιγεῖς σημιτικῆς ἀναμιξως, ἐν ᾗ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ἑλληνικά ἦθον πρωτῶς διεδόθησαν. Ὅπως ἰδιάζων λαὸς εἶνε οἱ Λυκοὶ ἢ Τρεμίλαι, ὥς αὐτοὶ ἑαυτοὺς ὠνόμαζον. Πολυάριθμοι ἐπιγραφαὶ ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτῶν, ἐν μέρει λίαν ἐκτενεῖς, διεσώθησαν ἡμῖν, ἐν αἷς καὶ τινες διγλωσσοὶ μεθ' ἑλληνικῆς καὶ Φοινικῆς μεταφράσεως. Οὐδὲν ἦττον ἡ ἐρμηνεία αὐτῶν ὑπολείπεται, μὴδὲ τῆς δυνάμεως ἐνὸς ἐκάστου τῶν γραμμάτων μετὰ βεβαιότητος ἐν ἅπασιν ἐξευρεθείσης. Ἐν ᾗ ἡ Φρυγικὴ γλῶσσα ἀμέσως ἀπαδεικνύται ὡς λίαν συγγενὴς τῆς ἑλληνικῆς, ἡ Λυκιακὴ φαίνεται πολὺ ἑτερογενεστέρᾳ· ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα νὰ παραγνωρίσωμεν τὴν συγγένειαν αὐτῆς πρὸς τὰς γλώσσας τῶν Ἀριανῶν λαῶν. Συγγενεῖς τοῖς Λυκίοις ἦσαν βεβαίως καὶ οἱ ἀυτόχθονες τῆς νήσου Κύπρου, τῆς γλώσσης τῶν ὁποίων σημαντικὰ ὡσαύτως λείψανα διεσώθησαν, ἅτινα λίαν ἀτυχῶς ἐπειράθησαν νὰ ἐρμηνεύσωσιν ὡς σημιτικά.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ὡς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς διαιρεῖται εἰς φύλα, οὕτως ἡ ἐλ-

ληνική γλώσσα εἰς διαλέκτους καὶ μάλιστα ἀκριβῶς ἀνα-
 λογούσας τῇ φυλετικῇ αὐτῶν διακλαδώσει. Ἡ Αἰολικὴ καὶ
 Δωρικὴ διάλεκτος, καὶ ἀλλήλοις διάφοροι, οὐσιωδῶς δια-
 φέρουσι τῆς Ἰωνικῆς καὶ Ἀττικῆς. Αὕτη ἡ τῶν διαλέκτων
 διαφορὰ δύναται ν' ἀποδειχθῇ λεπτομερέστερα. Τὰ ὀνόματα
 τῶν μνηῶν καταλήγουσι παρὰ τοῖς Ἰωσι κανονικῶς εἰς ἰών,
 ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Δωριεῦσιν εἰς τὴν ἐπιθετικὴν
 κατὰληξιν υς. Πατρωνυμικὰ εἰς εἶδης καὶ ἰών ἡ Αἰολικὴ
 διάλεκτος κυρίως δὲν ἔχει, μεταχειρίζεται δὲ ἀντὶ τούτων
 ἐπίθετα κτητικὰ (Adjectiva possessiva). Ὅτι δὲ ἡ Ἰωνικὴ
 καὶ Ἀττικὴ διάλεκτος ἐν τῇ χρήσει τοῦ γραμματικοῦ γέ-
 νους προτιμᾷ τὸ θηλυκόν, οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ παρε-
 τήρησαν τοῦτο ἤδη ἐρρωθῆς. Οὐχ ἥττον ἡ τῶν διαλέκτων δια-
 φορὰ καταφαίνεται καὶ ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων. Ἐκάστη
 τῶν διαλέκτων οὐ μόνον πολλὰς λέξεις μεταχειρίζεται ἀπο-
 κλειστικῶς, ἀλλὰ καὶ λέξεις κοινὰς αὐτῶν ἰδιάζονται τῷ τρόπῳ.
 II. X. οἱ Ἴωνες ἤδονται λέγοντες «τιθέναι» ἀντὶ «ποιεῖν»,
 οἱ δὲ Δωριεῖς «ἔρπειν» ἀντὶ «ἔρχεσθαι».

Αὕτη ἡ τῶν διαλέκτων διαφορὰ καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς στε-
 νῶς συνδεομένου φυλετικοῦ χαρακτῆρος ἀνέρχεται εἰς πολλῶν
 ἀρχαίους χρόνους· ἤδη ἐπὶ τῆς μεγάλης μεταναστεύσεως
 εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἐντελῶς. Ὅπερ ἀποδεικνύουσιν αἱ ἀποι-
 κίαι, ὧν ἕκαστη διεφύλαξε πιστῶς τὰς ἰδιότητας τῆς ἐγγω-
 ρίου διαλέκτου καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ξένη. Ἐν γένει παρατηροῦν-
 τες τὰς ἀρχαίας τῶν Ἰώνων οἰκήσεις ἐν τῇ κυρίᾳ Ἑλλάδι
 καὶ βλέποντες ὅτι οὗτοι οὐχὶ ἡνωμένοι ἐν συμπαγεῖ πλη-
 θυσμῷ ἀλλὰ μᾶλλον διεσπαρμένοι ἐν τοῖς Αἰολεῦσι καὶ παρ'
 αὐτοῖς ὥκουν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, πῶς ἐξ ὁμοίων
 κατ' οὐσίαν φυσικῶν δεδομένων ἠδύνατο ν' ἀναπτυχθῇ τοι-
 αύτη παράδοξος διαφορὰ φυλετικοῦ χαρακτῆρος καὶ γλώσ-
 σης. Ἀλλὰ τὴν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης διαφορᾶς τοῦ χαρακτῆ-

ρος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους δέον ν' ἀναζητήσωμεν ἐν ταῖς προϊστορικοῖς χρόνοις. Πάντως θ' ἀνεπτύχθη αὕτη πρῶτον ἐν ταῖς πρώην οἰκήσεσιν αὐτοῦ καὶ εἴτα συμπαραλήφθη ἐν τῇ νέᾳ πατρίδι. Ὅσω δὲ στενωὺς καὶ ἂν συνδέηται τὸ ἰδίωμα τῆς διαλέκτου μετὰ τοῦ ἐμφύτου τοῦ φύλου, ἐν τούτοις ἀδύνατον ἦτο νὰ μὴ ἐπιδράσῃ διάλεκτος ἐπὶ διάλεκτον, καθ' ὃν τρόπον τὰ φύλα βραδύτερον διηρέθησαν καὶ διηνεκῆς ἀμοιβαία ἐπιμιξία αὐτῶν ἐπεκράτει. Οὐ μόνον ἐν ἀποικιακαῖς πόλεσιν, ὧν ὁ πληθυσμὸς πολλάκις ἦτο ποικιλώτατος, ἐσχηματίσθησαν ἴδιαι ἀποχρώσεις μικτῶν διαλέκτων, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι ἡ βοιωτικὴ διάλεκτος παρέχει ἀρκούσαν τούτου ἀπόδειξιν. Αὕτη τῷ ὄντι εἶνε μικτὴ διάλεκτος, ἀνάμικτος διαφόροις καὶ ἀσυμφώνοις εἰσέτι στοιχείοις, ἀποτελοῦσα οὕτω τελείαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀττικὴν, ἐν ᾗ κατανσοῦμεν καθολικὴν τινα ἁρμονίαν. Ἡ βοιωτικὴ δηλονότι διάλεκτος εἶνε μὲν, ὡς οἱ ἀρχαῖοι ὀρθῶς παρετήρησαν, κλάδος τοῦ κορμοῦ τῆς Αἰολικῆς γλώσσης, ἀλλ' ἔχει Ἰωνικὴν χροιάν, ὅπερ οὐχὶ δυσχερῶς ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ἀρχαίας ἱστορίας τῆς Βοιωτίας· ἄλλως καὶ αὐτόθι φαίνονται ἔναι τοπικαὶ διαφοραί. Ἐν ᾧ δὲ ἐν τισι χώραις καὶ ἀποικίαις πιστότατα διατηρήθη ἡ ἀρχικὴ διάλεκτος, π. χ. ἡ ἐν Πάφῳ τῆς Κύπρου καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων δεικνύει καθαρὰν συγγένειαν μετὰ τῆς ἐν Τεγέᾳ Ἀρκαδικῆς, ἐν ἄλλαις ὅμως πρωῒμως ἐξέλιπεν. Οἱ Κυνουριεῖς τῆς Πελοποννήσου, Ἴωνες τὸ γένος, ἀπεξενώθησαν κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡρόδοτου ἐντελῶς τῶν πατρίων αὐτῶν ἡθῶν καὶ τῆς γλώσσης. Ἡ Πετηλία (Στρόγγολι) τῆς Βρεττίας (Καλαυρίας) ἐνομιζέτο ἀποικία τῶν Θεσσαλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν παλαιῶν ἡδὴ χρόνων εὐρίσκομεν ἐν αὐτῇ μόνην τὴν δωρικὴν διάλεκτον καθαρὰν. Οἱ Αἰτωλοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ τοῦ δυτικοῦ τμήματος τῆς Β. Ἑλλάδος ἐκδωρίζονται κατὰ μικρὸν ὑπὸ τῆς

ισχυρᾶς δυνάμεως τῆς Σπάρτης. Ὅθεν οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι ἐν τῇ ζωηρᾷ πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίᾳ τῶν φύλων αἱ διάλεκτοι διασταυροῦνται ἐν τισι σημείοις καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτῶν ἀνταλλάσσουν ἀμοιβαίως. Τοῦτο καταφαίνεται ῥητῶς ἐν τοῖς μορίοις. Τὸ ἰωνικὸν «θὴν» (ἥτοι «θέαν, θέην») παρέλαβον καὶ οἱ Δωριεῖς, τὸ δὲ δωρικὸν «ῶν» (οῶν) οἱ Ἴωνες. Ἐνταῦθα διάλεκτοι γινώσκουσι μόνον τὸ «ἄν», π. χ. ἡ ἄττική, ἥτις μῆτε ἐν τῇ ποιήσει ἀνέχεται τὸ «κέ»· ἄλλαι δὲ πάλιν μεταχειρίζονται μόνον τὸ «κ (καν), κε (κεν)». Ἐν τῇ Ἀρκαδικῇ διαλέκτῳ ἦσαν ἀμφοτέρω οἱ σχηματισμοὶ εὐχρηστοὶ συνάμα, ὥς καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς Ὀμηρικοῖς ποιήμασιν ἀπαντῶσιν. Ἡ αἰολικὴ καὶ δωρικὴ διάλεκτος διετήρησε γενικῶς πιστότατα τὸν χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἡ δὲ ἰωνικὴ καὶ ἄττικὴ πλέον ἀπεμακρύνθησαν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν κωλύει νὰ δεχθῶμεν ὅτι καὶ αὗται ἐμπεριέχουσιν ἐν τισιν ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ σχηματισμούς, ἅπερ ἐλλείπουσιν ἐκείναις. Πλὴν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἐπικαλώμεθα ἐπὶ τούτῳ ἀνεξετάστως τὴν μαρτυρίαν τῶν Ὀμηρικῶν ἑπῶν. Διότι ἐκτὸς ὅτι αὐτὰ εἶνε τὸ ἀρχαιότατον γλωσσικὸν μνημεῖον, ὅπερ οἶδαμεν, καὶ οὐδὲν ἄλλο σύγχρονον πρωτότυπον τῆς αἰολικῆς ἢ δωρικῆς διαλέκτου ἔχομεν πρὸς ἀντιπαράβολήν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἰωνικὴν διάλεκτον δὲν δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὡς τὴν καθαρὰν καὶ ἀρχικὴν. Ἰσως ἡ δημώδης τῶν Ἰόνων διάλεκτος καθ' οὗς χρόνους τὰ Ὀμηρικά ποιήματα ἐποιήθησαν δὲν ἀπείχετο πολὺ τῆς Ἰάδος τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀπατῶνται ὅμως οἱ νομίζοντες ὅτι ἡ διάλεκτος αὐτῶν εἶνε δημώδης. Ἡκιστα δὲ αὐτὰ εἶνε δημώδης ποίησις ἢ φέρουσι τὸ ἰδίωμα ὠρισμένης τοπικῆς διαλέκτου. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ποίησις ἐπέδωκε πρῶτον παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι, διὰ τοῦτο εὐρίσκομεν ὅτι καὶ αἰολικὰ στοιχεῖα ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης, ἅπερ εἶτα ἐντελῶς ἐχρωματίσθησαν τῷ

ἰωνικῷ ἰδιώματι, ἀλλὰ μετὰ τινῶν περιορισμῶν· τουτέστιν ἔναι ἰδιότητες τῆς Ἰάδος ἀπὸ σκοποῦ παρελείφθησαν, διότι ἡ γλῶσσα προσήγγιζε λίαν τῷ κοινῷ βίῳ καὶ δὲν ἤρμοζε τῷ ὕψει τοῦ ἔπους.

Μία τῶν ῥιζικῶν διαφορῶν τῶν αἰολοδωρικῶν διαλέκτων καὶ τῆς Ἰάδος εἶνε ὅτι αὕτη μὲν συνεπέστατα μεταβάλλει τὸ μακρὸν φωνῆεν Α εἰς Η, ἐκεῖναι δὲ διατηροῦσιν αὐτὸ ἐν τῇ ἀρχικῇ αὐτοῦ μορφῇ. Καὶ ὁμως ἐν τισι περιπτώσεσιν ἡ τοιαύτη μεταβολὴ ἐπῆλθε πρωῒμωτάτῃ καὶ γενικωτάτῃ, π. χ. ἐν τῷ «ἡμι» (Λατινιστὶ *Semi*), «μήν, μήνη, μήνα» (Λατίν. *mensis*), καθ' ὃ ἀξιοπαρατήρητον ὅτι ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ δωρικῇ διαλέκτῳ ἀναφαίνεται ἐνίοτε τὸ Α ἀντὶ τοῦ πρὶν συνήθους Η. Τὸν ὑπερδωρισμὸν ὁμως τοῦτον, ὡς ἀποκαλοῦσιν αὐτὸν οἱ νεώτεροι, δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν γλωσσικὸν ἀμάρτημα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀντίδρασιν, πηγάζουσιν ἐξ ἀσφαοῦς μὲν, ὀρθοῦ δὲ αἰσθήματος τῆς γλώσσης. Ἄλλως περὶ μόνης τῆς ἀρχαιοτάτης αἰολικῆς διαλέκτου δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῇ τὸ Α τῶν ἄλλων φωνηέντων, ὡς αὐτὸ ἡμῖν πρόκειται ἐν τῇ ἀξιομνημονεύτῳ ἐπιγραφῇ τῆς Ἑλίδος, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς μεταγενεστέρας τῶν Λεσβίων Αἰολέων, παρ' οἷς τὰ τρία φωνήεντα Α, Ε, Ο, ἀντιστηκοῦσιν ἀλλήλων, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Δωριεῦσι τὸ Α ὑπεχώρησεν ἐπαισθητῶς τοῖς Ε καὶ Ο. Ἡ αἰολικὴ διάλεκτος, ἥτις, ὅσον ἡμεῖς ἀτελῶς γινώσκομεν, δεικνύει κατὰ χώρας μεγίστην διαφοράν, ἰδίᾳ δὲ τὸ τῶν φωνηέντων γραμματικὸν μέρος, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς πολλαχῶς τὴν Λατινικὴν, ἐν ᾗ καὶ αὐτὰς τὰς ἐλλείψεις ἐπικοινωνεῖ, π. χ. ὁ *dukkos*, οἱ ἴδιοι σχηματισμοὶ τῶν πατρωνυμικῶν κ. λ. ἐλλείπουσιν ἐπίσης τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Λατίνοις. Εἰς τὸ ἀνώτατον τῆς ἐπιδόσεως, προσελθοῦσα φαίνεται ἡ αἰολικὴ διάλεκτος τῆς Λέσβου καὶ τῶν παραλίῶν ἀποικιῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἡ μετὰ

τῶν γειτόνων Ἰώνων ἐπιμιξία καὶ ἡ θεραπεία τῆς ποιήσεως, ἥ ἐκεῖνη ἡ νῆσος ἀνέκαθεν προεῖχε, συνήργησαν οὐσιωδῶς εἰς τοῦτο. Οὐχ ἥττον ἡ λεκτικὴ τῶν Λεσβίων ἐφαίνετο τοῖς Ἑλλήσιν, ἀλλὰ γε τοῖς Ἀθηναίοις ὅλως ξένη. Ἐν τούτοις αὕτη ἡ διάλεκτος ὑπερβάλλει τὴν δωρικὴν ἰδίως τὴν Σπαρτιατικὴν τῇ εὐφωνίᾳ καὶ ἀρμονίᾳ τινί, ἥτις γεννᾶται ἐκ τῆς ἐνώσεως τοῦ ἡπίου μετὰ τοῦ ἐρρωμένου. Ἡ δωρικὴ διάλεκτος καὶ αὐτῇ τῇ Ἀλκμᾶνι ἤδη ἐφάνη πλέον τοῦ δέοντος τραχεῖα καὶ δυσχερὴς ἢ ὥστε νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὴν ἀμιγῆ. Καὶ οὕτως ὅλοι οἱ μετ' αὐτὸν ποιηταὶ οἱ ταύτην μεταχειρισθέντες πολλαχῶς ὑπεκέρασαν τὸ τραχὺ αὐτῆς. Αὕτη οὐ μόνον κατ' ἐξοχὴν τὸν ἀρχαῖκόν θησαυρόν τῶν λέξεων καὶ πολλοὺς ἀρχικοὺς σχηματισμοὺς καθ' ἑαυτὴν πιστῶς διεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ πλέον ἢ αὐτοὶ οἱ Αἰολεῖς τὸ ἀρχικὸν ποσὸν τῶν φωνηέντων διετήρησε, καίτοι ἐν τοπικαῖς διαλέκτοις βεβαίως, ὡς ἐν Σπάρτῃ, ἐμφαίνει ὀλοσχερῇ ἐλάττωσιν τῆς ἀρχικῆς ἀναλογίας. Ἐν γένει ἐκ τῆς μεγάλης διαδόσεως αὐτῆς καὶ τῆς ἐπιμονῆς, μεθ' ἧς ἐπὶ μακρότερον τῶν ἄλλων διαλέκτων διετηρήθη, κατανοοῦμεν ἐνείας ριζικὰς διαφοράς. Γενικῶς διακρίνομεν τραχεῖαν καὶ μαλακὴν δωρικὴν διάλεκτον, αἵτινες ἐν μέρει συνάμια ἢ μία παρὰ τὴν ἄλλην ὑπῆρξαν. Ἀλλ' ἡ μαλακὴ οὐδὲν ἕτερον εἶνε ἢ ἡ περικιτέρῳ προκύψασα ἀρχαία γνησίᾳ δωρικῇ γλῶσσο. Ὅθεν βλέπομεν, ὅτι ἀφ' οὗ ἡ μαλακὴ δωρικὴ διάλεκτος ἀπεσθῆσθαι ἐν τισι χώραις, ἐν ἄλλαις ἢ τραχεῖα μετεβλήθη τέλος εἰς μαλακὴν.

Ἡ Ἰωνικὴ διάλεκτος ὑπερτερεῖ τῇ μαλακότητι καὶ εὐφωνίᾳ πάσας τὰς ἄλλας· διότι πᾶν τὸ σκληρὸν καὶ τραχὺ ἐπιμελῶς ἀποξέσασα ἀπετέλεσεν ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον χαρακτῆρα τοῦ ἐρρωμενεστάτου μὲν, ἀκάμπτου δὲ χαρακτῆρος τῆς δωρικῆς διαλέκτου. Ἀλλὰ τούτου ἕνεκα καὶ

πλέον τῶν ἄλλων ἀπεμακρύνθη τοῦ ἀρχικοῦ τύπου τῆς γλώσσης. Ἐν αὐτῇ τρανώτερον πάσης ἄλλης καταφαίνεται ἡ ἀντιπάθεια πρὸς τὰ δασέα. Οὐδεμία ἄλλη διάλεκτος ἤφησεν οὕτω πρωτῶως καὶ παντάπασιν τὸ F. Ἐπίσης ἰδιόζουσα αὐτῇ ἦν ἡ πρὸς τὰ τραχέα συριστικὰ στοιχεῖα, ἅπερ οἱ Δωριεῖς ἐξ ἀρχῆς ἀκριβῶς διέκρινον, καὶ τὴν δασύτητα ἀντιπάθεια, ἣτις ἠῤῥάνετο ὁσημέραι προφανῶς. Ὅθεν καὶ τὸ σημεῖον τῆς δασύτητος Ἡ ἦν αὐτῇ σχεδὸν περιττὸν πρωτῶως γενόμενον συγγενὲς τοῦ γράμματος φωνήεντος. Ἐν ᾧ τὰς τοιαύτας καὶ ὁμοίας μεταβολὰς εὐκόλως δυνάμεθα νὰ ἐξηγηθῶμεν, ὅτι προῆλθον ἐξ αὐτῆς τῆς ἐσωτερικῆς φύσεως τοῦ φύλου τῇ συνεργείᾳ τῶν φυσικῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων, τοῦναντίον τὴν ποικίλην ἐπίδοσιν, ἣν ἡ διάλεκτος αὕτη ἐν ἄλλοις ἔλαβε, δέον νὰ ἐξηγηθῶμεν ὅτι προῆλθε κατ' ἐξοχὴν ἐκ τῆς ἐξαιρέτου συμμετοχῆς, ἣν τὸ ἰωνικὸν φύλον ἔλαβεν εἰς τὴν ἵδρυσιν τῶν ἐθνικῶν γραμμάτων (ἐθνικ. γραμματολογίας). Ἐν ταῖς χερσὶ μάλιστα τῶν ποιητῶν, ἱστοριογράφων καὶ φιλοσόφων προσελάβετο ἡ Ἰὰς ἐκείνην τὴν μεγάλην ἐντέλειαν.

Ἡ ἀττικὴ διάλεκτος κατ' ἀρχὰς δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς ἰωνικῆς, διότι παρ' αὐτοῖς εἰσέτι τοῖς ἀρχαιοτέροις ποιηταῖς, οἷον τῷ Αἰσχύλῳ, διεσώθησαν καθαρὰ ἔχνη τῆς Ἰάδος· ἀλλὰ βραδύτερον τὸ εἰδικὸν τοῦτο ἰωνικὸν στοιχεῖον ἐν πλήρει συνειδήσει παρηγκώνισαν αἰσχυνόμενοι προδήλως ἐπὶ τῇ ἐγγυτέρᾳ συγγενείᾳ τῶν διεφθαρμένων Ἰώνων. Ἡ τοιαύτη δὲ ἀντίδρασις καταφαίνεται οὐ μόνον ἐν τῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ στολῇ καὶ ἄλλοις. Καὶ ὅμως δὲν ἐπανέρχονται ἐν ἅπασιν εἰς τὸν καθαρὸν τύπον τῆς ἀρχαιοτέρας γλώσσης, ἀλλὰ πράττουσι τοῦτο κατ' ἐκλογὴν. Καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀττικὴ διάλεκτος ζητεῖ νὰ τηρήσῃ μέσον τινὰ ὅρον, ἥτοι νὰ ἐνώσῃ ἐνέργειαν καὶ δύναμιν λόγου μετ' ἡπιότητος καὶ

ἀβρότῃτος. Ὁ ἀττικισμὸς παραβαλλόμενος πρὸς τὴν ἄνετον πλατυρρημοσύνην τοῦ ἰωνικοῦ λόγου ἔχει βραχύλογον καὶ πυκνὸν ὕφος, συνάμα δὲ οὕτω δεξιὸν καὶ ποικίλον, ὥστε ἐξ ἴσου ἀρμόζει τοῖς ποικιλωτάτοις εἵδεσι τῆς ἐκφράσεως. Ἡ ἐπίδρασις τῆς γραφομένης ἀττικῆς γλώσσης ἐπὶ τὰς τοπικὰς διαλέκτους καταφαίνεται πρωτῶως καὶ μάλιστα ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅτι ἐν πρώτοις ἐπιδρᾷ μᾶλλον ἐπὶ τὸ συντακτικὸν μέρος καὶ τὸ ὕφος τῆς γλώσσης ἢ ἐπὶ τὸ γραμματικὸν (μέρος). Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν αἰσθανόμεθα εὐρίσκοντες ἐν Θεσσαλικαῖς, Βοιωτικαῖς ἢ Δωρικαῖς συγγραφαῖς τὸ ἐπιδὼν ἀττικὸν ὕφος τῶν δημοσίων συγγραφῶν, ἀλλὰ περιβεβλημένον πάντοτε τὸν ἀρχαῖκόν τύπον τῆς τοπικῆς διαλέκτου, ὅστις ἥκιστα ἀρμόζει τῷ νεωτέρῳ ἐμπεριεχομένῳ ἐκείνων. Ἐντεῦθεν κατανοοῦμεν σαφῶς, ὅσον ἡ πολιτικὴ τῶν Ἀθηναίων ἐπίδρασις καὶ ἡ διεθνὴς μιᾶς ἐκάστης τῶν πόλεων ἐπιμιξία ἐπέδρασεν ἐπὶ τὸν σχηματισμὸν τῆς γλώσσης.

Ὡς ὁ κεχωρισμένος βίος μιᾶς ἐκάστης τῶν πόλεων κατὰ μικρὸν τελευτᾷ, τὰ φυλετικὰ ἰδιώματα ἀμαυροῦνται καὶ ἐκλείπουσιν ἐν τῇ καθολικῇ ἐνώσει τοῦ ἑλληνισμοῦ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς γλώσσης τὴν αὐτὴν πορείαν κατανοοῦμεν. Πρωτῶτάτα ἐκλείπει ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος. Ὅπερ ἀποδεικνύει τὸ περὶ Ἑρμίου τοῦ Ἀταρνεΐτου ψήφισμα, ἐν ᾧ μόνῃ εἰσέτι ἡ χρῆσις τοῦ Η ἀντὶ τοῦ Α διακρίνει κυρίως τὴν Ἰάδα ἀπὸ τῆς ἀττικῆς διαλέκτου. Ἐπὶ μακρότερον διατηρεῖται ἡ αἰολικὴ. Ἀξιοσημείωτον δέ, ὅτι αὕτη ἐν τισι τόποις δὲν μετετράπη ἀμέσως εἰς τὴν κοινὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ πρῶτον εἰς τὴν δωρικὴν. Π. Χ. ἐν Τεγέᾳ μέχρι τῶν Διαδόχων ἐπικρατεῖ ἡ αἰολικὴ διάλεκτος καὶ εἴτα βραδύτερον ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῆς Κορίνθου ἄρχεται νὰ λαλῇται ἡ δωρικὴ. Ἀλλ' αὕτη δεικνύει παρὰ πάσας ἐμμονωτάτην ζωτικὴν δύναμιν, διατηρηθεῖσα ἐν τισι χώραις καὶ ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων

ἔτι αὐτοκρατόρων. Καὶ ἐπ' αὐτῶν δὲ δυνάμεθα ν' ἀποδείξω-
 μεν ἐξ ἐπιγραφῶν τὴν μετατροπὴν αὐτῆς εἰς τὴν κοινὴν
 γλῶσσαν, ὡς τοῦτο κατὰδῆλον ποιεῖ συγγραφὴ τις τῆς νή-
 σου Κῶ (Ῥοσς, Ἐπιγρ. Ἀριθ. 311). "Ὅτι ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα
 προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπέστη μεγάλας καὶ ριζικὰς μεταβο-
 λὰς ἀποδεικνύεται ἐκ πολλῶν, καὶ δὴ ἐκ τοῦ τονισμοῦ τῶν
 λέξεων. Δὲν θέλω μὲν νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ἐξ ἀρχῆς μόνη δεσπό-
 ζουσα ἦν ἡ λογικὴ ἀρχὴ τοῦ τονίζειν πάντοτε τὴν ριζικὴν
 συλλαβὴν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἐκεῖνο τὸ εὐμετάβλητον τοῦ τόνου,
 ὅπερ ἀπαντῶμεν βραδύτερον, ἦν ἄγνωστον τὸ πάλαι. Ἐκεῖ-
 νος ὁ κανὼν, καθ' ὃν ὁ τόνος δὲν ἠδύνατο νὰ τεθῇ πέραν
 τῆς προπαρχαληγοῦσης καὶ οὐσιωδῶς ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ χρόνου
 τῆς ληγοῦσης, δὲν ἴσχυεν ἐξ ἀρχῆς ἀλλ' ἡ τὸν τόνον φέρουσα
 συλλαβὴ διετήρει αὐτὸν ἀμετάθετον ὅσαςδὴποτε μεταβολὰς
 καὶ ἂν ἡ λέξις ὑφίστατο ἐν τῷ σχηματισμῷ ἢ τῇ κλίσει.
 Οὗτος ὁ τονισμὸς ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων, καθ'
 οὓς αἱ λέξεις εἶχον συνήθως μέτριον μέγεθος, ἦτο δυνατός.
 ἀλλ' ὅτε ἡ γλῶσσα ἤρξατο ἀναπτυσσομένη ἐπὶ μᾶλλον καὶ
 μᾶλλον, πολὺ δυσχερὲς ἦτο νὰ διατηρηθῇ ἡ τοιαύτη ἀρχὴ
 αὐτοῦ. Ἐξ ἀνάγκης λοιπὸν ἡλαττώθησαν αἱ καταληξεῖς καὶ
 παντοίας μεταβολὰς ὑπέστη ὁ ἀρχικὸς τύπος τῶν λέξεων.
 Ἐντεῦθεν ἔχει τὴν ἀρχὴν ἰδίᾳ ἡ συχνοτάτη μετάθεσις τοῦ Ι,
 οἷον ἐκ τοῦ «λέανια» ἐγένετο «λέαινα», ἐκ τοῦ «Λάκκνια
 Λάκκνια, δέσποτνια δέσποινα, νεάρια νέαιρα, λέγοντια λέ-
 γουσα, κτένιω κτένιω» (αἰολικ. κτέννω). Ἐὰν ἡ γλῶσσα διὰ
 παντὸς ἐτήρει ἐκεῖνον τὸν κανόνα, τότε ὁ καθαρὸς τύπος τῆς
 γλώσσης ὁσημέραι θὰ συνεχεῖτο καὶ θὰ ἐγίνετο ἄγνωστος.
 Ἀλλ' ἀπέφυγον τὴν τοιαύτην σύγχυσιν μεταποιήσαντες ἢ
 τροποποιήσαντες τὸν περὶ τονισμοῦ κανόνα. Ὁ τοιοῦτος ση-
 μαντικώτατος νεωτερισμὸς ἐγένετο πρῶτον ὑπὸ τῶν Ἰώνων,
 παρέλαβον δ' αὐτὸν καὶ τὰ λοιπὰ φύλα. Ἀλλὰ μόνοι οἱ ἐν

Ἀσίᾳ Αἰτωλοὶ δὲν ἡσπάσθησαν τὸ τοιοῦτον κινητὸν τοῦ τό-
νου. Καὶ παρ' αὐτοῖς ὁ τόνος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ γενικῶς
τὴν προπαρλήγουσαν καὶ τὸ μέτρον τῆς ληγούσης ἔχει τὴν
αὐτὴν δύναμιν ἐπὶ τοῦ τονισμοῦ, ἀλλὰ σταθερὸς μένει ὁ κα-
νὼν τοῦ μηδέποτε τονίζειν τὴν λήγουσαν. Ἐκ τούτου κατα-
νοοῦμεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ δὲν ἠδυνήθησαν μὲν ν' ἀποφύγῃσι
τὸν νεωτερισμὸν ἐντελῶς, ἀλλὰ πάντοτε προσεῖχον, ὅπως ὁ
τόνος ἢ ἐπὶ τὴν ριζικὴν συλλαβὴν πέσῃ ἢ ὡς οἶόν τε αὐτῇ
προσεγγίσῃ. Ἀλλὰ τὸν κανόνα τοῦτον τῆς βαρυτονήσεως
(παροξυτονήσεως) δὲν πρέπει νὰ θεωρήσωμεν νεωτερισμὸν
τῶν ἐν Ἀσίᾳ Αἰτωλῶν, μᾶλλον δὲ ὅτι καὶ ἐν τούτῳ κάλ-
λιον αὐτοὶ τὸ ἀρχαῖον διεφύλαξαν. Ἐναργῶς καταφαίνεται
τοῦτο ἐκ τοῦ ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Αἰτωλοῖς τῆς μητροπόλεως
κατὰ τὸν 12^{ον} αἰῶνα συνήθως ἦν ἔτι ὁ τοιοῦτος τονισμός,
οὗτινος ἔχγη διεσώθησαν καὶ ἐν ταῖς μεταγενεστέραις τοπι-
καῖς διαλέκτοις.

Ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ πρωῒμως ἀνεφάνη ἀντιπάθειά
τις πρὸς τινα στοιχεῖα καὶ τὰς ἐξ αὐτῶν συνθέσεις, ἐξ οὗ ρι-
ζικὴ μείωσις ἢ ἐξασθένις ἐπῆλθεν, ἐν ᾧ αἱ συγγενεῖς γλῶσ-
σαι τὸ ἀρχικὸν κατὰ τὸ πλεῖστον πιστότερον διεφύλαξαν καὶ
ὑστερον. Τοῦτο ἔπαθον τὰ δασέα καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα. Τὸ
Γ ἐξώσθη κατὰ μικρὸν ἐντελῶς· πρωῒμωτατα δ' ἐξέλιπεν ἐκ
τῆς Ἰάδος, ἐν ᾧ ἡ αἰολικὴ καὶ δωρικὴ διάλεκτος κάλλιον αὐτὸ
διετήρησαν. Ἐν Σπάρτῃ διετηρήθη μέχρι τῆς ἀποσβέσεως τῆς
ἐκεῖ διαλέκτου. Ἀλλ' ἐὰν τὸ γράμμα (ἢ γραφὴ αὐτοῦ) κατηρ-
γῇθι ἤδη πρὸ πολλοῦ, ἐν τούτοις τὸ στοιχεῖον (ἢ προφορὰ
αὐτοῦ) διεσώθη, μετατραπὲν ἐν μέρει μὲν εἰς Β, ἐν μέρει δὲ
εἰς Γ. Ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ὁ τύπος τῆς γλώσσης ὑπέστη με-
ταβολάς τινας. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους διέκρινον
ἀκριβῶς λεπτά καὶ τραχέα συριστικὰ στοιχεῖα. Ἴσως ἐν τῇ
ἰωνικῇ διαλέκτῳ πρωῒμως ἤδη πολὺ περιορίσθη ὁ κύκλος τῶν

τραχείων στοιχείων, ἐν ᾧ ἐν τῇ δωρικῇ ἐπὶ μακρὸν διατηρήθη ἀπαρχαμείωτος. Ἄλλ' ἤδη τὴν μελικὴν ποιήσιν προκόπτουσιν ἐξαίρετως οἱ Δωριεῖς. Τῶν συριστικῶν μὴ ὄντων ἐπιτηδεῖων εἰς τὸ ἄδειν, ὁ Ἑρμιονεὺς Λάζος, ποιητῆς καὶ μουσικὸς ἐξ ἐπαγγέλματος, κατῴρθησε διὰ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ νὰ ἐξωσθῶσιν ὅλως ἐκ τῆς γραφομένης γλώσσης ἐκεῖνα τὰ τραχύτερα στοιχεῖα, ὅπερ βεβαίως οὐδὲν κέρδος ἦν τῇ γλώσσῃ. Ἐτι ἡ σταθερὰ χρῆσις τῶν ἐγκλίσεων καὶ τῶν χρόνων τοῦ ῥήματος ὠρίσθη κατὰ μικρὸν, καὶ πρότερον ἐν τοῖς γραμμασι (γραμματολογία) ἢ ἐν τῇ γλώσσῃ τοῦ λαοῦ. Ἐν ἐπιγραφαῖς εὐρίσκεται ἔτι παραδοξότερα ἐναλλαγὴ ὑποτακτικῆς καὶ μέλλοντος, εὐκτικῆς, καὶ μέλλοντος. Ὡς αὐτως ἡ διαφορὰ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου οὐδαμῶς τηρεῖται αὐστηρῶς ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων. Τοσούτω ὁ Ὅμηρος, ὅσῳ καὶ ἡ δημώδης γλῶσσα μεταχειρίζονται, μάλιστα ἐν ῥηταῖς φράσεσι, τὸν παρατατικὸν ἀντὶ τοῦ ἀορίστου καὶ ἐκεῖ, ἔνθα ἀνέκαθεν ἀόριστος ὑπῆρχε. Παρκτηροῦμεν ὅτι ἀπὸ τοῦδε ἀδιαικῶς πλάττεται ἡ γλῶσσα χωροῦσα ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπὸ τοῦ συγκεκριμένου εἰς τὸ ἀφηρημένον. Ὅθεν σχηματισμοί, οἷοι τὰ εἰς τέον ῥηματικά, ἀναμφιβόλως ἀνήκουσι ταῖς νέαις πλάσεσι τῆς γλώσσης καὶ τούτου ἕνεκα πρὸ πάντων ἰδιάζουσι τῇ ἀττικῇ διαλέκτῳ. Ἀλλ' ὅ,τι εὐρίσκομεν ἐν τοῖς νεωτέροις μνημείοις τῆς γλώσσης δὲν ἐπιτρέπεται ἡμῖν νὰ θεωρῶμεν ἄνευ περαιτέρω ἐρεῖνης ὡς μεταγενέστερον σχηματισμόν. Π. χ. τὰ ὑποκοριστικά εἶνε ἀναμφηρίστως ἐν τῶν ἀρχαιοτάτων κτημάτων αὐτῆς, ἀλλ' οὐδαμοῦ τῆς ὑψηλοτέρας ποιήσεως εὐρίσκομεν αὐτὰ εἰμὴ μόνον ἐν τοῖς κατωτέροις εἶδεσι τῆς λυρικῆς.

Ἡ κυρία πλᾶσις καὶ ὁ σχηματισμὸς γλώσσης τινὸς προηγεῖται μὲν τῶν γραμμάτων (πάσης γραμματολογίας) καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τούτων ὑπάρχει, ἀλλὰ τότε μόνον αὕτη ἀνωτέρας παιδείας ἀξιοῦται, ὅταν ὁ λαὸς αὐτῆς ἀρχηται τὰ

γράμματα (γραμματολογίαν) ιδρύων. Ἐν ταῖς χερσὶ τῶν ποιη-
τῶν καὶ συγγραφέων πρῶτον ἡ γλῶσσα πλάττεται καὶ δια-
πλάττεται ἐντελῶς καὶ οὕτω προφυλάσσεται ἀπὸ ἐξαγριώ-
σεως καὶ προώρου παρακμῆς. Ὁ εἰδυὴς Νειβοῦρος παραδο-
ξολογεῖ λέγων (ἐν τοῖς μικροῖς συγγράμμ. II. σελ. 8) ὅτι ὁ
χρυσοῦς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης αἰὼν ἦν καθ' ὃν χρόνον εἰσέτι
οὐδὲν βιβλίον τῆς γραφίδος ὑπῆρχε, καὶ ὅτι διὰ τῶν γραμ-
μάτων (γραμματολογίας) καὶ τῆς γραφῆς ἡ εὐγένεια τῆς ἐλ-
ληνικῆς γλώσσης κατεστράφη, τινῶν μὲν σχηματισμῶν τυ-
ρανικῶς ἐπικρατησάντων, ἑτέρων δὲ ἄμεμπτον καὶ καθαρὰν
τὴν ἀρχὴν ἐχόντων διὰ τῆς πίσεως καὶ τῆς ἀπελατίας τέ-
λος παραφθοράντων. Πᾶσα δύναμις δέον ν' ἀσκήται, καὶ ἡ
δύναμις τῆς γλώσσης διὰ τῶν γραμμάτων κυρίως ἀναπτύσ-
σεται ἐντελῶς. Τί πάσχει γλῶσσα, ἥτις ἀγρία οἶοναὶ αὖξεται
καὶ ἐπὶ μακρὸν γραμματικῆς θεραπείας στερεῖται, δεικνύει
κάλλιστα ἡ τύχη τῆς Λατινικῆς. Ἐκείνη ὅμως ἡ τοῦ Νει-
βοῦρου μομφὴ ἥμισυ ἀρμόζει τῇ ἐλληνικῇ γλώσσῃ, ἥτις
ἅπαντα μὲν τὰ δικαιώματα τῶν διαλέκτων στέργει, τὰ δὲ
τοπικὰ ιδιώματα σέβεται. Αὕτη αὕτη μάλιστα ἡ χρῆσις τῶν
διαλέκτων εἶνε ἀδιαφιλονέκητον αὐτῆς προτέρημα. Ἐπὶ τῶν
κλασικῶν χρόνων κυρίως οὐδεμία διάλεκτος καταπιέζει τὴν
ἄλλην ἢ ἐπικρατεῖ ἐντελῶς, ἀλλ' ἐκάστη ἐν τῷ ἑαυτῆς εἶδει
ἀπολαύει διηνεκοῦς κύρους καὶ τὸ κατὰ δύναμιν συμπράττει
εἰς τὴν ἐπίδοσιν τῶν γραμμάτων· τοῦτου ἕνεκα αἱ τοπικαὶ
διάλεκτοι δὲν ἐκπίπτουσι τῆς ἑαυτῶν ἀξίας. Ὡς οἱ Ἕλλη-
νες ἐν ἅπασι δέχονται τὸ δικαίωμα τοῦ ἰδίου, οὕτως ἐκάστη
διάλεκτος δύναται νὰ ἐπιδώσῃ ἐν τῷ ἑαυτῆς ιδιώματι καὶ
οὕτως τὰ γράμματα κτῶνται τὸ κατάλληλον ὄργανον ἐκά-
στου εἶδους, καθάπερ ἡ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως
ὀφθαλμοφανῶς τοῦτο παρίστησι. Ἡ ἰωνικὴ διάλεκτος ἔχουσα
ἄνετον πλάτος λόγου καὶ πλήθους εὐφωνίας φῶσει οὕτως

εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ἔπος τέτακται, ἡ δὲ ἄττικὴ ἐπιτομωτέρα καὶ περιεκτικωτέρα κατὰλληλος πρὸ πάντων τῷ διαλόγῳ τοῦ δράματος. Τοῦναντίον ὁ πλήρης καὶ ῥωμαλέος λόγος τῆς αἰολικῆς καὶ δωρικῆς διαλέκτου εἶνε πρόσφορος ὡς ἐπὶ τὸ πολλὸ τῇ μελικῇ ποιήσει. Οὕτω λοιπὸν ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἔχει τὸ προτέρημα νὰ ἐναλλάσῃ τὴν διάλεκτον κατὰλλήλῳ τῷ τρόπῳ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔργου, ὡς ἐν τῷ ἄττικῷ δράματι ἐνθα διὰ τῶν λυρικῶν ᾠδῶν ἡ εὐχοτέρα δωρικὴ, καίτοι ἐν μετριωτέρᾳ μορφῇ ἀείποτε ἐν αὐτῷ διετηρήθη. Ἄλλως οἱ ποιηταὶ καὶ τὴν πάτριον αὐτῶν διάλεκτον μετὰ τῆς δυνατῆς ἐλευθερίας καὶ τὴν μίξιν τῶν διαλέκτων εὐφυῶς μετεχειρίσθησαν.

Ὡς ὅλα ὁμοῦ τὰ ἑλληνικὰ φύλα καὶ οὐχὶ ἕκαστον καθ' ἑαυτὸ παριστάσι τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὕτως ἔχουσιν ἀκριβῶς καὶ αἱ διάλεκτοι. Μέχρις Ἀλεξάνδρου ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπάρχει κυρίως ἐν ταῖς διαλέκτοις, ἐρείδουσα τὴν ἑαυτῆς ἐπίδοσιν ἐπὶ τῆς ὁσημέραι λεπτοτέρας καὶ ἐλευθερωτέρας διαπλάσεως τῶν τοπικῶν διαλέκτων. Μόνον μετὰ τὸν Ἀλεξάνδρον δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι ὑπάρχει καθολικὴ γραφομένη γλῶσσα· διότι ἤδη ἡ σημασία τῶν φυλετικῶν ἰδιωμάτων ἐκλείπει καὶ πᾶν τὸ ἑλληνικὸν λαμβάνει καθολικὸν χαρακτῆρα. Αὕτῃ ἡ γλῶσσα εἶνε οὐ μόνον ὁ δεσμὸς ὁ στενότερον μετ' ἀλλήλων συνδέων μίαν ἑκάστην τῶν χωρῶν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον πρὸ πάντων, ὅπως ἑλληνικὴ παιδεία καὶ εὐκοσμία διαδοθῶσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ ἀπότερα τῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως. Αὕτη ἡ καθολικὴ τῆς γραφῆς γλῶσσα βαίνει μὲν κυρίως ἐπὶ τῆς ἄττικῆς, δὲν ἐξικνεῖται δὲ τῆς γλαφυρότητος καὶ λεπτότητος αὐτῆς. Χονδρότερα τινὰ στοιχεῖα, οἷα ἔκπαλαι εἶνε ἀνεκτὰ ἐν τῷ καθημερινῷ βίῳ καὶ τῇ ἐπιμιξίᾳ, ἐγένοντο δεκτὰ ἤδη καὶ ἐν αὐτῇ. Τοπικοὶ ἰδιωτισμοὶ εἰσχωροῦσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ἰδίως

Μακεδονικοί, καίτοι ἡ ἐπίδρασις ταύτης μάλιστα τῆς διαλέκτου συνήθως τὰ μέγιστα ἐκτιμᾶται. Ἦδη δ' ἐξελληνίζοντων τῶν ἐκτεταμένων χωρῶν τῆς Ἀνατολῆς νέαι πάλιν γεννῶνται τοπικαὶ διαφοραί. Ὅθεν εὐνόητον ὅτι ἡ ὑπὸ τοῦ Φρυγός, Καρός, Σύρου, Ἰουδαίου καὶ Αἰγυπτίου λαλουμένη ἑλληνικὴ γλῶσσα ἔχει πάντοτε ἰδίον τι καὶ μὴ κανονικόν. Εἰ καὶ τοῦτο λέγομεν ἐν πρώτοις περὶ μόνης τῆς κοινῆς τοῦ λαοῦ γλώσσης, οὐχ ἥττον ὅμως ἡ τοιαύτη κατὰστασις δὲν ἠδύνατο εἰ μὴ νὰ ἐπιδράσῃ τέλος καὶ ἐπὶ τὰ γράμματα. Οὐδόλως λοιπὸν θαυμαστόν, ἂν βραδυτέρον βλέπομεν ἐπιμελῆ σπουδὴν ἐν τῇ γραφομένῃ γλώσσῃ πρὸς ἀποκτὰστασιν τοῦ καθαρύοντος ἀττικισμοῦ. Ταύτῃ τῇ καθολικῇ τῆς γραφῆς γλώσσῃ, οἷον αὕτη ἀπ' Ἀλεξάνδρου προέκοψεν, ἀρμόζει ἔλως τὸ ὄνομα «κοινὴ» ἢ «ἑλληνικὴ».

Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διαφέρει ἡμῖν σπουδαίως οὐ μόνον διότι τὰ μνημεῖα τῶν γραμμάτων (τῆς γραμματολογίας) αὐτὴν καὶ μόνην ἔχουσι βάσιν καὶ διὰ μόνης τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως αὐτῆς δυνάμεθα νὰ κατανόσωμεν ὀρθῶς τοὺς θησαυροὺς ἐκείνων, οὐχὶ μόνον διότι ἐκ τῆς γλώσσης γνωρίζεται σαφῶς ἡ ἀρχικὴ φυσιογνωμία λαοῦ τινος, ἀλλὰ διότι καὶ καθ' ἑαυτὴν ἐκείνη κέκτηται μεγάλην ἀξίαν. Αὕτη πρῶτον ἡ σχέσις τῶν φωνηέντων αὐτῆς ἐμφαίνει ἀρμονίαν τινά. Τὰ σύμφωνα ὑπερσχύουσι μὲν τῶν φωνηέντων, ὥς καὶ ἐν ὅλαις ταῖς συγγενέσι γλώσσαις, ἀλλ' ἡ ὑπερίσχυσις αὕτη εἶνε ἡ διαφορὰ τῶν διαλέκτων· ἡ μαλακωτέρα ἰωνικὴ ἔχει τὰ πλεῖστα φωνήεντα, ἡ αἰολικὴ καὶ δωρικὴ ὑπολείπονται αὐτῆς, ἡ δὲ ἀπτικὴ ἐπέχει σχεδὸν τὸ μέσον. Καὶ ὅμως ἡ τοιαύτη τῶν διαλέκτων διαφορὰ δὲν εἶνε τοσοῦτω σημαντικὴ, ὅσῳ συνήθως φαίνονται αὐτὴν παραδεχόμενοι. Τοῦναντίον ἡ ἰωνικὴ καὶ ἀπτικὴ πρωτεύουσι τῷ πλούτῳ τῶν διφθόγγων. Καὶ ἡ ἐν Λέσβῳ αἰολικὴ προσεγγίζει ἐν τούτῳ, ἐν ᾧ ἡ

τὰς ποικιλωτάτας σχέσεις καὶ λεπτοτάτας ἀποχρώσεις. Ἡ μεγάλη ζωηρότης τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἡ ταχύτης τοῦ ἀντιληπτικοῦ καὶ τῆς σκέψεως (τοῦ παρατηρητικοῦ) ἐμφαίνεται ἐξαιρέτως ἐν τῇ πλοκῇ τῶν προτάσεων καὶ τοῖς συντακτικοῖς ἰδιώμασιν. Οὕτω λόγου χάριν δύο διάφοροι περιπτώσεις πράξεως συμπεριλαμβάνονται ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πλοκῇ. Ἐν ταῖς τοιαύταις πλοκαῖς κατατακτέα μάλιστα ἡ ἀρεστή καὶ ποικίλη χρῆσις τῆς ἑλξεως, δι' ἧς χωρίζεται προτάσεις ἐνοῦνται καὶ τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν μέρη μηδεμίαν πάσχοντα μετάρθεσιν συγχωνεύονται οὕτως εἰπεῖν. Οὐχ ἥττον συχνὴ ἡ κούφη μετάρθεσις τοῦ λόγου ἀπὸ πλαγίου εἰς εὐθὺν καὶ τὰ ὅμοια. Ἐν γένει ἡ κλίσις πρὸς τὴν ἑλλειψιν καὶ τὴν παντοίαν βραχυλογίαν ἐξαρτᾶται τόσῳ ἐξ ἐκείνης τῆς ζωηρότητος, ὅσῳ καὶ ἐκ τῆς ἐφάρσεως σχημάτων τινῶν, οἷον τὸ «ὑστερον πρότερον» κ.λ. Ὡς δ' Ἕλλην ταχέως ἐσκέπτετο, οὕτω καὶ ταχέως ἐλάλει εὐκίνητον ἔχων τὴν γλῶσσαν. Ἐν γένει ἦν δ' ἀντίθετος χαρακτῆρ τοῦ ἡρέμου καὶ μετρημένου χαρακτῆρος τοῦ Ῥωμαίου, ὅπερ κατεφάνετο καὶ ἐν τῷ λέγειν. Ὅθεν καὶ ἐν Ἑλλάδι ἀνατρέφοντες τοὺς ἐαυτῶν παῖδας ἐσπούδαζον μᾶλλον νὰ μετριάσωσιν ἐκεῖνο τὸ ταχὺ λαλεῖν ἢ νὰ παρορμήσωσιν αὐτοὺς εἰς τοῦτο.

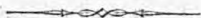
(Berhk. Griech. Litt. Geschichte)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Οἱ Ἕλληνες κατῴκουν τόσον ἐξαίρετον καὶ ποικίλην χώραν, ὅσον οὐδὲν ἄλλο ἔθνος τῆς γῆς. Ἐνταῦθα ὁρέων κορυφαὶ ὑπὸ παντοτεινῆς χιόνος κεκαλυμμένοι καὶ θαυμασίως καταλάμπουσιν, ἐκεῖ ποταμοὶ καὶ ῥάκαις ὑπὸ καταφύτων ὁρέων καταράττοντες, ἀλλαχοῦ δὲ πολυπληθεῖς, βαθέως εἰς τὴν γῆν εἰσδύοντες ἀργυρώδεις κόλποι. Οὐδὲν ὑπάρχει σημεῖον ἐν τῇ χώρᾳ, ἐν ᾗ δὲν βλέπη τις τοιοῦτους μαρμαίροντας κόλπους. Ἀλλ' ὅπισθεν αὐτῶν διαλάμπει ὁ ὑπέρυθρος καὶ ἀπαστράπτων πόντος, μετὰ τοῦ Αἰγίου καὶ Ἰονίου πελάγους, καὶ ἐκ τούτων ἐγείρεται σύμπλεγμα πρασινοειδῶν νήσων. Ἐν τῇ μεσογείῳ καθίενται κοιλάδες ποτάμιοι, ἐκτείνονται τῇδε καθεῖς εὐφορα πεδία, καὶ ἀνυψοῦνται πλατεῖς καὶ πετρώδεις κρημενοὶ πρὸς τὰ ὄρη. Ἐπ' αὐτῶν δὲ καμαροῦται φειδρὸς καὶ διαυγὴς οὐρανός, καὶ κατασκηνοῖ οὐδέποτε ἀποπαύων, ἀλλ' ἀναζωογονῶν ὑγρὸς καὶ ὑπόθερμος αἰθήρ. Τὰ τρία ταῦτα γῆ, θάλασσα καὶ κλίμα προεκάλουν τὴν ἐνέργειαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ παρεκελεύοντο αὐτοῖς, ἵνα ἀναπτύξωσι πᾶν ὅ,τι αὐτοῖς παρῆχον. Καὶ ὅμως οὐχὶ τόσον ἐπαρκῶς ἐξηγοῦνται διὰ τούτων, ὅσα οἱ Ἕλληνες διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἐπραξάν, ἀλλ' ὥς κύριον αἷτιον ἦτο ἡ μεγίστη αὐτῶν εὐφυΐα. Οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ἀπαντᾷ τις ἔθνος ἔχον ἐν ἴσῃ ἀρμονίᾳ πάσας αὐτοῦ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις· ἡ δύναμις τῆς βουλήσεως ἀνεπτύχθη ὀλιγώτερον καὶ διὰ τούτου ἐκω-

λύθη ἡ διάπλασις πρὸς τὰ ἔξω ῥέποντος ἐθνικοῦ χαρακτῆρος· ἡ Ἑλλάς ὥφειλε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην πορείαν, ἡ δὲ Ῥώμη τὴν ἐθνικὴν. Τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ ἀνάπτυξις σύμμετρος πρὸς τε τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ εἶδος ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν φυσικῶν αὐτοῦ προτερημάτων καὶ τῆς δραστηριότητος. Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα συγγενὴς τῆς ἀπλουστέρας Λατινικῆς εἶνε ἡ εὐγενεστάτη τῶν Ἰνδογερμανικῶν γλωσσῶν, Σανσκριτικῆς, Ζενδικῆς, Λατινικῆς, Κελτικῆς, Γερμανικῆς, Λεττικῆς καὶ Σλαβικῆς. Αὕτη ἀπετελέσθη πολὺ πρότερον ἢ ἐκεῖναι, καὶ ὑπερέβαλεν ἐκείνας κατὰ τὸν πλοῦτον, ποιικίαν, εὐστροφίαν λεπτότητα καὶ πλαστικὸν κάλλος, ὡς καὶ κατὰ τὰς παραλήλους ἀναπτυχθεῖσας διαλέκτους, ὧν τέσσαρες ἐμορφώθησαν εἰς γλῶσσαν γραφῆς, ἡ Αἰολικὴ, Δωρικὴ, Ἰωνικὴ καὶ Ἀττικὴ ἡ τελευταία κατὰ τὸν τρίτον π. Χ. αἰῶνα ἀναμιχθεῖσα μετ' ἄλλων ιδιωτισμῶν ἐγένετο ἀπὸ τοῦδε ἡ κοινὴ διάλεκτος ἢ ἡ κοινὴ πάντων τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα. Κατὰ τὸν μῦθον τὸ ἑλληνικὸν ἀλφάβητον κατὰ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἐκόμισεν εἰς Ἑλλάδα ἐκ Φοινίκης ὁ Κάδμος, συνιστάμενον ἐκ 16 γραμμάτων· α, β, γ, δ, ε, ι, κ, λ, μ, ν, ο, π, ρ, σ, τ, υ, καὶ μικρὸν κατὰ μικρὸν προσετέθησαν καὶ τὰ λοιπά. Ὁ Ἑλλήν κακτημένος θαυμασίαν ἐφρευτικὴν δύναμιν ἄνευ προγενεστέρων, σχεδὸν πάντα τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου τὰ εἶδη εὔρεν. Πᾶν ὅ,τι ἐκ τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς ἐξεδηλώθη, ἀνέπτυξεν αὐτὸ περαιτέρω, καὶ μετὰ πόνου αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ διεσώθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Ἐνθα τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰσδύει, ἐκεῖ ὑποχωρεῖ ἡ νύξ καὶ ἐκφαίνεται ἡ ἡμέρα. Καὶ ὀλιγώτερον μὲν εἰς τοὺς μετέπειτα χρόνους φωτεινὴ καὶ λαμπρὰ εἶνε ἡ λαμπηδὼν αὐτοῦ, οὐδέποτε ὅμως ἀπασθόσθη καὶ καθ' ὁλοκληρίαν. Διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ οἱ φίλοι τὸ βλέμμα αὐτῶν πάντοτε πρὸς τὴν Ἑλλάδα στρέφουσι, καὶ αὐτὴν ὡς ἱερὸν ἔδαρος καὶ ὡς πνευματικὴν αὐτῶν πατρίδα θεω-

ροῦσιν. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ πατρὶς των, καὶ ἐντεῦθεν πλήρεις ἰδανικῆς θεωρίας προχωροῦσι περαιτέρω· ἡ Ἑλλάς εἶναι ἀθάνατος πολλῷ μᾶλλον, ἢ ἡ Ῥώμη. Τί θέλων ἄρά γε ὁ παντοκράτωρ ἀπέσβεσε κατὰ τὸ ἡμῖν τοιοῦτον φῶς; Μὴ τυχόν, ἵνα καὶ πάλιν ἀναλάμψη καὶ λαμπρότερον ἐπὶ τὴν ἀνθρωπότητα τὸ φῶς αὐτῆς διαχύση;

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΑΙ ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Οἱ προϊστορικοὶ χρόνοι μέχρι Ὁμήρου, ἢ ὁ ὄνειροπολῶν πνευματικὸς τῶν Ἑλλήνων βίος.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ Ὁμήρου μέχρι τῶν Περσικῶν πολέμων, ἢ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τινῶν φυλῶν.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τῶν Περσικῶν πολέμων μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου, ἢ ὁ μέγας αἰὼν τῶν Ἀθηναίων.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου, ἢ ἡ ἀπόσβεσις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ὑπὸ τὴν Μακεδονικὴν κυριαρχίαν· οἱ Ἀλεξανδρινοί.

ΠΕΜΠΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κορίνθου μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου, ἢ ἡ ἀναδίωξις τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κυριαρχίας καὶ οἱ Βυζαντινοί.

ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΟΙ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΜΕΧΡΙ ΟΜΗΡΟΥ, ἢ Ο ΟΝΕΙΡΟΠΟΛΩΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΒΙΟΣ

ΠΕΛΑΣΓΟΙ

2. Εὐφραντασίωτοι οἱ Ἕλληνες καὶ τὸν πνευματικὸν αὐτῶν βίον τὸ κατ' ἀρχὰς ὀνειροπολοῦντα, οὕτως εἰπεῖν, εἶχον, πρὶν τῶν ἀνθρώπων ἢ ἡὼς ἀνατείλῃ. Ὅσω δὲ ἀμυδρὰ καὶ ἂν ᾔηνε ἡ πρώτη λάμψις, τόσω φαιδρὰ πᾶσα καρδία προσβλέπει πρὸς αὐτήν, ὡς τὴν ἀπαλλαγὴν, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πνεύματος ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς ἀνατολῆς. Ἐκ τῆς πρὸ τοῦ Ὀμήρου ἐποχῆς οὐδὲν ὑπάρχει σύγγραμμα κατ' εὐθεῖαν μαρτυροῦν τὴν πνευματικὴν τῶν χρόνων ἐκείνων ἀνάπτυξιν, ἀλλ' ἐγκάρσιαι ὑπάρχουσιν εἰδήσεις περὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ἔθνων, ἅτινα κατῴκουν τὸ μεσημβρινὸν μέρος τῆς χερσονήσου· εἰς δὲ τὸ ἀμυδρὸν τοῦτο λυκῶφως μάλιστα πάντων ἀναφαίνονται οἱ Πελασγοὶ καὶ οἱ Θρᾶκες. Ἦσαν ἄρά γε οἱ πρῶτοι βάρβαρον ἔθνος, ὡς πιστεύουσί τινες, ἢ Ἕλληνες ἦττον πεπολιτισμένοι, ὡς ἄλλοι, καὶ δὴ μετὰ μείζονος πιθανότητος διῷχυρίζονται; Πάντως οἱ Πελασγοὶ ἔσχον σταθερὰς οἰκήσεις, καὶ ἔθεσαν τὰς πρώτας ἀρχὰς τῆς εὐνομίας. Οὗτοι ἐκτὸς τῆς θαλασσοπλοίας, εἰς ἣν ἐν μέρει ἐπεδόθησαν, ἐξεῖχον ὑπερβαλλόντως κατὰ τὴν γεωργίαν, ἣν εἰργάζοντο μετ' ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς, ἡγάπησαν περιπαθῶς τὸν βῶλον, καὶ ἐνεκαρτέρουν πιστοὶ εἰς τὸ ἔργον των. Ὑπ' αὐτῶν ἐκτίσθησαν τείχη, ὄχυρα ἀκροπόλεις (Λάρισσαι) καὶ θησαυροὶ ἐξ ἀξέστων πέτρων, ἀλλήλοις ἐπισσεωρευμένων. Τινὰ ἔτι διασωζόμενα Κυκλώπεια τείχη (οὕτω καλοῦνται τὰ λείψανα ταῦτα) ἀναμνησκουσι τὸν περιγητήν τὴν ἀκρόνιστον ἔτι δύναμιν τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ,

ιδίως δὲ ὁ θησαυρὸς τοῦ Ἀτρέως ἐν Μηκύναις. Τὸ οἰκοδόμημα τοῦτο συνίσταται ἐκ τείχους ὀριζοντίου κατ' ὀλίγον πρὸς τὰ ἄνω συνερχομένου, καὶ πρὸς λίθον ἀπολήγοντος καὶ ἔχοντος Πύλην πυραμιδοειδῆ καὶ τεχνηέντως ἐπεστεγασμένην. Ἐνταῦθα φέρονται ἔτι λείψανα τῶν Κυκλωπειῶν τειχῶν μετὰ τῆς περιφήμου Πύλης, ἧς ἑκατέρωθεν ἴσταντο λέοντες.

Οἱ Πελασγοὶ τὸ μαντεῖον αὐτῶν εἶχον ἐν Δοδώνῃ τῆς Ἡπείρου, ἔνθα αἱ προφητεῖαι ἐγίνοντο διὰ τοῦ θροῦ τῆς παναρχίας καὶ εἰς τὸν Δία ἀφιερωμένης δρυός· ἦτο δὲ τὰξις ἰδιαιτέρα ἱερέων, οἱ Σελλοί, οἵτινες «ἀνυπτόποδες χαμεῦναι» ἐξήγουν τοὺς ἥχους τούτους καὶ τὸν ῥόθον καὶ τὸ κελάρυσμα τῆς παρακειμένης κρήνης.

Καὶ μεταγενεστέρως ἐκεῖ ἐμαντεύοντο διὰ χαλκοῦ ἤχοῦντος. Ἐπὶ στήλῃς ἴστατο χαλκῇ λεκάνῃ, ἐπὶ ἑτέρας ἀνδριάς παιδὸς κρατοῦντος χαλκῇν μάστιγα, ἥτις τριπλῇ οὔσῃ ἀλυσιδωτῇ, ἀπρητημένους ἔχουσα ἐξ ἑαυτῆς ἀστραγάλους, ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κινουμένη, ἐκτύπα πρὸς τὸν λιγύφογγον χαλκὸν καὶ προξένει μακροὺς ἥχους, ἐξ ὧν ἐμάντευον τὴν βουλήν τοῦ ὑπερτάτου τῶν θεῶν. Ἐγίνωσκον δὲ καὶ μετεχειρίζοντο τὸ ἐκ 46 γραμμάτων ἀλφάβητον (§ 1.), καὶ τοῦτο ὡς καὶ ἡ γεωργία, ἡ τεκτονικὴ καὶ ἡ κοινὴ πρὸς πάντας τοὺς Ἀρείους λαοὺς λατρεῖα τοῦ Διὸς ἐχαρκατήριζον τὸν ἡμέρον βίον τοῦ παναρχαίου τούτου λαοῦ.

ΘΡΑΚΕΣ

Οἱ δὲ περὶ τὴν μουσικὴν ἐμπειρότατοι Θράκες, διάφοροι τῶν μεταγενεστέρων βαρβάρων Θρακῶν, κατόικουν πρὸς βορρᾶν καὶ τὴν μέσην Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ ἐν Πιερίᾳ τῆς Μακεδονίας παρὰ τὸ βόρειον κάταντες τοῦ χιονοσκεποῦς καὶ μέχρι τῶν νεφῶν ὑψουμένου Ὀλύμπου, ἔτι δὲ παρὰ τὸν Πάρον Ἑλικῶνα, ἐφ' ὧν ὄκουν αἱ Μοῦσαι, καὶ περὶ τὴν πα

τάτην Ἐλευσίνα. Περ' αὐτοῖς ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν διεδόθησαν τὰ ἑρρινά, θερινά, τὰ τοῦ τρυγητοῦ, τὰ ποιμενικά, ὑφαντικά, γαμήλια καὶ πένθιμα ἄσμα-
τα, ἀδόμενα πρὸς κιθάραν. Παρεδόθησαν δὲ ἡμῖν, εἰς αὐτὸ τὸ ἔθνος ἀνήκοντα, ὀνόματα ἀνδρῶν, οἵτινες ὑπῆρξαν οἱ ἀρχαί-
τατοι ἀοιδοί, διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ καὶ προφῆται. Ὁ Ὀρφεύς,
ὁ υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιόπης ἔβελγε τὴν
ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἐξημέρου τὰ ἄγρια θηρία καὶ ἐκίνει δένδρα
καὶ λίθους. Κατέβη εἰς τὸν Ἄδην, καὶ κατεπράυνε τὴν ἄκαμ-
πτον αὐτοῦ ἐξουσίαν διὰ τῶν φθόγγων τῆς λύρας του, ὥστε
ἀπεδόθη αὐτῷ ἡ σύζυγος Εὐρυδίκη. Ἐτι μνημονεύεται ὁ πρὸς
τὰς Μούσας ἐρίσας Θάμυρις (Ἰλ. β. 594), ὃν αὐταὶ ἐτύφλω-
σαν καὶ ἐσπέρησαν τῆς ἀοιδίης· ὁ Μουσαῖος, ὁ υἱὸς τῶν Μου-
σῶν, ἔλεγον ὅτι ἦτο ὁ συγγραφεὺς τῶν περὶ τὰς τελετὰς καὶ
τοῦς καθαρμοῦς ἁσμάτων, τῶν ὕμνων καὶ τῶν θεοπροπίων,
ὁ Εὐμόλπος ἵδρυσε περὶ τὴν Ἐλευσίνα τὰ Ἐλευσίνια μυστή-
ρια, ἐν οἷς μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ἑλλάδος ἐλα-
τρεύοντο ἡ τὴν τροφὴν χρησιμοῦσα Δημήτηρ (γῆ μήτηρ) καὶ
ὁ εὐθυμίαν παρέχων Βάκχος. Λόγος δὲ γίνεσθαι καὶ περὶ θρη-
νωδοῦ τινος Δίνου, τοῦ χρησιμοῦδο Βάκχιδος, τοῦ ὕμνου καὶ
θρηνωδίας ποιῶντος Πάμφου, τοῦ ὕμνωδοῦ Ὡλῆνος, τοῦ Ἀμ-
φίωνος, ὅστις διὰ τῆς ἐπταχόρδου λύρας του ἐκτιζε τὰ τεῖχη
τῶν Θηβῶν· πιθανῶς εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ἀνήκει ὁ εὐρε-
τῆς τῶν μύθων Αἴσωπος, περὶ οὗ οὐδὲν ἕτερον εἶνε γνωστόν.
Ποίησις, ἄσμα καὶ μουσικὴ χαρακτηρίζουσι τὸν βίον τῶν ἀρ-
χαίων Θρακῶν, καὶ μετὰξὺ αὐτῶν ἴσταται τὸ λίκνον τῆς
ἐλληνικῆς ποιήσεως.

ΗΡΩΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

3. Τοὺς πελασγικούς χρόνους διαδέχονται οἱ ἡρώικοι. Ἐν
τῇ τῆς Θεσσαλίας χώρῃ ἐμφανίζονται οἱ Ἕλληνες, κυκλώ-

μενοι ἐπὶ καταγωγῇ ἐκ Τιτάνων. « Ἀρχηγέτης ἡμῶν, ἔλεγον, εἶνε ὁ συνετὸς καὶ φιλόανθρωπος Τιτάν Προμηθεύς· υἱὸς αὐτοῦ ἦτο ὁ Δευκαλίων, αὐτοῦ δὲ καὶ τῆς Πύρρας ὁ γόνος εἶνε ὁ ἡμέτερος πρόγονος Ἑλλήν». Μετ' ὀλίγον ὁ λαὸς οὗτος τὸ νέον φέρων ὄνομα διαχωρίζεται εἰς τέσσαρας φυλάς, εἰς Αἰολεῖς, Δωριεῖς, Ἴωνας καὶ Ἀχαιοὺς. Ἐν τούτοις ἐπέρχεται ἡρωϊκὴ τις ἐποχὴ, ὁμοία τῇ τοῦ Μεσαιῶνος, ἐν ᾗ ἡ ἀνθρωπότης καταφανῶς βαίνει πρὸς τὰ πρόσω. Τοῖς ἥρωσι συμπαρέπονται οἱ ἀοιδοὶ (ὡς ἐν τῷ μεσαιῶνι τοῖς ἱππότηταις οἱ Τροβαδούροι), οἱ προκάτοχοι τοῦ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ Φημίου καὶ Δημοδόκου, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ προστατευόμενοι ὑπὸ τῶν θεῶν. Οὗτοι ἤδον περὶ τῶν ἡρώων τῶν προτέρων χρόνων, καὶ πρὸς δόξαν τῶν ἔτι ζώντων, καὶ συμπροέπεμπον διὰ τοῦ μέλους τὴν ἄρχησιν, ἥτις ἐτελεῖτο καθ' ἑορτασίμους ἡμέρας πρὸς τιμὴν τῶν θεῶν, καὶ ἐκανόνιζον τὸν ῥυθμὸν αὐτῶν ἄσμα καὶ μουσικὴ ταχέως μετὰ τὴν θρακικὴν ἐποχὴν ἐμορφώθησαν ἐπὶ τὸ τεχνικώτερον. Τὸ εὐαίσθητον τῶν Ἑλλήνων διέκρινε τοὺς ἀπλουστάτους ῥυθμούς, δηλ. τοὺς ἀνιόντας, ἰαμβικὸν καὶ ἀναπαιστικόν, καὶ τοὺς κατιόντας, τροχαϊκὸν καὶ δακτυλικόν. Μετ' οὐ πολὺ ἡ λεπτὴ αἴσθησις διέκρινε καὶ εἰς τίνα ὑπόθεσιν προσήκοντες ἦσαν οἱ ῥυθμοὶ οὗτοι, καὶ ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἐχώρει πρὸς τὰ πρόσω, μέχρις οὗ προῆλθον τεχνικώτερα καὶ λεπτότερα τοῦ μέτρου εἶδη, ἅτινα τέως ἐβουκάλιζοντο ἐν τῇ ψυχῇ τῶν Ἑλλήνων, ὡς οἱ Λογαοιδικοὶ στίχοι, Παιονικοί, Κρητικοί, Βακχικοὶ καὶ Ἰωνικοί. Ὁ 1^{ος} ἐξάμετρος ἀποδίδεται εἰς τὴν Φιμονόην ἱερείαν παρὰ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον καί, ἐπειδὴ ὁ Ἀπόλλων ὑπεβάλετο αὐτῇ τοῦτον, κατὰ τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ ὁ στίχος οὗτος εἶχε θεῖαν τὴν γένεσιν καὶ ἐκαλεῖτο Πύθιος στίχος, δελφικός, ἢ θεολογικὸν μέτρον.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΟΜΗΡΟΥ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ἢ Ἡ ΠΝΕΥ-
ΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΙΝΩΝ ΦΥΛΩΝ.

4. *Χαρακτηρισμός τῆς περιόδου ταύτης.* Μία τῶν τεσσάρων ἑλληνικῶν φυλῶν, ἡ Ἀρχαϊκή, ἐνώθη πρὸς κοινὴν τινα ἐπιχείρησιν κατὰ τῆς Τροίας. Ἡ ἀνόσιος πόλις, ἥτις ἐν σκέπῃ εἶχε τὸν παραθάντα τὴν ξενίαν, ἠλώθη διὰ δόλου μετὰ γενναίαν καὶ μακρὰν ἄμυναν, καὶ ἐνεπρήσθη· ὀγδοήκοντα δὲ μετὰ ταῦτα ἔτη οἱ Δωριεῖς ὑπὸ τῶν ἀπογόνων τοῦ ἀρχηγέτου τῶν Ἑρακλέους ὀδηγούμενοι κατέσχον τὴν Πελοπόννησον. Μετὰ ἡμισυν αἰῶνα περὶ τὸ 1050 π. Χ. Αἰολεῖς, Ἰωνες καὶ Δωριεῖς ἐγκατέστησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ μετ' ὀλίγον ἐξήνθησεν δαφιλὴς ἑλληνικὸς βίος ἐν τε τῇ ἐμπορίᾳ, τῇ ἐπιμιξίᾳ καὶ ποιήσει ἐκείθεν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ῥωπυρῶν καὶ τὴν ἀρχαίαν πατρίδα. Εἰς τὴν διάπλασιν ταύτην ὀφείλουσι τὴν γένεσίν των τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, διότι αὐτὴ ἦτο ἡ καθ' αὐτὸ ἡλικία τῆς χρυσῆς φαντασίας. Μετὰ μακρὰν διάρκειαν ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. ἤρξατο ἡ δευτέρα τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου ἐπίδοσις, καὶ ἀδιαλείπτως συμπαρείπετο τῇ πρὸς τὰ πρόσω διαμορφώσει τῶν φυλῶν. Καὶ ἡ μὲν Δωρικὴ τῆς Πελοποννήσου μητρόπολις διὰ τῆς νομοθεσίας τοῦ Λυκούργου ἐμορφώθη εἰς ἀποκλειστικὴν τινα ἀριστοκρατίαν καὶ ἀκινήσαν ἀποκλείουσαν πᾶσαν ἀνάπτυξιν καὶ ἠυξήθη διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς δυστυχοῦς Μεσσηνίας, τὸ δὲ ἐν Ἀττικῇ Ἰωνικὸν στοιχεῖον τὴν ἐναντίαν ἐβάδισεν ὁδόν. Πρῶτον διέταξεν ὁ Θησεὺς τὴν ἄτακτον χώραν, εἶτα δὲ ἐπῆλθεν ἀμοιβαία τῶν πραγμάτων μεταβολή, καὶ ὅτε μὲν τὸ πολίτευμα ἦτο πατριαρχικὸν ἢ βασιλικόν, ὅτε δὲ μικτὸν ἀριστοκρατικόν. Ὁ

Σόλων ὁ σοφώτατος προωδοποίησε τοῖς Ἴωσι κατὰ τὸν χαρρακτῆρα αὐτῶν νέαν νομοθεσίαν καὶ τὸ τιμοκρατικὸν αὐτοῦ πολίτευμα μετ' ὀλίγον περιέστη εἰς τὴν ὅ,τι ἔξοχον δημιουργήσασαν, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγον καταστραφεῖσαν Δημοκρατίαν. Ἡ ἥπιος ἀρχὴ τῶν Πεισιστρατιδῶν διετήρησεν ἔτι ἀμφοτέρω τὰ πολιτεύματα, καὶ περὶ τοῦτον σχεδὸν τὸν χρόνον συνέστησαν ἐν Ἀργεῖ, Κορίνθῳ, Μεγάροις, Σικυῶνι, Ἀκράγαντι καὶ Σάμῳ τυραννίαι, ἐν ᾧ ἐν ἄλλαις πόλεσιν ἐπεκράτουν ἀριστοκρατίαι. Ἀλλ' ὅτε ὁ Ἰππίας ἐξ Ἀθηνῶν περὶ τὸ 510 π. Χ. ἔφυγεν, ὁ δὲ Κλεισθένης ἔθηκεν ἐνταῦθα τὰς βάσεις τῆς δημοκρατίας, τότε νέα καὶ ἀνέλπιστος ἀνεφύη ζωὴ. Ἀπὸ τῆς ἀτυχοῦς στάσεως τῶν Ἰώνων ἀπὸ τοῦ 500—494 π. Χ. ἔξωθεν ἀνεφάνη νέα ἐποχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ μετὰ τῆς εἰσβολῆς τῶν Ἀσιανῶν ἄρχεται ἡ τρίτη καὶ ὑψίστη ἀκμὴ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας.

1. ΠΟΙΗΣΙΣ

ΕΠΙΚΗ¹

1. ΟΜΗΡΟΣ

5. Τὸν πατέρα τῆς ἑλληνικῆς ποιήσεως, τὸν Ὅμηρον, ἡ ἀρχαιότης θέτει εἰς ἐποχὰς πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχούσας. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἤκμασε μετὰ τὸ Τρωϊκὸν πολέμου (1194-1184 π.Χ.), καὶ τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως (1104), ὁ δὲ Ἡρόδοτος διατείνεται ὅτι ἔζησε περὶ τὸ 888. Ὅπως δὲ ἡ ἐποχὴ, οὕτω καὶ ὁ τόπος τῆς γεννήσεώς του, δὲν εἶνε ἀκριβῶς γνωστός. Κατὰ τινὰ παράδοσιν ἤριζον περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ ποιητοῦ αἱ ἐξῆς κατ' ἐξοχὴν πόλεις, Σμύρνη, Ῥό-

¹ Ἐκ τῆς παραστάσεως ἀντικειμενικῆς ὕλης, ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων συμβεβηκότων περιοριζομένη, ἀνεπτύχθη ἡ ἐπικὴ ποίησις. Ἐπικὴ λοιπὸν ποίησις εἶνε ἡ ποιητικὴ διήγησις πράξεων καὶ παθῶν τῶν ἀνθρώπων.

δος, Κολοφῶν, Σαλαμίς, Ἴος, Ἄργος, Ἀθῆναι. Ἐπίσης καὶ τὰ κατὰ τὸν ποιητὴν εἶνε σκοτεινά, διότι ὁ μὲν πατήρ του λέγεται ὁ ποτάμιος θεὸς Μέλης παρὰ τὴν Σμύρνην, ἡ δὲ μήτηρ του ἡ Νύμφη Κριθῆς. Παρὰ τὴν Σμύρνην δὲ δείκνυται σπήλαιον, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐποίησε τὰ ἔπη του, καὶ ἐν Ἰῳ ὁ τάφος του.

Πᾶσαι αὐταὶ αἱ εἰκασίαι ἀνήκουσιν εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν, καθ' ἣν ὁ Ὅμηρος, ὡς ἤρως ἐτιμᾶτο καὶ ναοὶ καὶ βωμοὶ ἦσαν αὐτῷ ἀφιερωμένοι. Ἡ παράδοσις, ὅτι αὐτὸς ἦτο τυφλός, δύνανται νὰ ὀνομασθῇ παιδιὰ μᾶλλον ἢ σπουδαιολογίᾳ, διότι ὁ τυφλὸς οὐδέποτε δύναται νὰ ἐμιλήσῃ περὶ χρωμάτων καὶ νὰ κάμῃ τόσον λεπτὰς περὶ αὐτῶν διακρίσεις, δι' ἧς ἄλλαι γλῶσσαι μόλις ἀνευρίσκουσι τὰς καταλλήλους ἐκφράσεις. Γνωστὶς λοιπὸν τοῦ χρόνου, τῆς πατρίδος, καὶ αὐτοῦ τοῦ Ὀμήρου δὲν ὑπάρχει. Λίαν πρωτῶως ὑπῆρχόν τινες γνωματεύοντες ὅτι δύο ὑπῆρξαν Ὀμηροί, ἐξ ὧν ὁ μὲν ἐποίησε τὴν Ἰλιάδα, ὁ δὲ τὴν Ὀδύσσειαν· διότι ἡ διαφορὰ τῶν δύο ἐπῶν εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπολάβῃ τις ἓνα καὶ μόνον συγγραφέα· ἡ γνώμη αὕτη εἶνε ἡ τῶν χωρίζοντων, οἵτινες ὅμως δὲν ἐτόλμων καὶ νὰ ἀποφαίνωνται παρρησίᾳ διὰ σπουδαίας κριτικῆς περὶ τῶν ἱερῶν τοῖς ἑαυτῶν συμπατριώταις βιβλίων. Ὁ Ἀρίσταρχος ἤδη περὶ τὸ 160 π. Χ. ὁ ὀξυνούστατος καὶ πολυμαθέστατος τῆς ἀρχαιότητος κριτικὸς ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῆς γνώμης ταύτης τῶν διχαζόντων. Διαχάσκει πρᾶγματι τὸ χάσμα μεταξὺ τοῦ τραχυτέρου καὶ εὐμουστέρου ἡρωϊκοῦ ἔσματος τόσον πολὺ, ὥστε νὰ μὴ ἐξηγῆται, ὅτι ταῦτα ἐποιήθησαν κατὰ διάφορον τοῦ ποιητοῦ ἡλικίαν, καὶ ὡς ἐν ἀποικίαις συνήθως συμβαίνει ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ παιδεία ταχέως προβαίνουν πρὸς τὰ πρόσω; Δὲν ἡδύνατο ἄρα αὕτη νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὸν γέροντα μεθ' ἑαυτῆς καὶ νὰ διατηρήσῃ αὐτὸν ζωηρὸν καὶ ἀκμαῖον; Ποῖος ὁ τῶν πραγμάτων ῥοὺς σήμερον καὶ ποῖος ὁ

πρὸ 40 ἐτῶν! Δὲν εἶνε ἀληθῶς κολοσσιαία ἡ πνευματικὴ μεταβολὴ ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ; Ἄλλοι δὲ διαμφισβητοῦσι καὶ τὴν ὑπαρξίν αὐτὴν τοῦ Ὁμήρου, καὶ τούτων προεξάρχει ὁ μέγιστος Γερμανὸς φιλόλογος Φριδερ. Α. Βόλφιος (Fr. A. Wolf), ὅστις ἐν τοῖς εἰς τὸν Ὅμηρον προλεγομένοις αὐτοῦ (*prolegomena ad Homerum sive de operum Homericorum prisca et genuina forma variisque mutationibus et probabili ratione emendandi*), ἔργον μεγίστης μὲν παρὰ τοῖς Γερμανοῖς φιλόλογοις τυχὸν ὑποδοχῆς, ὀλίγης δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις, προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐξῆς. Ὁ Ὅμηρος δὲν εἶνε ὁ συγγραφεὺς τῆς ὅλης Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεύας, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τὸ ὄνομά του ἔπη ἦσαν φύραμα διαφόρων μικρῶν ἁσμάτων κατὰ διαφόρους αἰῶνας ποιηθέντων, πρὶν τεχνῆται μεταγενεστέρας ἐποχῆς διατάξωσι καὶ ἐν ἁρμονίᾳ συνεχίσωσιν αὐτά, καὶ ἐξαλείψωσιν ἀπατηλῶς τὰ ἔχνη τῶν ῥαψωδικῶν ἀσυναρτησιῶν, καὶ πᾶν ἔτι ἀντέκειτο πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ποιήματος, ἐκτὸς τῶν τελευταίων ἁσμάτων, ὁ δὲ Πεισίστρατος ἐποίησατο τοῦτον τὸν κύκλον, ὃν προῖστατο ὁ Ὀνομάκριτος, ὅστις διεσκεύασε τὰς ῥαψωδίας καὶ ἀκριβῶς καὶ συστηματικῶς διὰ τῆς γραφῆς κατέταξεν. Ὁ Ὅμηρος θεωρεῖται ἐντεῦθεν μόνον ὡς περιληπτικὸν ὄνομα τῶν πολλῶν ἐκείνων καὶ ἀγνώστων τεχνιτῶν, ὡς ἔκφρασις, ὑποσημαίνουσα τὴν ἐπικῶς διατεθειμένην, καὶ μιᾷ γνώμῃ πρὸς κοινόν τι ζήτημα ᾗδωσαν Ἰωνικὴν φυλὴν. (Βερχάρδου Ἑλλ. Γραμματολ.). Καίτοι δὲ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐκτῆθη δι' ἡσύχου ἐρεῖνης, κριτικῆς ἀκρίβειας καὶ δι' εὐφυοῦς συναρμογῆς τῶν μερῶν, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐξηφανίσθη πάλιν κατὰ τὸ πλεῖστον, ὡς τέχνην ἰδιαζούσης ἐποχῆς. Δύο ποιηταὶ ἀντεπεξῆλθον ἀμέσως κατὰ τῆς Βολφείου ταύτης ιδέας, ὁ Φόσσιος, ὅστις καλεῖ τὸν Ὅμηρον τοῦ μεγάλου φιλόλογου ἀκεστήν (Ὁμηρικὸν κέντρον), καὶ ὁ Σχίλλερρος, ὅστις μετὰ λεπτῆς εἰρωνείας καταπολεμεῖ τὴν νέαν θεω-

ρίαν ἐν τῷ συγγράμματί του «οἱ Ὀμηρίδαι.» Ἐτι δὲ δριμύτερον ἐκφράζεται κατὰ τῆς Βολφείου περὶ Ὀμήρου θεωρίας ἐν τῇ Ἰλιάδι του.

Τέλος εἰς πολὺ μεταγενεστέραν ἐποχὴν προῆλθεν ὁ Λάχμανος μετὰ νέας θεωρίας, τῆς τῶν μικρῶν ἀσμάτων καλουμένης, παραδεχόμενος ὅτι ἡ Ἰλιάς εἶνε συναρμολόγημα ἀνομίων καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ αὐτὸ σχέδιον πεποιημένων μικρῶν ὀρχηστικῶν μελῶν. Τὸν μέγαν λοιπὸν Ὀμηρον ἀποτελοῦσι κατ' αὐτὸν οὐδὲν ἄλλο, εἰμὴ μικροὶ ἄνθρωποι. Ἀλλ' ἐὰν προχωρήσωμεν ὀλίγον ἐν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω, καὶ ἴδωμεν ἐν τῷ Ὀμήρῳ τὸ τε εἶδος καὶ τὴν ὑπόθεσιν τινων ἐκ τῶν ὀρχηστικῶν τούτων μελῶν, θέλομεν ὑποχωρήσει ἀμέσως καὶ θὰ παραδεχθῶμεν τὴν ἀρχικὴν ἰδέαν περὶ ἐνότητος τούτων. Πᾶν μέγα ἔργον ἐν τῇ ἱστορίᾳ κατὰ τὴν πλατυτάτην αὐτῆς ἐννοίαν, ὡς προϋποθέτον ἐνωτικὴν τινα ἰδέαν, μόνον ὑφ' ἐνὸς ἐδημιουργήθη, καὶ ὡς ἡ ἱστορία τῆς φιλολογίας τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν διδάσκει, οἱ αἰῶνες μόνον ἄπαξ γεννῶσιν ἥρωας· ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου τῆς ἐπιστήμης. Διὰ τοῦ λοιποῦ πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσσεια, ποιήματα παρ' οὐδενὶ ἔτι ἔθναι ποιηθέντα, εἶνε ἔργον ἀθροιστικόν; Ἄς ἀκολουθήσωμεν μᾶλλον τὸ βαθὺ καὶ ἀληθὲς αἶσθημα τοῦ Σχιλλέρου καὶ Φουσσίου, πρὸς οὓς μετὰ βραχυχρόνιον ἀβεβαιότητα προσετέθη καὶ ὁ Γοίθιος. Ἀφοῦ δὲ οἱ μεγάλοι οὗτοι ποιηταὶ οἱ παντὸς ἄλλου καταλληλότεροι νὰ κρίνωσι περὶ ποιήματος, ἀπεφάνησαν, ὅτι ὁ ποιητὴς Ὀμηρος ἐποίησατο τὰ ἔπη ταῦτα, πρέπει εἰς τὴν γνώμην ταύτην νὰ ὑποκύβῃ πᾶσα ἄλλη. Πρὸς τῇ αὐθεντικῇ ταύτῃ γνώμῃ τῶν ἀνδρῶν τούτων πολλὴν σπουδαιότητα ἔχει καὶ ἡ τοῦ Δυντσέρου (Düntzer Einleitung in der Odyssee), ὅστις ἐπὶ τοῦ Ἀριστάρχου βασιζόμενος λέγει, ὅτι μέρος τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ ἐγκαταστάτων περὶ τὸ 4050 π. Χ. Πιερῶν συνεπορεύθη κατὰ τὴν μεγάλην Ἰωνικὴν

μετανάστευσιν εἰς μικρὰν Ἀσίαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Ὅμηρος, ὅστις τὰς ποιήσεις του πιθανῶς ἔγραψεν εἰς Σμύρνην. Εἶτα ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις ἤκουσεν ἐν Χίῳ, ἐνθα ἡ ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσα ἑταιρία τῶν Ὀμηριδῶν πολὺ ἐτιμᾶτο καὶ οἱ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβαίνοντες ἀοιδοί, ῥαψῳδοὶ καλούμενοι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Χίου ἢ Σάμου καταγόμενοι, διέδωσαν τὰ ἔσματα ἐκεῖνα ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Ἑλλάδι. Ταῦτα δὲ δὲν εἶχον εἰσέτι γραφῇ, διότι ἡ γραφὴ ἤτο ἔτι εἰς πολὺ στενὸν κύκλον περιορισμένη, καὶ ἡ μνήμη ἔπρεπε καὶ ἠδύνατο νὰ τὰ διατηρήσῃ. Ὅστε οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν αὐτὰ κατὰ τεμάχια καὶ κακῶς ἤδοντο. Τὸ εἶδος τῆς ἀπαγγελίας ἤτο ἄλλο ἢ τὸ τοῦ Φημίου καὶ Δημοδόκου, τῶν ἀοιδῶν τῆς Ὀδυσσεΐας, οἵτινες ἀπλῶς τὸ ἔσμα αὐτῶν πρὸς κιθάραν, λύραν ἢ φόρμιγγα ἤδον· διότι ὁ εὐμουσότερος ἀοιδὸς τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς ἔχων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς χρυσοῦν στέφανον, ποδῆρη ἡμφιεσμένος χιτῶνα, καὶ τῇ δεξιᾷ δάφνηνον κλῶνον κρατῶν, ἀπήγγελλε δραματικῶς καὶ καθ' ὑπόκρισιν, καὶ μάλιστα τὴν μὲν Ἰλιάδα ἐν ἐρυθρῇ τὴν δὲ Ὀδύσσειαν ἐν ἰανθίνῳ ἱματίῳ. Ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ἡ τέχνη τῶν ἀοιδῶν τούτων, ὅτε ὁ κύκλος αὐτῶν ἐπὶ πολὺ εὐρύνθη, ἐξέπεσαν εἰς τέχνην βάνασον καὶ κατέστη χειροτεχνία, καὶ ἐπειδὴ ἡ γραφὴ κατέστη κοινή, ἡ δὲ μνήμη ἐξησθένισεν, ἤρξαντο νὰ γράφωσι τινες τῶν ῥαψῳδῶν, καὶ νὰ ποιῶσιν ἐκ τούτων συλλογὰς. Ὁ Σόλων προσέταξεν, ὥστε ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Παναθηναίων νὰ μὴ ἄδωνται πλέον αἱ ῥαψωδαὶ ἀλθαιρέτως, ἀλλ' ἐν συνεχείᾳ, μετ' αὐτὸν δὲ ὁ συνετὸς Πεισίστρατος, ἐκτιμῶν τὴν ἀξίαν καθόλου τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, συνέστησε σύλλογον ἐκ 4 ἀνδρῶν, ὧν προῖστατο ὁ ὄρφικὸς ἐξ Ἀθηνῶν Ὀνομάκριτος, καὶ ἐποίησατο τὴν πρώτην, πλήρη καὶ διατεταγμένην, συλλογὴν τῶν δύο μεγάλων ἐπῶν. Ἄνευ ἀντιρρήσεως ἐδέξατο ἡ Ἑλλάς ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ τυ-

ράννου, ὅστις καὶ ἤθελεν οὕτω νὰ στηρίξῃ τὴν δυναστείαν του, τὸ ἐντελὲς ἔργον ὡς πολύτιμον ἐθνικὸν κτῆμα καὶ ἀσφαλῶς αὐτὸ διεφύλαξεν. Ἡ ἐπὶ τῶν ἐπῶν κριτικὴ ἀνενεώθη πάλιν κατὰ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴν, καθ' ἣν διάφοροι διασκευασταὶ ἐπήνεγκόν τινας αὐθαιρέτους μεταβολάς, καὶ ἡ νῆα τοῦ κειμένου ἀναθεώρησις ὀφείλσται εἰς τὸν ἐξ Ἐφέσου Ζηνόδοτον, Ἀριστοφάνην τὸν Βυζάντιον, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸν Ἀρίσταρχον τὸν ἐκ Σαμοθράκης. Οὗτος περὶ τὸ 160 π. Χ. ἀκμάσας διήρρεσε τὰ ἔπη εἰς 24 βιβλία καὶ τὸ κείμενον, ὅπερ ἡμεῖς ἔχομεν ἤδη, εἶνε τὸ ὑπὸ τοῦ σοφοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς ἐπεξεργασμένον.

α) Ἡ Ἰλιάς, τὸ ἀρχαιότερον, τραχύτερον καὶ ἀρρενωπότερον τῶν δύο ἡρωϊκῶν ἀσμάτων, δὲν πραγματεύεται περὶ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, ἀλλὰ μόνον ἐπεισδιδόν τι ἐκ τοῦ δεκάτου αὐτοῦ ἔτους· περιλαμβάνει δὲ οὐχὶ πλεόν τῶν 51 ἡμερῶν ἐξ ὧν 21 ἐν βιβλ. α, 22 ἐν τῷ ω, καὶ μόνον 8 ἀπολείπονται διὰ τὰ βιβλ. β—ψ. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔπους εἶνε ἡ μῆνις τοῦ Ἀχιλλέως κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος· ὁ ἥρωες, τὸ κύριον τῆς Ἰλιάδος πρόσωπον, ἀποχωρεῖ τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἀχαιῶν, λυπηθεὶς διὰ τὴν ἀπὸ τῆς σκηνῆς του ἀπαγωγὴν τῆς Βρυσσηίδος γενομένην κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀγαμέμνονος. Οὗτοι κατὰ πρῶτον ὑφίστανται ἰσόπαλον μάχην, (γ—η, 312) ἀλλ' εἴτα ἐν δευτέρᾳ (θ,) ἡττήθησαν καὶ τρίτον (ἀπὸ τοῦ λ, ἀρχόμενον) παρὰ τὰ τεῖχη καὶ περὶ τὰς ναῦς ὁλοσχερῶς κινδυνεύουσι νὰ καταστραφῶσιν. Ἡδὲ ἐκ τοῦ πλοίου τοῦ Πρωτεσίλαου ἀναλαμβάνει φλόξ, καὶ ὁ Ἀχιλλεύς, βλέπων τὴν ἀνάγκην τῶν τέως φίλων του, ἐξ οἴκτου ἐπιτρέπει εἰς τὸν Πάτροκλον νὰ πολεμήσῃ ἐνδύμενος τὴν πανοπλίαν του. Ἀλλ' ὅτε οὗτος πρὸς τὸν Ἑκτορα μαχόμενος ἔπεσεν, ἀποβάλλει καὶ ὁ ἥρωες τὴν ὀργὴν του (σ, τ,) καὶ ἐνδεδυμένος τὴν πανοπλίαν του ἀνταπεξέρχεται κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν τετάρτῃ μάχῃ, τρέπει εἰς φυγὴν τοὺς Τρῶας καὶ καταδιώκει αὐτοὺς μέχρι τῶν

Σκαίων πυλῶν, φονεύει τὸν Ἑκτορα καὶ ἐκδικεῖ τὸν φονευθέντα φίλον τοῦ Πάτροκλον (υ, φ, χ₂). Καὶ ἐνταῦθα μὲν ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ τὸ ἔπος, ἀλλ' ὁ ποιητὴς θέλων νὰ παραμυθήσῃ καὶ ἀναπαύσῃ τὴν ἐξηρησισμένην ψυχὴν τοῦ ἀκροατοῦ παρεισάγει τὴν κηδεῖαν τοῦ Πατρόκλου, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς διαφερόντως τιμᾶται καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς ἀξίως ἐαυτοῦ θεραπεύεται, καὶ τελευτᾷ διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως παραδόσεως τοῦ νεκροῦ τοῦ Ἑκτορος πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ Πρίαμον, ὅστις μεγαλοπρεπῶς αὐτὸν κατακαίει (ω).

Ἔς οἱ γ' ἀμφίεπον τάφον Ἑκτορος ἱπποδάμοιο.

Ἡ σκηνὴ ἦτο παρὰ τὸν Ἑλλήσποντον καὶ τὸ ἀρχιπέλαγος, μετὰξὺ τοῦ πρὸς Ἀνατ. κειμένου ἀκρωτηρίου Ῥοιτείου, καὶ τοῦ πρὸς δυσμὰς Σιγείου. Ἐν τῷ μέσῳ ἀμφοτέρων ἔκειντο ἡμικυκλοειδῶς αἱ εἰς τὴν γῆν ἀνειλκυσμέναι νῆες τῶν Ἀχαιῶν, πρὸς τὴν θάλασσαν τὰ ἔμβολα ἔχουσαι ἐστραμμένα· ἐν τῷ μέσῳ μὲν ἡ τοῦ Ὀδυσσεὺς ναῦς, ἀπώτατα δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ, ἀπὸ τοῦ Ἑλλησπόντου ὁρατὴ, ἔκειτο ἡ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀπώτατα πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡ τοῦ Τελαμωνίου Αἴαντος. Μετὰξὺ τῶν νεῶν καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου ἦγεν ὁδὸς, πρὸς δὲ μεσημβρίαν παρατείνεται πρὸς τὴν Τροίαν πεδίον 4 1/2 λεύγας μακράν, διαρρέομενον ὑπὸ τοῦ Σκαμάνδρου (καὶ Ξάνθου καλεῖται ἔνεκα τοῦ ἔτι καὶ σήμερον ἔνεκα τοῦ ἐκ πηλοῦ ξανθοῦ αὐτοῦ χρώματος) καὶ τοῦ Σιμόεντος, οἵτινες ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Ἐπὶ τοῦ εὐρέος πεδίου ἀναφέρεται λόφος τις Ἐρινεώδης, τὸ σῆμα τοῦ Ἴλου τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς πόλεως, εἴτα, ἐκτὸς δύο πηγῶν, ὧν τῆς μὲν τὸ ὕδωρ ἔρρεε ψυχρόν, τῆς δὲ θερμόν, ὁ ἐξ ἑκατὸν ποδῶν ὑψηλὸς τύμβος τοῦ Αἰσούτου, ὅστις ἦτο ὡς σκοπὸς τῶν Τρώων, καὶ τέλος παρὰ τὰς Σκαίᾶς Πύλας ἡ περικαλλὴς φηγός. Ἡ πόλις Τροία ἔκειτο πιθανῶς πλησίον τοῦ νῦν χωριδίου Βουνάβαρσι, ἡ δὲ ἀκρόπολις Πέργαμος ὑψηλότερον ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους. «Ζωηρὰ

αἰσθησις, φύσις ἀκριβοῦς καὶ ἀπλότης, ἀκριβεία διαγραμμάτων, καθαρότης τῶν περιγραφῶν, ἐνάργεια καὶ φαειρότης, καὶ πρᾶξις μετὰ χάριτος ἠνωμένα μετὰ τοῦ πρέποντος ὕψους, συμμετρία καθόλου καὶ καθ' ἕκαστον χαρακτηρίζουσι τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη» (Düntzer Einleit. in die Ilias).

β) Ἡ Ὀδύσσεια τὸ νεώτερον καὶ μαλακώτερον τῶν δύο ἀρχαίων ἡρωϊκῶν ἐπῶν μαρτυρεῖ, ὅτι ταχέως ἔβαινε ἡ ἀνάπτυξις τῆς Ἰωνικῆς φυλῆς ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οὐχὶ μόνον ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν μόρφωσιν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς θρησκευτικὰς καὶ ἠθικὰς ἰδέας. Ἐκ τῆς Ὀδυσσεΐας, ἥτις δὲν εἶνε πλέον, ὅπως ἡ Ἰλιάς, καθαρῶς χρονολογικῇ, διαγινώσκει τις, καίτοι μόνον εἰς ἀγῶνας τοῦ λαοῦ, τὰς ἀρχὰς δραματικῆς διαμορφώσεως· διότι οὐχὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ πρώτου βιβλίου, «ἐννεπε, μοῦσα, πολύτροπον» κλπ. περιλαμβάνει τὴν κυρίαν τοῦ δράματος ὑπόθεσιν, ἀλλὰ καὶ ὁ στίχος 39 τοῦ ἐνάτου βιβλίου, διὰ τοῦτο καὶ ὑπῆρχεν ἀνάγκη τεχνικῆς κατατάξεως τῆς ὕλης. Τὴν κυρίαν ὑπόθεσιν, ἀποτελοῦσιν αἱ περιπλανήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς κατὰ τὸν ἐπὶ δέκα ἔτη αὐτοῦ πλοῦν, ἡ ἐπ' ἀνόδοσ αὐτοῦ, ἡ ἐκδίκησις του πρὸς τοὺς μνηστῆρας, καὶ ἡ διὰ τῆς Παλλάδος Ἀθηνᾶς διαλλαγὴ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐπαναστάντα λαόν του.

Πρὸς τῇ τοῦ δράματος ὑπόθεσιν ὡς ἐπεισόδιον ἐπείσειρεται ἡ τῶν μνηστῆρων διαγωγὴ ἐν τῷ ἐν Ἰθάκῃ παλατίῳ καὶ ἡ ἀποδημία τοῦ Τηλεμάχου εἰς Πύλον καὶ Σπάρτην· ἡ κυρίως πρᾶξις τῆς Ὀδυσσεΐας περιλαμβάνει μόνον 40 ἡμέρας ἐκ τοῦ δεκάτου ἔτους μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας· πάντα τὸν λοιπὸν χρόνον πραγματεύεται ἐν τοῖς ἐπεισοδίοις.

Αἱ περὶ τῆς Ὀδυσσεΐας κρίσεις τῶν ἐπισημοτάτων ποιητῶν εἶνε εὐνοϊκώτεραι ἢ αἱ περὶ τῆς Ἰλιάδος. Ὁ Γοίτιος, ὁ Σχίλλερς καὶ ἄλλων ἄλλων ἐθνῶν πολλὰ περὶ τοῦ ἔπους τούτου ἔγραψαν, ὁ δὲ Ἀίνιος ἐν ποιήματι του λέγει, ὅτι «ἡ Ὀ-

δύσσεια εἶνε τὸ ἀρχαῖον, ἀλλὰ πάντοτε νεάζον ἄσμα, οὗ ἐκ τῶν φύλλων ἀνέρχεται ἡ ἀναπνοὴ τῶν θεῶν, ἐκλάμπει τὸ ἀνθρώπινον ἔαρ καὶ ὁ ἀνθρώπος τῆς Ἑλλάδος οὐρανός α·.

Τὰ λαμπρὰ Ὀμηρικὰ ἔπη πρέπει τις νὰ μελετᾷ μετὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἀγάπης, ὅπως αἰσθανθῇ τὴν διαύγειαν καὶ ἱλαρότητα τοῦ αἰσθητικοῦ βίου, τὴν ζωηρὰν καὶ καθαρὰν φύσιν ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ποικιλίᾳ, τὸ φαιδρὸν ἐκείνο καὶ χάριεν φαντασίας οὐδέποτε παρεκτρεπομένης, ἀλλὰ πανταχοῦ μέτρον καὶ σκοπὸν ἐν ἑαυτῇ ἐχούσης, τὸ αἰετοτε εὐφώνον, τὴν εὐρροίαν καὶ λαμπρότητα τῆς γλώσσης· διὰ τούτων ἐθαύμαζεν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὸν εἶον Ὀμηρον, ὃν καὶ ἐκάλει κατ' ἐξοχὴν ποιητὴν, ταῦτα δι' ὅλων τῶν ἐπομένων αἰώνων διέθεσαν τὰς εὐγενεστάτας ψυχάς, καὶ ἐξακολουθοῦσιν ἔτι ἐξασκοῦντα μεγίστην ἐπὶ τῆς ποιήσεως ἐπιρροήν. Παρὰ τῷ πάντοτε νεάζοντι ποιητῇ πρέπει ἡ νεότης νὰ θερμαίνει τὴν καρδίαν της, καὶ νὰ ἐνισχύῃ τὸ πρὸς τὴν καθαρὰν φύσιν αἰσθημά της. Τότε ὡς χαρίεις ἡμῶν σύντροφος θὰ ἀναπολῇ ἡμῖν τοὺς λαμπροὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ ἀστὴρ αὐτοῦ κατὰ πρῶτον ἀνέτειλεν, καὶ ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις, ἣν ἐξασκεῖ ἐπὶ πᾶσαν ἀγνὴν ψυχὴν, θέλει διαφωτίζει πάντα ἡμῶν τὸν βίον (Düntzer Einleit. in die Odyssee).

Ἡ ἀθαλασία τοῦ Ὀμήρου. Οὐδεὶς τόσον πολὺ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον ἐπενήργησεν ἐπὶ τῆς παιδείσεως τοῦ ἔθνους του, ὅσον ὁ Ὀμηρος· διότι λησμονηθεὶς περισσότερον χιλιετηρίδος ἀνέστη αὖθις λαμπρός, ὅστις καὶ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα εἰς πάντα τὸν πεπαιδευμένον κόσμον ἐπίσης λαμπρῶς εἰσέτι φωτίζει, ὥς ποτε ἐν τῇ μικρᾷ Ἑλλάδι. Καὶ πάντοτε μὲν ὁ Ὀμηρος ὑπῆρξε διὰ τὸ σχολαῖον τὸ κυριώτατον διδασκικὸν καὶ ἀναγνωστικὸν βιβλίον, ὅπερ ἐπιμελῶς ἀνεγίνωσκον, ἐξήγουν καὶ ἀπεμνημόνευον, ἀλλ' ἐς τὰ μάλιστα συνέβαινε τοῦτο κατὰ τοὺς μακεδονικοὺς χρόνους. Οἱ ἐν ἡλικίᾳ

ὄντες ἐθεώρουν αὐτὰ ὡς τὸ κύριον μέσον πρὸς μὸρφωσιν, δι' οὗ πάντοτε νέας γνώσεις καὶ νέας ἰδέας προσεπορίζοντο. Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος οὐδέποτε ἀπεχωρίζετο τῆς Ἰλιάδος, ἣν ὑπελάμβανεν ὡς βιβλίον βασιλικόν, διότι ἐμπεριείχε τὰ καθήκοντα τοῦ βασιλέως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ θαυμάζωμεν διὰ τοῦτο, ἐὰν ἀνυπολόγισθωμεν τὴν ῥῆσιν τοῦ Ἡροδότου, ὅτι ὁ Ὅμηρος, καὶ Ἡσίοδος «εἰσιν οἱ ποιήσαντες θεογονίην Ἑλλῃσι καὶ τοῖσι θεοῖσι τὰς ἐπωνυμίας δόντες καὶ τιμὰς τε καὶ τέχνας διελόντες καὶ εἶδεα αὐτῶν σημήναντες» δηλαδὴ, ὅτι αὐτοὶ τοὺς παραδεδομένους θεοὺς περιέβαλον ἐν τῇ ποιητικῇ αὐτῶν μορφῇ, καὶ διετύπωσαν τὰς θρησκευτικὰς, οὕτως εἰπεῖν, παραστάσεις, αἵτινες καὶ εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἔμειναν ὑπόδειγμα καὶ κανὼν.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Ὅμηρος ἐγένετο βιβλίον δογματικόν, τὰ δὲ στοιχεῖα λ, καὶ ω, τῆς Ὀδυσσεΐας περιέχουσι τὰς ἀρχικὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς μετὰ θάνατον ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐκ τοῦ δογματικοῦ δὲ μέρους ἐξήρτητο μᾶλλον ἢ ἥττον τὸ ἠθικόν, δηλ. ὁ οἰκιακὸς καὶ πολιτικὸς βίος τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων. Καὶ αἱ εἰκαστικαὶ τέχναι πρὸς τὰ ποικίλα τοῦ Ὀμήρου πλάσματα συνταχθεῖσαι παρήγαγον λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Τὸ μέγιστον καὶ ὑψίστον προῖον τῆς ἀρχαιοτέρας πλαστικῆς, ὁ Ζεὺς τοῦ Φειδίου ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὑπόδειγμα εἶχε τὸ τῆς Ἰλιάδος α, 528—530. Τὸ δράμα ἐπίσης ἐπορίζετο τὰς ὑποθέσεις του ἐκ τῆς πλουσίας τραπέζης τοῦ Ὀμήρου, πάντων δὲ τῶν ἐθνῶν τὸ ἔπος μέχρι αὐτῶν τῶν νεωτάτων χρόνων ἐθεώρει ὡς ἡγεμόνα καὶ ὁδηγὸν τὸν Ὅμηρον, οὗτινος τὰ βήματα ἀπολύτως ἠκολούθει. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος μετηνάστευσε καὶ ὁ Ὅμηρος εἰς Ῥώμην, καὶ ἐρρωμένως τὴν Ῥωμαϊκὴν παιδευσιν μετέστησε πρὸς τὴν ἑλληνικὴν. Τί ἤθελε δὲ γείνειν ἡ ποίησις τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος ἄνευ αὐτοῦ; Ὁ τὴν τάξιν αὐτοῦ ἔχων μέγιστος ποιητὴς Ὁ-

ράτιος, ὁ τοὺς ἑλληνικοὺς μαστοὺς θηλάσας, καλεῖ αὐτὸν μέγαν (Sat. 4, 10, 52) ἐξοχον (Epist. 2, 3, 401) καλῶς γινώσκων τί αὐτός, τί ἡ Ῥώμη εἰς τὸν μέγαν ποιητὴν ὤφειλεν. Ὅτε δὲ ἐπέσκηψεν ἡ βαρβαρότης τοῦ μεσαιῶνος, δὲν ἦτο πλέον καταληπτὸς ὁ Ὅμηρος, καί, ὅτε, ἡ σπουδὴ τῶν ἐγκρίτων συγγραφέων ἤρξατο ἀναβιοῦσα, πολλοὶ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὸν Βιργίλιον ὡς τὸν διδάσκαλον τοῦ ἔπους ἐξελάβανον. Μόλις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα διεγνώσθη τὸ πρωτότυπον ἐκ τοῦ ἀντιγράφου καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁ εἰς καὶ μόνος Ὅμηρος.

γ) Ψευδῶς ἀποδίδονται τῷ Ὁμήρῳ καὶ τὰ ἐπόμενα ἔπη

α) Βατραχομουμαχία, παρωδία τῆς Ἰλιάδος εἰς 300 στίχους ἄνευ εὐφύτας καὶ τόνου, ἀνήκουσα πιθανῶς εἰς τὸν 5^{ον} αἰῶνα π. Χ.

β) Μαργίτης, μικρὸν καὶ γελοῖον δημοτικὸν ἔπος, ἐν ᾧ ἐξελέγχεται ἡ μωρία τινὸς νομίζοντος ἑαυτὸν πολὺ σοφόν «ὅς πολλ' ἠπίστατο ἔργα, κακῶς δ' ἠπίστατο πάντα». Ἀμφότερα, καὶ ἡ Βατραχομουμαχία καὶ ὁ Μαργίτης, ἀποδίδονται εἰς ποιητὴν τινα Πίγρην ἀδελφὸν τῆς βασιλίσσης Ἀρτεμισίας.

γ) 55 ὕμνοι, ἐν οἷς 4 μεγαλείτεροι καὶ 29 μικρότεροι, ἐξ ὧν τινες εἶνε προσίμια εἰς τελετὰς θεῶν. Ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ὁ εἰς Ἀπόλλωνα εἶνε σεμνὸς καὶ μεγαλοπρεπής, ὁ εἰς Ἑρμῆν ἱλαρὸς καὶ ζωηρός, ὁ εἰς Ἀφροδίτην γεγραμμένος διὰ λαμπροτάτων καὶ τρυφερωτάτων χρωμάτων, ἐν ᾧ ὁ εἰς Δήμητρα, εἶνε σπουδαῖος καὶ τὴν λέξιν καθαρὸς ἡ ποιητικὴ ἀξία τῶν μικροτέρων ὕμνων, οἵτινες κατὰ τὴν γλῶσσαν ἀνήκουσιν εἰς διαφόρους αἰῶνας, δὲν εἶνε εἰς πάντας ἡ αὐτή, ἀλλὰ σχεδὸν ἕκαστος τούτων διαφέρει ὡς πρὸς τοῦτο τοῦ ἑτέρου.

δ) Ἐπιγράμματα, ἐν οἷς ἡ Κάμινος ἡ Κεραμῖς καὶ ἡ Εἰρεσιώνη εἶνε τὰ κάλλιστα.

ΕΚ ΤΗΣ ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ Ζ.

ΟΔΥΣΣΕΩΣ ΑΦΙΕΙΣ ΕΙΣ ΦΑΙΑΚΑΣ

Ἡ Ἀθηρᾷ ἐμφανίζεται εἰς τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Φαίακων, ὡς ὄνειρος, καὶ τὴν παρακινεῖ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν ποταμὸν καὶ πλῦνῃ τὰ ἱμάτιά της ἐπειδὴ ἐγγίξει ὁ γάμος της.

Ὡς ὁ μὲν ἔνθα καθεῖδε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς
 ὕπνῳ καὶ καμάτῳ ἀρημένος· αὐτὰρ Ἀθήνη
 βῆ ῥ' ἐς Φαιήκων ἀνδρῶν δῆμόν τε πόλιν τε,
 οἳ πρὶν μὲν ποτ' ἔνναϊον ἐν εὐρυχόρῳ Ὑπερείη,
 Ἀγχοῦ Κυκλώπων, ἀνδρῶν ὑπερηνορέοντων. 5
 οἳ σφεᾶς σινέσκοντο, βέηφι δὲ φέρτεροι ἦσαν
 ἔνθεν ἀναστήσας, ἄγε Ναυσίθοος θεοειδῆς,
 εἶπεν δ' ἐν Σχερίῃ, ἐκὰς ἀνδρῶν ἀλψηστῶν,
 Ἄμφι δὲ τεῖχος ἔλασσε πόλει, καὶ ἐδείματο οἴκους,
 καὶ νηοὺς ποίησε θεῶν, καὶ ἐδάσσατ' ἀρούρας. 40
 Ἀλλ' ὁ μὲν ἤδη κηρὶ δαμείς Ἀϊδούσδε βεβήκει,
 Ἀλκίνοος δὲ τότ' ἤρχε, θεῶν ἅπο μῆδεα εἰδώς.
 τοῦ μὲν ἔδη πρὸς δῶμα θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
 νόστον Ὀδυσσῆϊ μεγαλήτορι μητιώσασα.
 βῆ δ' ἵμεν ἐς θάλαμον πολυδαίδαλον, ᾧ ἔνι κούρη 45
 Κοιμᾶτ' ἀθανάτῃσι φυτὴν καὶ εἶδος ὁμοίη,
 ναυσικάα θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,
 Πάρ δὲ δὺ' ἀμφίπολοι, χαρίτων ἅπο κάλλος ἔχουσαι,
 σταθμοσί' ἑκάτερθε· θύραι δ' ἐπέκειντο φαειναί.
 Ἡ δ' ἀνέμου ὡς πνοιῇ ἐπέσσυτο δέμνια κούρης, 20
 στή δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς, καὶ μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν,
 εἰδομένη κούρῃ ναυσικλειτοῦ Δύμαντος,
 Ἡ οἱ ὀμηλικὴ μὲν ἔην, κεχάριστο δὲ θυμῷ.
 τῇ μιν εἰσαμένη προσέειπε γλαυκῶπις Ἀθήνη·
 «Ναυσικάα, τί νύ σ' ὥδε μεθέημονα γέιναιτο μήτηρ; 25
 εἴματα μὲν τοι κεῖται ἀκηδέα σιγαλῶντα,
 σοὶ δὲ γάμος σγεδόν ἐστιν, ἵνα χρὴ καλὰ μὲν αὐτὴν
 ἔνυσσθαι, τὰ δὲ τοῖσι παρασχεῖν οἳ κέ σ' ἄγωνται·
 Ἐκ γάρ τοι τούτων φάτις ἀνθρώπους ἀναβαίνει·
 Ἐσθλή, χαίρουσιν δὲ πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ. 30
 Ἀλλ' ὅμην πλυνέουσαι ἅμ' ἦτο φαινόμενηφιν·
 καὶ τοι ἐγὼ συνέριθος ἅμ' ἔψομαι, ὅφρα τάχιστα
 ἔντυναι, ἐπεὶ οὐ τοι ἔτι δὴν παρθένος ἔσσαι·
 Ἡδὲ γάρ σε μῦνται ἀριστῆες κατὰ δῆμον
 πάντων Φαιήκων, ἔθι τοι γένος ἐστὶ καὶ αὐτῇ. 35

Ἄλλ' ἄγ' ἐπὶ τρυφῇ πατέρα κλυτὸν ἤῳθι πρό
 Ἥμιόνους καὶ ἄμαξαν ἐφοπλίσαι, ἥ κεν ἄγρῃσιν
 Ζῶστρον τε καὶ πέπλους καὶ ῥήγεα σιγαλόεντα.
 Καὶ δέ σοι ὧδ' αὐτῇ πολὺ κάλλιον ἢ ἐπιδέσσιν
 Ἔρχεσθαι, πολλὸν γάρ ἀπὸ πλυνοῖ εἰσι πόλιος.» 40
 Ἦ μὲν ἄρ' ὣς εἰποῦσ' ἀπέβη γλαυκῶπις Ἀθήνη
 Οὐλυμπόνδ', ἔθι φασὶ θεῶν ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ
 Ἑμμεναι· οὐτ' ἀνέμοισι τινάσσεται οὔτε ποτ' ὄμβρος
 Δεύεται, οὔτε γιῶν ἐπιπίλνεται, ἀλλὰ μάλ' αἰθήρη
 Πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἴγλη· 45
 Τῷ ἐνὶ τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἥματα πάντα.
 Ἐνθ' ἀπέβη γλαυκῶπις, ἐπεὶ διεπέραδε κόρυη·

Περὶ τὴν πρώτην λαμβάνει παρὰ τοῦ πατρὸς ἄμαξαν καὶ ἡμιόνους.

Αὐτίκα δ' ἡὼς ἦλθεν ἔσθρωνος, ἥ μιν ἔχειρεν
 Νηυσικῆαν εὐπεπλον· ἄφαρ δ' ἀπεθαύμασ' ὄνειρον,
 Βῆ δ' ἵμεναι κατὰ δώμαθ', ἵν' ἀγγείλειε τοκεῦσιν, 50
 Πατρὶ φίλῳ καὶ μητρὶ· κινήσατο δ' ἐνδον ἑόντας.
 Ἦ μὲν ἐπ' ἐσχάρη ἦστο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν,
 Ἥλάνκατα στρωφῶσ' ἀλιπόρφυρα· σὺ δὲ θύραζε
 Ἐρχομένην ξύμβλητο μετὰ κλειτοῦς βασιλῆας
 Ἔς βουλήν, ἵνα μιν κάλεον φαίηκες ἀγαυοί. 55
 Ἦ δὲ μάλ' ἄγχι στῆσθα φίλον πατέρα προσέειπεν·
 «Πάππα φίλ', οὐκ ἂν δὴ μοι ἐφοπλίσσεις ἀπήνην
 Ὑψήλῃν εὐκυκλον, ἵνα κλυτὰ εἴματ' ἄγωμαι
 Ἔς ποταμὸν πλυνέουσα, τὰ μοι βερυπωμένα κεῖται;
 Καὶ δέ σοι αὐτῷ ἔοικε μετὰ πρῶτοισιν ἑόντα 60
 Βουλᾶς βουλευεῖν καθαρὰ χροὶ εἴματ' ἔχοντα.
 Πέντε δέ τοι φίλοι υἱες ἐνὶ μεγάροισιν γεγάασιν,
 Οἱ δὲ ὄπυιόντες, τρεῖς δ' ἡῆσοι θαλέθοντες·
 Οἱ δ' αἰεὶ ἐθέλουσι νεόπλута εἴματ' ἔχοντες
 Ἔς χορὸν ἔρχεσθαι· τὰ δ' ἐμῇ φρενὶ πάντα μέμνηεν.» 65
 ὣς ἔφατ'· αἶδετο γάρ θαλερόν γάμον ἐξονομήναι
 Πατρὶ φίλῳ· ὁ δὲ πάντα νόει, καὶ ἀμείβετο μῦθον·
 «Οὔτε τοι ἡμιόνων φθονέω, τέκος, οὔτε του ἄλλου.
 Ἐρχε·ν· ἀτάρ τοι θυμῶς ἐφοπλίσσουσιν ἀπήνην
 Ὑψήλῃν εὐκυκλον, ὑπερτερὴν ἀραρυῖαν.» 70

*Ἡ βασιλόπαις θέτει ἐπὶ τῆς ἀμάξης τὰ ἱμάτια καὶ προμη-
 θευθεῖσα φαγητὸν καὶ ποτὸν ἀπέρχεται συνοδευομένη ὑπὸ
 τῶν θεραπεινίδων.*

ὣς εἰπὼν δρῶσιν ἐκέκλετο, τοὶ δ' ἐπίθοντο.
 Οἱ μὲν ἄρ' ἐκτὸς ἄμαξαν εὐτρογὰν ἡμιονεῖην
 Ὀπλεον, ἡμιόνους θ' ὕπαγον ζευξάν θ' ὕπ' ἀπήνην·

Κούρη δ' ἐκ θαλάμοιο φόρον ἐσθῆτα φαεινήν.
 Καὶ τήν μὲν κατέθηκεν ἐϋξέστω ἐπ' ἀπήνην, 75
 Μήτηρ δ' ἐν κλισίῃ ἐτίθει μενοεικέ' ἐδωδὴν
 Παντοίην, ἐν δ' ὄψα τίθει, ἐν δ' οἶνον ἔχευεν
 Ἄσκη' ἐν αἰγείῳ· κούρη δ' ἐπεδήσσε' ἀπήνης.
 Δῶκεν δὲ χρυσῇ ἐν ληκύθῳ ὕγρον ἔλαιον,
 Εἴως γυτλώσαιτο σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξίν. 80
 Ἡ δ' ἔλαβεν μάστιγα καὶ ἡνία σιγαλόεντα,
 Μάστιξεν δ' ἑλάαν· καναχὴ δ' ἦν ἡμιόνοιν.
 Αἱ δ' ἄμοτον τανύοντο, φέρον δ' ἐσθῆτα καὶ αὐτήν,
 Οὐκ οἶην· ἅμα τῇ γε καὶ ἀμφιπόλοι κίον ἄλλαι.

*Ἀγοῦ ἐκλυταὶ τὰ ἐνδύματα, καὶ ἥπλωσαν ἐπὶ τῆς ὄχθης,
 τρώγουσι καὶ εἰτα διασκεδάζουσι παίζουσαι τὴν σφαῖραν.*

Αἱ δ' ὅτε δὴ ποταμοῦ ῥόον περικαλλέ' ἴκοντο, 85
 Ἐνθ' ἦτοι πλυνοὶ ἦσαν ἐπηετανοί, πολὺ δ' ὕδωρ
 Καλὸν ὑπεκπρᾶρξεν μάλα περ ῥυπόωντα καθῆραι,
 Ἐνθ' αἱ γ' ἡμιόνους μὲν ὑπεκπροέλυσαν ἀπήνης.
 Καὶ τὰς μὲν σεῦαν ποταμὸν πάρα δινήεντα 90
 Τρώγειν ἄγρωσιν μελιθδεά· ταὶ δ' ἀπ' ἀπήνης
 Εἴματα γερσίν ἔλοντο καὶ ἐσφόρεον μέλαν ὕδωρ,
 Στεῖβον δ' ἐν βάθροισι θοῶς ἑρίδα προσφέρουσαι.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ πλυνάν τε καθῆράν τε ῥύπα πάντα,
 Ἐξείης πέτασαν παρὰ θῖν' ἁλός, ἥχι μάλιστα 95
 Δαίγγας ποτὶ χέρσον ἀποπλύνεσκε θάλασσα.
 Αἱ δὲ λοεσσάμεναι καὶ χρισάμεναι λίπ' ἐλαίῳ
 Δεῖπνον ἔπειθ' εἵλοντο παρ' ὄχθῃσιν ποταμοῖο,
 Εἴματα δ' ἡελίοιο μένον τερσήμεναι αὐγῇ.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ σίτου τάρφθεν διμῶαί τε καὶ αὐτῇ, 400
 Σφαίρῃ ταί γ' ἄρ' ἔπαιζον, ἀπὸ κρήδεμνα βαλοῦσαι.
 Τῇσι δὲ Ναυσικάα λευκώλενος ἤρχετο μολπῆς.
 Οἷη δ' Ἄρτεμις εἴσι κατ' οὖρεος ἰοχέαιρα,
 Ἡ κατὰ Τηϋγετον περιμήκετον ἢ Ἐρύμανθον,
 Τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισιν· 405
 Τῇ δὲ θ' ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
 Ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δὲ τε φρένα Λητώ·
 Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγερ κάρη ἔχει ἡδὲ μέτωπα,
 Ῥεῖά τ' ἀριγνώτη πέλεται, καλαὶ δὲ τε πᾶσαι·
 Ὡς ἢ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδομῆς.

*Ἡ φωνὴ τῶν παιζουσῶν παρθένων ἐγείρει τὸν Ὀδυσσεά,
 ὅστις μετὰ ὄριμον σκέψιν ἰκετεύει τὴν Ναυσικάαν, ἐνῶ
 αἱ θεραπαινίδες φεύγουσι.*

Ἄλλ' ὅτε δὴ ἄρ' ἔμελλε πάλιν οἰκόνδε νέεσθαι 410
 Ζεύεσσ' ἡμιόνους πτύξασά τε εἴματα καλὰ,

"Ενθ' αὖτ' ἄλλ' ἐνόησε θεὰ γλαυκῶπις Ἀθήνη,
 "Ὡς Ὀδυσσεὺς ἔγροίτο, ἴδοι τ' εὐώπιδα κούρην,
 "Ἡ οἱ Φαιήκων ἀνδρῶν πόλιν ἡγήσαιοτο. 115
 Σφαίραν ἔπειτ' ἔρριψε μετ' ἀμφίπολον βασιλεια-
 Ἄμφιπόλου μὲν ἄμαρτε, βαθείη δ' ἔμβαλε δίνη,
 Αἰ δ' ἐπὶ μακρὸν αὔσαν· ὁ δ' ἔγρετο ὅτας Ὀδυσσεύς,
 Ἐξόμενος δ' ὤρμαινε κατὰ φρένα καὶ κατὰ θυμόν·
 «ὦ μοι ἐγὼ, τέων αὔτε βροτῶν ἐς γαίαν ἱκάνω;
 "Ἡ ῥ' οἷ γ' ὕβρισταί τε καὶ ἄγριοι οὐδὲ δίκαιοι, 120
 "Ἡ φιλόξενοι, καὶ σφιν νόος ἐστὶ θεοῦδης;
 "Ὡς τέ με κουράων ἀμφήλυθε θῆλος αὐτῇ,
 Νυμφάων, αἳ ἔχουσ' ὀρέων αἰπεινὰ κάρηνα
 Κεῖ πηγὰς ποταμῶν καὶ πῖσσα ποιήεντα.
 "Ἡ νύ που ἀνθρώπων εἰμὶ σχεδὸν αὐδηέντων; 125
 Ἄλλ' ἄγ' ἐγὼν αὐτὸς πειρήσομαι ἥδὲ ἴδωμαι.»
 "Ὡς εἰπὼν θάμνων ὑπεδύσσετο ὅτος Ὀδυσσεύς,
 Ἐκ πυκινῆς δ' ὕλης πτόρθον κλάσε χειρὶ παχείῃ
 Φύλλων, ὥς ρύσαιοτο περὶ χροῖ μήδεα φωτός.
 Βῆ δ' ἴμεν ὧς τε λέων ὀρεσίτροφος, ἀλκι πεποιθώς, 130
 "Ὅς τ' εἰς ὕμενος καὶ ἀήμενος, ἐν δὲ οἱ ὄσσε
 Δαίεται· αὐτὰρ ὁ βουσί μετέρχεται ἢ ὀίεσιν
 "Ἡ μετ' ἀγροτέρας ἐλάφους· κέλεται δὲ ἐ γαστήρ
 Μήλων πειρήσοντα καὶ ἐς πυκινὸν δόμον ἔλθειν.
 "Ὡς Ὀδυσσεὺς κούρῃσιν εὐπλοκάμοισιν ἔμελλεν 135
 Μίξεσθαι γυμνός περ ἐών· χρεὶώ γάρ ἱκανεν.
 Σμερδαλέος δ' αὐτῇσι φάνη κεκακωμένος ἄλμη,
 Τρέσσαν δ' ἄλλουδεις ἄλλη ἐπ' ἡϊόνας προυγούσας.
 Οἷη δ' Ἀλκινόου θυγάτηρ μένε· τῇ γάρ Ἀθήνη
 Θάρσος ἐνὶ φρεσὶ θῆκε καὶ ἐκ δέος εἴλετο γυίων 140
 Στῆ δ' ἄντα σχομένη· ὁ δὲ μερμήριζεν Ὀδυσσεὺς
 "Ἡ γούνων λίσσοιτο λαβὼν εὐώπιδα κούρην,
 "Ἡ αὐτῶς ἐπέεσσιν ἀποσταδὰ μειλίχοισιν.
 [Λίσσοιτ', εἰ δεῖξαι πόλιν καὶ εἴματα δοίη.]
 "Ὡς ἄρα οἱ φρονέοντι δοάσσατο κέρδιον εἶναι, 145
 Λίσσεσθαι ἐπέεσσιν ἀποσταδὰ μειλίχοισιν,
 Μὴ οἱ γούνα λαβόντι χολώσαιο φρένα κούρη.
 Αὐτίκα μειλίχιον καὶ κερδαλέον φάτο μῦθον·

*Μακρόθεν ὁ Ὀδυσσεὺς παρακαλεῖ τὴν Ναυσικάαν καὶ τῷ
 δώσει φόρεμα, ἵνα σκεπασθῇ καὶ καὶ τῷ δεῖξῃ τὴν ὁδὸν πρὸς
 τὴν πόλιν,*

«Γουνοῦμαι σε, ἄνασσα· θεός νύ τις ἢ βροτὸς ἐσσι.
 Εἰ μὲν τις θεός ἐσσι, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν, 150
 Ἄρτεμιδι σε ἔγωγε, Διὸς κούρῃ μεγάλοις,

Εἶδος τε μέγεθος τε φύην τ' ἄγχιστα εἰσκω·
 Εἰ δέ τις ἔσσι βροτῶν, τοὶ ἐπὶ χθονὶ ναιετάουσιν,
 Τρισμακάρες μὲν σοὶ γε πατήρ καὶ πότνια μήτηρ,
 Τρισμακάρες δὲ κασίγνητοι· μάλα πού σφισι θυμὸς 455
 Λιὲν εὐφροσύνησιν λαίναται εἵνεκα σεῖο.
 Λευσσόντων τοιόνδε θάλος χορόν εισουχνεύσαν.
 Κεῖνος δ' αὖ περὶ κῆρι μακάρτατος ἔσοχον ἄλλων,
 Ὃς κέ σ' ἐέννοισι βρίσας οἰκόνδ' ἀγάγηται.
 Οὐ γάρ πω τοιοῦτον ἶδον βροτὸν ὀφθαλμοῖσιν, 460
 Οὗτ' ἄνδρ' οὔτε γυναῖκα· σέβας μ' ἔχει εἰσορόωντα
 Δῆλψ δέ ποτε τοῖον Ἀπόλλωνος παρὰ βωμῇ
 Φοίνικος νέον ἔρνος ἀνερχόμενον ἐνόησα
 Ἥλθον γάρ καὶ καίσει, πολὺς δέ μοι ἔσπετο λαὸς,
 Τήν οδὸν ἧ δὴ ἔμελλεν ἐμοὶ κακὰ κήδε' ἔσσεσθαι. 465
 Ὡς δ' αὖτως καὶ κεῖνο ἰδὼν ἐτεθήπεα θυμῷ
 Δῆν, ἐπεὶ οὐ πω τοῖον ἀνῆλυθεν ἐκ δάρυ γαίης,
 Ὡς σε, γύναι, ἀγαμαί τε τέθηπά τε, δεῖδιά τ' αἰνῶς
 Γούνων ἀψασθαι· χαλεπὸν δέ με πένθος ἰκάνει.
 Χθιζὸς ἐεῖκοστῇ φύγον ἤματι οἴνοπα πόντον· 470
 Τόφρα δέ μ' αἰεὶ κῆμα φόρει κραιπναὶ τε θύελλαι
 Νήσου ἀπ' Ὠρυγίης· νῦν δ' ἐνθάδε κάββαλε δαίμων,
 Ὅφρ' ἔτι που καὶ τῆδε πάθω κακόν· οὐ γὰρ ὄλω
 Παύσεσθ', ἀλλ' ἔτι πολλὰ θεοὶ τελέουσι πάροιθεν.
 Ἀλλὰ, ἄνασσα, ἐλάειρε· σέ γὰρ κακὰ πολλὰ μογήσας 475
 Ἔς πρώτην ἰκόμεν, τῶν δ' ἄλλων οὐ τινα οἶδα
 Ἀνθρώπων, οἳ τήνδε πόλιν καὶ γαίαν ἔχουσιν.
 Ἄστυ δέ μοι δεῖξον, δὸς δὲ βῆκος ἀμφιβαλέσθαι,
 Εἴ τί που εἴλυμα στείρων ἔγχεσ' ἐνθάδ' ἰούσας,
 Σοὶ δὲ θεοὶ τόσα δοῦν, ὅσα φρεσὶ σῆσι μενοινᾷς, 480
 Ἄνδρα τε καὶ οἶκον, καὶ ὁμοφροσύνην ὀπάσειαν
 Ἑσθλὴν· οὐ μὲν γὰρ τοῦ γε κρείττονος καὶ ἄρειον,
 Ἥ ἔθ' ὁμοφρονέοντες νοήμασιν οἶκον ἔχῃτον
 Ἀνὴρ ἡδὲ γυνή· πάλλ' ἄλγεα δυσμενέεσσιν,
 Χάρματα δ' εὐμενέτησι· μάλιστα δὲ τ' ἔκλυον αὐτοὶ· 485

Συγκιρηθεῖσα ἡ Ναυσικαὰ καλεῖ τὰς θεραπαινίδας καὶ διατάσσει τὰ λούσασαι τὸν ξένον.

Τὸν δ' αὖ Ναυσικαὰ λευκώλενος ἀντίον ἡῦδα·
 «Ἔστν', ἐπεὶ οὔτε κακῷ οὔτ' ἄφρονι φωτὶ ἔοικας,—
 Ζεὺς δ' αὐτὸς νέμει ὄλβον Ὀλύμπιος ἀνθρώποισιν,
 Ἑσθλοῖς ἡδὲ κακοῖσιν, ἔπως ἡθέλησιν, ἐκίστην·
 Καὶ που σοὶ τὰ γ' ἔδωκε, σέ δὲ χρὴ τετλάμεν ἔμπης. 490
 Νῦν δ', ἐπεὶ ἡματέρην τε πόλιν καὶ γαίαν ἰκάνεις,
 Οὗτ' οὐν ἐσθλῆτος δευήσεται οὔτε τευ ἄλλου,

ὣν ἐπέοιχ' ἱκέτην ταλαπείριον ἀντιάσαντα.
 Ἄστυ δέ τοι δειξω, ἔρῳ δέ τοι οὖνομα λαῶν.
 Φαίηκες μὲν τήνδε πόλιν καὶ γαίαν ἔχουσιν, 195
 Εἰμὶ δ' ἐγὼ θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο,
 Τοῦ δ' ἐκ Φαίηκων ἔγεται κάρτος τε βίη τε.
 Ἦ ῥα, καὶ ἀμφιπόλοισιν εὐπλοκάμοισι κέλευσεν
 «Στήτέ μοι, ἀμφίπολοι· πόσε φεύγετε φῶτα ἰδοῦσαι;
 Ἦ μὴ πού τινα δυσμενέων φάσθ' ἔμμεναι ἀνδρῶν; 200
 Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βρυτός, οὐδὲ γέννηται,
 Ὃς κεν Φαίηκων ἀνδρῶν ἐς γαίαν ἵκηται
 Διότ' ἔτα φέρων· μάλα γὰρ φίλοι ἀθανάτοισιν.
 Οἰκέμεν δ' ἀπόνευσθε πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ,
 Ἔσχατοι, οὐδέ τις ἄμμι βροτῶν ἐπιμίσγεται ἄλλος. 205
 Ἄλλ' ἔδε τις δύστηνος ἀλώμενος ἐνθάδ' ἱκάνει,
 Τὸν νῦν χρὴ κομέειν· πρὸς γὰρ Διὸς εἰσιν ἅπαντες
 Ξεῖνοί τε πτωχοί τε, δόσις δ' ὀλίγη τε φίλη τε.
 Ἄλλὰ δός', ἀμφίπολοι, ξείνῳ βρωσὶν τε πόσιν τε,
 Λούσατέ τ' ἐν ποταμῷ, ἔθ' ἐπὶ σκέπας ἔστ' ἀνέμοιο.» 210

*Αἱ θεραπαινίδες ὑπακούουσιν. Ὁ Ὀδυσσεὺς παρουσιάζεται
 μετὰ τὸ λουτρὸν ὡραιότερος καὶ παρατίθεται αὐτῷ φαγή-
 τὸν καὶ ποτὴν.*

ὣς ἔφαθ', αἱ δ' ἔσταν τε καὶ ἀλλήλησι κέλευσαν,
 Κἄδ' ὅτ' ἄρ' Ὀδυσσῆ' εἶσαν ἐπὶ σκέπας, ὥς ἐκέλευσεν
 Ναυσικάα θυγάτηρ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο·
 Πᾶρ δ' ἄρα οἱ φῆρός τε χιτῶνά τε εἴματ' ἔθηκαν,
 Δῶκαν δὲ χρυσῆν ἐν ληκύθῳ ὑγρὸν ἔλαιον, 215
 Ἦνωγον δ' ἄρα μιν λοῦσθαι ποταμοῖο ῥοῇσιν.
 Ἀὐτὰρ τότε ἀμφιπόλοισι μετηύδα διὸς Ὀδυσσεύς·
 «Ἀμφίπολοι, στήθ' οὕτω ἀπόπροθεν, ὅρρ' ἐγὼ αὐτός·
 Ἄλμην ὤμοισιν ἀπολούσομαι, ἀμφὶ δ' ἐλαίῳ
 Χρίσομαι· ἡ γὰρ δηρὸν ἀπὸ χροός ἐστιν ἀλοιφή. 220
 Ἄντην δ' οὐκ ἂν ἔγωγε λοέσσομαι· αἰδέομαι γὰρ
 Γυμνοῦσθαι κούρησιν εὐπλοκάμοισι μετελθών.»
 ὣς ἔφαθ', αἱ δ' ἀπάνευσθεν ἴσιν, εἶπον δ' ἄρα κούρη·
 Αὐτὰρ ὃ ἐκ ποταμοῦ χροὰ νίξετο διὸς Ὀδυσσεύς·
 Ἄλμην, ἥ οἱ νῶτα καὶ εὐρέας ἄμπεγεν ὦρους. 225
 Ἐκ κεφαλῆς δ' ἔσμηχεν ἄλός χνόον ἀτρυγέτοιο.
 Αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα λοέσσατο καὶ λίπ' ἄλειψεν,
 Ἄμφι δὲ εἴματα ἔσσαθ', ἃ οἱ πόρε παρθένος ἀδμῆς,
 Τὸν μὲν Ἀθηναίη θῆκεν, Διὸς ἐκγεγαυῖα,
 Μείζονά τ' εἰσιδέειν καὶ πάσσονα, κἄδ' ὃς κέρητος 230
 Οὐλᾶς ἦκε κόμας, ὑακινθίνῳ ἄνθει ὁμοιάς.
 ὣς δ' ὅτε τις χρυσὸν περιχέυεται ἀργύρῳ ἀνὴρ

Ἴδρις, ὃν Ἥφαιστος δέδωκεν καὶ Παλλὰς Ἀθήνη
 Τέχνην παντοίην, χαρίεντο δὲ ἔργα τελείει,
 ὧς ἄρα τῇ κατέχευε χάριν κεφαλῇ τε καὶ ὤμοις 235
 Ἔζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθε κιὼν ἐπὶ θίνα θαλάσσης,
 Κάλλει' καὶ χάρισι στίλβων· θηέτο δὲ κούρη.
 Ἀὐτὰρ ὅτ' ἀμφιπόλοισιν εὐπλοκάμοισι μετηύδα·
 «Κλυτὲ μευ, ἀμφίπολοι λευκώλενοι, ὄφρα τι εἴπω.
 Οὐ πάντων ἀέκητι θεῶν, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν, 240
 Φαιήκεσσ' ἔδ' ἀνὴρ ἐπιμίσγεται ἀντιθέοισιν·
 Πρόσθεν μὲν γάρ δῃ μοι ἀεικέλιος δέατ' εἶναι,
 Νῦν δὲ θεοῖσιν ἔοικε, τοὶ οὐρανὸν εὐρὺν ἔχουσιν.
 Αἶ γὰρ ἐμοὶ τοιόσδε πόσις κεκλημένος εἴη
 Ἐνθάδε ναιετάων, καὶ οἳ ἄδοι αὐτόθι μέμνουν. 245
 Ἀλλὰ δότ', ἀμφίπολοι, ξείνῳ βρῶσιν τε πόσιν τε.»
 ὧς ἔφαθ', αἱ δ' ἄρα τῆς μάλα μὲν κλύον ἦδ' ἐπίθοντο.
 Πάρ δ' ἄρ' Ὀδυσσῆϊ ἔθεσαν βρῶσιν τε πόσιν τε.
 Ἦτοί ὁ πῖνε καὶ ἤσθε πολύτλας δῖος Ὀδυσσεύς·
 Ἀρπαλέως· δηρὸν γὰρ ἐδητύος ἦεν ἄπαστος. 250

*Ἦδη παρασκευάζεται ἡ Ναυσικία καὶ ἀναχωρήσῃ λέγουσα
 εἰς τὸν Ὀδυσσεά μέχρι τοῦ ἄλσους τῆς Ἀθηναῖας καὶ τὴν
 ἀκολουθήσῃ, καὶ ἐκεῖ καὶ περιμένῃ, μέχρις οὗ αὕτη γῆσις
 εἰς τὴν πόλιν.*

Αὐτὰρ Ναυσικία λευκώλενος ἄλλ' ἐνόησεν.
 Εἴματ' ἄρα πτύξασα τίθει καλῆς ἐπ' ἀπήνης,
 Ζεῦξεν δ' ἡμιόνους κρατερώνυχας, ἃν δ' ἔβη αὐτῆς
 Ὀτρυνεν δ' Ὀδυσσῆα, ἔπος τ' ἔφατ', ἔκ τ' ὀνόμαζεν·
 «Ὅρσσο δῇ νῦν, ξεῖνε, πόλινδ' ἔμεν, ὄφρα σε πέμψω 255
 Πατρός ἐμοῦ πρὸς δῶμα δαΐφρονος, ἔνθα σέ φημι
 Πάντων Φαιήκων εἰδησέμεν ἕσσοι ἄριστοι.
 Ἀλλὰ μάλ' ὧδ' ἔρδεις· δοκέεις δέ μοι οὐκ ἀπινύσσειν.
 Ὅφρ' ἂν μὲν κ' ἀγροῦς ἴομεν καὶ ἔργ' ἀνθρώπων,
 Τόφρα σὺν ἀμφιπόλοισι μεθ' ἡμιόνους καὶ ἄμαζαν 260
 Καρπαλίμως ἔρχεσθαι· ἐγὼ δ' ὁδὸν ἡγεμονεύσω.
 Αὐτὰρ ἐπὶ πόλιος ἐπιβείομεν, ἣν πέρι πύργος
 Ὑψηλός, καλὸς δὲ λιμὴν ἐκάτερθε πόλιος,
 Αεπτή δ' εἰσιθμῇ νῆες δ' ὁδὸν ἀμφιέλισσαι
 Εἰρύαται· πᾶσιν γὰρ ἐπίστιόν ἐστιν ἐκάστω. 265
 Ἐνθα δέ τε σφ' ἀγορή, καλὸν Ποσιδῆϊον ἀμφίς,
 Ρυτοῖσιν λάεσσι κατωρυγέσσ' ἀραρυτά.
 Ἐνθα δὲ νηῶν ὄπλα μελαινάων ἀλέγουσιν.
 Πείσματα καὶ σπεῖρα, καὶ ἀποξύνουσιν ἔρετμά.

- Οὐ γάρ Φαιήκεσσι μέλει βιός οὐδὲ φαρέτρη,
 Ἄλλ' ἴστοι καὶ ἐρετμὰ νεῶν καὶ νῆες εἶσαι,
 Ἦσιν ἀγαλλόμενοι πολὺν περὶ ὠσι θάλασσαν.
 Τῶν ἀλεείνω φῆμιν ἀδευκέα, μὴ τις ὀπίσσω
 Μωμευή· μάλα δ' εἰσὶν ὑπερφίαλοι κατὰ δῆμον
 Καὶ νύ τις ὦδ' εἴπῃσι κακώτερος ἀντιβολήσας· 270
 «Τίς δ' ἔδε Ναυσικάα ἔπεται καλός τε μέγας τε
 Ξεῖνος; ποῦ δέ μιν εὖρε; πόσις νύ οἱ ἔσσεται αὐτῇ.
 Ἦ τινά που πλαγχθέντα κομίσσατο ἦς ἀπὸ νηός
 Ἄνδρῶν τηλεδαπῶν. ἐπεὶ οὐ τινες ἐγγύθεν εἰσὶν·
 Ἦ τίς οἱ εὖξαμένη πολυάρητος θεὸς ἦλθεν 280
 Οὐρανόθεν καταβάς, ἔξει δέ μιν ἤματα πάντα.
 Βέλτερον, εἰ κ' αὐτῇ περ ἐποικομένη πόσιν εὖρεν
 Ἄλλοθεν· ἦ γάρ τούσδε γ' ἀτιμάζει κατὰ δῆμον
 Φαίηκας, τοῖ μιν μνῶνται πολέες τε καὶ ἐσθλοί·
 Ὡς ἐρέουσιν, ἐμοὶ δέ κ' ὀνειδέα ταῦτα γένοιτο. 285
 Καὶ δ' ἄλλη νεμεσῶ, ἦ τις τοιαυτὰ γε ῥέζοι,
 Ἦ τ' ἀέκητι φίλων πατρὸς καὶ μητρὸς ἐόντων
 Ἄνδράσι μίσγηται πρὶν γ' ἀμφάδιον γάμον ἔλθεῖν
 Ξεῖνε, σὺ δ' ὦδ' ἐμέθεν ξυνίει ἔπος, ὅφρα τάχιστα
 Πομπῆς καὶ νόστοιο τύχης παρὰ πατρὸς ἐμοῦ. 290
 Δῆϊς ἀγλαὸν ἄλσος Ἀθήνης, ἄγχι κελεύθου,
 Αἰγείρων· ἐν δὲ κρήνῃ νάει, ἀμφὶ δὲ λειμῶν·
 Ἔνθα δὲ πατρὸς ἐμοῦ τέμενος τεθαλυτα τ' ἄλωῃ,
 Τόσσον ἀπὸ πτόλιος, ἔσσαν τε γέγωνε βοήσας.
 Ἔνθα καθεζόμενος μεῖναι χρόνον, εἰς δ' κεν ἡμεῖς 295
 Ἄστυδε ἔλθωμεν καὶ ἰκώμεθα δώματα πατρὸς.
 Αὐτὰρ ἐπὴν ἡμέας ἔλπη ποτὶ δώματ' ἀφγῆται,
 Καὶ τότε Φαιήκων ἵμεν ἐς πόλιν, ἥδ' ἐρέεσθαι
 Δώματα πατρὸς ἐμοῦ μεγαλήτορος Ἀλκινόοιο.
 ῥεῖα δ' ἀρίγνωτ' ἐστί· καὶ ἂν πάς ἡγήσαιο 300
 Νήπιος· οὐ μὲν γάρ τι ἐοικότα τοῖσι τέτυκται
 Δώματα Φαιήκων, οἷος δόμος Ἀλκινόοιο
 Ἥρωος· ἄλλ' ὅπότ' ἂν σε δόμοι κεκῶθωσι καὶ αὐλή,
 Ὡκα μάλα μεγάροιο διελθόμεν, ὅφρ' ἂν ἴκηαι
 Μητέρ' ἐμήν· ἡ δ' ἦσται ἐπ' ἐσχάρῃ ἐν πυρὸς αὐγῇ, 305
 Ἥλάκατα στρωφῶσ' ἀλιπόρφυρα, θαῦμα ἰδέσθαι,
 Κίονι κεκλιμένη· δμῶαί δέ οἱ εἴατ' ὀπισθεν.
 Τῷ θ' γε οἶνοποτάζει ἐφήμενος ἀθάνατος ὦς.
 Τὸν παραμειψάμενος μητρὸς ποτὶ γούνασι χεῖρας 310
 Βάλλειν ἡμετέρης, ἵνα νόστιμον ἤμαρ ἴδῃαι
 Χαίρων καρπαλίμως, εἰ καὶ μάλα τηλόθεν ἐσσί.
 [Ἐὶ κέν τοι κείνη γε φίλα φρονέῃσ' ἐνὶ θυμῷ,
 Ἐλπῶρή τοι ἔπειτα φίλους τ' ἰδέειν καὶ ἰκῆσθαι
 Οἶκον εὐκτίμενον καὶ σῆν ἐς πατρίδα γαίαν.]» 315

Ὁ Ὀδυσσεὺς μένει ἐν τῷ ἄλσει τῆς Ἀθηνᾶς καὶ ἐπικαλεῖται τὴν προστασίαν τῆς θεᾶς.

Ὡς ἄρα φωνήσας ἴμασεν μᾶστιγι φασινῇ

Ἡμιόνους· αἱ δ' ὄκα λίπον ποταμοῖο ῥέεθρα.

Αἱ δ' εὖ μιν τρώων, οὐδὲ πλίσσοντο πόδεσσιν·

Ἡ δὲ μάλ' ἠνιόγευσεν, ὅπως ἅμ' ἐποίατο πεζοί·

320

Ἀμφίπολοι τ' Ὀδυσσεὺς τε νόῳ δ' ἐπέβαλλεν ἱμάσθην

Δύσετό τ' ἡέλιος, καὶ τοὶ κλυτὸν ἄλσος ἵκοντο

Ἴρὸν Ἀθηναίης, ἔν' ἅρ' ἔζητο ὅτος Ὀδυσσεύς.

Αὐτίκ' ἔπειτα ἤρθετο Διὸς κούρη μέγαλοιο·

«Κλυθὶ μευ, αἰγιόχοιο Διὸς τέκος, ἀτρυτώνη.

Νῦν δὴ πέρ μευ ἄκουσαν, ἐπεὶ πάρος οὐ ποτ' ἄκουσας

325

Ῥαϊομένου, ὅτε μ' ἔρραιε κλυτὸς ἐννοσίγαιος.

Δός μ' ἐς Φαίηκας φίλον ἔλθεῖν ἡδ' ἐλκεῖνόν.»

Ὡς ἔφατ'· εὐχόμενος, τοῦ δ' ἔκλυε Παλλὰς Ἀθήνη.

Αὐτῇ δ' οὐπω φαίνεται ἑναντίη· αἶδετο γάρ βα

Πατροκασίγνητον· ὁ δ' ἐπιζαφελῶς μενέαιενεν

330

Ἀντιθέῳ Ὀδυσῆϊ, πάρος ἦν γαίαν ἰκέσθαι.

2. Οἱ ΚΥΚΛΙΚΟΙ

6. Ὡς βᾶσιν καὶ θεμέλιον εἶχον τὸν Ὅμηρον καὶ οἱ μεταγενέστεροι Ἴωνες ἐπικοί, κυκλικοὶ καλούμενοι, διότι αἱ ποιήσεις αὐτῶν ἀπετέλουν μετὰ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσειᾶς κύκλον. Οὗτοι παρέτεινον τὰ τοῦ ἀρχαίου διδασκάλου ἔπη, ἢ συνεπλήρουν αὐτά, στρεφόμενοι αὐτῶ περὶ τὸν Ὅμηρον, ὥς περὶ τὸν ἥλιον οἱ πλανῆται. Ἐν τούτοις οἱ ἔδοντες τοὺς νόστους ἄλλων ἥρώων πλὴν τοῦ Ὀδυσσεὺς ἐκαλοῦντο καὶ ποιηταὶ τῶν νόστων π. χ. Ἀγίας ἐκ Τροιζήνης, οὗ ἐν τοῖς πέντε βιβλίοις τῶν νόστων κατ' ἐξοχὴν ἀναφράνινται οἱ Ἀτρεΐδαι. Ἐκτὸς αὐτοῦ ἐπισημώτατοι τῶν κυκλικῶν εἰσιν, ὁ Στασίνος ἐκ Κύπρου περὶ τὸ 776 π. Χ. ἀκμάσας, ὁ Δοιδῶς τῶν Κυπρίων ποιήματος, οὗ συνέχεια, οὕτως εἰπεῖν, εἶνε ἡ Ἰλιάς τοῦ Ὀμήρου· ὁ Ἀρκτίνος ἐκ Μιλήτου καὶ αὐτὸς περὶ τὸ 776 π. Χ. συγγραφεὺς ἡρωϊκοῦ ἔπους, οὗ τὸ πρῶτον μέρος ἡ Αἰθιοπία ἀπὸ τῆς κηδεΐας τοῦ Ἐκτορος ἀρχόμενον πραγματεύεται τὸν θάνατον τοῦ Μένονος καὶ τὸν τοῦ Ἀχιλλέως τοῦ κυρίου

ἥρωος τοῦ ἔπους, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ περιγράφει τὴν Ἰλίου Πέρ-
σιν, ἣτοι τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, τῶν τε
ἐκ Τενέδου ἐπανελθόντων καὶ τῶν ἐκ τοῦ ἵππου ἐξορησάν-
των. Ὁ Δέσχης ἐκ Μιτυλήνης περὶ τὸ 708 π. Χ. ποιητῆς
ἔπους, Ἰλιάς μικρὰ καλουμένου, ὅπερ περιγράφει τὴν ἄλωσιν
τῆς Τροίας καὶ ὡς κύριον πρόσωπον ἔχει τὸν Ὀδυσσεύ· ὁ Εὐ-
γάμμων ἐκ Κυρήνης (περὶ τὴν 53^{ην} Ὀλυμπ. ἀκμάσας) ποιη-
τῆς τῆς Τηλεγονίας, ἣτις ἤρχετο ἀπὸ τῆς ταφῆς τῶν μνη-
στῆρων καὶ ἦτο συνέχεια τῆς Ὀδυσσεύς. Ἐν αὐτῇ διηγῆται
ὁ Εὐγάμμων καὶ τὸν πλοῦν τοῦ Ὀδυσσεύς εἰς Ἡλίδα, καὶ
τὸν φόνον αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ υἱοῦ Τηλεγόνου, ὃν ἐγέννησεν ἐκ
Κίρκης, πληρουμένης οὕτω τῆς μαντείας τοῦ Τειρεσίου· ὁ Τη-
λέγονος αὐτὸς μὴ γνωρίζων τὸν πατέρα φονεῦει αὐτόν, φθάντα
εἰς Ἰθάκην, διὰ δόρατος, οὗ τὴν αἰχμὴν ἀπετέλει τὸ κέντρον
τῆς ἐξ ἄλλος βάρου.

Πάντες οὗτοι οἱ ποιηταὶ, ὧν μόνον μικρὰ τινα ἀποσπά-
σματα ὑπάρχουσιν, ἠκολούθησαν, μὲν κατὰ τὴν τέχνην τὸν
Ὅμηρον, δὲν εἶχον ὅμως καὶ τὸ Ὀμηρικὸν πνεῦμα. Ἡ κυ-
ρία αὐτῶν σημασία εἶνε, ὅτι μετὰ ταῦτα οἱ τραγικοὶ καὶ οἱ
γλύπται ἐπιμελῶς ἐχρήσαντο αὐτοῖς, καὶ ἐγένοντο οὕτω μέ-
σον εἰς παραγωγὴν νέων δημιουργημάτων.

3. ΗΣΙΟΔΟΣ

7. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἡσιόδου ἦτο ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίας,
μετοικήσας εἰς Ἀσκραν τῆς Βοιωτίας, ἣτις, παρὰ τοὺς πρό-
ποδας τοῦ Ἐλικῶνος κειμένη, ἦτο κατὰ τὸν ποιητὴν «*χεῖμα
κακὴ, θέρει ἀργαλέην, οὐδέ ποτ' ἐσθλή.*» Αὐτός, ὅστις πιθανῶς
αἰῶνα μεθ' Ὅμηρον ἔζη, ἐγένετο ποιμὴν καὶ γεωργὸς καὶ
καυχᾶται ὅτι αἱ Μοῦσαι καθιέρωσαν αὐτὸν ποιητὴν, διότι
συντυχούσαι αὐτὸν ἐν τινὶ κοιλάδι τοῦ Ἐλικῶνος ποιμαί-
νοντα πρόβατα ἐδίδαξαν τὴν ὁδὴν. Μάλα πρᾶσβύτης ἐφο-

νεύθη ἐν Λοκροῖς ὑπὸ τῶν υἱῶν Μιλησίου τινὸς ἐν Οἰνῳ. Οἱ κάτοικοι τοῦ Ὀρχομενοῦ ἀνευρόντες ὕστερον τὰ λείψανα αὐτοῦ ἔθαψαν ἐν τῇ πατρίδι των οἰκοδομήσαντες τάφον, ἐφ' οὗ ὁ Βοιωτὸς ἐποποιὸς Χερσίας ἐπέγραψε τὸ γνωστὸν ἐπίγραμμα, ὅπερ ἀποκαλεῖ αὐτὸν σφώτατον πάντων τῶν ποιητῶν.¹

Εἰς τὸν Ἡσίοδον ἀποδίδονται τὰ ἐξῆς ποιήματα·

α') *Ἔργα καὶ ἡμέραι*, ἐν 826 στίχοις, διδακτικὸν ἔπος, ἐν ᾧ παραδίδει εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐν σχήματι ποιητικῇ ἰδίας καὶ ξένας γνώσεις. Ἐνδιατρίβει λοιπὸν ἐν αὐτῷ περὶ τὰς βιωτικὰς σχέσεις καί, ἐξ ὧν αὐτὸς ἔπαθεν, ἐρμηνεύει τὰ αἰσθητά καὶ νοήματα αὐτοῦ. Ὁ ἀδελφός του Πέρσης κατὰ τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς περιουσίας δωροδοκήσας τοὺς βασιλεῖς, οἵτινες ἦσαν καὶ δικασταί, ἔλαβε μείζονα τοῦ Ἡσιόδου κλῆρον, ὃν περ καὶ κατέφαγεν ἐν βραχεὶ χρόνῳ καὶ ἠπείλει νὰ εἰσαγάγῃ ἐκ δευτέρου τὸν ἀδελφὸν εἰς τὸ δικαστήριον, ὅπως ἀρπάσῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς πατρικῆς περιουσίας. Ἐν τοῖς ἔργοις παραινεῖ ὁ Ἡσίοδος τὸν ἀγνώμονα ἀδελφὸν νὰ ἀποστῇ τῆς βουλῆς του, καὶ συμβουλεύει αὐτὸν νὰ ζητῇ τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐν τῇ γεωργίᾳ· ἐπιπροστίθῃσι σοφὰς διδασκαλίας περὶ ταύτης, περὶ ναυτιλίας, περὶ καλῆς οἰκονομίας, περὶ ἀγωγῆς, καὶ διαποικίλλει τὸ ὅλον διὰ γνωστικῶν μύθων, καὶ διαφόρων ἄλλων περιγραφῶν. Οἱ τελευταῖοι στίχοι ἀπὸ τοῦ 763, *αἱ ἡμέραι*, εἶνε ἡμερολόγιόν τι, πραγματευόμενον περὶ αἰσίων καὶ ἀπαισίων ἡμερῶν. Τὰ παραγγέλματα ταῦτα ὀριζόμενα οὐχὶ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ σεληνικοῦ μηνὸς εἶνε ὅλα καρπὸς δεισιδαιμονίας. Ἐπειδὴ δὲ οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο τὸ ποίημα τοῦτο ἕνεκα τῆς ὑποθέσεώς του καὶ τοῦ σεμνοπρεποῦς καὶ βαθέος θρησκευτικοῦ

¹ Ἐτερον ἀποδίδεται τῇ Πινδάρῳ· «Χαῖρε δις ἡβήσας καὶ δις τάφου ἀντιβολήσας Ἡσιόδ' ἀνθρώποις μέτρον ἔχων σφίης».

αἰσθήματος περὶ τοὺς θεοὺς, μετ' ἐπιμελείας ἀνεγίνωσκον αὐτὸ καὶ ἀπεμνημόνευον ἐν τοῖς σχολαίοις. Τὰ κάλλιστα χωρία εἶνε, ἔνθα περιγράφεται ὁ χρυσοῦς αἰὼν, καὶ ἔνθα ἀποδεικνύεται ἡ ἀξία τῆς ἐργασίας. Ἄλλ' ὁ πτωχὸς καὶ καταπεπονημένος τῆς Βοιωτίας χωρικὸς ἀφίσταται πολὺ τῶν ἡρώων τοῦ Ὅμηρου, κατὰ τε τὰ ἄλλα καὶ κατὰ τὴν καθαρὰν ἀντίληψιν τῆς φύσεως καὶ ἱστορίας.

6) *Θεογονία*, ἐν 1022 στίχοις, ποίημα πολὺ τῶν ἔργων διαφέρον, συχνάκις παθητικόν, τραχὺ μάλιστα καὶ φαντασιώδες, οὐδαμοῦ δὲ δεικνύον αἴσθημα πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἁρμονίαν, πραγματεύεται περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου καὶ τῶν θεῶν. Ὁ ποιητὴς τὰς περὶ θεῶν δόξας, ἃς ἐπίστευον αἱ ἐπικρατέστεραι φυλαί, καὶ ὅσαι καθιερώθησαν ἐν τοῖς ἐπιφανεστάτοις ἱεροῖς πειρᾶται νὰ συνδέσῃ καὶ ὑποβάλλῃ αὐτοῖς βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ νὰ προσδιορίσῃ τὴν τάξιν καὶ τὴν συγγένειαν τῶν θεῶν. Οἱ στίχοι, ἐν οἷς αἱ Μοῦσαι ἐξυμνοῦνται, εἶνε οἱ κάλλιστοι. Τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον πικρῶς ἐμέμψαντο ὅτι οἱ θεοὶ αὐτῶν πᾶν ποιοῦσιν, ὅ,τι εἰς τοὺς ἀνθρώπους φέρεי ὄνειδος καὶ αἰσχύνην. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἀμφοτέροι, ὡς πρὸς τὰς περὶ θεῶν θεωρίας των, ἐπὶ ταπεινῆς βαθμίδος ἱστάμενοι, ἐδέσποσαν τῆς θρησκευτικῆς συνειδήσεως τῆς ἀρχαιότητος μέχρι τέλους.

γ) *Ἀσπίς*, (σπανιώτερον *Ἀσπίς Ἡρακλέους*) ἐν 480 στίχοις. Ἐν αὐτῷ τῷ ποιήματι διηγεῖται ὁ ποιητὴς τὴν γέννησιν τοῦ Ἡρακλέους καὶ Ἰφικλέους, τὸν ἀγῶνα τοῦ πρώτου μετὰ τοῦ Κύνου, υἱοῦ τοῦ Ἄρεως. Οἱ στίχοι 139—320 περιέχουσι, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ὁμηρικῆς ἀσπίδος τοῦ Ἀχιλλέως, περιγραφὴν τὴν ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὸν Ὀδ. Μύλλερν τὰ μὲν τῆς ἀχιλλεῖου ἀσπίδος τορεύματα εἶνε ἰδανικά καὶ πλάσματα τῆς φαντασίας, τὰ δὲ τῆς ἀσπίδος τοῦ Ἡρακλέους εἶνε ἀληθῆ καὶ τοιαῦτα, ὅσα ἀπειργάζοντο τὴν

ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Ἕλληνες δημιουργοὶ ἐπὶ χαλκοῦ ἢ ἐπ' ἄλλων μετάλλων. Εὐστροφία καὶ διαψίλεια ἐκφράσεως ἄνευ τοῦ παθητικοῦ καὶ τοῦ τῆς ψυχῆς βάθους χαρακτηρίζουσι τὸ ποίημα τοῦτο.

δ) Ἀπωλέσθησαν *Κατάλογος* (ἐνν. γυναικῶν) καὶ *Ἡοῖαι*, πραγματευόμενα τὴν καταγωγὴν καὶ τὰς πράξεις περιφήμων δωρικῶν καὶ αἰολικῶν ἡρώδων, αἵτινες ἐγένοντο τοιαῦται ἐκ τῆς συζεύξεως μετ' ἀθανάτων θεῶν.

ΤΕΣΣΑΡΑ ΧΩΡΙΑ ΤΟΥ ΗΣΙΟΔΟΥ

1.

ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ

Ταῦτ' ἄρ' Μοῦσαι ἔειδον Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι,
 ἐννέα θυγατέρες μεγάλου Διὸς ἐκγεγαυῖαι,
 Κλειώ τ' Εὐτέρπη τε Θάλειά τε Μελπομένη τε
 Τερψιχόρη τ' Ἐρατώ τε Πολύμνιά τ' Οὐρανίη τε
 Καλλιόπη θ', ἣ δὲ προφρεστατὴ ἐστὶν ὀπασέων·
 ἥ γάρ καὶ βασιλεῦσιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὀπηδεῖ.
 ὄντινα τιμήσουσι Διὸς κοῦραι μέγ' ἄλκιον,
 γεινόμενόν τ' ἐξιδῶσι διοτρεφέων βασιλῆων,
 τῇ μὲν ἐπὶ γλώσση γλυκερὴν χεῖρ' οὖσιν ἐέρσην,
 τοῦ δ' ἔπη ἐκ στόματος ῥεῖ μελίσχα· οἱ δὲ νύ λαοὶ
 πάντες ἐς αὐτὸν ὄρωσι διακρίνοντα θέμιστας
 ἰθείησι δίκῃσιν· ὁ δ' ἀσφαλῆως ἀγορεύων
 αἰψά τε καὶ μέγα νεῖκος ἐπισταμένως κατέπαυσε.
 τούνεκα γὰρ βασιλῆες ἐχέφρονες, οὐνεκα λαοῖς.
 βλαπτομένοις ἀγορήφι μετὰ τροπα ἔργα τελευτοῖ
 ῥηϊδίως, μαλακοῖσι παραιφάμενοι ἐπέεσσιν.
 ἐρχόμενον δ' ἀνὰ ἄστρ' ἰδὼν ὥς ἰλάσκονται
 αἰδοῖ μελιχίῃ, μετὰ δὲ πρέπει ἀγρομένοισι.
 τοίη Μουσάων ἱερὴ δόσις ἀνθρώποισιν.
 ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἐκ ἡβόλου Ἀπόλλωνος
 ἄνδρες αἰδοῖ ἔασιν ἐπὶ χθόνα καὶ κιθαρισταί.
 ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες· ὁ δ' Ὀδυσσεύς, ὄντινα Μοῦσαι

φιλωνται· γλυκερή οἱ ἀπὸ στόματος ῥέει αὐδῆ.
εἰ γάρ τις καὶ πένθος ἔχων νεοκηδέϊ θυμῷ
ἄζηται κραδίην ἀκαχήμενος, αὐτὰρ αἰοιδὸς
Μουσάων θεράπων κλεῖτα προτέρων ἀνθρώπων
ὑμνήσῃ, μάκαράς τε θεοὺς, οἳ Ὀλυμπον ἔχουσιν,
αἰψ' ἔγε δυσφρονέων ἐπιλήθεται, οὐδέ τι κηδέων
μέμνηται· ταχέως δὲ παρέτραπε δῶρα θεάων.

(Θεογον. στίχ. 75 ἐξ.).

2.

Ο ΧΡΥΣΟΥΣ ΑΙΩΝ

᾽Ως ὁμόθεν γεγάσι θεοὶ θνητοὶ τ' ἄνθρωποι,
χρύσειον μὲν πρῶτιστα γένος μερόπων ἀνθρώπων
ἀθάνατοι ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες.
οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανοῦ ἐμβασίλευεν·
ᾧστε θεοὶ δ' ἔζων ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
νόσφιν ἄτερ τε πόνων καὶ οἰζύος· οὐδέ τι δειλὸν
γῆρας ἐπῆν, αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
τέρποντ' ἐν θαλίῃσι κακῶν ἔκτοσθεν ἀπάντων·
θνήσκον δ' ὡς ὕπνῳ δεδμημένοι· ἐσθλὰ δὲ πάντα
τοῖσιν ἔην· καρπὸν δ' ἔφερε ζεῖδωρος ἄρουρα
αὐτομάτῃ πολλὸν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἐβελημοὶ
ἦσυχοι ἔργα νέμοντο σὺν ἐσθλοῖσι πολέεσιν,
ἄφναιοὶ μήλοισι, φίλοι μακάρεσσι θεοῖσι.

(Ἔργ. καὶ ἡμ. στίχ. 409 ἐξ.).

3.

ΠΕΡΙ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Λιμὸς γάρ τοι πάμπαν ἀεργῷ σύμφορος ἀνδρὶ.
τῷ δὲ θεοὶ νεμεσῶσι καὶ ἄνδρες, ὅς κεν ἀεργὸς
ζῶῃ κηφήνῃσι κοθούροις εἴκελος ὀργήν,
οἳ τε μελισσάων κάματον τρύχουσιν ἀεργοὶ
ἔσθοντες· σοὶ δ' ἔργα φίλ' ἔστω μέτρια κοσμεῖν,
ᾧς κέ τοι ὥραιον βιότου πλήθωσι καλῖαι.
ἐξ ἔργων δ' ἄνδρες πολύμηλοὶ τ' ἀφναιοὶ τε·

καὶ τ' ἐργαζόμενος πολὺ φίλτερος ἀθανάτοισιν
 ἔσσειαι ἢ δὲ βροτοῖς· μάλα γὰρ στυγέουσιν ἀεργούς
 ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίῃ δὲ τ' ὄνειδος.
 Εἰ δέ κεν ἐργάζῃ, τάχα σε ζηλώσει ἀεργός
 πλουτεῦντα· πλούτῳ δ' ἀρετὴ καὶ κῦδος ὀπηδεῖ.

(Ἔργ. καὶ ἡμ. εἶχ. 299 εἷ.)

4. ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΑ ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ¹

8. Οἱ εἰς τὴν πολιὰν προῖστορικὴν ἐποχὴν ἀνήκοντες Θοᾶ-
 κες ᾄοιδοὶ ἔδωσαν τὴν πρώτην ὥθησιν. Μετ' αὐτοὺς ἀνεφάνη
 ἡ Ὀμηρικὴ ποίησις, ἥτις, βαθύτατα εἰς τὴν ψυχὴν εἰσδύ-
 σασα, ἐδέσποσεν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Καὶ ἐνὸσω μὲν αἱ πρά-
 ξεις τῶν προγόνων ἐξυμνοῦντο, ἡ ἐπικὴ ποίησις εἰς οὐδὲν ἔτε-
 ρον ποιήσεως εἶδος ὑπεχώρει· ἀλλ' ἀφοῦ αὕτη ἔπεσεν εἰς νη-
 φλιότητα καὶ ξηρασίαν, τότε ὁ ᾄοιδὸς προβαίνει νέα ἔχων
 ἀκισθήματα καὶ διαθέσεις, ἅτινα, πιέζοντα τὴν ἐξηρησιμμένην
 αὐτοῦ ψυχὴν, ἐκχέει ἐν ἰάμβοις καὶ ἐλεγείαις, ἐν ᾧ ὁ πεζὸς
 λόγος εἰσέτι μένει ἐν ἡρεμίᾳ. Τότε ἀναφαίνεται σειρὰ περι-
 φανεστάτων ποιητῶν, οἵτινες, ἀπὸ τῆς πρῆου ἐλεγείας ἀρχό-
 μενοι, προβαίνουνσι μέχρι τῆς παθητικωτάτης λυρικῆς. Καὶ
 ἐνῷ αὐταὶ τοσοῦτον πολλαπλῶς ἐπληξαν τὰς χορδὰς τῆς ἀν-
 θρωπίνης ψυχῆς, ὥστε οὐδὲν εἰς ἄλλα ἔθνη ἀπέλιπον, οὐχ ἥτ-
 τον ὀλίγα τῶν ποιημάτων αὐτῶν ἀναλόγως διεσώθησαν μέχρις
 ἡμῶν. Οὐδενὸς ποιητοῦ σώζεται πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἐποίησεν, ἀλλὰ
 πολλῶν μὲν ἔχομεν μεγαλείτερα, ἄλλων δὲ μικρότερα ἀποσπά-
 σματα καὶ τῶν πλειόνων οὐδὲν ἕτερον ἢ μόνον τὰ ὀνόματα,
 βραχείας περὶ τοῦ βίου αὐτῶν εἰδήσεις καὶ ὀνομασίας τῶν συγ-

¹ Ἐκ τῆς παραστάσεως ὑποκειμενικῆς ὕλης ἐπεκτεινομένη ἐπὶ
 πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ψυχικὸν καὶ πνευματικὸν βίον, ἐμορ-
 φώθη ἡ λυρικὴ. Λυρικὴ λοιπὸν ποίησις εἶνε ἡ ποιητικὴ ἐκδήλωσις
 τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων καὶ νοημάτων.

γραμμάτων των. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα σωζόμενα τεμάχια εἶνε, ὥς ἁστέρες, ὑψηλὰ ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς ποιήσεως λαμπρῶς ἀκτινοβολοῦντα. Ταῦτα καὶ μόνα εἶνε ἱκανὰ νὰ παράσχωσιν ἡμῖν εἰκόνα ποιητικῆς τάτης ἐποχῆς, νὰ ἐξάρῳσι καὶ συνταράξωσιν ἀκόμῃ καὶ σήμερον, ὅπως τότε, τὴν εὐαίσθητον ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις ἐπαισθάνεται ὅτι ἡ ἡὼς τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ βίου παρίσταται ἐν πάσῃ αὐτῆς τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, καὶ προσεγγίζει τὸ καθ' αὐτὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

9. Κατὰ πρῶτον ἀνεπτύχθησαν τὰ διάφορα τῆς ἐλεγεΐας εἶδη. Σημαίνει δὲ ἐλεγεῖον (ἐνν. μέλος) ἐκ τοῦ ἔλεγος, θρηνηδίαν, καὶ τὴν σημασίαν αὐτὴν ἔλαβεν ἡ ἐλεγεΐα ἀπὸ τοῦ Σιμωνίδου, ἥτις καὶ ἤδη ἔτι εἶνε αὐτῇ προσιδιάζουσα. Οἱ ἀρχαῖοι διὰ τῆς λέξεως ἐλεγεῖον ἁπλῶς ἐνόουν ποίημα ἐξ ἡρωϊκῶν ἐξαμέτρων καὶ πενταμέτρων. Τὸ τελευταῖον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ὁ μετὰ τὴν πενθημιμερῆ ὄρσενικὴν τομὴν ἐπενταλαμβανόμενος ἐξαμέτρος, ἐξ οὗ καὶ προῆλθε. Τὸ ἐλεγεῖον μέτρον συνίσταται ἐκ διστιχῶν, τοῦτ' ἔστιν ἐκ διστιχῶν στραφῶν, σχηματισθὲν ἐκ τῶν δύο ἐκείνων στίχων, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ αἵρεται ἡ ἔννοια, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ κατιοῦσα λαμβάνει πέρας. Τοιαῦτα ποιήματα ἀπηγγέλλοντο εὐκαίρως καὶ καταλογάδην πρὸς αὐλὸν ἢ ἄνευ τούτου, ὥστε οὐχί, ὅπως τὰ ἐπικά ἄσματα, πρὸς κιθάραν ἢ λύραν. Ὅποια δὲ ἦτο ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλεγεϊακῆς ποιήσεως, ἐπὶ ἰωνικοῦ ἐδάφους ἀναφύεισα καὶ εἰς λυρικὴν κατὰ τὴν στενοτέραν σημασίαν μετασπᾶσα, δὲν ὀρίζεται ἀκριβῶς. Καί, τοῦναντίον τοῦ ἔπους, ἐμφαίνεται μὲν ὁ ἐλεγεϊακὸς ποιητὴς ἐκδηλῶν τὰς σκέψεις, τὰ αἰσθήματα καὶ τὴν θέλησίν του, ἀλλ' ἐλλείπει αὐτῷ ἔτι ἡ ἐλευθέρω τῶν αἰσθημάτων ἐκδήλωσις, ἡ δεινότης καὶ τὰ σεμνοπρεπὲς τοῦ λυρικοῦ, καὶ εὐλαβῶς τὸ ἀρχαῖον ἔπος προσκλίνει πρὸς τὸ μέλλον.

10. Οἱ ἐπιγραμματοποιοὶ (ἐπίγραμμα ἐσήμαινε τὴν, ὑπὸ ποιητικὴν μορφήν, ἐπιγραφὴν ἐπὶ μνημείου ἢ ἀναθήματος

κλπ.) ἔλυσαν τὸ δύσκολον πρόβλημα, τοῦ νὰ συμπεριλάβωσιν ἐν ὀλίγαις καὶ βραχέαις προτάσεσι διανόημά τι. Μετ' ὀλίγον ὠνομάσθησαν ἐπιγράμματα καὶ ἐποιήθησαν κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον καὶ ἐκεῖνοι οἱ στοχασμοί, οἵτινες αὐτομάτως ἐπήρχοντο εἰς τὸν νοῦν τοῦ ποιητοῦ, καθ' ἣν ὥραν ἐθεώρει οἶον· δῆποτε ἀντικείμενον, καὶ τὸ ἐπίγραμμα κατ' ὀλίγον προσήγγιζε πρὸς τὴν ἐλεγείαν.

11. Ἡ καθ' αὐτὸ λυρική, δηλ. ἡ ἀρχικὴ ποίησις, ἥτις μόνον πρὸς λύραν ἀπηγγέλλετο, εἶνε ἡ μελικὴ (μέλος=ὠδὴ καὶ μελωδία) καὶ ἡ χορική. Ἡ διαμόρφωσις τοῦ μέλους ἀνήκει εἰς τὴν ζωηράν καὶ οἰκονομικὴν αἰολικὴν φυλὴν, ἀναπτυχθεῖσα κατὰ τὰς πολιτικὰς ἐριδας καὶ στάσεις τοῦ 5' καὶ 7' αἰῶνος π. Χ. Τὸ κέντρον, ἐν ᾧ ὁ πνευματικὸς βίος τῶν Αἰολέων ἀνεπτύχθη, ἦτο ἡ ὥραία Λέσβος. Ἦδοντο δὲ τὰ ἄσματα ταῦτα ὑφ' ἐνὸς μόνου, συνοδευόμενα ὑπὲρ ἐνταυτοῦ τινος ὄργανου, μῖσος δέ, ὀργή, λύπη, χαρά, ἔφσεις, φιλία, ἔρωσ κλπ, ἦσαν τὰ αἰσθητά, ἅτινα ἐνταῦθα μετ' ὀξύτητος καὶ πάθους ἐκχέονται. Ἐπειδὴ δὲ τοιαῦτα ἄσματα ἀπῆτουν καὶ ἐπαλλάττοντα μέτρα, ἐντεῦθεν προέκυψε καὶ ἡ ποικιλία τῶν ῥυθμῶν εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως.

12. Ἡ χορική λυρική ποίησις, ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τῶν ἑμβριθῶν καὶ εὐθαρσῶν Δωριέων αὐξηνθεῖσα παρήγαγεν ἄσματα, ἅτινα ἐν ἐθνικαῖς καὶ θρησκευτικαῖς ἐορταῖς ἤδοντο ὑπὲρ ὀρχουμένου χοροῦ πρὸς μουσικὴν. Αἱ χορικάι στροφαί, μακρότεραι τῶν ἐλεγειακῶν, ἦσαν εἰς μέγαν βαθμὸν τεχνικώταται, καὶ ποικίλαι ἐναλλάξ. Συνήθως εἶποντο ἀλλήλαις στροφῇ, ἀντιστροφῇ καὶ ἐπωδός. Κατὰ τὴν ποικίλην αὐτῶν ὑπόθεσιν συνίσταται καὶ ἡ χορική ποίησις ἐξ ὕμνων, παιάνων, διθυράμβων, προσοδίων, παρθενίων, ὑπορχημάτων, θρήνων, ἐγκωμίων, ἐπινικίων, παροινίων, σκολίων, ὕμενίων καὶ ἐπιθαλαμίων.

13. Οἱ ἐλεγειακοί, ἐπιγραμματικοί, μελικοὶ καὶ χορικοὶ

ποιηταί τῆς περιόδου ταύτης διατάσσονται χρονολογικῶς ὡς ἑξῆς·

14. Οἱ ἐλεγειακοί.

α) *Καλλίνος*, περὶ τὸ 777 π. Χ. λέγεται ὁ πατὴρ τῆς ἐλεγείας. Τὸ μόνον αὐτοῦ διασωθὲν ποίημα ἐξεγείρει τοὺς νέους τῆς πατρίδος Ἐφέσου εἰς πόλεμον κατὰ τῆς γείτονος Μαγνησίας, ὥστε εἶνε πολεμικὸν ἄσμα. Πιθανῶς καὶ τὰ λοιπὰ αὐτοῦ ποιήματα ἦσαν πολεμικὰ ἢ πολιτικά.

β) *Τυρταῖος*, ἤκμασε κατὰ τὸν δεύτερον μεσσηνιακὸν πόλεμον, μετὰξὺ τοῦ 685—668 π. Χ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἦτο χωλός, γραμμάτων διδάσκαλος, (Παυσ. 4, 15, 3), ἐκ τοῦ δήμου Ἀριδινῶν τῆς Ἀττικῆς. Οἱ Λακεδαιμόνιοι, ὡς ἱστορεῖται, πιεζόμενοι ὑπὸ τῶν Μεσσηνίων ἠρώτησαν τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον, ὃ δὲ Ἀπόλλων ἀπεκρίνατο, ὅτι οὗτοι ἔπρεπε νὰ προσκαλέσωσι σύμβουλον Ἀθηναῖον. Οἱ Ἀθηναῖοι οὕτε τὴν αὕξῃσιν τῶν Λακεδαιμονίων θέλοντες, ἀλλ' οὕτε καὶ τοῦ θεοῦ νὰ παρακούσωσι, σκαπτικῶς ἀπέστειλαν τὸν χωλόν, ὅστις εἰς αὐτοὺς μὲν ἥκιστα νοῦν ἔχων ἐφαίνετο, ἀλλ' εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἀνεδείχθη σωτὴρ· διότι τοὺς ἀποδεδιλωμένους διὰ τῶν φλογερῶν αὐτοῦ πολεμικῶν ᾠσμάτων ἀναθαρρύνας ἐπήνεγκεν αὐτοῖς τὴν νίκην. Ἔνεκα τούτου ὑπῆρξε καὶ ὁ πρῶτος ξένος, ὅστις ἔτυχε τῆς τιμῆς νὰ πολιτογραφηθῇ ἐν Λακεδαίμονι, καί, ὡς ἄλλος Ὅμηρος, ἱεροπρεπῶς νὰ τιμᾶται. Καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἐν τοῖς συσσιτίοις τῶν ἀνδρῶν ἀπηγγέλλοντο αἱ ἐλεγεῖαι αὐτοῦ καὶ ὡς παιδευσὶς τῆς νεότητος ἐθεωροῦντο, ἥτις ἐν ἐκείνοις ὥφειλε νὰ παρευρίσκηται· πᾶς δέ, ὅστις ἀνεδεικνύετο ἐξοχώτερος ἐν τῇ ἀπαγγελίᾳ, ἐλάμβανε μεγαλειτέρα μερίδα κρέατος. Ἐκ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ ᾠσμάτων, ὅ πο θ ἦ κ α ι καλουμένων, διεσώθησαν τρία· «Εἰς οὐδενὸς ἔθνους τῆς γῆς νεολαίαν ἐνεσταλάχθη τὸ καθήκον καὶ τῆς ἀνδρείας ἢ δόξα τύσον βαθέως, οὐδὲ μετὰ λόγων τύσω ἀπλῶν

καὶ πειστικῶν, ὅσον ὑπὸ τοῦ Τυρταίου εἰς τὰ στήθη τῶν Σπαρτιατῶν», λέγει ὁ Ὅδοφρ. Μύλλερως. Σημειωτέον δέ, ὅτι αἱ ἐλεγεῖαι τοῦ Τυρταίου δὲν ἐψάλλοντό ποτε ὑπὸ τοῦ στρατοῦ πρὸ τῆς μάχης, διότι πρὸς τοῦτο ὁ Τυρταῖος ἐποίησεν ἄλλο εἶδος ᾠσμάτων ἐν ἀναπαίστοις, τὰ καλούμενα ἐμβατήρια. (Πρβλ. § 25).

4.

ΠΟΛΕΜΙΚΟΝ ᾠΣΜΑ ΤΟΥ ΤΥΡΤΑΙΟΥ

Τεθνάμεναι γὰρ καλὸν ἐπὶ προμάχοισι πεσόντα
 ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ἧ' πατρίδι μαρνάμενον.
 τὴν δ' αὐτοῦ προλιπόντα πόλιν καὶ πῖονας ἀγροὺς
 πτωχεύειν πάντων ἔστ' ἀνιηρότατον,
 πλαζόμενον σὺν μητρὶ φίλῃ καὶ πατρὶ γέροντι
 παισὶ τε σὺν μικροῖς κουριδίῃ τ' ἀλόχῳ.
 ἐχθρὸς μὲν γὰρ τοῖσι μετέσσεται, οὐς κεν ἵκηται
 χρησιμοσύνη τ' εἰκὼν καὶ στυγερῇ πενίῃ,
 αἰσχύνει τε γένος, κατὰ δ' ἀγλαὸν εἶδος ἐλέγχει,
 πᾶσα δ' ἀτιμία καὶ κακότης ἔπεται.
 εἰ δ' οὕτως ἄνδρός τοι ἀλωμένου οὐδεμί' ὦρη
 γίγνεται, οὔτ' αἰδῶς οὔ' ὅπεις οὔτ' ἔλεος,
 θυμῷ γῆς περὶ τῆσδε μαχώμεθα καὶ περὶ παίδων
 θνήσκωμεν ψυχῶν μηκέτι φειδόμενοι.
 ὦ νέοι, ἀλλὰ μάχεσθε παρ' ἀλλήλοισι μένοντες,
 μηδὲ φυγῆς αἰσχυρᾶς ἄρχετε μηδὲ φόβου,
 ἀλλὰ μέγαν ποιεῖσθε καὶ ἄλκιμον ἐν φρεσὶ θυμόν,
 μηδὲ φιλοψυχεῖτ' ἀνδράσι μαρνάμενοι·
 τοὺς δὲ παλαιότερους, ὧν εὐκέτι γούνατ' ἐλαφρά,
 μὴ καταλείποντες φεύγετε, τοὺς γεραιούς·
 αἰσχυρὸν γὰρ δὴ τοῦτο μετὰ προμάχοισι πεσόντα
 κεῖσθαι πρόσθε νέων ἄνδρα παλαιότερον,
 ἥδη λευκὸν ἔχοντα κάρη πολιόν τε γένειον,
 θυμὸν ἀποπνέοντ' ἄλκιμον ἐν κονίῃ,

καὶ χροὰ γυμνωθέντα· νέοισι δὲ πάντ' ἐπέοικεν,
 ὄφρ' ἐρατῆς ἤθης ἀγλαὸν ἄνθος ἔχῃ·
 ἀνδράσι μὲν θηητός ἰδεῖν, ἐρατός δὲ γυναιξίν,
 ζωὸς ἐών. καλὸς δ' ἐν προμάχοισι πεσών.
 ἀλλὰ τις εὖ διαβὰς μενέτω ποσὶν ἀμφοτέροισιν
 στήριχθεις ἐπὶ γῆς, χεῖλος ὁδοῦσι δακνών.

(Τυρτ. 40. [6].)

γ) *Μίμνερμος*, ἀβλητής ἐκ Κολοφῶνος ἤκμασε περὶ τὸ 630 π. Χ. καθ' ὃν χρόνον οἱ Ἴωνες ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν. Ἀφοῦ ἀπώλεσαν τὴν αὐτονομίαν αὐτῶν αἱ ἀποικίαι αὐταὶ, εἰσεχώρησεν ἐνταῦθα ἡδυπάθεια καὶ χαλάρωσις πνευματική, ἥτις καθαρῶς ἀντικατοπτρίζεται ἐν ταῖς ἐλεγείαις τοῦ μαλθακοῦ καὶ αἰσθηματικοῦ ποιητοῦ, ὅστις εἶνε ὁ ποιητὴς τοῦ ἐρωτικοῦ μέλους. Ἐν τούτῳ ἐγκωμιάζει αὐτὸς τὴν ἐρωμένην αὐτοῦ Ναννώ, ἀβλητρίδα, εἰ καί, ὥς σκυθρωπὸς γέρων, ὀλίγην ἀντέρωτος ἔχει ἐλπίδα. Ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ μόνον ὀλίγιστα καὶ βραχύτατα ἀποσπάσματα διεσώθησαν.

δ) *Σόλων*, ἦτο εἷς τῶν ἑπτὰ σοφῶν, εἰς ὃν ἀποδίδεται τὸ ῥητὸν «μηδὲν ἄγαν». Οἱ ἄλλοι ἐξ ἀστέρους τῆς πλειάδος ταύτης, ἥτις ἐκλάμπει ὡς ἡ ἀνατολὴ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ βραχύτατα ἠθικὰς ἀποφαίνεται γνώμας, ἦσαν: Πιττακὸς ὁ Μιτυληναῖος, οὗ τὸ ῥητὸν ἦν «γίνωσκες κειρόν»· Κλεόμβροτος ὁ Λίνδιος γνωματεύσας τό, «μέτρον ἄριστόν»· Περικλῆς ὁ ἐκ Κορίνθου εἰπών, «μελέτη τὸ πᾶν»· Χίλων ὁ Λακεδαιμόνιος, «ἐγγύα πάρα δ' ἄτα»· Θαλῆς ὁ Μιλήσιος, «γνῶθι σεαυτὸν» καὶ Βίας ὁ Πριηνεύς, «οἱ πλεῖστοι κακοί». Ὁ Σόλων ἐκ τοῦ Κόδρου καταγόμενος, μετὰ πολλὰς περιηγήσεις καὶ ἀφοῦ συμμετέσχεν ἐπωφελῶς τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἐν Ἀθήναις, ὡς ἐν τῇ στάσει τοῦ Κύλωνος καὶ ἐν τῇ ἀνακτήσει τῆς Σαλαμῖνος τῷ 594 π. Χ., ἐγένετο ἄρχων ἐπώνυμος. Ὡς τοιοῦτος συνέθηκε διὰ τὴν πατρίδα του νόμους,

οἵτινες θέλουσι διαμένει ἀθάνατοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ, καὶ εἰσήγαγε τούτους ἐν τῇ πολιτείᾳ. Μετὰ ταῦτα περιηγήθη ἐπὶ 40 ἔτη, καὶ ἐπανελθὼν εὔρε τὰς Ἀθήνας παρὰ τὰ πρόθυρα τῆς τυραννίας. Καίτοι δὲ εὐθαρσῶς καὶ εὐσταθῶς, εἰς τὸ μακρὸν αὐτοῦ γῆρας θαρρῶν, ἀντέστη κατὰ τοῦ συγγενοῦς Πεισιστράτου, δὲν ἡδυνήθη ὅμως καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν τῆς πολιτείας μεταβολήν.

Ὁ τύραννος ἐν τούτοις διετήρησε τοὺς πλείστους τοῦ γέροντος νόμους καὶ ἐν πολλῇ τιμῇ αὐτὸν εἶχε μέχρι τῆς τελευτῆς του, ἐπελθούσης κατὰ τὸ 80^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του. Τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα τῶν ἐλεγείων τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ὑποφαίνουσι διάπυρον πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτα, πολλὴν ἐμπειρίαν, δραστηριότητα, εὐμένειαν, πραότητα καὶ ἰλαρότητα.

Η ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΥΡΑΝΝΙΑΣ ΑΜΥΝΑ

Ἐκ νεφέλης πέλεται χιόνος μένος ἡδὲ χαλάζης,
βροντὴ δ' ἐκ λαμπρᾶς γίγνεται ἀστεροπῆς·
ἀνδρῶν δ' ἐκ μεγάλων πόλεις ὄλλυται· εἰς δὲ μονάρχου
δῆμος αἰδρίτῃ δουλοσύνην ἔπασεν·
μείως δ' ἐξάραντ' οὐ βᾶδιόν ἐστι κατασχεῖν
ὑστερον, ἀλλ' ἤδη γρηὶ περὶ πάντα νοεῖν.

ε) *Ξενοφάνης* ἐκ Κολοφῶνος, μεταξὺ 580—480 π. Χ. ἀκμάσας (πρὸς § 18), διήγαγεν, ὡς πολλοὶ τῶν εὐκινήτων Ἰώνων, πλάνητα βίον, ἐπὶ πολλὸν χρόνον τελευταῖον διατρίψας καὶ ἐν τῇ νεωστὶ θεμελιωθείσῃ πόλει τῆς κάτω Ἰταλίας, Ἐλέα. Φιλόσοφος κατ' ἐξοχὴν ἴδρυσε τὴν ἐν Ἐλέᾳ φιλοσοφικὴν σχολήν, καὶ ἔζησεν ὑπὲρ τὰ 400 ἔτη γέρων. Ἐν ταῖς ἐλεγείαις αὐτοῦ, αἵτινες κατὰ μὲν τὴν ὑπόθεσιν ἦσαν αὐστηρῶς ἠθικαί, κατὰ δὲ τὴν γλῶσσαν μεγαλοπρεπεῖς, ἀγωνίζονται ἐν γλώσσῃ ἀφελεῖ, ζωηρᾷ καὶ δεινῇ ὑπὲρ τοῦ ἰδανικοῦ βίου πρὸς τὸν Ὅμηρον καὶ Ἡσίοδον τοὺς ἰδρυτὰς τῆς ἐπιπο-

λαίου τοῦ λαοῦ θρησκείας, ὡς καὶ πρὸς τὸν ἐν τῇ τρυφηλῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι ἐπισκῆψαντα ὕλισμόν.

ς) *Θεογνίς*, ἐπιζήσας ὀλίγα ἔτη ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν περσικῶν πολέμων, ἦτο εὐπατρίδης Μεγαρέυς. Ἐνεκα δημοκρατικῆς μεταπολιτεύσεως γενομένης ἐν Μεγάροις τῷ 520 π. Χ. ἀπώλεσε τὴν ἐπιτροπὴν αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς κοινωνικῆς ταύτης ἀνατροπῆς, ἣτις ἐπέφερε τὸν λεγόμενον γῆς ἀναδασμόν, ἐστερήθη καὶ ὁ ποιητής, ἀπὼν τότε, πάσης αὐτοῦ τῆς παρουσίας. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐγεύθη αὐτός, καὶ οἱ ἰσότημοί του, τὸν πικρὸν τῆς ἐξορίας ἄρτον, εἶτα ἐπανῆλθε πτωχὸς καὶ μαινόμενος κατὰ τῶν ἀρπασάντων τὸν πλοῦτόν του. Πλείονες περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις ἐλλείπουσιν, ἡ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομά του συλλογὴ περιλαμβάνουσα οὐχὶ ἤττονας τῶν 1289 στίχων συνίσταται ἐκ διστιχίων, ἐξ ὧν πολλὰ δὲν θεωροῦνται γνήσια. Ἐν ταύτῃ δὲ οὐδὲν ἀποτελεῖ συνεχές τι ὅλον, ἀλλὰ σποράδην μόνον ἐξευρίσκονται ἐλεγχεῖαι τινες πλήρεις, ἐν ᾗ τὰ λοιπὰ εἶνε γινῶμαι, ἃς ἀποτείνει πρὸς εὐγενῆ τινα νεανίαν Κύρνον. Ἡ γνώμη τοῦ ποιητοῦ εἶνε, ὅτι οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ κρείττονες πρέπει νὰ διατηρῶσι τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν προγόνων, τὴν ἀρετὴν, καὶ οὐχὶ οἱ τὴν ἀρχὴν καταλαβόντες ἐκ τοῦ δήμου ἄνδρες. Ἐπειδὴ δὲ τὴν ἀρετὴν μόνον ἐν τῇ ἀριστοκρατίᾳ δύναται τις νὰ εὕρῃ, τοὺς μὲν θιασώτας ταύτης ὀνομάζει ἀγαθοὺς καὶ ἐσθλοὺς, τὸ δὲ πλῆθος, κακοὺς καὶ δειλοὺς, Παραινεῖ δὲ νὰ ἀποφεύγῃ τις τούτους, καὶ νὰ προσκολλᾶται πρὸς ἐκείνους. Τὸ ἀπότομον καὶ τραχὺ ἀριστοκρατικόν, ὅμοιον πρὸς τὸ τοῦ Ῥωμαίου Κοριολάνου, χαρακτηρίζει τὰς παραινετικὰς ταύτας ἐλεγείας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα συμποτικῶν ἐλεγείων, ψαλλομένων ἐν δωρικοῖς συμποσίοις, καθ' ἃ ἀφοῦ ἐκορέννυντο τροφῆς καὶ ἔσπενδον ψάλλοντες εἰς τοὺς θεοὺς παιᾶνας, ὀλίγοι ὁμόφρονες συνήρχοντο ἐν δωματίῳ τινὶ καὶ ἐξη-

κολούθουν εὐωχοῦμενοι. Ἐν τοῖς εὐθύμοις τούτοις ἄσματος πα-
ρίσταται ὁ ποιητής, καίπερ εἰς μετρίαν ἀπόλαυσιν παραινῶν,
οὐ μόνον εὐθυμος καὶ συνετός, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸς συμπότης.

ΟΚΤΩ ΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΙΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΓΝΙΔΟΥ

1.

ΠΑΡΑ ΘΕΟΙΣ ΠΑΝΤΑ ΚΕΙΝΤΑΙ

Ὅν δὲ θεοὶ τιμῶσ', ὃν καὶ μωμεύμενος αἰνεῖ·
ἀνδρὸς δὲ σπουδὴ γίνεται οὐδεμία.
Θεοῖς εὖχου, θεοῖς ἐστὶν ἐπὶ κράτος· οὐ τοι ἄτερ θεῶν
γίνεται ἀνθρώποις οὔτ' ἀγάθ' οὔτε κακά.

2.

ΣΕΒΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΚΑΙ ΜΗΤΕΡΑ

Οἱ δ' ἀπὸ γηράσκοντας ἀτιμάζουσι τοκῆας,
τούτων τοι χώρη, Κύρν', ὀλίγη τελέθει.

3.

ΟΥΔΕΠΟΤΕ ΕΚ ΔΟΥΛΗΣ ΦΥΓΕΤΑΙ ΤΕΚΝΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΝ

Οὐ ποτε δουλεῖη κεφαλὴ ἰθεῖα πέφυκεν,
ἀλλ' αἰεὶ σκολιή, καὶ γένα λοξὸν ἔχει.
Οὔτε γάρ ἐκ σκίλλης ῥόδα φύεται οὐδ' ὑάκινθος,
οὔτε ποτ' ἐκ δούλης τέκνον ἐλευθέριον.

4.

ΕΠΑΙΝΟΣ ΤΗΣ ΑΝΔΡΑΓΑΘΙΑΣ

Ἦδ' ἀρετῇ, τὸδ' ἄεθλον ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστον
κάλλιστόν τε φέρειν γίνεται ἀνδρὶ σοφῷ·
ξυγόν δ' ἐσθλὸν τοῦτο πόλῃ τε παντὶ τε δήμῳ,
ἔστις ἀνὴρ διαβῆς ἐν προμάχοισι μένη.

5.

ΠΡΟΣΕΧΕ Εἰς τὰς περὶ φίλων κρίσεις σου

Μὴ ποτ' ἐπὶ σμικρῇ προφάσει φίλον ἄνδρ' ἀπολέσσαι
πειθόμενος χαλεπῇ, Κύρνε, διαβολίῃ.

εἴ τις ἀμαρτωλοῖσι φίλων ἐπὶ παντὶ χολῶτο,
οὐ ποτ' ἂν ἀλλήλοις ἄρθμιοι οὐδὲ φίλοι
εἶεν· ἀμαρτωλαὶ γὰρ ἐν ἀνθρώποισιν ἐπονται
θνητοῖς, Κόρνε· θεοὶ δ' οὐκ ἐθέλουσι φέρειν.

6.

Ο ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ ΕΡΩΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ

Αἰεὶ μοι φίλον ἦτορ ἰαίνεται, ὁππότ' ἀκούσω
αὐλῶν φθεγγομένων ἡμερόεσσιν ὅπα.
Χαίρω δ' ἐμπίνων καὶ ὑπ' αὐλητῆρος ἀείδων,
χαίρω δ' εὐφρογγον χερσὶ λύρην ὀχέων.

7.

II ΜΕΘΗ

Οἰνοβαρέω κεφαλὴν, Ὀνομάκριτε, καὶ με βιάται
οἶνος, ἀτὰρ γλώσσης οὐκέτ' ἐγὼ ταμίης
ἡμετέρης, τὸ δὲ δῶμα περιτρέχει· ἀλλ' ἄγ' ἀναστάς
πειρηθῶ, μή πως καὶ πόδας οἶνος ἔχει
καὶ νόον ἐν στήθεσσι· δέδοικα δὲ μή τι μάταιον
ἔρξω θωρηχθεὶς καὶ μέγ' ὄνειδος ἔχω

8.

ΜΕΤΑ ΘΑΝΑΤΟΝ

Οὐκ ἔραμαι κλισμῷ βασιληΐῳ ἐγκατακεῖσθαι
τεθνεώς, ἀλλὰ τί μοι ζῶντι γένοιτ' ἀγαθόν.
ἀσπάλαθοι δὲ τάπησιν ὁμοῖον στρώμα θανόντι·
τὸ ξύλον ἢ σκληρόν γίνεται, ἢ μαλακόν.

ζ). Φωκυλίδης ἐκ Μιλήτου, σύγχρονος τοῦ Θεόγνιδος, ἐ-
ποίησεν ἐν ἀπερίττῳ καὶ ἐπεσφιγμένῳ λόγῳ γνώμας ἐν ἑξα-
μέτροις καὶ διστίχοις, αἵτινες καλοῦνται *κεφάλαια*. Τὸ σύνη-
θες προοίμιον ἤρχιζε «καὶ τόδε Φωκυλίδεω». Ἐξ αὐτῶν ὁ-
λίγα μόνον ἀποσπάσματα σώζονται.

15. Οἱ ἐπιγραμματοποιοί.

α) Ἀρχιλόχος ἐκ Πάρου περὶ τὸ 700 π. Χ. ὁ γόνιμος

ποιητῆς τοῦ ἐν ἀφελείᾳ καὶ ἀκόμψῳ γλώσσει σκαωπτικοῦ ἱαμβικοῦ τριμέτρου λέγεται, ὅτι εἶνε εὐρετῆς καὶ ἄλλων μέτρων καὶ ὅτι ἠὺδοκίμησε τὰ μάλιστα ἐν τῇ μουσικῇ. Κατὰ τὴν παράδοσιν λέγεται ὅτι ὁ Λυκάμβης ὑπεσχέθη αὐτῷ ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα του Νεοβούλην, ἀλλ' εἶτα ἠθέτησε τὴν ὑπόσχασίν του. Λυπηθεὶς λοιπὸν καὶ ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο ὁ Ἀρχίλοχος ἐπέρχεται σφοδρὸς κατὰ συμπάσης τῆς οἰκογενείας καὶ ψέγει δι' ἰάμβων τόσῳ ἰοδόλῳ, ὥστε πατὴρ καὶ θυγάτηρ ἀπαγχονίζονται. Βραδύτερον ὁ Ἀρχίλοχος ἐφονεύθη ἐν μάχῃ τινὶ κατὰ τῆς Νάξου. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ποιημάτων του τὰ μέχρις ἡμῶν διασωθέντα εἶνε ἀσήμαντα.

6) Σιμωνίδης ἐξ Ἀμοργοῦ, ἐνθα ἐκ Σάμου εἶχε μετοικήσει, περὶ τὸ 559 π. Χ. ἀκμάσας, ὑπῆρξε σχεδὸν σύγχρονος, ἀλλὰ νεώτερος τὴν ἡλικίαν τοῦ Ἀρχιλόχου, τὰ περὶ τὸν βίον αὐτοῦ εἶνε ἡμῖν ἄγνωστα. Τοῦ προκατόχου εἶνε ὑποδεέστερος κατὰ τὴν τεχνικὴν τοῦ ποιήματος διασκευὴν, καὶ ἔτι πλέον κατὰ τὸ πνεῦμα. Τοῦ τελευταίου μαρτύριον εἶνε ἐκτενές τι ἀπόσπασμα ἐξ 117 στίχων, ἐνθα οὗτος, πρόδρομος τοῦ Δαρβίνου, παράγει τὰς κινήσεις τῶν γυναικῶν ἰδιότητας ἐκ τῶν ζώων, ἐξ ὧν, κατὰ τὴν γνώμην του, κατὰγονται π. χ. ἐκ τοῦ χοίρου, τῆς ἀλώπεκος, τοῦ κυνός, τῆς γαλῆς, τοῦ πιθήκου κλπ.

ΕΚ ΤΩΝ ΤΟΥ ΣΙΜΩΝΙΔΟΥ.

Τὴν δ' ἐκ μελίσσης τὴν τις εὐτοχεῖ	Ὅστις τὸν βίον εὐτυχῆς
[λαθὼν·	θέλει νὰ διανύσῃ
κείνη γὰρ εἴη μῶμος οὐ προσίζανει·	Ὡς σύζυγον ἐξ ἅπαντος
θάλλει δ' ἐπ' αὐτῆς κἀπαίξεταί βίος·	πρέπει νὰ προτιμήσῃ
φίλη δὲ σὺν φιλεῦντι γηράσκει πόσει,	Γυναῖκα νὰ κατὰγῃται
τεκοῦσα καλὸν κούνομάκλυτον γένος·	ἐκ τῆς μικρᾶς μελίσσης.
κάρηπρεπῆς μὲν ἐν γυναιξὶ γίγνεται	Αὕτη εἶνε οἰκοκυρά
πάσῃσι, θεῇ δ' ἀμφιδέδρομεν χάρις·	καὶ ἀμεμπτος ἐπίσης·

οὐδ' ἐν γυναιξὶν ἤδεται καθημένη,
 ὅκου λέγουσιν ἀφροδισίους λόγους·
 τοίαις γυναῖκας ἀνδράσι χαρίζεται
 Ζεὺς τὰς ἀρίστας καὶ πολυφράδεστά-
 [τας.

Γηράσκει μὲ τὸν σύζυγον
 μ' ἀγάπην ἀμοιβαίαν
 Καὶ καταλείπει γενεάν
 ἐνδοξον καὶ ἀκμαίαν
 Καὶ ὡς ἀδάμας μεταξὺ
 τῶν γυναικῶν ἐξέχει
 Ἡ χάρις τὴν περικοσμεῖ,
 νά κάθεται ἀπέχει
 Ὅπου γυναῖκες λέγουσιν
 ἀσεμνοτάτους λόγους
 Αὐτῶν τὴν συναναστροφὴν
 φεύγει καὶ τοὺς συλλόγους,
 Αὐταὶ γυναῖκες ἄρισται
 καὶ συνεταὶ καλοῦνται,
 Αἵτινες ὑπὸ τοῦ Διὸς
 εἰς τοὺς θνητοὺς δωροῦνται!

γ) Ἰππῶναξ ἐξ Ἐφέσου περὶ τὸ 540 π. Χ., φεύγων
 τοὺς τυράννους τῆς πατρίδος του ἤλθεν εἰς Κλαζομενάς. Περὶ
 αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁμοίᾳ παράδοσις, οἷα ἡ περὶ Ἀρχιλόχου.
 Λέγεται δὴλα δὴ ὅτι, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ
 μέχρι γελοίου δυσειδής, δύω τεχνῖται, Βούπαλος καὶ Ἀθηνίς
 (ἀγαλματοποιοὶ) πρὸς χλεῦν κατεσκευάσαν τὴν εἰκόνα του,
 ἀλλ' ὅτι οὗτος ἐξεδικήθη τὴν ὕβριν διὰ τόσῳ πικρῶν καὶ
 δηκτικῶν ἰάμβων, ὥστε οὗτοι ἀπηγχονίσθησαν. Αὐτὸς κατὰ
 πρῶτον μετεχειρίσθη τὸν σκάζοντα ἰαμβικὸν στίχον, *χω-*
λιαμβορ, ἐν ᾧ ἀντὶ τοῦ τελευταίου ἰάμβου ἔθηκε σπονδεῖον
 ἢ τροχαῖον, δι' οὗ ἀπεικονίζοντο προσφωῶς τὰ μωρὰ τοῦ βίου
 καὶ ἄτοπα, ἅτινα ἔσχωπτεν ὁ ποιητής. π. χ.

16. Οἱ μελικοί.

α) Τέρπανδρος ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Ἀντίσσης περὶ τὸ 666
 π. Χ. ἦτο ὁ πατὴρ τῆς ἐλληνικῆς μουσικῆς. Ἐρρύθμισε δὲ

τάς ποιήσεις αὐτοῦ οὐχὶ πρὸς τὴν ἐπιχώριον, ἀλλὰ πρὸς τὴν καθ' αὐτὸ ἐλληνικὴν μουσικὴν καὶ ὑπῆρξεν ὁ εὐρετὴς τῆς ἑπταχόρδου κιθάρας. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ᾠσμάτων αὐτοῦ συνίστανται μόνον εἰς ἑπτὰ στίχους.

β) Ἀλκαῖος ἐκ Μιτυλήνης τῆς Λέσβου, ἀκμάσας περὶ τὸ 612 π. Χ., ἀνῆκεν εἰς τὴν ἀριστοκρατικὴν μερίδα τῆς πατρίδος του καὶ ἠγωνίσατο μακρὸν καὶ δεινὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς ἐπὶ τέλους ἐπικρατησάσης τυραννίδος. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἔζησεν ὡς φυγάς, καὶ τελευτᾶτον περιέπεσεν εἰς τὸν Πιττακόν, ὅστις σοφὸς καὶ μέτριος τύραννος, γενναίως φερόμενος ἀφῆκεν αὐτόν. Αἱ τοῦ βίου αὐτοῦ δυσμενὲς καὶ τὰ περὶ τὴν τελευτὴν εἶνε ἡμῖν ἀβέβαια. Ἐποίησε πολιτικὰ ᾠσματα, στασιωτικὰ καλούμενα, ἅτινα ἀναπνέουσι δεινότητα πάθους, χαρρακτῆρα εὐσταθῆ καὶ διάπυρον πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἔρωτα. Ἐγραψε δὲ πρὸς τούτοις ὕμνους, συμποτικὰ καὶ ἐρωτικὰ ᾠσματα, καὶ ἦτο ὁ εὐρετὴς τῆς σεμνῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς ἀλκαϊκῆς στροφῆς, ἥτις ἐπὶ ῥωμαϊκοῦ ἐδάφους ἠνθήσας καὶ πάλιν. Ὁ Ὀράτιος μνησὶν τοῦ ποιητοῦ ποιεῖται ἐν ὧδ. 32. Καθόλου δέ, γοργότης, δεινότης, μεγαλοπρέπεια λόγου, ζωηρότης εἰκόνων καὶ εὐφυὲς χρῆσις τῆς μετρικῆς τέχνης ἐχαρακτῆρίζον τὰ ἔργα τοῦ ποιητοῦ.

γ) Σαπφώ, εἴτε ἐξ αὐτῆς τῆς Μιτυλήνης, εἴτε ἐκ τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου, περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάσασα, ὑπῆρξεν ἡ σπουδαιότερα ποιήτρια τῆς κλασικῆς ἀρχαϊότητος, ὑπὸ τῶν ἀρχαίων αὐτῶν, ἡ Λεσβία ἀηδὼν, καλουμένη. Τριάκοντα καὶ τριῶν ἑτῶν τὴν ἡλικίαν φυγοῦσα ἐκ τῆς πατρίδος της διέτριψεν ἐπὶ τινι χρόνῳ ἐν Σικελίᾳ. Συζευχθεῖσα μετὰ πλουσίῳ τινὸς ἐξ Ἀνδρου ἐκτέτατο θυγάτριόν τι «τὴν ἐρασμίαν καὶ πρὸς χρυσὰ ἄνθη παραβαλλομένην Κλειδα.» Βραδύτερον ἀπαντῶμεν αὐτὴν εἰς Μιτυλήνην, ἔνθα ἐδίδασκε τὴν μουσικὴν καὶ ποίησιν εἰς σύλλογόν τινα ἐκ νέων παρθένων,

συνδεδεμένη μετ' αὐτῶν διὰ μητρικῆς ἀγάπης. Λίαν ἀπίθανος φαίνεται ἡ εἰδήσις, ὅτι ἡ Σαπφὼ πρεσβυτίᾳ οὕσα ἠράσθη ὠραίου τινὸς νεανίσκου Φάωνος, καὶ ἐπειδὴ ἐκείνος ὑπερφρονητικῶς πρὸς αὐτὴν εἶχεν, ἐπῆδυσεν ἀπὸ βράχου τινὸς τῆς Λευκάδος εἰς τὴν θάλασσαν· διότι τὸ θρησκευτικὸν ἔθιμον καὶ ἐν Λευκάδι καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ νῦν ῥίπτωσιν ἐν ὠρισμένῳ χρόνῳ κακούργους τινὰς ἀπὸ βράχου ὑψηλοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ νῦν φυγαδεύωσιν εἰτα τούτους, εἰ ἐσώζοντο, οἱ ποιητὰὶ μετεχειρίσθησαν εἰς περιγραφὰς ἐρωτικῶν παθημάτων. Ἐκ τῶν ἀσμάτων αὐτῆς, ἐκτὸς ἀποσπασμάτων, σώζονται καὶ δύο ἐρωτικά, ἐν σαπφικῇ στροφῇ πεποιημένα, καὶ πλήρη Λεσβικοῦ πάθους. Ἐγραψε δὲ πρὸς τούτοις Ὑμναίους, Ὑμνους, Ἐπιγράμματα (:), Ἐλεγείας καὶ Ἰάμβους. Καὶ σήμερον ἔτι διαγιγνώσκωμεν ἐν ταῖς ὀλίγοις ἀποσπασμασι τὰ ὑψηλὰ προτερήματα τῆς ποιητρίας, τὸ βεθὺ καὶ δεινὸν τοῦ αἰσθήματος, τὴν τρυφερότητα καὶ χάριν, δι' ὧν αὕτη μετὰ παρρησίας καὶ ἀπλότητος, ἐκδηλοῖ τὰ διάπυρα καὶ σφοδρὰ τῆς καρδίας αἰσθήματα, τὴν ἀνθηρὰν καὶ εὐφωγον γλῶσσαν, καὶ τὸ χάριεν καὶ μαλακὸν τῶν ἐκπλαττόντων ῥυθμῶν. (Ἀνθολ. ἑλλ. Λυρ. Stoll).

δ) Ἡρίννα, περὶ τὸ 600 π. Χ. σύγχρονος καὶ φίλη τῆς Σαπφούς. Περὶ τῆς πατρίδος αὐτῆς· δὲν ὑπάρχει τι βέβαιον. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἦτο ἐκ Τέω ἢ Τήλου, ἄλλοι δὲ ἐκ Τήνου ἢ Ῥόδου. Ἐνεκα τῆς παρὰ τῇ Σαπφῷ διατριβῆς τῆς ὠνομίασθαι Λεσβία ἢ Μιτυληναία. Ἀπέθανε δὲ 19 ἐτῶν παρθένος. Τὸ περιφημότερον τῶν ποιημάτων αὐτῆς ἡ Ἥλακάτη, ἐκ 300 ἑξαμέτρων συνιστάμενον καὶ ἀπωλεσθέν, ἡ ἀρχαιότης παρέβαλλε πρὸς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων δὲ διασώθησαν πέντε.

ε) Ἀνακρέων ἐκ Τέω, περὶ τὸ 540 π. Χ. φεύγων τὰς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀρπάλου περσικὰς ὁρδὰς μετὰ τῶν συμ-

πολιτῶν του ἦλθεν εἰς Ἀβδῆρα τῆς Θράκης, μετὰ ταῦτα δὲ εἰς Σάμον παρὰ τῷ τυράνῳ Πολυκράτει, ἔνθα καὶ διέμεινε μέχρι τοῦ θανάτου του (522 π. Χ.). Κατόπιν προσκληθεὶς παρὰ τοῦ Ἰππάρχου ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἔμεινε μέχρι τῆς πτώσεως τῶν Πεισιστρατιδῶν. Ποῦ δὲ μετὰ ταῦτα μετέβη, εἶνε ἄγνωστον· τινὲς λέγουσιν ὅτι εἰς Τέω καὶ μετὰ τὴν στᾶσιν τοῦ Ἰστιαίου εἰς Ἀβδῆρα, ἔνθα 75 ἐτῶν γέρων φαγὼν κατὰ τὴν παράδοσιν ῥάγα σταφυλῆς ἀπέθανεν.

Ἡ ποίησις τοῦ Ἀνακρέοντος εἶνε συνέχεια τῆς αἰολικῆς ποιήσεως. Ἐκφρασις οὖσα καὶ ἡ ποίησίς του ἀτομικῶν αἰσθημάτων συμφωνεῖ μὲν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν καὶ τὸ εἶδος πρὸς ἐκείνην, ὑπολείπεται ὅμως τῆς τοῦ Ἀλκαίου καὶ Σαπφοῦς κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὸ τῆς ψυχῆς βάθος. Τὰ ἐν Ἰωνικῇ διαλέκτῳ ἄσματα αὐτοῦ περιστρέφονται περὶ τὴν εὐθυμον ἀπόλαυσιν τῶν παρόντων: νεάνιδες, παλαιὸς οἶνος, εὐθυμος ᾧδῃ καὶ χορὸς εἶνε τὰ μόνα, περὶ ἃ ἐνδιατρίβει ὁ ποιητής· διότι ἀφ' οὗτο ὁ πολιτικὸς βίος ἐν Ἰωνίᾳ εἶχε χαλαρωθῇ, ἐτράπη καὶ ὁ ἰδιωτικὸς περὶ εὐωχίας καὶ πότους καὶ ἦτο μᾶλλον εὐφρόσυνος καὶ ἡδονικὸς. (Πρβ. § 14, γ'). Ἀλλ' οὐχ ἥττον καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, ὡς τὰ σωζόμενα ὀλίγα ἀποσπάσματα μαρτυροῦσι, διετήρησεν ὁ ποιητὴς τὴν λεπτότητα καὶ τὸ ὕψος, καὶ ἐπὶ τῶν προϊόντων τούτων τοῦ καθαρωτέρου ὕλισμοῦ ἐνυπάρχει ἀδιαφιλονείκητος χάρις.

γ) Ἐκτὸς τῶν καθ' αὐτὸ ποιημάτων τοῦ Ἀνακρέοντος, ὑπάρχει ἱκανῶς μεγάλη συλλογὴ Ἀνακρεονταίων ἁσμάτων, ἅτινα ἀποδίδονται μὲν ψευδῶς εἰς τὸν ποιητὴν, εἶνε δὲ μεταγενεστέρων ἔργα, κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἐν μονοτόνῳ στιχουργίᾳ καὶ σχεδὸν ἐν πεζῷ λόγῳ γεγραμμένα· διότι ἐν τούτοις «τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν καὶ ζωὴν ἐπισκιάζουσιν ἀφηρημένοι τύποι ἔρωτος καὶ πλαστῆς εὐθυμίας. Κοινοὶ τινες τύποι τῆς ποιήσεως ὡς: εὐθυμον γῆρας, αἱ χάριτες τῆς ἀ-

γάπης καὶ τοῦ οἴνου, ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ πανουργία τοῦ ἔρωτος διεξάγονται ἐν πολλοῖς μετὰ φυσικῆς ἀφελείας καὶ χάριτος, ἀλλ' ἡ ἀπουσία συγκεκριμένων καὶ εἰδικῶν περιστάσεων ἀντιμάχεται πρὸς τὴν φύσιν τῆς τέχνης τοῦ Ἀνακρέοντος, ὅστις ἐκ τοῦ περὶ αὐτὸν βίου ἐλάμβανεν ἀμέσως τὰς εἰς ποίησιν ἀφορμάς». (Μυλλέρ. Ἱστορ. Φιλολ.).

ΕΠΤΑ ΑΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΑΚΡΕΟΝΤΟΣ

1.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ

Λέγουσιν αἱ γυναῖκες,	εἴτ' εἰσιν, εἴτ' ὀπῆλθον,
Ἀνακρέων γέρων εἶ.	οὐκ οἶδα· τοῦτο δ' οἶδα,
λαθὼν ἔσοπτρον ἄθρει	ὥς τῷ γέροντι μάλλον
κόμας μὲν οὐκέτ' οὔσας,	πρέπει τὸ τερπνὰ παῖζειν,
ψιλὸν δέ σεν μέτωπον.	ὅσῳ πέλας τὰ Μοίρης.
ἐγὼ δὲ τὰς κόμας μὲν,	

2.

ΕΙΣ ΚΙΘΑΡΑΝ

Θέλω λέγειν Ἀτρείδας,	κἀγὼ μὲν ᾄδον ἄλλους
θέλω δὲ Κάδμον ἄδειν·	Ἑρακλέους· λύρη δὲ
ἀ βάρβιτος δὲ χορδαῖς	ἔρωτας ἀντεφώνει.
ἔρωτα μοῦνον ἤχει.	χαίροιτε λοιπὸν ἡμῖν
ἡμεῖς νευρα πρώην	ἤρωες· ἡ λύρη γάρ
καὶ τὴν λύρην ἔπασαν,	μόνους ἔρωτας ἄδει.

3.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ

Ἐπειδὴ βροτὸς ἐτέχθη	μηδὲν μοι καὶ ἡμῖν ἔστω.
βιότου τρίβον ὁδεύειν,	πρὶν ἐμὲ φθάσῃ τὸ τέλος,
χρόνον ἔγων, ὃν παρήλθον·	παῖξω, γελᾶσω, χορεύσω
ὃν δ' ἔχω δραμεῖν, οὐκ οἶδα,	μετὰ τοῦ καλοῦ Δαίλου.
μέθετέ με φροντίδες·	

4.

ΕΙΣ ΧΕΙΔΙΟΝΑ

Τί σοι θέλεις ποιήσω,	τὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ Τηρεὺς
Τί σοι, λάλη χελιδόν,	ἐκεῖνός, ἐκθερίζω;
τὰ ταρσά σευ τὰ κοῦφα	τί μευ καλῶν ὀνείρων
θέλεις λαθὼν ψαλίζω;	ὑπορρηρίαισι φωναῖς
ἢ μᾶλλον ἐνδοθέν σευ	ἀφήρπασας βάθυλλον;

5.

ΕΡΩΤΙΚΟΝ ΩΔΑΡΙΟΝ

Δότε μοι, δότ' ὦ γυναῖκες	παρὰ τὴν σκιὴν Βαθύλλου
Βρομίου ποιεῖν ἄμυστί·	κάθισον· καλὸν τὸ δένδρον·
ἀπὸ καύματος γάρ ἤδη	ἀπαλὰς δ' ἔσεισε χαίτας
προδοθεὶς ἀναστενάζω.	μαλακωτάτῃ κλαδίσκῃ.
δότε δ' ἀνθῆιν ἐκείνου	παρὰ δ' αὐτὸν ἐρεθίζει
στεφάνους, οἶους πυκάζω·	πηγὴν βέουσα πειθοῦς.
τὰ μέτωπά μου ἵπικαίει.	τίς ἂν οὖν ὄρων παρελθοι
τὸ δὲ καῦμα τῶν Ἑρώτων,	καταγώγιον τοιοῦτο;
κραδίῃ, τίني σκεπάζω;	

6.

ΕΙΣ ΕΛΥΤΟΝ ΜΕΜΕΘΥΣΜΕΝΟΝ

Ἄφες με, τοὺς θεοὺς σοι,	δεινὴν κλονῶν φαρέτρην
πιεῖν πιεῖν ἄμυστί·	καὶ τόξον Ἰφίτειον.
θέλω θέλω μανῆναι.	ἐμαίνετο πρὶν Αἴας
ἐμαίνετ' Ἀλκμέων τε	μετ' ἀσπίδος κραδαίνων
χρὺ λευκόπους Ὀρέστης,	τὴν Ἑκτορος μάχαιραν·
τάς μητέρας κτανόντες·	ἐγὼ δ' ἔχων κύπελλον
ἐγὼ δὲ μηδὲνα κτάς,	καὶ στέμμα τοῦτο χαίταις,
πιῶν δ' ἐρυθρόν οἶνον	οὐ τόξον, οὐ μάχαιραν,
θέλω θέλω μανῆναι·	θέλω θέλω μανῆναι.
ἐμαίνετ' Ἑρακλῆς πρὶν	

7.

ΔΙΨΑ

Ἦ γῆ μελαινα πίνει.	τόν δ' ἥλιον σελήνη.
πίνει δ' δένδρε' αὖ γῆν.	τί μοι μάχεσθ' ἐταῖροι
πίνει θάλασσα δ' αὔρας·	καὶ τῶν θέλοντι πίνειν ;
ὁ δ' ἥλιος θάλασσαν,	

17. Οἱ ποιηταὶ χορικῶν ᾠσμάτων.

α) Ἀλκμάν, περὶ τὸ 660 π. Χ. Λύδιος τὸ γένος ἔγεν-
νήθη πιθανῶς ὡς δούλος ἐν Σπάρτῃ, καὶ ἐκεῖ, ὅπερ εἶναι βέ-
βαιον, ἠλευθερώθη καὶ ἐκτέλεστο τὸ τοῦ πολίτου δικαίωμα.
Ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς ὁ ἱδρυτῆς χορικῆς ποιήσεως, διότι δημοτι-
κὸν ᾠσμα καὶ χορικὰ ὑπήγαγεν ὑπὸ ὠρισμένην τινὰ τεχνικὴν
μορφήν. Ἐποίησε δὲ πολυκρίθμους ὕμνους, παιᾶνας, παρθένια,
καὶ ἐρωτικά, πρὸς δὲ τούτοις καὶ μελικά ποιήματα ἔχοντα
πολλὴν ποικιλίαν περὶ τε τὴν στιχουργίαν καὶ τὸ ποιητικὸν
ὕφος. Ὁ Ἀλκμάν ἐπαινεῖται πρὸς τοῖς ἄλλοις ὅτι τὸ τραχὺ
τῆς δωρικῆς διαλέκτου ἐμάλαξεν, ἐγκαταμίξας τύπους ἰωνι-
κοὺς καὶ αἰολικοὺς. Τὰ μέχρις ἡμῶν περισωθέντα ἀποσπά-
σματα τῶν ποιημάτων του εἶνε ἀσήμεντα.

β) Ξάνθος, λυρικὸς ποιητής, μνημονευόμενός ὑπὸ τοῦ
Στησιχόρου, ἐμελοποίησεν ἡρωϊκοὺς μύθους.

γ) Στησιχόρος, ἐκ τῆς ἐν Σικελίᾳ Ἰμέρας, περὶ τὸ 600
π. Χ. ἀκμάσας, ἐκαλεῖτο μὲν τὸ πρῶτον Τισίας, ἐπωνομάσθη
δὲ Στησιχόρος ἐκ τοῦ ἔργου του, ὅπερ ἦτο ἡ συγκρότησις καὶ
ἄσκησις χορῶν· οἱ γονεῖς τοῦ ποιητοῦ φαίνεται ὅτι ἦσαν Μα-
ταυρίνοι ἐκ τῆς πόλεως Ματαύρου Λοκρικῆς ἀποικίας κατὰ
τὸ δυτικώτατον τῆς Ἰταλίας. Περὶ τοῦ βίου αὐτοῦ οἱ μετα-
γενέστεροι πολλὰ διηγοῦνται, ἀπίθανα τὰ πλεῖστα καὶ μυ-
θώδη. (Ἀριστοτ. ῥητ. 2,20 Σουῖδ. ἐν λέξ.). Τὴν ὑπόθεσιν
ἐλάβανεν ὁ Στησιχόρος ἐκ τῶν μύθων καὶ τῶν ἡρωϊκῶν παρα-
δόσεων, ἣν καὶ πρὸς τὸ εἶδος τῆς ποιήσεώς του μετέβαλλε.

Τὸ μέτρον τῶν στίχων τοῦ δὲν ἀφίσταται πολὺ τοῦ ἐπικοῦ ἐξαιμέτρου, ἡ δὲ γλῶσσά του εἶνε ἐπική μετὰ τινων δωρισμῶν. Ἐποχὴν ἀφῆκεν ὁ ποιητὴς ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν διαμόρφωσιν τῶν χορῶν, διότι εἰς τὴν στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν προσέθηκε καὶ τὴν ἐπωδόν. Ἐκ τῶν ἀσμάτων αὐτοῦ σώζονται μόνον ἀσήμεντά τινα ἀποσπάσματα.

δ) Ἀρίων, ἐπίσης περὶ τὸ 600 π. Χ. ἐκ τῆς ἐν Λέσβῳ Μεθύμνης, διέτριψεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη παρὰ τῷ φίλῳ αὐτοῦ Περιάνδρῳ ἐν Κορίνθῳ. Ποιητὴς καὶ κιθαρωδὸς περιηγεῖτο πανταχοῦ, καί, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐπιστρέφων ποτὲ ἐξ Ἰταλίας καὶ Σικελίας εἰς Κόρινθον καὶ ἀπειλούμενος νὰ φονευθῇ ὑπὸ τῶν ναυτῶν, ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐσώθη ἀχθεὶς ὑπὸ δελφίνος εἰς τὸ Ταΐναρον, ἐν ᾧ καὶ ἀνάθημα ὑπῆρχε χαλκοῦν μέγα, ὑπερ παρίστα ἄνθρωπον ἐπὶ δελφίνος. — Ἐποίησε δὲ ὁ Ἀρίων διθυράμβους, ᾠσματα σφοδρὰ καὶ ἐνθουσιαστικά, ἀνάλογα πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου, καὶ ἐκφράζοντα χαρὰν καὶ θλίψιν ἐν ὑπερβολῇ, διὰ δὲ τὴν παράστασιν αὐτῶν εἰσήγαγε χορόν, ὅστις ᾄδων τὸν διθυράμβον ὥρχετο περὶ τὸν βωμόν. Ποία ἦτο ἡ κυρία τῶν διθυράμβων ὑπόθεσις εἶνε ἄγνωστος· γνωστὸν μόνον εἶνε ὅτι εἰσήγαγε τὸν τραγικὸν τρόπον, ὅ ἐστι μετεχειρίσθη ὑποθέσεις γοερὰς καὶ θρηνώδεις, ἰστορούσας τὰ πάθη καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ Διονύσου, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν γνωστότερον καὶ κοινότερον, ὅστις ἐπραγματεύετο ὑποθέσεις φαεινὰς καὶ ἀστείας· ἔψαλε δὲ τὸν διθυράμβον πρὸς κιθάραν ὡς καὶ τὸν εἰς Ποσειδῶνα ὁρθιον νόμον, ὕμνον περὶ τῆς διασώσεώς του, ὅστις δὲν θεωρεῖται γνήσιος.

Πλὴν τούτων ἐποίησεν ὁ Ἀρίων καὶ προίμια, δηλ. ὕμνους εἰς θεοὺς, εἰσαγωγικοὺς τῶν πανηγύρεων.

ε) Ἰβυκος ἐκ Ῥηγίου, ἀκμάζων περὶ τὸ 528 π. Χ., διήγαγε πλάνητα βίον καὶ διέτριψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Σάμῳ παρὰ τῷ τυράννῳ Πολυκράτει. Μεταβαίνων ποτὲ εἰς τὰ Ἴο-

θμία ἐφονεύθη ὑπὸ ληστῶν, οἱ δὲ γέροντοι, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐτιμώρησαν τὸν φόνον αὐτοῦ.

Ὁ Ἴβυκος ἐρρύθμισε τὴν τέχνην αὐτοῦ κατὰ τὸν Στησίχορον καὶ παρ' αὐτοῦ παρέλαβε τὰς πρώτας πρὸς τὴν ποίησιν ἀφορμάς, ἐκτὸς δὲ τῶν λυρικῶν ποιημάτων ἐποίησε καὶ διάπυρα ἐρωτικὰ ᾄσματα, ἐξ ὧν ἀσήμεντα ἀποσπάσματα σῶζονται.

ς) Μελαριππίδης ἐκ Μήλου, περίφημος διθυραμβοποιὸς ἤκμασεν κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν.

ζ) Λᾶσος ἐξ Ἐρμιόνης, περὶ τὸ 510 π. Χ. ἀκμαῶν, ἐπίσης ὑπῆρξε περίφημος διθυραμβοποιός. Ἐξῆσεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐν Ἀθήναις μετὰ τοῦ Ἀνακρέοντος καὶ Σιμωνίδου ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Πεισιστρατιδῶν.

II. Ο ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

18. Ἐν ἐποχῇ, καθ' ἣν ἡ φαντασία παρὰ τοῖς Ἑλλήσι τοσοῦτον ἐπεκράτει, καθ' ἣν διὰ παντὸς πνευματικοῦ ἔργου διέπνεε ποιητικὴ πνοή, ὡς κατὰ τὴν ἡμίσειαν χιλιετηρίδα πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων, σπουδαῖος πεζὸς λόγος ἦτο ἀδύνατον νὰ ἀναπτυχθῇ, ἀλλὰ καὶ οὗτος βραδέως καὶ εὐλαβῶς προϊὼν ἐμορφοῦτο ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ποιητικῶς. Καταφανεστάτα δὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦτον φέρει ἡ ἀρχαιοτάτη φιλοσοφία. Αὕτη μόνον τὴν μυστηριώδη, καί, ὅταν τις βαθύτερον εἰσδύῃ, τόσῳ μείζονα ἐκπληξιν προκαλοῦσαν φύσιν ἐξετάζουσα, ἦτο κατὰ τὴν περίοδον ταύτην καθαρὰ φυσικὴ φιλοσοφία. Τὸ κυριώτατον πρόβλημα τῶν φυσιολόγων τούτων, τὸ ἔτι καὶ σήμερον οὐχὶ καθαρῶς λελυμένον, ἦτο, «τίς ἦτο ἡ πρώτη ἀρχὴ καὶ ὁ ἔσχατος λόγος τῶν ὄντων». Θαλῆς ἐκ Μιλήτου περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμαῶν, ὁ ἰδρυτὴς τῆς τῶν Ἰώνων φιλοσοφικῆς Σχολῆς (πρὸς § 14) ἐδογματίζεν ὅτι ἡ

πρώτη τῶν ὄντων αἰτία ἦτο τὸ ὕδωρ, καὶ ὅτι τὰ πάντα πλήρη θεῶν ἦσαν. Προεῖπεν ἔκλειψιν ἡλίου, καὶ ἐθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ ὡς ἰδρυτῆς τῆς ἀστρονομίας καὶ γεωμετρίας. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος του, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν αὐτοῦ ἐπεγεφυρώθη ὁ Ἄλως καὶ τῇ ἐνεργείᾳ του ἐγένετο ὁ Ἰωνικὸς σύνδεσμος. Ἀναξίμανδρος ἐκ Μιλήτου, περὶ τὸ 550 π. Χ. ἀκμάσας, υἱὸς τοῦ Πραξιάδου, φίλος ἢ μαθητῆς τοῦ ὀλίγω πρεσβυτέρου Θάλητος, ἔζη ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Πολυκράτους ἐν Σάμῳ, ἐνθα ἦσαν ὁ Πυθαγόρας καὶ Ἀνακρέων· ἔγραψε δὲ «περὶ φύσεως» βραχυλογικῶς καὶ ἀποφθεγματικῶς, καὶ «ἀστρονομικὰ καὶ γεωγραφικὰ»· λέγεται δὲ καὶ ὁ εὐρετῆς ἡλιακοῦ ὥρολογίου καὶ οὐρανίου σφαίρας. Ἐδέχετο ἐν παντὶ μυρίους κόσμους καὶ ἀρχὴν τούτων ὑπελάμβανε «τὸ ἄπειρον» ὑπερὸν ὧριζεν ἀκριβέστερον, ἀλλ' ἐδογματίζεν ὅτι τοῦτο «πάντα περιέχει καὶ πάντα κυβερνᾷ, καὶ τοῦτο ἦν τὸ θεῖον· ἀθάνατον γὰρ καὶ ἀνώλεθρον». Ἀναξιμένης ἐκ Μιλήτου, φίλος ἢ μαθητῆς τοῦ Ἀναξιμάνδρου περὶ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀκμάσας, ἀντὶ τῆς ἀορίστου ἀρχῆς τοῦ Ἀναξιμάνδρου ἔθηκεν ὠρισμένον τι φυσικὸν στοιχεῖον τὸν ἀέρα, ἐξ οὗ τὰ πάντα προέρχονται καὶ εἰς αὐτὸν ἀναλύονται· «οἷον ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα ἀήρ οὕσα συγκρατεῖ ἡμᾶς, καὶ ὅλον τὸν κόσμον πνεῦμα καὶ ἀήρ περιέχει». Πυθαγόρας ἐκ Σάμου, περὶ τὸ 580—568 π. Χ. γεννηθεὶς, ἔσχε διδασκάλους τὸν Θάλητα, Βίαντα, Ἀναξίμανδρον καὶ Φερεκύδην. Περιηγηθεὶς πολλὰ μέρη ἰδίως τὴν Αἴγυπτον, κατὰ τὸ 40^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του μετέβη εἰς Κρότωνα τῆς μεγάλης Ἑλλάδος καὶ ἐνταῦθα ἐβίωσεν. Ἐκαλεῖτο δὲ οὐχὶ σοφός, ἀλλὰ φιλόσοφος, συνέστησε σύλλογον ἢ μυστικὴν τινα ἐταιρίαν, ἐν ᾗ, ἵνα εἰσαχθῇ τις, ἀπητοῦντο σελεταὶ τινες καὶ ἔθιμα. Μετὰ 2—5 ἐτῶν δοκιμασίαν ἐν σιγῇ ἐγίγνοντο τὰ μέλη δεκτά, καὶ διηροῦντο εἰς ἐξωτερικοὺς καὶ

ἀκουσματικούς, καὶ εἰς ἐσωτερικούς ἢ μαθηματικούς. Ἐζὼν ἐν κοινοκτημοσύνῃ, καὶ διητῶντο αὐστηρῶς ἀπέχοντες κρέατος καὶ κυάμων. Σκοπὸς δὲ τῶν Πυθαγορείων ἦτο ἡ ἡθικὴ καὶ θερησκευτικὴ ἀναμόρφωσις τοῦ ἑλληνικοῦ βίου· ὡς τὴν ἐξ ἀρχῆς οὐσίαν ἐθεώρουν οἱ πυθαγόρειοι τὸν ἀριθμόν. Τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ ἦσαν ὁ ἄρτιος καὶ ὁ περιττός. Ὁ κόσμος ἦτο ὅλως τι διατεταγμένον ἀρμονικῶς κατὰ τὸν ἀριθμόν, συνιστάμενος ἐκ δέκα μεγάλων σωμάτων, ἅτινα ὑπὸ τῆς σφαιρικῆς μουσικῆς συνοδευόμενα κατ' ἀναλογίαν τῶν ἀριθμῶν περιστρέφοντο περὶ κεντρικόν τι πῦρ, ἐξ οὗ διέρρεε θεία τις ζωτικὴ δύναμις τὸ ὅλον.

Τὰ συγγράμματα, ἅτινα ἀποδίδονται τῷ Πυθαγόρῃ, «ὁ ἱερός λόγος» καί, «τὰ χρυσᾶ ἔπη», δὲν εἶνε γνήσια.

Ἐν τοῖς Ἑλεάταις (Πρβ. § 14) ὁ Ξενοφάνης ἐδίδασκε ὅτι ΤΟ ΕΙΝΑΙ εἶναι ἀσύστατον καὶ ἀφθαρτον, καὶ ὡς τοιοῦτον ὑπελάμβανε, τὸ θεῖον ὃν αἰετὶ ἑαυτὸ ὅμοιον, ἄπειρον, νοῦς ὅλον καὶ πνεῦμα, καὶ τοῦτο ὡς τὸ ἐντελέστατον παρίστα σφαιροειδές. Πῶς ὅμως ἔχει ἡ ποικιλία τῶν μεταβλητῶν πρὸς τὴν ἐνότητα ταύτην τοῦ θεοῦ ὄντος, σκέψεις μᾶλλον ἢ σαφεῆ ἀποφαίνεται γνῶμην ἐν τοῖς ἀποσπάσμασι τοῦ «περὶ φύσεως» συγγράμματός του. Τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ κεχωρισμένα ὄρῃν, ἀκούειν, νοεῖν, παρὰ τῷ θεῷ ὑπάρχουσιν ἐν ὅλῳ, καὶ ὁ θεὸς ἀπόνως ἐπὶ πάντων κυβερνᾷ. Ὑπῆρχεν ἐχθρὸς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως καὶ μυθολογίας ὡς καὶ τοῦ Ἡσιόδου, διότι οὐ μόνον διετύπωσαν τοὺς θεοὺς ἐν σχήματι ἀνθρώπου καὶ ἐδίδαξαν ψευδῶς περὶ θεῶν δόξας, ἀλλὰ καὶ

«πάντα θεοῖς ἀνέθηκαν.»

«ὅσα παρ' ἀνθρώποισιν ὀνειδέα καὶ ψόγος ἐστὶν κλέπτειν, μοιχεύειν τε καὶ ἀλλήλους ἀπατεύειν».¹

¹) Κάρσεν ἀποσπ. 7, 43.

Μετ' αὐτὸν ἔπεται ὁ Παρμενίδης ἐξ Ἑλέας περὶ τὸ 504 ἀκμάσας, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ξενοφάνους· λέγεται ὅτι μετὰ τοῦ Ζήνωνος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγνωρίσθη πρὸς τὸν Σωκράτη, ὅστις ἀπελάλει αὐτὸν «αἰδοῖον τε ἅμα δεινόν τε»· Παρὰ τοῖς συμπολίταις τοῦ ἀπῆλκυε τιμῆς, οἵτινες καὶ τὴν εὐπραγίαν τῶν ὀφείλων εἰς τοὺς νόμους τοῦ φιλοσόφου. Ἡ σοδαρότης καὶ ἡ αὐστηρά αὐτοῦ ἠθικὴ ὡς ὑπόδειγμα ἐθεωροῦντο. Ἀποσπάσματα τοῦ «περὶ φύσεως» συγγράμματός του ἐν ἑξαμέτροις γεγραμμένον εὗρηνται παρὰ Σέξτω τῷ Ἐμπειρικῷ καὶ Σιμπλικίῳ. Διέκρινε διπλὴν οὐσίαν, τὴν τοῦ νοεῖν ἢ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν τῆς ἀνθρωπίνου δόξης. Αἰσθάνεσθαι καὶ νοεῖν ὑπελάμβανεν ἓν, ἐνθυμεῖσθαι δὲ καὶ λησμονεῖν συνέστησαν ἐκ τούτων διὰ μίξεως. Κατ' ἐξοχὴν διέτριβε περὶ τὴν ἀντίθεσιν τοῦ εἶναι καὶ μὴ εἶναι· ἐδόξαζεν ὅτι τὸ λέγειν καὶ νοεῖν εἶνε τὸ ὄν· ἐκτὸς τοῦ ὄντος οὐδὲν εἶνε· τοῦτο εἶνε ἀσύστατον, ἀσφαρτον, ἀμέριστον, ἐν ἑαυτῷ ἀποκεκλεισμένον, οὐδενὸς προσδεόμενον. Ὁ κόσμος τῶν ἐμφανίσεων εἶνε ἀδιάγνωστος, καὶ μόνον τὸ ἐπὶ τοῦ εἶναι νοεῖν ἔχεται ἀληθείας. Τὸ εἶναι, οὐ δὲν μετέχει ἡ νόησις, δὲν δύναται νὰ γνωσθῇ. Ἐν εἶνε τὸ νοεῖν καὶ τὸ ἐφ' οὗ ἡ νόησις στρέφεται.

Μετ' αὐτοῦ συγκαταλέγεται ὁ Μελισσος ἐκ Σάμου περὶ τὸ 600 π. Χ. μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου, διακρίθεις καὶ ὡς στρατηγός, νικήσας ἐν ναυμαχίᾳ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Περικλέους. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ «περὶ τοῦ ὄντος» ἢ «περὶ φύσεως» ἀπωλέσθη, διασωθήσαν δὲ ὀλίγα μόνον τεμάχια παρ' Ἀριστοτέλει καὶ ἄλλοις. Ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν δὲ ἠκολούθησε τὰ δόγματα τοῦ Παρμενίδου. Ζήνων ἐξ Ἑλέας περὶ τὸ 460, μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου, μεθ' οὗ καὶ

«Ταυτὸν ἐστὶ νοεῖν τε καὶ οὐνεκὲν ἐστὶν νόημα· οὐ γὰρ ἄνευ τοῦ ὄντος, ἐν ᾧ πεφασισμένον ἐστίν, εὐρήσεις τὸ νοεῖν· οὐδὲν γὰρ ἢ ἐστὶν ἢ ἐσται ἄλλο πᾶρεξ τοῦ ὄντος.»

ἦλθεν εἰς Ἀθήνας, ἐδογματίζεν ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει κίνησις, ἔταμε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν τῶν σκεπτικῶν αἵρεσιν καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς διαλεκτικῆς. *Ἡράκλειτος* ἐξ Ἐφέσου, περὶ τὸ 500 π. Χ. ἀκμάσας, ἀποχωρήσας τῶν δημοσίων πραγμάτων ἀφιερῶθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπιστημῶν, καὶ κατ' ἐξοχὴν τῆς φιλοσοφίας. Περὶ τοῦ βίου του ἀκριβεῖς δὲν ὑπάρχουσιν εἰδήσεις. Λέγεται ὅτι προσκλήθεις ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του ἠρνήθη νὰ μετέσχη τῆς διοικήσεως τῆς πολιτείας, καὶ ἀπέριψε τὴν πρόσκλησιν Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου, θελόντος νὰ διδαχθῇ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐλληνικὴν σοφίαν. Ἐγραψε μόνον ἓν ἔργον, ὅπερ κατὰ τοὺς μὲν ἐπεγράφετο «αἱ Μοῦσαι» κατ' ἄλλους δέ, «περὶ φύσεως», ὅπερ καὶ κατέθηκεν ἐν τῷ νάῳ τῆς Ἀρτέμιδος. — Διὰ τὸ δυσνόητον αὐτοῦ ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν παλαιῶν, ὁ σκοτεινός, διότι βαθύς περὶ τὰς θεωρίας αὐτοῦ προσεῖχε μᾶλλον περὶ τὸ νόημα, παρὰ περὶ τὴν λέξιν καὶ τὴν σύνταξιν. Κατ' αὐτὸν οὐδὲν ὑπάρχει εἶναι, ἀλλὰ αἰώνιον τι γίνεσθαι, «πάντα ῥεῖ.» Ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐμφανίσεων τὸ ἰσχυρότατον καὶ λεπτότατον πάντων τῶν στοιχείων εἶνε τὸ πῦρ, ἡ κινουσα ἀρχή. Τοῦτο πυνκνόμενον γίνεταί ὑγρὸν, καὶ ἡρεμοῦν γίνεταί γῆ, καὶ τοῦτο ἐκάλει ὁδὸν κάτω· ἡ γῆ γίνεταί πάλιν ῥευστή, καὶ ἐκ ταύτης ὑγρασία καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀναθυμίασις τῆς θαλάσσης, ἐξ ἧς πᾶν συνέστηκε, τοῦτο δὲ ἐκάλει ὁδὸν ἄνω· εἶτα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὠνόμαζε κακοὺς μάρτυρας, ὁ δὲ λόγος ἦτο ὁ δικαστὴς τῆς ἀληθείας· ἡ ψυχὴ κατ' αὐτὸν εἶνε ἀθάνατος, ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, αἱ δὲ ψυχαὶ ἀναβιοῦσι καὶ ζῶσιν.

Οἱ Ἀτομικοί.

Λεύκιππος, ἐξ ἀγνώστου πατρίδος περὶ τὸ 500 π. Χ. ἀκμάσας, οὗ τὸ σύστημα μετὰ ταῦτα ὁ φαίδρὸς *Δημόκριτος*, ὁ Ἀβδηρίτης, ἤκολούθησεν, ἐδίδασκεν ὅτι ὑπάρχουσιν ἀμέριστά τινα σώματα, ἅτινα ἐκάλει *ἄτομα*, ἐξ ὧν δι' ἀλλοιώσεως

(διὰ χωρισμοῦ καὶ ἐνώσεως) συνέστηκεν ὁ κόσμος. Ἡ ψυχὴ προέρχεται ἐκ τῆς συναφείας τῶν λεπτοτάτων καὶ στρογγύλων ἀτόμων. Ὡς πρὸς τὸ εἶδος δὲ τῶν φιλοσοφημάτων τούτων τῆς ἀνθρωπότητος ὁ μὲν Ξενοφάνης προσήγγιζεν εἰς τὸν πεζὸν λόγον, τοῦ δὲ Ζήνωνος αἱ συγγραφαὶ ὡς καὶ τὸ «περὶ φύσεως καὶ θεῶν» σύγγραμμα τοῦ Φερεκύδου ἐκ Σύρου περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάσαντος εἰς πεζὸν ἐπίσης συνετάχθησαν. Πάντα ταῦτα τὰ συγγράμματα ἀπωλέσθησαν, καὶ ἀποσπάσματα μόνον τινά, διεσπαρμένα ἐν τοῖς συγγραφεῦσι διεσώθησαν, ὧν τὰ κάλλιστα παρ' Ἀριστοτέλει. Ἐνῶ δὲ οἱ φιλόσοφοι περὶ ψυχρᾶς ἀληθείας ποιητικῶς ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔγραψαν, τοὺναντίον οἱ πρῶτοι ἱστοριογράφοι συνέγραψαν ἐν τῷ πεζῷ λόγῳ ποιητικὰς ὑποθέσεις. Οἱ Ἴωνες ἱστοριογράφοι, ἄνευ ποιήσεως ἐν ἀφελείᾳ καὶ ἀπερίττῳ λόγῳ ἔγραψαν μύθους ἀπὸ στόματος παραδεδομένους π. χ. Κάδμος περὶ τὸ 550 π. Χ. ἀκμάσας ἐκ Μιλήτου· Διονύσιος ἐκ Μιλήτου περὶ τὸ 500 π. Χ. γράψας, ὡς λέγεται, «τὰ μετὰ Δαρεῖον», καὶ ἀποπειραθεὶς πρῶτος νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν ἀμέσως πρὸ αὐτοῦ ἐποχὴν. Ἀκουσίλαος ἐξ Ἀργούς, Ἑλλάνικος ἐκ Μιτυλήνης ὁ καὶ Λέσβιος καλούμενος ζῶν ἐπὶ τινι χρόνῳ ἐν Μακεδονίᾳ καὶ τελευτήσας περὶ τὸ 540 π. Χ. ἐν Περπερίνῃ τῆς Μυσίας. Οὗτος ἔγραψεν ἱστορίαν ξένων ἔθνων καὶ περὶ τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν καὶ πολιτειῶν, κατ' ἐξοχὴν τῶν παλαιωτάτων χρόνων. Διηγεῖτο δὲ πᾶν, ὅ,τι ἤκουεν, ἄνευ κριτικῆς ἐρεῦνης περὶ τῆς ἀληθείας ἢ μὴ τοῦ πράγματος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποδιδόμενων αὐτῷ συγγραμμάτων πρέπει νὰ περιορισθῇ, διότι οἱ μνημονεύμενοι τίτλοι ἢ ἀναφέρονται μόνον εἰς τινὰ βιβλία ἢ εἶνε διάφοροι ὀνομασίαι τοῦ αὐτοῦ ἔργου. Χάρων ἐκ Λαμψάκου πρὸ τοῦ Ἡροδότου ἀκμάσας, Ὡς μέγιστος δὲ πάντων τούτων θεωρεῖται Ἑκαταῖος ἐκ Μιλήτου, ὅστις ἐγεννήθη μὲν τῷ 549 π. Χ. ἐτελεύτησε δὲ ἐλίγον μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς

μάχην. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος του πραγμάτων ἐν τῇ κατὰ Περσῶν ἀποστασίᾳ, ἀλλ' αἱ σφαφαὶ αὐτοῦ συμβουλαὶ δὲν ἐγένοντο δεκταί. Οὗτος εἰς τὴν λογογραφίαν ἐπήνεγκε τροπὴν τινα ἐπὶ τὰ κρείττω, διότι καὶ κριτικῶς ἐπεξεργάζετο τὰ γεγονότα, καὶ πολλὰς ἐποιήσατο περιηγήσεις, ἕνεκα τῆς ἱστορίας, διὸ καὶ ὁ πρῶτος ἱστοριογράφος καλεῖται. Ἀναφέρονται δὲ ὡς συγγραφαὶ αὐτοῦ αἱ ἑξῆς· α) «γενεαλογίαι ἢ ἱστορίαι» ἐν 4 βιβλίοις· β) «περιηγήσεις Ἀσίας, Λιβύης, Αἰγύπτου, Εὐρώπης, Ἑλλησπόντου», ὄντα πιθανῶς μέρη μεγαλειτέρου ἔργου, καλουμένου, *περίοδος γῆς*. Ἐγραψεν ἐν ἰωνικῇ διαλέκτῳ, εἰς λόγον ἀφελῆ καὶ ἀπέριτον, ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ συγγράμματα, ὡς καὶ τὰ τῶν λογογράφων ἀπώλοντο.

Ἰδιαιτέρων δὲ θέσιν λαμβάνει ἐνταῦθα καὶ Ἀριστέας ἐκ Προικοννήσου κατὰ μὲν τὸν Στράβωνα γόης ἀνὴρ, κατ' ἄλλους δὲ θαυματοποιὸς καὶ μάγος, οὗ ἡ ψυχὴ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἠδύνατο νὰ χωρισθῇ τοῦ σώματος καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς αὐτό. (Ἡροδ. 4, 14.). Ἀποῦ οὗτος περὶ τὸ 559 π. Χ. ἐπὶ μακρὸν πρὸς βορρᾶν περιηγήθη, ἔγραψεν ἐν ποιητικῇ μορφῇ, «Ἀριμάσπεια», σύγγραμμα, ἐν ᾧ ἐπραγματεύετο περὶ τῶν μυθολογουμένων μονοθηάλων, Ἀριμασπῶν, οἵτινες ἐμάχοντο πρὸς τοὺς φυλάττοντας τὸν χρυσὸν Γρύπας.

Ὅμοίως πρὸς τοὺς λογογράφους ἐποίει καὶ ὁ Αἰσώπος ὁ μυθογράφος. (πρβ. §. 2.). Καὶ πρὸ αὐτοῦ ὑπῆρχον μὲν τοιοῦτου εἶδους μυθογραφίαι, ὡς πρὸς Ἡσιόδῳ ἡ περὶ ἑρακλὸς καὶ ἀηδόνης (ἔργ. καὶ ἡμ. 302.), ἀλλ' οὗτος τοὺς μύθους ἔγραψεν ἐν πεζῷ, καὶ τοσοῦτῳ νῦδοκίμησεν, ὥστε παρίσταται ὁ ἰδρυτῆς παντὸς ἐκείνου τοῦ εἶδους. Ὁ βίος του εἶναι ἡμῖν ἄγνωστος. Λέγεται ὅτι ἤχμασεν ἐπὶ Σόλωνος, ὅτι κατήγετο ἐκ Φρυγίας, καὶ ὅτι ὑπέστη παραδόξους βιωτικὰς περιπετείας.

Ἐπὶ Αὐγούστου ὁ ποιητῆς Βάβριος μετένεγκεν εἰς λόγον

ποιητικὸν ἐν χωλιάμβοις τοὺς αἰσωπεῖους μύθους. Ἐκ τῶν 40 τούτων βιβλίων διεσώθησαν ἀναλόγως ὀλίγα ποιήματα· ὀλίγα μετὰ τὸν Βάθριον ὁ Ῥωμαῖος Φαῖδρος ἔγραψεν ἐν Λατινικῇ γλώσσῃ τοὺς μύθους του, ἐν οἷς πολλοὶ Αἰσώπειοι ἀπαντῶσιν.

Ἡ Ῥητορική.—Αὕτη, πρὸς ἣν οἱ Ἕλληνες ἐπίσης δεξιῶς εἶχον, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ οὐδὲ τὰς ἀρχὰς τῆς τεχνικῆς διαμορφώσεως. 148 ἐν ἀττικῇ διαλέκτῳ γεγραμμέναι, ἔτι καὶ σήμερον σωζόμεναι ἐπιστολαί, αἵτινες ἀποδίδονται εἰς τὸν τύραννον Φάλαριν ἐξ Ἀκράγαντος τῷ 550 π. Χ. ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν αὐτοκρατόρων. Πιθανῶς καὶ αἱ ἐπτὰ σωζόμεναι ἐπιστολαί, αἵτινες ἀπεδίδοντο εἰς τὴν Θεαρῶ τὴν σύζυγον τοῦ Πυθαγόρου, καὶ πραγματευόμεναι περὶ παίδων ἀγωγῆς, οἰκονομίας, κλπ. δὲν εἶνε γνήσιοι.

ΤΡΙΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΠΕΡΣΙΚΩΝ ΠΟΛΕΜΩΝ ΜΕΧΡΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ἢ Ο ΜΕΓΑΣ ΑΙΩΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

49. Ἱστορικὴ ἐποψία. Δύο πόλεις τῆς πολυμεροῦς Ἑλλάδος· ἡ μὲν μεγαλειτέρα ἡ δὲ μικροτέρα, τοὺς ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἀδελφοὺς ἐλεοῦντες, εὐτόλμως κατῆλθον εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ Περσικοῦ κολοσσοῦ. Ἀλλὰ μάτην· ὁ ἐχθρὸς ἦτο πολὺ ἰσχυρός, οἱ δὲ Ἴωνες καὶ ἡ βοήθεια τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑρετρίας δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπεριχύσῃσι, καὶ ἡ Μίλητος ὑποτάσσεται πάλιν ὑπὸ τοὺς Πέρσας. Μένει νῦν πνέων ὁ δεσπότης τούτων πέμπει τὸν γαμβρόν του, ὅπως καθυποτάξῃ τὰς δύο ἑλληνίδας πόλεις, ἀλλὰ τρικυμία ἐπισκῆψασα ἐξωθεῖ τὸν ἐτόλον παρὰ τὸν Ἀθωνα, καὶ κατασυντρίβει. Μετ' ὀλίγον δὲ

ὁ Δάτις καὶ Ἀρταφέρνης παραπλέουσι τὴν Εὐβοίαν, καταστρέφουσι τὴν Ἑρέτριαν, καὶ προσορμίζονται παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Ἀττικῆς. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ χιλίων Πλαταιῶν ἀρχηγούντος τοῦ Μιλτιάδου ἀποκρούουσι τὸν ἐχθρόν. Βαρέως τὴν ἥτταν φέρων ὁ δεσπότης προπαρασκευάζεται νὰ ἐκστρατεύσῃ πανδημεῖ, ἀλλ' ἡ ἐν Αἰγύπτῳ στάσις, καὶ ὁ θάνατος κωλύουσιν αὐτὸν νὰ κορέσῃ τὸ πρὸς ἐκδίκησιν πάθος του. Ὁ διάδοχος αὐτοῦ, Ξέρξης ὁ υἱὸς του, κινεῖ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν· ἡ δρᾶξ ἐκείνη, ἥτις καταλύπησε τὸν πατέρα του, ὤφειλε νὰ κατακλυσθῇ ὑπὸ μυριάδων ἀνθρώπων· ὁ Λεωνίδας, λαμπρότατον αἰὶ ὑπάρχων τοῖς μεταγενεστέροις παράδειγμα, πίπτει μαχόμενος γενναίως ἐν Θερμοπύλαις, δις οἱ Ἕλληνες ναυμαχοῦσιν ἀκρίτως ἐν Ἀρτεμισίῳ, εἶτα ἐπέρχεται ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ ἐκπροσωπῶν τὴν διανοίαν τῶν Ἀθηναίων, ἔλαβε τὸν λαμπρότατον στέφανον παντῶν τῶν αἰώνων, καὶ οἱ Ἕλληνες ἤρραντο ἐνδοξοτάτην νίκην. Ὑπάρχει ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἱστορίᾳ καθαρωτέρα διάκρισις μεταξὺ δουλείας καὶ ἐλευθερίας πνευματικῆς, ἢ αὐτῆς; Νῦν κατέρχεται εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ἡ Σπάρτη, ἀμφοτέραι δὲ πρόμαχοι τοῦ ἑλληνισμοῦ πρὸς τῇ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίᾳ προστιθέασι τὴν ἐν Πλαταιαῖς. Νῦν ἡ νίκη διαδέχεται τὴν νίκην, νῦν ἀναφαίνονται ἥρωες, ὡς ὁ Κίμων, αἱ νῆσοι καὶ ἀποικίαι ἐλευθεροῦνται καὶ κύπτει ἡ Ἀσία ὑπὸ τὴν κραταιάν τῶν Ἀθηνῶν πόλιν, ἥτις ἐπὶ Περικλέους ἤρθη εἰς τὴν ὑφίστην ἀκμὴν τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶνε τὸ στέλεχος, ἐξ οὗ αὐξοῦσιν οἱ ἀρχαῖοι τῆς φιλολογίας κλάδοι καὶ διαδλαστάνουσι νέοι.

Πράξεις εἶνε βεβαίως, ἐφ' ὧν ἐρείδεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁ πνευματικὸς τῶν ἐθνῶν βίος, ἀλλ' αἱ λαμπραὶ καὶ ἐνδοξαὶ ἐκεῖναι, αἱ ἀπὸ Μαραθῶνος μέχρι Κύπρου, ἀποτελοῦσι τὰς βάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ. Τὸ κέντρον αὐτοῦ εἶνε ὁ τοῦ Περικλέους

αίων, ἔνθα συγκεντροῦται ἡ φιλολογία ἐν Ἀθήναις καὶ γίγνεται οὐσιωδῶς ἀπτική ἢ ἔτι ἀκριβέστερον ἀθηναϊκή. Καὶ διήρκεσε μὲν ἡ ἀκμὴ αὕτη ὀλίγον χρόνον, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐξαρκεῖ διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς ἀνθρωπότητος. — Αὕτη δὲν δύναται πλέον νὰ δύσῃ, καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς ἀναπύπτει εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς διαίρεσιν. Σχεδὸν τριακονταετῆς πόλεμος διεξάγεται, ἐν ᾧ μετὰ φοβερὰς ἀμοιβαίας καταστροφὰς λαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν ἡ ἥττον πεπαιδευμένη Σπάρτη, ἀλλὰ ταύτης δὲν δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ, μετ' αὐτὴν καὶ αἱ Θῆβαι οὐχί, καὶ αἱ Ἀθῆναι αὐταὶ κατόπιν. Τέλος πάντες κύπτουσιν ὑπὸ τὸν πικροῦργον ἐκ βορρᾶ βάρβαρον, Φίλιππον τὸν Μακεδόνα. Οὐδὲν ἥττον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον ἐπιδρᾷ ἔτι ἡ ἀνάμνησις τοῦ μεγαλείου αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡρώων Μιλτιάδου, Θεμιστοκλέους, Ἀριστείδου καὶ Κίμωνος. Πάντες ὁμονοήσαντες ἐσκέπτοντο ὅτι πρέπει καὶ πάλιν νὰ γείνωσι μεγάλοι, ἐλεύθεροι καὶ ἰσχυροί, ὡς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων. Τὸν τύπον τῆς ἐπιδράσεως ταύτης φέρει ἀδιαφιλονεικῶς καὶ ἡ φιλολογία τοῦ αἰῶνος τούτου.

I. ΠΟΙΗΣΙΣ

Η ΕΠΙΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΥ ΕΙΔΟΥΣ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

20. Ἡ Λυρική. — Ἡ λαμπρὰ ἡμέρα ἀνατέλλει μετὰ τὸ γλυκὺ ὄνειρον καὶ τὴν ῥοδοδάκτυλον ἡῶ πλήρης δυνάμεως· οἱ δὲ καθ' ἕκαστον κλάδου τῆς λυρικῆς: ἡ Ἑλεγεῖα, τὸ Ἐπιγράμμα καὶ ἡ Λυρική, κατὰ τὴν νεωτέραν αὐτῆς ἔννοιαν, ἀναδίδουσιν νῦν τὰ ἐντελῆ αὐτῶν ἄνθη. Ἐξ αὐτῶν, ὡς τῶν ὑποκειμενικωτάτων εἰδῶν τῆς ποιήσεως, ἐκφαίνονται ἐναργέστατα αἱ λεπτόταται πτυχαι τῆς ἐλληνικῆς καρδίας. Οὐδεὶς δὲ δύναται νὰ κατανοήσῃ ἀκριβῶς τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ μεγάλου τοῦ ὄντι ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐκ μόνων τῶν ἀντι-

κειμενικῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως, τοῦ ἔπους καὶ τοῦ δράματος, ἂν μὴ ἀναγνώσῃ καὶ τὰ διάφορα τῆς λυρικῆς ποιήσεως προϊόντα.

21. Τὴν *Eleger* προήγαγεν εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀκμὴν *Σιμωνίδης* ὁ ἐξ Ἰούλων τῆς Κέω περὶ τὸ 559—469 π. Χ. ἀκμάσας. Αὐτὸς ἐγκαταλιπὼν τὴν πατρίδα του Κέω, ἥτις «χλοερὰ ὡς σμάραγδος ἐκ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης ἀνέχει», διέτριβεν ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ τυράννῳ Ἰππάρχῳ. Ἐπὶ τινι δὲ χρόνον διέμεινε καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ παρὰ τοῖς Ἀλευάδαις καὶ Σκοπάδαις, ἐνθα λέγεται ὅτι ποιήσας ἐγκωμιόν τι διὰ τὸν Σκόπαν, ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὸ ἥμισυ τοῦ συμπεφωνημένου, τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ παρηγγέλλετο νὰ λάβῃ παρὰ τῶν Διοσκούρων, διότι αὐτοὺς ἐξύμνει διεξοδικῶς ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκωμίῳ. Καὶ ὁ μὲν Σκόπας ἔλεγε ταῦτα γελῶν, ἀλλ' οἱ Διοσκουροὶ ἀπέδωσαν τῶντι τὸν μισθὸν εἰς τὸν ποιητὴν διότι, ἐνῷ συνευωχεῖτο μετ' ἄλλων ἐν τῇ οἰκίᾳ τῶν Σκοπαδῶν, αἶφνης ὁ ὑπηρέτης προσκαλεῖ τὸν ποιητὴν ἔξω, διότι δύο νέοι ἐξήτουν νὰ τῷ ἀνακοινώσωσιν τι κατεπεῖγον, καὶ εὐθὺς ὡς ἐξῆλθε, κατὰπεσοῦσα αἶφνης ἡ στέγη ἐθανάτωσε πάντας τοὺς συμποσιάζοντας καὶ αὐτὸν τὸν Σκόπαν, πλὴν τοῦ εὐσεβοῦς Σιμωνίδου.

Μετὰ τὴν ἐν Μυραθῶν μάχην, διέτριβεν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν τῇ νικητρίᾳ καὶ πλήρει χαρᾶς, πρὸς ἣν ἡ Ἑλλὰς μεθ' ὑπερηφανείας ἠτένιζε, καὶ ἐκτῆσατο μετ' ὀλίγον φήμην ὡς ἐθνικὸς μελοποιός· διότι πανταχόθεν ἐξαναγκάζομενος νὰ δοκιμάσῃ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ ἐποίησεν ἐλεγεῖον ἐπὶ τῶν θανόντων ἐν Μυραθῶν καὶ ἐνίκησε πάντας τοὺς συναγωνισθέντας αὐτῷ καὶ αὐτὸν τὸν Αἰσχύλον. Καὶ διακρούοντων τῶν Περσικῶν πολέμων ἐξύμνει ὁ ποιητὴς τὰ ἐθνικὰ κατορθώματα διὰ τῶν λαμπρῶν αὐτοῦ ποιημάτων, ἅτινα περιφλεγόμενα ὑπὸ τοῦ φωτός, ὅπερ αὐτὸς ἐνέβαλε, διαλάμ-

πουςιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως. Τὰ τελευ-
ταῖα δέκα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτη διήγαγεν ὁ ποιητής μετὰ
τοῦ ἀνεψιοῦ Βακχυλίδου ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱέρωνος ἐν Συρα-
κούσαις καὶ ἐν μέρει παρὰ τῷ τυράννῳ Θήρῳ ἐν Ἀκρά-
γαντι. Οἱ σύγχρονοί του ψέγουσι δικαίως τὸν Σιμωνίδην ὡς
φιλοχρήματον, διότι πάντοτε τὰ δῶρα τῆς Μούσης του ἐπώ-
λει ἐπὶ χρήμασι, καὶ ὁ Σωκράτης λέγει παρὰ Πλάτῳ ὅτι
αὐτὸς ἐξύμνει τύραννον ἢ ἄλλον οὐχ ἐκὼν, ἀλλ' ἀναγκαζό-
μενος. Ἐκ τῶν ποιημάτων, ἅτινα περὶ πάντας τοὺς κλά-
δους τῆς Λυρικῆς περιστρέφονται, σώζονται πολλὰ ἐπιγράμ-
ματα, καὶ τινὰ ἀποσπάσματα ἐλεγείων. Τὰ πρῶτα, ἐν οἷς
ἐγκώμια τῶν μαχητῶν ἐν Μαραθῶνι, Θερμοπύλκις, Σπλα-
μῖνι καὶ Πλαταιαῖς, εἰσὶ τὰ ἄριστα, καὶ ἃ, διὰ τὴν εὐχέ-
ρειαν καὶ δεξιότητα τοῦ ὕφους καὶ διὰ τὴν βαθύνοιαν καὶ
δξύνοϊαν, πρὸ παντὸς δὲ διὰ τὴν ἀφέλειαν, οὐδενὸς ἔθνους
ποιητῆς ἡδυνήθη πρὸς αὐτὸν νὰ ἐξισωθῇ. Αἰῶνια καὶ λαμ-
πρὰ μνημεῖα ἄξια τοῦ μεγάλου ἐκείνου αἰῶνος!

ΕΞ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΙΜΩΝΙΔΟΥ

4.

ΜΑΡΑΘΩΝ

Ἑλλήνων προμαχοῦντες Ἀθηναῖοι Μαραθῶνι
χρυσόφορον Μῆδων ἐστόρεσαν δύναμιν.

2.

ΠΑΝ ΑΘΗΝΩΝ ΒΟΗΘΟΣ

Τὸν τραγόπουν ἐμὲ Πᾶνα, τὸν Ἀρκάδα, τὸν κατὰ Μῆδων
τὸν μετ' Ἀθηναίων στήσατο Μιλτιάδης.

3.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΑΙ

Μυριάσιν ποτὲ τῇδε τριακοσίαις ἐμάχοντο
ἔκ Πελοποννήσου χιλιάδες τέτορες.

4

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ

Ἦ ξεῖν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε
κείμεθα, τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι.

5.

ΟΙ ΤΡΙΑΚΟΣΙΟΙ

Ἀσβεστον κλέος οἶδε φίλη περί πατρίδι θέντες
κυάνεον θανάτου ἀμφεβάλλοντο νέφος·
οὐδὲ τεθναῖσι θανόντες, ἐπεὶ σφ' ἀρετὴ καθύπερθεν
κυθαίνουσ' ἀνάγει δώματος ἐξ Ἀΐδew.

6.

ΜΕΓΙΣΤΙΑΣ

Μνήμα τόδε κλεινοῦ Μεγιστίας, ἐν ποτε Μῆδοι
Σπερχειὸν ποταμὸν κτείναν ἀμειψάμενοι,
μάντιος, ὃς τότε Κῆρας ἐπερχομένας σάφα εἰδώς
οὐκ ἔτλη Σάρτης ἡγεμόνας προλιπεῖν.

22. Ἐν τῇ *Ἑλεγείᾳ* ἐξέχει πρὸς τοῦτοις *Ἰων* ὁ Χῖος (πρβ. § 35), ὅστις ἀνήκει εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Περικλέους. Ἐξ ἑν Ἀθήναις, τῷ παγκοσμίῳ τότε κέντρῳ τῆς παιδείσεως, καὶ ἠὺδοκίμει ἐπὶ ἐμπειρίᾳ τόσῳ πολῷ, ὥστε οὐ μόνον ἐποίησε πάντα τῆς ποιήσεως τὰ εἶδη, ἀλλὰ καὶ ἱστορικὰ καὶ φιλοσοφικὰ συγγράμματα συνέγραψεν. Ἡ γλῶσσά του, ἀνάλογος τῇ ἐποχῇ, εἶνε καθαρωτάτη, αἱ δὲ ἐλεγεῖαί του, ὡς ὀλίγα μόνον ἀποσπάσματα ὑπάρχουσι, διάπυροι καὶ σχεδὸν διθυραμβικαί, ὁ δὲ τρόπος τῆς ποιήσεώς του Ἀνακρεόντειος· ὁ ἔρως, ἡ ὄρχησις, τὸ πίνειν.

23. Ἐκτὸς τοῦ μεγάλου Σιμωνίδου κατὰ ταύτην τὴν ἐποχὴν ἤκμασαν οἱ σπουδαιότατοι ἐπιγράμματοποιοί· ὁ τραγικὸς ποιητὴς *Αἰσχύλος* (πρβ. § 32), καὶ *Εὐριπίδης*, (πρβ. § 34), ὁ ἱστορικὸς *Θουκυδίδης* (πρβ. § 55)

καὶ ὁ Σιμωνίας ἐκ Θηβῶν, ὅστις πιθανῶς ὑπῆρξε καὶ μαθη-
τῆς τοῦ Σωκράτους. Ἐν τοῖς ἐπιγράμμασι τούτων ἐλατ-
τοῦνται μὲν ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ θαυμασία δύνამεις, δι' ὧν οὐ-
σιωδῶς χαρκακτηρίζονται τὰ τοῦ Σιμωνίδου, ἐξέχουσιν ὁμῶς
ὡς πρὸς τὴν διαμόρφωσιν, κατὰ τὸ λεπτόν καὶ χάριεν, καθ'
ᾧ διεκρίνοντο τότε οἱ Ἀθηναῖοι.

24. Μελικοὶ καὶ χορικοὶ ποιηταί.

Ἐνταῦθα ἐξέχει πάλιν ὁ Σιμωνίδης (πρβ. §. §. 24 καὶ
23) κατ' ἐξοχὴν εἰς θρήνους. Οὐδείς ἀκόμη συνεκίνησε τὴν
καρδίαν, ὅσον αὐτός. Ἀλλ' ὡς τὸν μέγιστον τῶν Λυρικῶν οἱ
Ἕλληνες ἐξελάμβανον τὸν Πινδαρον, ὃν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι
ἐπίσης ἀνεγνώριζον ὡς τοιοῦτον. (Κιντιλ. X, 1, 64. Ὀρατ.
φδ. 4, 2.).

Ὁ Πινδαρος ἐγεννήθη τῷ 522 π. X. ἐν Θήβαις καὶ ἀπέ-
θανε τῷ 442 ὀγδοήκοντα ἐτῶν γέρον. Αἰὶν πρωτῶς ἐξε-
παιδεύθη ἐν τῇ μουσικῇ, καὶ, μακρὰν τῆς πολιτικῆς, ἐνη-
σχολεῖτο μόνον περὶ τὴν ποίησιν. Διέτριβε δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖ-
στον ἐν τῇ πατρίδι του, ἐξ ἧς ἐνίοτε ἀπεδήμει μεταβαίνων
εἰς τοὺς μεγάλους ἐθνικοὺς ἀγῶνας ἢ πρὸς φίλους ἐν Ἑλ-
λάδι καὶ Σικελίᾳ. Ἀπήλασε δὲ πανταχοῦ τιμῆς, καὶ ἡγα-
πᾶτο πολὺ ὑπὸ τοῦ Ἱέρωνος, Θήρωνος καὶ τῶν Ἀλευαδῶν,
καίτοι ἐφέρετο, ὡς προσήκει εἰς ἐλεύθερον ἄνδρα, καὶ οὐδέ-
ποτε ὑπῆρξε κόλαξ τῶν ἰσχυρῶν. Σώζονται δὲ ἐκ τῶν ποιη-
μάτων αὐτοῦ ἀποσπάσματα τινὰ λυρικῶν ἀσμάτων καὶ με-
γχεῖτερος ἀριθμὸς ἐπινικίων ᾠδῶν, δῆλα δὴ: 14 ὀλύμπια,
12 πύθια, 11 νέμεα, 7 ἰσθμια, ἐν οἷς ἐξυμνεῖ τοὺς ἐν τοῖς
μεγάλοις ἀγῶσι νικητάς. Ἐπαινεῖ δὲ τούτους οὐχὶ μόνον
ἕνεκα τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας
τῶν θεῶν. Ὡστε ἐν αὐτοῖς ἐξυμνοῦνται καὶ ἡ δικαιοσύνη, ἡ
σωφροσύνη καὶ ἡ εὐσέβεια. Τιμᾶται δὲ διὰ τῆς νίκης καὶ
τοῦ ἐπινικίου ἅσματος οὐχὶ μόνον ὁ νικητής, ἀλλὰ καὶ ἡ πα-

τρὶς αὐτοῦ καὶ ἡ φυλὴ του. Ὁ ῥυθμὸς ἐν τοῖς ᾄσμασι τούτοις εἶνε ποικίλος, ἡ γλῶσσα πλήρης ὀρισμῶν καὶ αἰολισμῶν, ἡ δὲ κατάληψις δύσκολος.

Κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσεῖα «ζηλωτὸς ἦν ὁ Πίνδαρος ὀνομάτων καὶ νοημάτων ἕνεκα, καὶ μεγαλοπρεπείας καὶ τόνου, καὶ περιουσίας καὶ κατασκευῆς, καὶ δυνάμεως καὶ πικρίας μετὰ ἡδονῆς· καὶ πυκνότητος καὶ σεμνότητος, καὶ γνωμολογίας καὶ ἐνεργείας, καὶ σχηματισμῶν, καὶ ἠθοποιίας, καὶ αὐξήσεως καὶ δεινώσεως· μάλιστα δὲ τῶν εἰς σωφροσύνην καὶ εὐσέβειαν καὶ μεγαλοπρέπειαν ἡθῶν».

Σύγχρονος τοῦ Πινδάρου ἦτο ὁ Βακχυλίδης ἐκ τῶν Ἰούλων τῆς Κέως, ἀνεψιὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Σιμωνίδου, μεθ' οὗ ἔζησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Συρακούσαις ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Ἱερωνος, εὐδόκιμος εἰς παιᾶνας, διθυράμβους, ἐρωτικά καὶ ἐπιγράμματα. Ἡ ἀρχαιότης παρέβαλλε τοῦτον πρὸς τὸν μέγαν αὐτοῦ θεῖον. Γλαφυρότης καὶ χάρις ἐχαρακτήριζον τὰ ποιήματά του.

Τιμοκρέων ὁ Ῥόδιος, ἀθλητὴς ἅμα καὶ ποιητὴς, σύγχρονος τοῦ Θεμιστοκλέους, οὗ καὶ ἐπὶ τινι χρόνῳ ὑπῆρξε φίλος, εἶτα δὲ ἐχθρὸς, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ ἐπαναφέρῃ αὐτὸν εἰς τὴν πατρίδα ἐξορισθέντα. Ἐλέγχει πικρῶς τὸν Θεμιστοκλέα διὰ τὴν κατὰ τῶν νησιωτῶν αὐθαιρεσίαν, ὡς καὶ τὸν Σιμωνίδην αὐτὸν σκώπτει διὰ τεχνικά τινα παίγνια, ὅτι π. χ. μεταθέτων τὰς λέξεις ἔλεγε τὸ αὐτὸ νόημα ἐν ἐξαμέτροις καὶ ἐν τροχαϊκοῖς τετραμέτροις.

25.

ΕΞ ΛΥΡΙΚΑ ΔΣΜΑΤΑ

4.

Η ΗΜΕΤΕΡΑ ΠΟΙΣ

(Συμποτικόν).

Παλλὰς Τριτογένει', ἄνασσ' Ἀθηνᾶ,

ἔρβου τήνδε πόλιν τε καὶ πολίτας
ἄτερ ἀλγέων καὶ στάσεων
καὶ θανάτων ἀώρων σύ τε καὶ πατήρ.

2.

ΤΟ ΛΥΤΟ

Πλούτου μητέρ', Ὀλυμπίαν αἰίδω
Δήμητρα στεφανοφόροις ἐν ὥραις,
σέ τε παῖ Διὸς Φερσεφόνη·
χαίρετον, εὐ δὲ τάνδ' ἀμφέπετον πόλιν.

3.

Ο ΔΩΡΙΕΥΣ ΑΡΙΣΤΟΚΡΑΤΗΣ

(Συμποτικόν).

Ἔστι μοι πλούτος μέγας δόρου καὶ ξίφος
καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόβλημα χρωτός
τούτῃ γὰρ ἄρῳ, τούτῃ θερίζω,
τούτῃ πατέω τὸν ἀδὺν οἶνον ἀπ' ἀμπέλω·
τούτῃ δεσπότης μονοίας κέκλημαι.
Τοὶ δὲ μὴ τολμῶντ' ἔχειν δόρου καὶ ξίφος
καὶ τὸ καλὸν λαισήϊον, πρόβλημα χρωτός,
πάντες γόνυ πεπτηῶτες ἀμόν
. (προσ)κυνεῦντί (με) δεσπότην
καὶ μέγαν βασιλῆα φωνέοντες.

Τὸ σκόλιον¹ ἐκφράζει τὸ ὑπερήφανον τοῦ κρατοῦντος

¹ ΣΗΜ. Τὸ ὄνομα κατὰ τοὺς μὲν λέγεται ὅτι παράγεται ἐκ τοῦ ἐπιθέτου σκολιός, (κυρτός, λοξός, καμπύλος) κατὰ ἄλλους δὲ ὠνομάσθη οὕτω ἐκ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν τοιαῦτα ἄσματα ἐν συμποσίοις ᾗδοντο. Ἀφ' οὗ δὴλον ὅτι τὰ συνήθη ἄσματα κοινῶς ἐν κύκλῳ ᾗθελον ψαλῆ, προσεκαλοῦντό τινες νὰ ᾄδωσιν ἄσματάν τι ἐκ τοῦ προχείρου. Οὗτοι δὲ τὴν λύραν ἢ τὸν ἐκ μύρτου ἢ δάφνης κλάδον, ὃν ᾄδοντες ἐκράτουν τῇ χειρὶ, ὥρεγον ἀλλήλοις, ὥστε ὁ κλάδος ἢ ἡ λύρα ἐπὶ δῶν ἀτάκτως ὑπὲρ τὴν τράπεζαν. Ἀλλὰ πιθανῶς τὸ ὄνομα

Δωριέως, ὅστις τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἰσχὺν στηρίζει ἐπὶ τῶν
ὀπλων του, διότι διὰ τούτων ἄρχει τῶν εἰλώτων, οἵτινες
ἀροτριῶσι δι' αὐτόν, θερίζουσι καὶ τρυγῶσι. (Μυλλ. 45. Φιλ.)

4.

ΕΜΒΑΘΗΡΙΟΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΟΝ

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου
κοῦροι πατέρων πολιατῶν,
λαίῃ μὲν ἔτυν προβάλεσθε,
δόρυ δ' εὐτόλμως [βάλλετε]
μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς·
οὐ γάρ πάτριον τᾶ Σπάρτα.

5.

Η ΕΥΤΥΧΙΑ

(Συμποτικόν).

Ἵγυαίνειν μὲν ἄριστον ἀνδρὶ θνατῷ,
δεύτερον δὲ φυᾶν καλὸν γενέσθαι,
τὸ τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως,
καὶ τὸ τέταρτον ἡδῶν μετὰ τῶν φίλων.

6.

ΔΣΜΑ ΚΟΡΗΣ ΦΙΛΑΝΘΟΥΣ

Ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα;
Ταδὶ τὰ ῥόδα, ταδὶ τὰ ἴα, ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα.

σκολιόν, δηλ. κυρτόν ἢ καμπτόν ἄσμα προήλθεν ἐκ τῆς ἀτάκτου
μελωδίας, ἥτις ἐπετρέπετο ἐν τούτοις. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ Σκολίου ἦτο
ὡς ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἀπλῇ διδασκαλίᾳ τοῦ πρακτικοῦ βίου, σπουδαῖον
ἢ παιδρὸν ἔχουσα χαρακτηῖρα, εὐστοχα καὶ εὐτράπελα γυναικῆ,
ἐπικλήσεις πρὸς θεοὺς κλπ τὸ Σκόλιον ἐμορφώθη τεχνικῶς ὑπὸ τῶν
Αἰολέων ἀοιδῶν, ὡς διδάσκαλοι δὲ αὐτοῦ ἦσαν ὁ Ἀλκατοῦς, ἡ Σαπφώ,
ὁ Ἀνακρέων, καὶ ἡ Πραξιλλὰ. Ὡς μᾶλλον δὲ γόνιμον ἔδαφος διὰ
τὴν ποίησιν σκολίων κατ' ἐξοχὴν ἦσαν αἱ Ἀθηναίαι.

II. ΤΟ ΔΡΑΜΑ.¹

1. Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ

26. *Δράμα* σημαίνει κατὰ τὴν πλατυτέραν αὐτοῦ ἔννοιαν

¹ Σ η μ. α'. Διὰ τῆς συνδέσεως τῆς ἐπικῆς καὶ λυρικῆς ποιήσεως καὶ μάλιστα διὰ τῆς παραστάσεως ἀντικειμενικῆς ὕλης ἐν τῇ μορφῇ τῆς ὑποκειμενικῆς (λυρικῆς ποιήσεως), ἐμορφώθη ἡ δραματικὴ ποίησις, ἥ ἐστι: ἡ παράστασις πράξεων καὶ παθῶν τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τῶν αἰσθημάτων καὶ σκέψεων τῶν ὀνόντων καὶ πασχόντων προσώπων.

Σ η μ. β'. Κατ' Ἀριστοτέλην ἡ ποίησις εἶνε μίμησις, ὡς καὶ ἡ αὐλητικὴ καὶ ἡ καθαριστικὴ διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων κατὰ τρία. α) διὰ τοῦ μιμεῖσθαι κατὰ τὸ γένος ἕτερα, ἢ τὰ ἀντικείμενα τῆς μιμήσεως εἶνε ἄλλα, ἢ ὁ τρόπος τῆς μιμήσεως εἶνε ἄλλος καὶ οὐχὶ ὁ αὐτός.

«Ἐποποιεῖ δὴ καὶ ἡ τῆς τραγῳδίας ποίησις, ἔτι δὲ κωμῳδία καὶ ἡ διθυραμβικὴ καὶ τῆς αὐλητικῆς ἡ πλείστη καὶ κιθαριστικῆς, πᾶσαι τυγχάνουσιν οὔσαι μιμήσεις τὸ σύνολον· διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων τρισίν· ἡ γὰρ τῇ γένει ἑτέροις μιμεῖσθαι, ἡ τῇ ἑτερα, ἡ τῇ ἐτέρως καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον.»

Τραγῳδία δὲ «Ἔστι μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἔχουσης ἡδυσμένῃ λόγῳ, χωρὶς ἐκάστου τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, ὀνόντων καὶ οὐ δι' ἐπαγγελίας, δι' ἐλέου καὶ φόβου περαινουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν.» (Λέγω δὲ ἡδυσμένον μὲν λόγον τὸν ἔχοντα ῥυθμὸν καὶ ἁρμονίαν καὶ μέλος, τὸ δὲ χωρὶς τοῖς εἶδεσι τὸ διὰ μέτρων ἔναι μόνον περαίνεσθαι καὶ ἄλιν ἕτερα διὰ μέλους.)

Εἶνε δὲ ἔξ τῶν συστατικῶν τῆς τραγῳδίας: 1^{ον} μῦθος, 2^{ον} ἦθη (χαρακτήρων διαγραφὴ), 3^{ον} λέξεις (ἐκφράσις), 4^{ον} διάνοια (τὸ λέγειν τὸ ἐν τῇ ἀντικειμένῳ ὄν καὶ πρέπον, ἡ μόρφωσις τῶν νοημάτων), 5^{ον} ὄψεις (αἰσθητόν, τὸ σκηρικὸν μέρος), 6^{ον} ἡ μελοποιεῖα.

«Δι' ἐλέου καὶ φόβου περαίνουσα» κλπ. Κατὰ τὸν Λεσσίγιον ἡ τραγῳδία ἀπεργάζεται δι' ἐλέου καὶ φόβου τὴν κάθαρσιν τούτων καὶ τῶν τοιούτων παθημάτων. Κατὰ τὸν Μύλλερν αὕτη περαίνει δι'

πρᾶξιν, κατὰ δὲ τὴν στενοτέραν, ἢ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς τέχνης ἐπεξεργασθεῖσα καὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παρασταθεῖσα πρᾶξις, τραγωδία δὲ (τράγος καὶ ἄδω), ἡ ὥδῃ ἐπὶ τοῦ θυσιαζομένου τράγου. Ὁ τράγος ὡς ἐχθρὸς τῆς ἀμπέλου ἐθύετο ἐν τῇ ἑορτῇ τοῦ Βάκχου, καὶ πρὸς τούτοις ἦδεν ὁ χορὸς ᾄσμα. Ἄλλοι δὲ νομίζουσιν, ὅτι ὠνομάσθη οὕτως ἕνεκεν τῆς τραγικῆς μορφῆς τῶν Σατύρων, οἵτινες ἀπετέλουν τὸν χορὸν εἰς τὰς ἀρχαίας τοῦ λαοῦ ἑορτάς.

Προῆλθε δὲ ἡ τραγωδία ἐκ τῆς λυρικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ διθυράμβου· ὁ δὲ διθύραμβος ἦτο ᾄσμα, ὅπερ εἰς τὰς τελετάς τοῦ Διονύσου ἤδατο ὑπὸ χοροῦ κωμαστῶν, ἄνευ αὐστηρᾶς τάξεως καὶ ὠρισμένου τρόπου, κατόπιν δὲ διὰ τοῦ Ἀρίωνος (ὅλ. 40 πρβ. § 17. δ) ἐμορφώθη εἰς ἔμμετρον ποίησιν ὑπὸ κυκλικοῦ χοροῦ ἐκ πεντήκοντα ἀνδρῶν πέριξ βωμοῦ καίοντος ἁδόμενος. Τὰ ἔσχατα δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχικῆς διαθέσεως ὑπερβολικῇ εὐθυμία ἢ μεγίστῃ λύπῃ ἐξεδηλοῦντο διὰ τοῦ δι-

έλεου καὶ φόβου τὴν καθαρσιν τοιούτων παθημάτων· ὅτι ἡ τραγωδία ἐξεγείρει τὸν ἔλεον, προσθέτουσα καὶ τὸν φόβον, ἐπειδὴ ὁ θεατὴς οὐ μόνον διὰ τὰ δρῶντα κατὰ τὴν πρόοδον τῆς πράξεως, ἀλλὰ συμπαθῶν διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἄλλου ἀρχίζει νὰ φοβῆται καὶ δι' ἑαυτὸν, ὅτι ἡδύνατο ὅμοιον νὰ τῇ συμβῇ. Δὲν ἐπενεργοῦσι λοιπὸν ταῦτα ἐπιβλαβῶς ἐπὶ τὸν θεατὴν, ἀλλὰ καθαρῶς μετὰ καὶ ἐνισχύουσι τοῦτον.

Ὁ μῦθος εἶνε ἢ ἀπλοῦς ἢ πεπλεγμένος. «Λέγω δὲ ἀπλὴν μὲν πρᾶξιν, ἥς γινομένης, ὥσπερ ὦρισται, συνεχοῦς καὶ μιᾶς ἄνευ περιπετείας ἢ ἀναγνώρισμοῦ ἢ μετὰ θάσις γίνεται· πεπλεγμένη δὲ ἐστὶν ἐξ ἧς μετ' ἀναγνώρισμοῦ ἢ περιπετείας ἢ ἀμφοῖν ἢ μετὰ θάσις ἐστίν.»

«Ἐστὶ δὲ περιπέτεια μὲν ἢ εἰς τὸ ἐναντίον τῶν πραττομένων μεταβολή, καθάπερ εἴρηται.

«Ἀναγνώρισις δὲ ἐξ ἀγνοίας εἰς γνῶσιν μεταβολή, ἢ εἰς φιλίαν ἢ εἰς ἔχθραν τῶν πρὸς εὐτυχίαν ἢ δυστυχίαν ὠρισμένων.» (Ἀριστοτ. ποιητ.)

θυράμβου, καὶ ἐντεῦθεν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἢ ἦτο εὐθυμον καὶ φαιδρόν, ἢ σπουδαῖον, σεμνὸν καὶ πένθιμον, ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὰς ὥρας τοῦ ἔτους, καθ' ἧς ἐτελοῦντο τὰ Διονύσια, τὸ ἔαρ καὶ τὸν χειμῶνα.—Ἐκ τῶν ἐν τοῖς κατὰ τὸν χειμῶνα Διονυσίοις ἀδομένων διθυράμβων, ὧν ὑπόθεσις ἦτο τὰ τοῦ Διονύσου πάθη, προῆλθεν ἡ σεμνὴ καὶ παθητικὴ τραγωδία. Παρὰ Σουῖδα λέγεται ὁ Ἀρίων ὡς εὐρετῆς τραγικοῦ τρόπου, δι' οὗ πιθανῶς σημαίνεται ὁ σεμνὸς χαρακτήρ, ὃν ὁ Ἀρίων ἔδωκεν εἰς τὰ χορικά ἄσματα, καὶ διέκρινε τοῦτον ἀπὸ τοῦ ἐν ἔαρι διθυράμβου. Προσέθηκε δὲ ὁ Ἀρίων καὶ σατύρους πιθανῶς, ὅπως διατηρήσῃ τι τῆς ἀρχαίας, καὶ ἀγροίκου ἱλαρότητος, ὡς βραδύτερον πρὸς τῇ τραγωδίᾳ προσετέθη καὶ τὸ σατυρικὸν δρᾶμα. Εἰς ποίαν δὲ σχέσιν οἱ σάτυροι οὗτοι πρὸς τὸν διθυραμβικὸν χορὸν καὶ τὰ ἄσματά του ἦσαν, εἶνε σκοτεινὸν καὶ ἀσαφές· ἐνεκεν ἐλλείψεως μαρτυριῶν. Ἐν τούτοις δὲ δὲν εἶνε ὠρισμένον, ἂν ἡ τραγωδία τοῦ Ἀρίωνος εἶχεν ἐπικὸν καὶ δραματικὸν χαρακτήρα, ἂν δηλ. ἦτο ἀπλῆ ἀφήγησις ἢ διάλογος. Πιθανὸν εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀρίωνος τακτοποιηθέντας διθυραμβικοὺς χοροὺς προσετέθησαν σάτυροι ἐμμέτρως διαλεγόμενοι ἱλαρότητος χάριν, ὁ δὲ διθυράμβος καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ, διὰ παρεμβεβλημένων διηγήσεων, ἐλέγετο αὐτοσχεδίως ὑπὸ τοῦ ἐξάρχοντος τῆς ᾠδῆς ἢ χορηγοῦ αἱ ἀφηγήσεις αὗται ἀπετέλεσαν τὴν βάσιν τῆς τραγωδίας.

Ὁ Θεσπὶς, λέγεται ὁμοφώνως ὡς ὁ εὐρετῆς τῆς τραγωδίας, διότι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐνὸς ὑποκριτοῦ ἔκαμε τὸ πρῶτον βῆμα εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ διθυράμβου εἰς δρᾶμα.

Ὡς τοιοῦτος δὲ κατ' ἀρχὰς ἦν ὁ ἴδιος κατὰ τὰ διαλείμματα καὶ μετὰ τὸ χορικὸν ἄσμα διηγούμενος μύθους ἢ ἡρωϊκὰς παραδόσεις ἐπὶ ὑψηλῆς τινος θέσεως καὶ διαλεγόμενος πρὸς τὸν χορὸν. Ὑπεκρίνετο δὲ διάφορα μέρη ἐν τῷ αὐτῷ δράματι ὑπὸ διαφόρους μορφάς, ἧς ἀνελάμβανε διὰ τῶν ἐξ

δθόνης μόνον κατασκευαζομένων προσωπείων, ὧν ἡ εὗρεσις αὐτῷ ἀποδίδεται. — Καὶ ἐνῷ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ᾄδωσι τὰς πράξεις τῶν πατέρων ἤγε πρὸς τὸ ἔπος, καὶ ἡ λυρική προῆλθεν ἐκ τῆς μεγάλης ἐφέσεως τοῦ νὰ ἀποκαλύψωσι τὰ μέχρι τοῦδε ἐν τῷ βάθει τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς κεκρυμμένα, ἐκ τῆς ψυχρᾶς τοῦναντίον θεωρίας συνέστη τὸ δράμα. Ὁ Ὀράτιος λέγει ὅτι ὁ Θέσπις ἐφεῦρε τὸ μέχρι τοῦδε ἄγνωστον εἶδος τῆς ποιήσεως καὶ ἐφ' ἀμάξης ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ τὰς ποιήσεις του, καὶ ὑπὸ ὑποκριτῶν ἀλληλιμμένων τὰ πρόσωπα διὰ τρυγῶς ἠδοντο καὶ ἀπηγγέλλοντο. Ὁ Ἀθηναῖος Χοιρίλος προήγαγε τὸ ἔργον τοῦ Θέσπιδος καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Φρύγῃος (περὶ τὸ 500 π. Χ.). Ὁ τελευταῖος ἐκτὸς τῶν μύθων ἐξέλεγεν ὕλην καὶ ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας. Ὁ δὲ Ἡρόδοτος λέγει ὅτι «οἱ Ἀθηναῖοι δὴλον ἐποίησαν ὑπεραχθεσθέντες τῇ Μιλήτου ἀλώσει τῇ τε ἄλλῃ πολλαχῇ, καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυγίῳ δράμα Μιλήτου ἄλωσιν, καὶ διδάξαντι εἰς δάκρυά τε ἔπεσε τὸ θέητρον καὶ ἐξημῖωσάν μιν, ὥς ἀναμνήσαντα οἰκιστὰ κατὰ χιλίῃσι δραχμῇσι καὶ ἐπέταξαν μηκέτι μηδένα χρᾶσθαι τούτῳ τῷ δράματι.»

27. Ἡ ἀνάπτυξις τῆς τραγωδίας. Ἐκ τῶν ἀσαφῶν καὶ σκοτεινῶν ἀρχῶν τὸ δημιουργικὸν τοῦ Αἰσχύλου πνεῦμα ἀνέπτυξεν ἐντέχνως καὶ θαυμασίως τὸ δράμα τῆς ἀρχαιότητος. Ἡ περὶ τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐκ τῶν περσικῶν πολέμων λάμψις τῆς δόξης καὶ μακρὰ περὶ τὴν ποίησιν ἐνασχόλησις συνέτειναν, ὥστε νὰ δώσῃ νέαν εἰς τὴν δραματικὴν ποίησιν μορφήν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ σταθερὰ βάσις εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. Προσέθηκε δὲ δύο ὑποκριτάς, δι' ὧν κατέστη κανονικὸς τις διάλογος, ἄγγελοι δὲ καὶ κήρυκες ἐπηύξησαν τὴν ποιικιλίαν. Ἐπειτα ὑποκριταὶ καὶ χορὸς ἑδρῶν ἀμοιβαίως. Τὰ χορικά ἄσματα, μέχρι τοῦδε τὰ κυριώτατα τοῦ δράματος, συνεπλήθησαν καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐμορφώθη ἀνυπόληπτος πρὸς

τὴν τραγωδίαν· ἥ δὲ ὄρχησις ἐτελειοποιήθη τεχνικῶς καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς τραγωδίας. Ἡ ὑπόθεσις ἐλαμβάνετο, ὡς αὐτὸς ὁ Αἰσχύλος λέγει, ἐκ τῆς πλουσίας τραπέζης τοῦ Ὀμήρου, εἰς τὸν μέγαν δὲ τῶν Ἑλληνικῶν μυθευμάτων κύκλον πρῶτος αὐτὸς εἰσήγαγε τὴν τριλογίαν, δηλ. διένειμε τὴν ὕλην εἰς τρία δράματα· διότι ἡ ἀνατάσχετος φιλοθεαμοσύνη τῶν Ἀθηναίων δὲν εὐχαριστεῖτο εἰς ἓν, οὔτε ἀπετρέπετο ἀπὸ τοῦ ἀνέμου, χειμῶνος ἢ τοῦ καύσωνος τοῦ ἡλίου. Ἵνα δὲ μετριάσῃ τὸ σπουδαῖον καὶ σοβαρὸν τῶν τριῶν τραγωδιῶν, προσέθηκεν ὡς ἐξόδιον τὸ σατυρικὸν δράμα, εἶδος τι παρωδίας, ὅπερ ἄλλως τε ἦτο ἀρχαιότατον καὶ σύνηθες εἰς τὰς ἐορτὰς τοῦ Διονύσου. Ἐτερπον δὲ διὰ τούτου Σάτυροι γελοῖα ἔχοντες πρόσωπα διὰ πηδημάτων καὶ κινήσεων τοὺς θεατάς, καὶ διὰ τούτου ἀπετελέσθη ἡ λεγομένη τετραλογία.

Δὲν εἶνε ἴσως λυπηρόν, ὅτι αἱ διάδοχοι ἠκολούθησαν αὐτὸν ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοσοῦτον πιστῶς; Δὲν ἠδύναντο ἄρα γε ἐκ τοῦ ἀρχαίου στελέχους νὰ προσέλθωσι νέοι κλάδοι κατ' ἄλλην εὐθυνσιν; Ὁ σκοπὸς τῶν τραγωδιῶν τούτων θρησκευτικῶς δὲν ἐπέτρεπε νὰ μεταβληθῇ οὐσιωδῶς ἡ ἅπαξ εὐρεθείσα καί, οὕτως εἰπεῖν, καθιερωθεῖσα αὕτη μορφή. Ὅτε ὁ Σοφοκλῆς ἐτόλπη περὶ τὴν ποίησιν, διέγνω ἀμέσως, ὅτι, ὡς τὸ ἔπος ἐκκαλλιεργήθη παρὰ τοῖς Ἴωσι, καὶ ἡ λυρική ἤκμασε παρὰ τοῖς Αἰολεῦσι καὶ Δωριεῦσιν, οὕτως τοῦ δράματος πατρὶς εἶνε ἡ Ἀττική.

Τὸν Αἰσχύλον ἀκολουθῶν δὲν μετέβαλεν ἐντελῶς τὸ δράμα ὁ Σοφοκλῆς, ἀλλ' ἐπήνεγκε μόνον τὰς δυνατὰς βελτιώσεις. Ἡύξησε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑποκριτῶν εἰς τρεῖς καὶ ἀφῆκε τὸ συνεχὲς τῆς τριλογίας. Ἐδίδασκε μὲν καὶ αὐτὸς τρία δράματα καὶ ἐν σατυρικόν, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν ἀπετέλει ἐν ὅλῳς ἀνεξάρτητον τοῦ ἄλλου, πρὸς δὲ τούτοις ἐπήνεγκε μεταβολὰς τινὰς εἰς τε τὸν ἱματισμὸν καὶ τὴν σκηνογραφίαν. Ὁ μετ'

αὐτὸν Εὐριπίδῃ; διετήρησε τὸν τύπον αὐτόν, ἔδωκεν ὅμως εἰς τὴν τραγωδίαν φιλοσοφικὴν εὐθυσιν.

Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατέπεσε μὲν καὶ ἡ ποίησις αὕτη ἡ τοσοῦτον κρατήσασα καὶ παιδεύσασα τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, διεσώθησαν ὅμως πολλὰ τῶν λαμπρῶν ἐκείνων δραμάτων, ἅτινα, ὡς ἄνθρωποι, ἀναφωνοῦσιν ἡμῖν «ἡμεῖς ἀναζητοῦμεν, τὸν μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων σύνδεσμον βαθύτερον, ἢ ὁ Ὅμηρος, καίτοι κατὰ τὴν ὕλην αὐτὸν ἀκολουθοῦμεν, καὶ ἐρευνῶμεν τὰς ἐμμόνους ἠθικὰς βάσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου».

Τὰ μέρη τῆς τραγωδίας, ἅτινα ἀναλογοῦσι πρὸς τὰς πράξεις τοῦ δράματος, εἰσὶν: ὁ πρόλογος, δηλ. τὸ μέρος, ὅπερ κεῖται πρὸ τοῦ πρώτου χορικοῦ ἄσματος, τὰ ἐπεισόδια, δηλ. τὰ μεταξὺ δύο ἁσμάτων, μέρη, καὶ ἡ ἐξοδος, τὸ μετὰ τὸ τελευταῖον χορικὸν ἄσμα μέρος. Τὰ χορικά ἄσματὰ εἰσιν, ἡ πάροδος, ὅτε ὁ χορὸς ᾄδει καθ' ὃν χρόνον εἰσέρχεται διὰ τῶν πλαγίων εἰσόδων εἰς τὴν ὀρχήστραν, ἢ ἄλλως καθ' ὃν χρόνον ἐπορεύετο εἰς τὴν θέσιν, ὅπου συνήθως ἐτάσσετο. *Στάσιμα*, ἡ ὕφ' ἀπάντων ἀδομένη ᾠδή, ὅτε ὁ χορὸς ἐπὶ τῆς ὀρισμένης τοῦ θέσεως ἐν μέσῳ τῆς ὀρχήστρας ᾄδει. *Κομμοὶ* δὲ (θρηνητικὰ ἄσματα) ἐλέγοντο τὰ ἄσματα τὰ ἀδόμενα ἀμοιβαίως ὑπὸ τοῦ χοροῦ καὶ ἐνὸς ὑποκριτοῦ. Ὑποθεσιν δὲ τὰ ἄσματα ταῦτα εἶχον τὰ πάθη τοῦ ἥρωος, ἅτινα, ὅτε οἱ χορευταὶ διελέγοντο πρὸς ἀλλήλους λυρικῶς, ἐκαλοῦντο *κομματικά*.

Ημιχόρια ᾄδον ἀμοιβαίως στροφάς καὶ ἀντιστροφάς, ὅλος δὲ ὁ χορὸς τὸν ἐπωδόν. Ἐνίοτε οἱ ὑποκριταὶ ᾄδον μικρά τινα λυρικὰ ἄσματα, ἅτινα ἐκαλοῦντο τὰ ἀπὸ *σκηνης*, καὶ ᾄδοντο ἢ ἀμοιβαίως μεταξὺ πολλῶν, ἢ μόνον ὕφ' ἐνός· ἐν τῇ τελευταίᾳ περιπτώσει ἐκαλεῖτο τοιοῦτον ἄσμα *μορφία*.

Κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς διαμόρφωσιν ἡ τραγωδία περιέχει συμπλοκὴν μεμονωμένων πράξεων καὶ συμβεβηκότων καὶ ἀπολήγει εἰς τὴν καταστροφὴν, περὶ ἣν κινοῦνται ἡ λύσις

καὶ ἡ δέσις. Ἐπὶ τοῦ ἄκρου τούτου μεταβάλλεται ἡ εὐτυχία εἰς τὴν δυστυχίαν, καὶ ἀντιστρόφως· ἡ ἐντέλεια καὶ ἐνότης τῆς πράξεως τηροῦνται αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ποιητῶν, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ μᾶλλον ἡ ἐνότης τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου.

29. Ὁ διάλογος καὶ ὁ χορός. Ὁ διάλογος ἐν τριμέτροις γεγραμμένος εἶχε τὴν ἀρχὴν του πρὸ τοῦ Ἀρχιλόχου καὶ τῶν Ἰώνων Ἰαμβογράφων. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ γλῶσσα ἐπλησίαζε μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπικήν, εἶτα δὲ ἐπεκράτησεν ἡ ἀττική. Τὸ χορικὸν ᾄσμα ἐπὶ δωρικοῦ ἐδάφους τὴν ἀρχὴν του λαβὼν ἐτήρησε τὸ γλωσσικὸν αὐτοῦ ἰδίωμα. Ὁ χορὸς συνίστατο ἐκ 12—15 προσώπων ἐκ γεράντων, γυναικῶν καὶ παρθένων. Χωρὶς νὰ συμμετάσχη τῆς πράξεως διατηρεῖ ὑψηλὴν καὶ καθόλου ἀνθρώπινον θέσιν, ὅτε μὲν ἐμφανιζόμενος, ὡς ἀποτρέπων, ἄλλοτε δὲ ὡς συμβουλευόμενος παραμυθῶν ἢ ἐνθαρρύνων. Ὅπως τὸ πνεῦμα τῆς ἐν τῷ ἀττικῷ λαῷ ζωῆς ἠθικῆς συνειδήσεως, ἥτις ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀντιθέσεων δὲν παρὰφέρεται, οὕτω καὶ ὁ Σοφοκλῆς εἶνε ἀνέφικτος κατὰ τε τὸ ὕψος καὶ τὸ πλαστικὸν κάλλος.

30. Οἱ ὑποκριταί. Πάντα τὰ πρόσωπα καὶ αὐτῶν τῶν γυναικῶν ὑπεκρίνοντο ὑπ' ἀνδρῶν. Ὁ πρῶτος ὅστις ὑπεκρίνετο τὸ πρῶτον πρόσωπον ἐκαλεῖτο πρωταγωνιστής, ὁ τὸ δεύτερον, δευτεραγωνιστής, ὁ τὸ τρίτον, τριταγωνιστής, τὰ δὲ ἄλλα ἐκαλοῦντο κενὰ ἢ κωρὰ πρόσωπα.

Προσῆρχοντο δὲ οἱ ὑποκριταὶ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀφοῦ πρῶτον καλῶς ἐξηγτοῦντο κατὰ τὴν φωνήν, τὴν στάσιν τοῦ σώματος καὶ τὴν μνήμην. Ἡ ἐνδυμασία ἦτο, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἐορτὴν τοῦ Διονύσου, διαποικίλος καὶ μεγαλοπρεπής. Ὑπὸ τοὺς πόδας ἐφόρει ὁ ὑποκριτὴς κόθορνον, ὑπόδημα 0,33 τοῦ μέτρου ὑψηλόν, ὠρισμένον, ὅπως ἐπαυξάνη τὸ μέγεθος μέχρι τοῦ ὑπερανθρώπου, καὶ νὰ καθιστᾷ τὸ βάδισμα βραδύ καὶ μεγαλοπρεπές, καὶ μακρόθεν ἤχοῦν· ἐκείνου δὲ καταντικρὺ

ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐπίθεμα τι, ὄγκος καλούμενος, ὅστις, ἀνέχων ὑπὲρ τὸ πρόσωπον εἰς ὕψος, εἶχε τὸ σχῆμα λαβδόειδές. Εἰς τὴν ἐπιμήκυνσιν τούτων ἀνταπεκρίνετο ἡ εὐρυσις τοῦ σχηματισμοῦ διὰ τῆς ἐπιθέσεως προσκεφαλαίων (τυλῶν) ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος. Πρόσωπον ἢ προσωπεῖον ἐκάλυπτε τὸ καθαυτὸ πρόσωπον καὶ ἐκώλυε ἔνθεν μὲν τὰ τοῦ προσώπου σχήματα, ἔνθεν δὲ ἐπηύξανε κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων τὴν φωνήν· ἂν τις τῶν ὑποκριτῶν ἐφαίνετο εἰς τοὺς θεατάς, ὡς μὴ καλῶς ὑποκρινόμενος, ἐμαστιγυῖτο. Τὰ ὀνόματα τῶν περιφημοτάτων ὑποκριτῶν εἶνε τὸ τοῦ Πόλου, Ἀριστοδήμου καὶ Θεοδώρου.

31. *Θέατρον.* Τὸ θέατρον ἦτο ἐκτισμένον ἐν εἰδει ἡμικυκλίου καὶ ἦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ κεκλιμένου τινος ἐπιπέδου, ἢ εἰς πετρῶδες τι κάταντες, ἐν ᾧ ἦσαν λελαξευμένα τὰ καθίσματα τῶν θεατῶν, ὡς ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις θεάτρῳ τῷ ἐμπεριλαμβάνοντι 30,000 ἀνθρώπους. Ἐκτὸς τοῦ λιθίνου ἐν Ἀθήναις θεάτρου ἕκαστος δήμος εἶχεν ἴδιον καὶ ἐξ ὧν διεκρίνετο τὸ τοῦ Πειραιῶς. Τὰ μέρη τοῦ θεάτρου εἶνε 1) τὸ θέατρον (ὁ χώρος τῶν θεατῶν), 2) ἡ ὀρχήστρα (ἡ θέσις τοῦ χοροῦ), 3) ἡ σκηνή. Ἐν τῇ ἡμικυκλοειδεῖ καὶ ἀσανιδώτῃ καὶ μετ' ἄμμου καταπεπασμένη ὀρχήστρᾳ, ἣτις ἔκειτο μεταξὺ τοῦ χώρου τοῦ θεάτρου καὶ τῆς σκηνῆς, ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ βωμὸς τοῦ Βάκχου, ἡ *θυμέλη*. Ἡ εὐρύχωρος αὐτῇ διὰ δύο εὐρείων ὁδῶν ἐξώθεν ἐφικτὴ θέσις, πρὸς ἣν διὰ πλκτείας κλίμακος κατήρχετό τις ἐκ τῆς σκηνῆς, ἦτο χαμηλοτέρα κατὰ 3—4 μέτρα τῆς σκηνῆς, ἀλλ' οὐχ ἦττον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν δραμάτων κατεσκευάζετο ἕδωφος ἐκ σανίδων, ὥστε οὐ μικρὸν ἡλαττοῦτο ἡ ἀπόστασις ἐκείνη. Ἡ σκηνή (ἡ τὸ οἰκοδόμημα τῆς σκηνῆς) συνίστατο ἐξ ἑνὸς οἴκου οὕτως εἶπεῖν, ἔχοντος δύο ἐκ τῶν πλευρῶν πτέρυγας· μεταξὺ δὲ τούτων καὶ πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ οἴκου τοῦ-

του ἔκειτο τὸ λαλητήριον τῶν ὑποκριτῶν τὸ καλούμενον προσκήριον. Τὸ οἰκοδόμημα αὐτὸ εἶχεν ὡς μέρη τὰ δύο παρασκήνια, ἐξ ὧν δύω θύραι ἔφερον πρὸς τὴν σκηνήν, καί, παρ' αὐτοῖς καὶ ἐνταυτῷ ἔπισθεν τοῦ προσκηρίου, τὰ σκεύη.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι χώροι ἐχρησίμευσον ὡς δωμάτια πρὸς ἐνδυμασίαν τοῦ χοροῦ καὶ τῶν ὑποκριτῶν καὶ πρὸς φύλαξιν τῶν ἱματίων, τῶν μηχανῶν κλπ. ὡς μηχαναὶ δὲ ἦσαν ἡ περίακτος, πρὸς μεταλλαγὴν τοῦ τόπου, τὸ ἐκκύκλημα καὶ τὸ εἰσκύκλημα, ὧν διὰ μὲν τοῦ πρώτου στρεφομένου πρὸς τοὺς θεατὰς ἐδεικνύοντο τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀπόρητα, διὰ δὲ τοῦ ἐτέρου στρεφομένου πρὸς τὸ μέρος τῆς σκηνῆς ἐκρύπτοντο, ἡ κράδη ἢ αἰώρημα, δι' ἧς παρίσταντο θεοὶ διαβαίνοντες ἢ ἀεροποροῦντες, ἐξ οὗ καὶ ἡ παροιμία ὁ ἀπὸ μηχανῆς θεός. τέλος μηχαναὶ δι' ὧν παρήγοντο ἀστραπαὶ καὶ βρονταί, καὶ τὸ θεολογεῖον, ὅπερ ἦν πῆγμα μετέωρον ὑπὲρ τὴν σκηνήν.

32. *Αἰσχύλος*. Ἐκ τοῦ δήμου Ἐλευσίνος υἱὸς τοῦ Εὐφορίωνος, καταγόμενος ἐξ ἀρχαίου καὶ εὐγενοῦς Ἀττικοῦ γένους, ἐγεννήθη πιθανῶς τῷ 525 π. Χ. Ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ Φρυγίου παρορμηθεὶς, προῆλθε κατὰ τὸ 25^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του ὡς δραματικὸς ποιητής. Ἐκτότε ἐπὶ ἡμισυν σχεδὸν αἰῶνα ἐποίει ἐκλάμπων ἀεὶ ἐπὶ τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως. Οἱ περσικοὶ πόλεμοι παρέσχον αὐτῷ τὸν εὐσταθεῖ χαρὰ κτῆρα καὶ τὴν ὑψηλὴν τῆς ποιήσεως πτῆσιν. Ἡγωνίσθη ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ ἐν Μαραθῶνι, ἔνθα πολλάς ἔλαβε πληγὰς, καὶ μεθ' ὑπερηφανείας ἐκάλει αὐτὸς ἑαυτὸν Μαραθωνομάχον, καὶ παρῆν εἰς τὰς κρισίμους μάχας ἐν Σαλαμῖνι καὶ Πλαταιᾷς. Λέγεται δὲ ὅτι, ἐνῶ ὁ Αἰσχύλος ἐμάχετο ἐν Σαλαμῖνι, ὁ Σοφοκλῆς παῖς ὦν προσεξήρχε τοῦ χοροῦ, ὅστις ἦδε τὸν διὰ τῆς νίκης παιᾶνα, καὶ ὁ Εὐριπίδης ἐγεννήθη. Ἀλλ' ὁ πατὴρ τῆς τραγωδίας δὲν ἐποίει μόνον, ἀλλ' ὡς ἔθος ἦν, ἐνεφανίζετο ἐν τῇ σκηνῇ, ὡς ὑποκριτής, ἐγύμναζε τοὺς χο-

ροὺς καὶ παρσκευάζε τὰ πάντα πρὸς τὴν τῶν δραμάτων του διδασκαλίαν. Παίζων ἔλεγεν ὅτι ὁ Βάνχος ἐνεφανίσθη αὐτῷ κατ' ὄναρ καὶ ἐδίδαξε τὴν τέχνην, ἵνα ποιῇ ἀπόνως. Ἄλλοι παραδιδόασιν, ὅτι ἐποίησε θεόληπτος, Βραδύτερον ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰέρωνος προσκληθεὶς ἔπλευσεν εἰς Συρακούσας. Τῷ 468, ἠγωνίσθη ἐν Ἀθήναις πρὸς τὸν Σοφοκλέα, καὶ ἀφοῦ ἐνίκησε 48 φορές ἐν τῇ τραγωδίᾳ, ἀλληλοδιαδόχως οὕτω ὀριαμβεύσας, ἠττήθη ἐπὶ τέλους πρὸς μεγίστην του θλίψιν ὑπὸ τοῦ νεωτέρου. Ὅποῖος βραχὺς τῆς ποιήσεως βίος! Ἀθυμῶν ἐγκατέλιπε τὰς Ἀθήνας, διότι δὲν ἠρέσκετο πλέον εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις πολιτικὸν βίον, καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Σικελίαν. Ὡς αἴτιον δὲ τῆς ἀποδημίας του λέγεται καὶ τὸδε· κατηγορηθεὶς ὅτι ὑπέφαιναν ἐν τισὶ χωρίοις τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ μυστήρια, ἠθωώθη μὲν τῆς κατηγορίας, ἀλλ' οὐχ ἥττον ἐλυπήθη τὰ μέγιστα. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του δὲν ἐνεφανίσθη ἐν τῇ σκηνῇ. Πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐπανῆλθε μὲν τῷ 548 εἰς Ἀθήνας πρὸς διδασκαλίαν τῆς Ὁρεστείας, ἐν ᾗ οἱ κριταὶ τοῦ ἀγῶνος ἀπένειμαν αὐτῷ τῆς νίκης τὸν στέφανον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔπλευσε καὶ πάλιν εἰς Σικελίαν, καὶ ἐν Γέλα 69 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν τῷ 455 ἀπέθανεν. Ἐνταῦθα οἱ κάτοικοι ἤγειραν αὐτῷ λαμπρὸν μνημεῖον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἔστησαν ἀνδριάντα. Ὡς δὲ περὶ τῶν ἄλλων δύο τραγικῶν, οὕτω καὶ περὶ τοῦ Αἰσχύλου λέγεται ὅτι ἀπέθανε πληγείς τὴν φαλακράν κεφαλὴν ὑπὸ χελώνης, ἣν ἀετὸς ἐκ τοῦ ὕψους κατέρριψεν.

Αἱ τραγωδίαὶ τοῦ Αἰσχύλου. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐπιμελέστατος καὶ γονιμώτατος ποιητὴς ἔγραψε πλέον τῶν 70 τραγωδιῶν ἐν τριλογίαις, συγκαταριθμουμένου καὶ τοῦ σατυρικοῦ δράματος, ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἀποσπασμάτων μόνον 7 μέτρους ἡμῶν διεσώθησαν.

1. Ὁ δεσμώτης Προμηθεύς. Ὁ Τιτὰν ὁ παραστάτης τοῦ

προνοητικοῦ πνεύματος, ὅπερ ἀγωνίζεται νὰ προβιβάσῃ ἐπὶ τὰ κρείττω τὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, ὑποκλέψας ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου τὸ πῦρ, τὸ πρὸς τὸν βίον χρησιμώτατον τοῦτο στοιχεῖον, τιμωρεῖται διὰ τὴν ἀρπαγὴν. Τὸν πέτρα τινὲ τοῦ σκυθικοῦ Καυκάσου προσπεπατταλευμένον μάτην αἱ Ὠκεανίδες καὶ ὁ Ὠκεανὸς αὐτὸς παραινοῦσι καὶ προσπαθοῦσιν, ὅπως κάμψωσι τὴν ἰσχυρογνωμοσύνην αὐτοῦ. Καὶ ἡ Ἰώ, εἰς βοῦν μεταβληθεῖσα καὶ πανταχοῦ περιπλανηθεῖσα ὡς παράφρων, ἔρχεται πρὸς αὐτόν, ὅστις προλέγει ὅτι εἰς τῶν ἀπογόνων αὐτῆς κατὰ τὴν 13^{ην} γενεάν, μέλλει νὰ ἀπολύσῃ αὐτόν τῶν δεινῶν καὶ προαγγέλλει τὴν κατὰπτωσὶν ποτε τοῦ Διὸς. Ὅτε δὲ αὕτη καταληφθεῖσα ὑπὸ μανίας ἐγκατέλιπε τὴν σκηνήν, παρίσταται ὁ Ἑρμῆς ὡς ἄγγελος τοῦ πατρὸς του καὶ προτρέπει τὸν Προμηθεά νὰ κάμῃ γνωστὸν τὸ μάντευμα, ὅπερ ἤκουσε παρὰ τῆς μητρὸς Θέμιδος, περὶ γάμου τινὸς τοῦ Διὸς, ὅστις μέλλει νὰ καταλύσῃ τὴν ἀρχὴν του. Ἀλλ' ὁ Τιτάν μένων ἀκαμπτος, κατακεραυνοῦται καὶ καταταρταροῦται μετὰ τῆς πέτρας. Τὸ ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις σκοτεινὸν τοῦτο δράμα πιθανὸν συμπληρώθῃ δι' ἄλλων δύο ἀπολεσθέντων δραμάτων ὥστε ἡ τριλογία συνίστατο ἐκ τῶν ἐξῆς: Προμηθεὺς πυρφόρος, Προμηθεὺς δεσμώτης, καὶ Προμηθεὺς λυόμενος· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ ἐκ τοῦ σατυρικοῦ δράματος: Προμηθεὺς Πυρκαεὺς. Ἐν τῷ «Λυομένῳ Προμηθεῖ» ἐξαποστέλλει ὁ Ζεὺς τὸν ἰσχυρὸν αὐτοῦ υἱὸν Ἑρακλέα, ὃν θέλει ἵνα δοξάσῃ, καὶ οὕτως ἀπαλλάττει τὸν ἐπὶ πέτρας τινὸς τοῦ Καυκάσου προσπεπατταλωμένον Προμηθεά ἐκ τοῦ αἵτου, ὅστις κατέτρωγεν αὐτοῦ τὸ ἥπαρ.

2. Οἱ ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Ὁ βασιλεὺς καὶ ὑπὲρ τῶν Θηβῶν ἀμυνόμενος Ἑτεοκλῆς ἐπέρχεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ Πολυκλείους, ὅστις μετὰ ἐξ ἄλλων ἡρώων ἠπεῖλει τὴν πόλιν. Καί

τοι δὲ ἀμφοτέροι πίπτουσιν, ἐκάτερος ὑπὸ τῆς λόγχης τοῦ ἐτέρου διατρυπηθεὶς, οὐχ ἦττον ὅμως αἱ θῆβαι ἐσώθησαν. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ θανάτου τῶν ἀδελφῶν ἡ Ἀντιγόνη καὶ Ἰσμήνη μετὰ τοῦ χοροῦ θρηνοῦσι γοερὸν θρήνον (κομμὸν). Ἀφοῦ δὲ ἡ πρώτη ὑπεδήλωσεν ὅτι ὁ Πολυνείκης, ὡς ἄρξας χειρῶν ἀδίκων, πρέπει νὰ γείνη βορὰ τῶν ὀρνέων καὶ κυνῶν, προπέμπει ἕκαστον ἡμιχόριον ἀμφοτέρους τοὺς νεκροὺς εἰς τὸν τάφον.

3. *Οἱ Πέρσαι.* Ὁ χορὸς, συνιστάμενος ἐκ τῶν ἐπιστημοτάτων ἀνδρῶν τοῦ περσικοῦ κράτους, οἵτινες ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ βασιλέως Ξέρξου κυβερνῶσι, θεᾶται μεθ' ὑπερηφανείας τὴν ὑπερβάλλουσαν δύναμιν τοῦ περσικοῦ στρατεύματος, ἀλλὰ φοβεῖται συνάμα καὶ μὴ δυστυχῆσῃ ἡ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐκστρατεία τοῦ βασιλέως. Ἀπαίσιοι οἰωνισμοὶ καὶ ὄνειρα τῆς βασιλίσσης Ἀτόσσης ἐπαυξάνουσι τὴν θολερὰν προαίσθησιν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰσέρχεται ἄγγελος ἀγγέλλων τὴν τρομερὰν ἦτταν ἐν Σαλαμῖνι, ἐφ' ἣ πένθος καταλαμβάνει πάντας καὶ φόβος, μὴ ἐπαναστῶσι κατὰ τῆς περσικῆς ἀρχῆς τὰ καταδυναστευόμενα ἔθνη τῆς Ἀσίας. Ἡ σκιά τοῦ πρὸς βοήθειαν ἀνακληθέντος Δαρείου ἐμφανίζεται ἐκ τοῦ Ἄδου, καὶ λέγει ὅτι ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς καταφρόνησις ἦσαν τὰ αἷτια τοῦ ὀλέθρου, καὶ προλέγει συνάμα τὴν ἐν Πλαταιαῖς ἦτταν. Μετὰ τοῦτο ἐπιφάνεται ὁ Ξέρξης φορῶν ἐσχισμένην εἰς ῥάκη τὴν βασιλικὴν πορφύραν, καὶ θρηνεῖ, ὡς γυνή, διὰ τὴν δυστυχίαν. Τὸ τέλος ἀποτελεῖ κομμὸν τοῦ βασιλέως καὶ τοῦ χοροῦ, ὅστις διὰ τῶν ὀρχημάτων καὶ τῆς ᾠδῆς ψέγει δριμύτατα τὸν πρῶτον καὶ ζῶγραφίξει εἰκονικώτατα τὴν ἀπόγνωσιν καὶ ἀπελπισίαν αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἐθνικῷ τούτῳ δράματι, τῷ μόνῳ ἐκ τῆς ἀρχαιότητος περισωθέντι, ἐνυπάρχουσι λεπτότης καὶ ἠθικὰ ἀξιό-

Εον. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ἦν ἀπὼν ὁ πατήρ, κῆρυξ τις προσπα-
θεῖ νὰ ἀπαγάγῃ αὐτὰς βιαίως. Ἡ ἀγωνία διαρκεῖ, μέχρις
οὗ ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας σπεύδων λαμβάνει αὐτὰς ὑπὸ τὴν
σκέπην του. Παραρτήματα τῶν Ἰκετίδων ἦσαν, Αἰγύπτιοι καὶ
Δαναίδες, ἅτινα ἀπωλέσθησαν.

Αἱ ἑπτὰ αὐταὶ ἔξοχοι τραγωδίαί, εἰ καὶ τὸ κείμενον εἶνε
ἐφθαρμένον, παρέχουσιν ὅμως τρανὸν μαρτύριον τοῦ πνεύμα-
τος, ὅπερ διέπνει διὰ παντὸς τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων μετὰ
τὰς μεγάλας ἐν τοῖς περσικοῖς πολέμοις πράξεις. «Ἡ αὐτὴ
μεγαλοπρέπεια, τὰ αὐτὰ πατριωτικὰ φρόνηματα διαχέονται
πανταχοῦ τῶν τραγωδιῶν αὐτοῦ μέχρις ἐκείνων τῆς πρεσβυ-
τικῆς αὐτοῦ ἡλικίας. Οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὸ ὕψος τῶν
νοημάτων καὶ τὸ ἰδανικὸν τῆς ποιήσεως, καὶ ὅπως τὸ αἶσθημα
τῆς τιμῆς, τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκευτικῆς πίστεως εὗρεν
ἱερὸν ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ τέμενος, οὕτως καὶ τὸ ἀρρενωπὸν τοῦ
λόγου, ὅπερ, μακρὰν πάσης ἐπιτετηδευμένης ῥητορικῆς, φέ-
ρεται ἐπὶ βαρέων κοθόρων καὶ πανταχοῦ καὶ ἐν τῷ διαλόγῳ
καὶ ἐν τοῖς μελικοῖς διαμένει ὁ αὐτὸς ῥυθμὸς καὶ πάθος,
δεικνύουσι τὸν ἑταῖρον ἡρωικῆς γενεᾶς,» (Βερνχάρδου 15. Φιλ.
2, 2.). Αἱ θρησκευτικαὶ θεωρίαι τοῦ ποιητοῦ εἶνε ὅτι οὐχὶ
ἀνθρωπίνῃ σῦνεσις καὶ ἰσχὺς εἶνε τὰ κρίνοντα ἐν τῇ ἱστορίᾳ,
ἀλλ' ἀνωτέρα τις δύναμις· οὐχὶ σκοτεινὴ καὶ ἀνείσθητος εἰ-
μαρμένη, ἀλλὰ σοφοὶ καὶ δίκαιοι θεοί, ἀνώτεροι ἐκείνων τοῦ
Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου· λαμπρότερα ἐπιχρώσις, προελθοῦσα
ἐκ βαθυτέρης καταλήψεως τῆς τοῦ παντὸς διοικήσεως, διήκει
διὰ πάντων τῶν καλλίστων ἐκείνων ἔργων. Ἀνῆκει ὁ ποιη-
τὴς εἰς ἐκείνους τῆς ἀρχαιότητος τοὺς νόας, ἐν οἷς ἐκδηλοῦται
προαίσθησις τις βαθυτέρης τοῦ θείου ἐπιγνώσεως; (Πρβ. ἰδίως
Προμηθ.). Εἰ καὶ ὁ Αἰσχύλος πανταχοῦ, ὡς σκεπτικὸς τεχνί-
της, βαίνει ἐπὶ τὸ ἔργον, δὲν ἡδυνήθη ὅμως καὶ νὰ διαμορ-
φώσῃ ἐντελῶς τὸ δραματικὸν εἶδος, ἐπειδὴ βεβαίως ὁ βίος

ἐνός καὶ μόνου ἀνθρώπου δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς τοῦτο, ἀλλὰ προσήγγισεν ἱκανῶς πρὸς τὴν τελείωσιν τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ πνεῦμα. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀρχαίζουσα, βραδεῖα, σεμνοπρεπῆς πλήρης τόνου καὶ τραχεῖα, συχνάκις σκοτεινὴ καὶ πλατειάζουσα: χάρις, εὐχέρεια καὶ μικροί, λεπτοὶ καὶ γραφικοὶ χαρακτῆρες ἐλλείπουσιν εἰς τὰς ἱκανῶς δυσνοήτους αὐτοῦ ποιήσεις. Τὰ χορικά ἄσματα, ἀνάλογα πρὸς τὸν διάλογον, εἶνε μεγαλοπρεπῆ καὶ πομπώδη. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα, ἅτινα ὑπερνήκησεν ὁ διάδοχος αὐτοῦ Σοφοκλῆς, δὲν δύνανται νὰ ἐπισκιάσωσιν τὴν ὑπόθεσιν: Ὁ Αἰσχύλος ἦτο τέλειος ἄνθρωπος καὶ μέγας νοῦς, ὅστις ἔταμε διὰ τὸ μέλλον ὁδὸν ἐπὶ νέας χώρας τοῦ πνεύματος.

«Ἐκ τῶν τραγωδιῶν τοῦ Αἰσχύλου ὁ Προμηθεὺς εἶνε ὁ μᾶλλον κατάλληλος διὰ τὴν ἐρμηνείαν, εἴτα δὲ οἱ Πέρσαι καὶ αἱ Εὐμενίδες. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δράμα εἶνε ἄξιον συστάσεως διὰ τὴν ἀφέλειαν τοῦ ὅρους, τὸ εὐληπτον τῆς γλώσσης, καὶ τὴν καθαρότητα τοῦ κειμένου.» (Schmidt. ἐκδ. Προμηθ.).

33. Ὁ Σοφοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος ἐκ τοῦ Ἰππίου Κολωνοῦ ἐγεννήθη τὴν 70, 4. Ὀλυμπ. ἦτοι τὸ 497 π. Χ. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Σοφίλλος ἢ Σόφιλος κάτοχος μαχαίροποιείου. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ υἱὸς τοιοῦτου ἐργοστασιάρχου ἠδύνατο καὶ ὡς princeps Loco natus κατὰ τὸν Πλίνιον νὰ ἐνομοσθῇ καὶ παιδεύσεως καταλλήλου νὰ τύχῃ· διότι κατὰ τὸν βιογράφον οὗτος καὶ τῷ βίῳ καὶ τῇ ποιήσει περιφανὴς καλῶς τ' ἐπαίδευσθαι καὶ ἐτράφη ἐν εὐπορίᾳ. Ὁ Σοφοκλῆς πλὴν τῆς γυμναστικῆς ἐδιδάχθη καὶ τὴν μουσικὴν παρὰ τῷ περιφήμῳ διδασκάλῳ Αἰάμπῳ καὶ δεκαεπταέτης ὦν μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίαν, Ἀθηναίων περὶ τρόπαιον ὄντων, μετὰ λύρας γυμνὸς ἀθλημιμένος τοῖς παιανίζουσι τῶν Ἐπινικίων ἐξῆρχεν, ἐνῶν ὁ μὲν Αἰσχύλος τότε εὕρισκετο ἐν τοῖς πολεμισταῖς ὁ δὲ Εὐριπίδης κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐγεννᾶτο.

Περὶ τῶν βιωτικῶν περιστάσεων καὶ τῆς περαιτέρω μορφώσεως ἀπὸ τοῦ 47^{ου} ἔτους μέχρι τῆς ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ἐμφανίσεως οὐδὲν ἡμῖν γνωστόν. Ἡ βραχεῖα εἰδησις μεταγενεστέρου τινὸς βιογράφου, ὅτι «παρ' Αἰσχύλῳ ἔμαθε τὴν τραγωδίαν καὶ πολλὰ ἐκαινούργησεν ἐν τοῖς ἀγῶσιν», οὐδεμίαν ἔχει ἐτέραν ἔννοιαν, ἢ ὅτι ὁ Σοφοκλῆς πρὸς τὸν προγενέστερόν του ἴσταται ἐν σχέσει μαθητοῦ, διότι οὗτος ἀναμφιβόλως ἐχάραξε, αὐτῷ τὴν ὁδὸν καὶ παρέδωκε τὰ μέσα τῆς τέχνης πρὸς τελειοποίησιν τοῦ δράματος. Κατὰ τὸ 28^{ον} ἔτος ἐναντίον τοῦ προκατόχου του τούτου ἐδίδαξε τὸ πρῶτόν του δράμα ὁ Σοφοκλῆς καὶ ἐνίκησεν, ὅτε, ἐνῶ φιλονεικία ὑπῆρχε περὶ τοῦ βραβεῖου μεγάλη καὶ οἱ θεαταὶ διηρημένοι οἱ μὲν ἔμενον πιστοὶ εἰς τὸν γέροντα μαραθωνομάχον, οἱ δὲ εἰλκύνοντο ὑπὸ τοῦ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν νέον ἀντίζηλον, «Ἀφελίων ὁ ἄρχων κριτὰς μὲν οὐκ ἐκλήρωσε τοῦ ἀγῶνος, ὥς δὲ Κίμων μετὰ τῶν συστρατῆγων παρελθὼν εἰς τὸ θέατρον ἐποίησατο τῷ θεῷ τὰς νενομισμένας σπονδὰς, οὐκ ἀρῆκεν αὐτοὺς ἀπελθεῖν, ἀλλ' ὀρκώσας ἡνάγκασε καθίσαι καὶ κρίναι δέκα ὄντας ἀπὸ φυλῆς μιᾶς ἑκάστον», οἷτινες καὶ ἀπένειμαν τὸ βραβεῖον εἰς τὸν νέον ποιητήν.

Ὁ Αἰσχύλος ἀθυμῶν διὰ τὴν ἥτταν καὶ τὴν ἀποδοκιμασίαν του λέγεται ὅτι μετέβη εἰς Σικελίαν. (πρβ. §. 32). Λέγεται δὲ ὅτι τὸ νικῆσαν τοῦ Σοφοκλέους δράμα ἦν ὁ *Τριπέλεμος* ἀπολεσθέν, καὶ ἐδιδάχθη τὴν 77, 4. Ὀλυμπ. Ὁ Σοφοκλῆς ἀπηλύαυεν ἀναμφιβόλως παρὰ τοῖς συμπολίταις του ὑπολήψεως καὶ εὐνοίας, ἡ δὲ ποίησίς του ἦν ἡ καθαρωτέρα καὶ ἐναργεσττέρα ἔκφρασις τῆς ἀττικῆς μορφώσεως. Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ καὶ τόδε, ὅτι οὗτος κατὰ τὸ 57^{ον} ἔτος τῆς ἡλικίας του (ὁλ. 85, 4) μετὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀντιγόνης μετὰ τοῦ Περικλέους ὡς στρατηγὸς διὰ τὸ ἐπὶ τὸν 67^{ον} ἔτος κατὰ τῶν Σαμίων ἐξελέχθη, ἐνθα δεξιότατος καὶ λε-

πὸς τοὺς τρόπους ἀνὴρ, ἐγένετο χρησιμώτατος ὡς διπλω-
μάτης. Ὀλίγα ἔτη μετὰ ταῦτα ἐγένετο ἑλληνοταμίας ἐπὶ
τοῦ ἐν Ἀκροπόλει φυλαττομένου συμμαχικοῦ ταμείου· ἡ σύ-
ζυγός του ἐκαλεῖτο Νικοστράτη, ἐξ ἧς ἐκτῆσατο υἱὸν τὸν Ἰο-
φῶντα. Τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ βίου του δὲν εἶνε ἡμῖν ἐπίσης ἀκρι-
βῶς γνωστὰ· μόνον συμβάν τι τοῦ οἰκιακοῦ του βίου παρεδόθη
ἡμῖν. Τὸν φιλοζῶων δῆλον ὅτι Σοφοκλέα ἐδέσμευσεν ὁ πρὸς τὴν
ἐταίραν Θεωρίδα ἔρως· ὁ δὲ υἱὸς τῆς Ἀρίστων ἦν ὁ πατὴρ
νεωτέρου τινὸς Σοφοκλέους, ὅστις ἐφημίσθη διὰ τῶν ιδίων
καὶ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν τοῦ Σοφοκλέους δραμάτων.
Ὁ ποιητής, ἐπειδὴ ἐπεδείκνυε μεγαλειτέραν πρὸς τοῦτον εὖ-
νοιαν, ἢ πρὸς τὸν γνήσιόν του υἱόν, τὸν Ἰοφῶντα, περιε-
πλέχθη εἰς δίκην μετὰ τοῦ τελευταίου, ὅστις ἐνεκάλεσε τοῦ-
τον πρὸ τῶν φρατόρων ἕνεκεν ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Ὁ
Ἰοφῶν κατηγορεῖ τοῦ πατρὸς ἐπὶ παραφροσύνῃ ὑπὸ γήρωος
καὶ ἀνικανότητι πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ οἴκου, καὶ ἀπῆται
τὴν παρὰδασιν τῆς οἰκίας. Ἀλλ' ὁ Σοφοκλῆς ἀναγινούς τοῖς
δικασταῖς τὸν *Oidipoda ἐπὶ Κολωνῷ* οὐ μόνον ἠθωώθη, ἀλλὰ
καὶ ἐτιμῆθη ὑπὸ τῶν δικαστῶν. Περὶ τῆς κατηγορίας, ἧς
καὶ Κικέρων καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς μνείαν ποιοῦνται, οὐδε-
μία μὲν ἀμφιβολία, οὐχὶ ὅμως καὶ φανερὰ εἶναι ἡ ἀληθὴς
ταύτης αἰτία. Ἐξ ἄλλων δὲ περιστάσεων γίνεται καταφα-
φανὲς ὅτι ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς μετὰ ταῦτα πάλιν ἐφιλιώθη-
σαν. Ὁ Σοφοκλῆς ἀπέθανε μικρὸν πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Πε-
λοποννησιακοῦ πολέμου, κατὰ τὸ ἔτος 466 π. Χ. ἢ κατὰ τὸ
3^{ον} ἔτος τῆς 93 ὀλυμπ. εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Εὐριπί-
δου, 94 ἔτων γέρον καὶ ἐτάφη ἐν Κολωνῷ 11 στάδια ἀπὸ τῶν
Ἀθηνῶν, κατὰ τὴν εἰς Δεκέλειαν ἄγουσαν ὁδόν, ἐνῶ ὁ Λύσανδρος
ἐπείζε τὴν πόλιν. Λέγεται ὅτι εἰς τὸν Λακεδαιμόνιον ἐπεφάνη
ἐν ὄνειρῳ ὁ Διόνυσος καὶ ἐπέταξεν αὐτῷ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν τα-
φὴν, καὶ ὁ θεοσεβὴς Σπαρτιάτης ὑπήκουσεν εἰς τὴν προσταγὴν.

Περὶ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ διάφοροι ὑπάρχουσι παραδόσεις. Κατὰ τοὺς μὲν λέγεται ὅτι ἀπέθανεν ὑπὸ χαρᾶς, ὅτε ἐκηρύχθη νικῶν ἐν δράματι, κατ' ἄλλους δὲ ὅτι, τὴν Ἀρτιγόρη ἀναγινώσκων καὶ ἐμπесὼν περὶ τὰ τέλη νοήματι μακρῷ, ἄγαν ἀποτείνας τὴν φωνήν, σὺν τῇ φωνῇ καὶ τὴν ψυχὴν ἀφῆκεν, καὶ κατ' ἄλλους τέλος ὅτι ῥᾶγα φαγὼν σταφυλῆς πνιγεὶς τέθνηκεν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀφιέρωσαν τῷ ποιητῇ μετὰ τὸν θάνατόν του ἡρώϊκὴν λατρείαν. Ἰδρυσαν αὐτῷ ὡς ἡρῶϊ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Δεξιῶν»,—διότι τὸν θεὸν Ἀσκληπιὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐδεξιόθη,—ἱερὸν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ τελῶσιν αὐτῷ ἐτήσιον θυσίαν. Ὡραῖος μῦθος, ὅστις, καίτοι προσκρούει εἰς τὴν χρονολογίαν, ἐξηπλώθη ὅμως μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς ταφῆς του. Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἰστατο Σειρῆν ἢ Χελιδόν, σύμβολα τῆς ᾠδῆς· καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰοφῶν λέγεται ὅτι ἐστησεν αὐτῷ ἀνδριάντα. Μετὰ ταῦτα ὁ ῥήτωρ Λυκοῦργος ἐνήργησεν «ὥστε τὸ κοινὸν χαλκᾶς εἰκόνας ἀναθεῖναι τῶν ποιητῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους, Εὐριπίδου, καὶ τραγωδίας αὐτῶν ἐν κοινῷ γραψαμένους φυλάττειν καὶ τὸν τῆς πόλεως γραμματεῖα παρὰ ναναγινώσκειν τοῖς ὑποκρινομένοις».

Καὶ δύο μὲν τοῦ Σοφοκλέους προτομαὶ εὐρίσκονται ἔτι, πλεῖστα δὲ ἐπιγράμματα ἐν τῇ ἀνθολογίᾳ,

Περὶ δὲ τοῦ Σοφοκλέους αὐτοῦ γινώσκουμεν ὅτι ἕνεκα τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ φωνῆς δὲν ἐτόλμα νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τὴν σκηνὴν ὡς πρῶτος ὑποκριτὴς ἐν τοῖς δράμασιν αὐτοῦ. Δις δὲ μόνον ἐποίησε τοῦτο, πρῶτον, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος ὁ «Θάμυρις» ὅτε ἔκρουσεν αὐτὸς τὴν κιθάραν, καὶ δεῦτερον, ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ δράματος, «Πλύντριάι», ὅτε παρῆλθεν ὡς Νηυσικία καὶ εὐδοκίμησεν ὡς ἐπιδέξιος σφαιριστής. Ἦτο δέ, ὡς παραδίδεται, εὐχαρὶς, παιδρὸς, καὶ ἄκακος ἀνὴρ. Ἐκ τῶν ποιήσεών του ἐννοῶμεν, ὅτι νοεῖν, αἰσθάν-

νεσθαι καὶ βούλεσθαι ἦσαν παρ' αὐτῷ τόσῳ ἐντελῶς ἁρμο-
νικά, ὅσον παρ' οὐδενὶ τῆς ἀρχαιότητος ποιητῆ. Συναισθα-
νόμενος δὲ ἑαυτὸν ἐλεύθερον Ἀθηναῖον, ὑπὸ ἡγεμόνων προσ-
καλούμενος, δὲν ἐποίει ὥς ὁ Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης, ἀλλ'
ἔμενεν ἐν τῇ δημοκρατουμένῃ πατρίδι τὴν ἑαυτοῦ ῥῆσιν ἐν νῶ
ἔχων

ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται
κείνου ἔστι δούλος, καὶ ἐλεύθερος ἦ.

Οὐ μόνον δὲ μετὰ τοῦ Αἰσχύλου συναναστρέφeto, ἀλλὰ
καὶ μετὰ πάντων τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν, οἵτινες κατὰ ταύ-
την τὴν ἐποχὴν συνέρρεον ἐν Ἀθήναις, τῷ κέντρῳ τούτῳ
τῆς ἐλληνικῆς παιδεύσεως, ὥς μετὰ τοῦ Περικλέους, Ἰωνος,
Προδότου κλπ.

Αἱ τραγωδίαὶ τοῦ Σοφοκλέους.—Ὁ Σοφοκλῆς ὑπῆρξεν
ἐπιμελέστατος καὶ γονιμώτατος ποιητής. Ὑπὸ τινων μὲν
λέγεται ὅτι ἔγραψεν ἑκατὸν τριάκοντα δράματα, ὑπ' ἄλ-
λων δὲ 122. Ἐκ τῶν τίτλων τῶν δραμάτων του βεβαιούν-
ται 100 ἀπολεσθέντα. Ἐκπληξιν δὲ παρέχει ἡμῖν, ὅτι,
καίτοι τὰ πλεῖστα τούτων ἔγραψε μεσοῦντος τοῦ Πελοπον-
νησιακοῦ πολέμου, ἐν μέσῳ τοσούτων δεινῶν καὶ περιπε-
τειῶν, οὐχ ἥττον παντοῦ τῶν ποιημάτων του ἐπικρατεῖ ἁρ-
μονία καὶ ἐκδηλοῦνται γενναῖα καὶ ὑψηλὰ ὑπὲρ πατρίδος
φρονήματα.

Κατὰ τινας μὲν 18^{κ^ς} κατ' ἄλλους δὲ 24^{κ^ς} ἔλαβεν ὁ
Σοφοκλῆς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον ἄθλον, οὐδέποτε δὲ τὸ
τρίτον. Ἐκ πασῶν τῶν τραγωδιῶν του, ὧν ἡ ὑπόθεσις ἐλήφθη
ἐκ τῶν Τρωϊκῶν, Θηβαϊκῶν καὶ Ἀττικῶν μύθων, μόνον 7
διεσώθησαν, ὧν ἡ ἀπώλεια πρὸς τὴν διάγνωσιν τοῦ πνευμα-
τικοῦ τῶν Ἑλλήνων βίου ἤθελεν εἶσθαι λίαν ἐπαισθητή. Ἡ
αἰτία δὲ τῆς διασώσεως τῶσων ὀλίγων δὲν πρέπει νὰ ἀπο-
δοθῇ εἰς τοὺς Ἀλεξανδρινούς, οἵτινες ἐξετίμων δεόντως τὰν

Σοφοκλέα, ἀλλ' εἰς τοὺς ἀμούσους καὶ στενοκεφάλους Βυζαντινοὺς. Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ποιήσεως καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν δραμάτων γινώσκουμεν ὅτι ὁ Αἴας εἶνε τὸ ἀρχαιότατον, ἡ Ἀρτιγόρη ἐδιδάχθη τῷ 441 ἢ 440, ὁ Φιλοκτήτης τῷ 409, ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῷ τῷ 401, ὃ ἐστὶ 4 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ.

4. Αἴας. Ὁ ἥρωες, ἐπειδὴ τὰ ὄπλα τοῦ Ἀχιλλέως ἦσαν ὑπεσχημένα τῷ Ὀδυσσεῖ, περιπίπτει εἰς μανίαν καί, ὑποτιθεὶς ἀπάτην, θέλει νὰ ἐκδικηθῇ τοῦτον καὶ τοὺς Ἀτρεΐδας. Φονικὰ λοιπὸν ἔχων σχέδια προσέρχεται ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὰς σκηνάς των, ἀλλ' ἡ Ἀθηνᾶ συνταράττει αὐτοῦ τὰς φρένας οὕτως, ὥστε πλήττων ταύρους καὶ κριοὺς, καὶ ἀπάγων τινὰ τῶν ζώων εἰς τὴν σκηνὴν του, ὅπως φονεύσῃ αὐτά, φαντάζεται ὅτι τιμωρεῖ τοὺς ἐχθροὺς του. Ἀλλ' ὅτε συνήλθεν εἰς ἑαυτόν, συνησθάνθη ὅτι ἐγένετο ὁ περίγελως τοῦ ἀρχαῖου στρατοῦ, καὶ εὐθὺς ἐκδηλοῖ, ὅτι μόνον ὁ ἰδίᾳ χειρὶ θάνατος ὑπολείπεται αὐτῷ. Μετὰ τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης, μάτην ὁ ἐκ Σαλαμινίων ναυτῶν χορὸς, μάτην ἡ εὐγενὴς βασιλόπαις Τέκμησσα ἐκ Φρυγίας, ἥτις ἐγέννησεν αὐτῷ τὸν Εὐρυσάκην, προσπαθοῦσι νὰ ἀποτρέψωσι τοὺς στοχασμοὺς αὐτοῦ. Οὗτος λέγων ὅτι θέλει νὰ ἀποπλύνῃ τὸ ἔγκλημα παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς θαλάσσης, καὶ εἰς ἀπώτατον τινὰ χῶρον νὰ κρύψῃ τὸ ξίφος, δι' οὗ ἐξετέλεσε τὸ κακούργημα, τὸ κατὰστροφὴν φέρον δῶρον τοῦ Ἑκτορος, ἀπατᾷ αὐτούς. Ἀποῦ ἀπεμακρύνθη, ἐμφανίζεται ἄγγελος τοῦ Τεύκρου, τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ἐντολὴν φέρων, νὰ μὴ ἀφεθῇ ταύτην τὴν ἡμέραν ἐκ τῆς σκηνῆς ὁ Αἴας, διότι, ὡς ὁ μάντις Κάλχας προφητεύει, ἡ ὀργὴ τῆς Ἀθηνᾶς καταδιώκει αὐτόν. Ὁ χορὸς, ἐκπεπληγμένος, διανέμεται εὐθὺς εἰς δύο μέρη, ὅπως πρὸς ἀνταπολὰς καὶ δυσμὰς ζητήσῃ τὸν ἐξαφανισθέντα. Ἀλλ' οὗτος ἐν μοναξίᾳ τινὶ ἐστήριξε τὸ νεώστὶ ἠκονισμένον

ξίφος διὰ τῆς λαβῆς εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ ἀπαγγέλλει τὸν
περίφημον μονόλογον, ὃν καὶ ὁ Σχίλλερος ἀπεμιμήθη ἐν τῷ
δράματι αὐτοῦ «ἡ Ἀθηλικανὴ παρθένος».

ΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΙΑΝΤΟΣ

Ὁ μὲν σφαγεὺς ἔστηκεν ἢ τομώτατος
γένοιτ' ἄν, εἴ τῃ καὶ λογίζεσθαι σχολή,
δῶρον μὲν ἀνδρὸς Ἑκτορος ξένων ἔμοι
μάλιστα μισηθέντος, ἐχθίστου θ' ὄρν.
πέπηγε δ' ἐν γῇ πολεμία τῇ Τρωάδι,
σιδηροβρῶτι θηγάνῃ νεηκονίῃς
ἔπηξα δ' αὐτὸν εὖ περιστείλας ἐγώ,
εὐνούστατον τῷδ' ἀνδρὶ διὰ τάχους θανεῖν.
οὕτω μὲν εὐσκευοῦμεν· ἐκ δὲ τῶνδ' ἐμοὶ
σύ πρῶτος, ὦ Ζεῦ, καὶ γὰρ εἰκός, ἄρκεσον.
αἰτήσομαι δέ σ' οὐ μακρὸν γέρας λαχεῖν.
πέμψον τιν' ἡμῖν ἄγγελον, κακὴν φάτιν
Τεύκρῳ φέροντα, πρῶτος ὥς με βαστάσῃ
πεπτώτα τῷδε περὶ νεορράντῃ ξίφει,
καὶ μὴ πρὸς ἐχθρῶν του κατοπτευθεὶς πάρος.
ρίφθω κυσὶν πρόβλητος οἰωνοῖς θ' ἔλωρ.
τοσαῦτα σ', ὦ Ζεῦ, προστρέπω, καλῷ θ' ἅμα
πομπᾶτον Ἑρμῇ χθόνιον εὖ με κοιμίσαι,
ξὺν ἀσφαδάστῃ καὶ ταχεῖ τηδῆματι
πλευράν διαρρήξαντα τῷδε φασγάνῳ
καλῷ δ' ἄρωγους τὰς αἰετὰς παρθένους
αἰετ' ὀρώσας πάντα τὰν βροτοῖς πάθη,
σεμνάς Ἑρινὺς τανύποδας, μαθεῖν ἐμὲ
πρὸς τῶν Ἀτρεΐδων ὡς διόλλυμαι τάλας.
ἴτ', ὦ ταχεῖται ποῖνιμοί τ' Ἑρινύες.
γέυεσθε, μὴ φείδεσθε πανδήμου στρατοῦ.
σύ δ' ὦ τὸν αἰπὺν οὐρανὸν διφρηλατῶν
Ἥλιε, πατρώαν τὴν ἐμὴν ἔταν χθόνα
Ἰδης, ἐπισχῶν χρυσόνωντον ἡνίαν
ἄγγελον ἄτας τὰς ἐμὰς μόρον τ' ἐμὸν
γέροντι πατρὶ τῇ τε δυστήνῃ τροφῇ.

ἥ που τάλαινα, τήνδ' ἔταν κλύη φάτιν,
 ἥσει μέγαν κωκυτόν ἐν πάσῃ πύλῃ.
 ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θρηνεῖσθαι μάτην,
 ἀλλ' ἀρκτέον τό πρᾶγμα σὺν τάχει τινί.
 ὦ Θάνατε Θάνατε. νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολών.
 καίτοι σέ μὲν κάκειτ' προσανδήσω ξυνών
 σέ δ', ὦ φαεννῆς ἡμέρας τό νῦν σέλας,
 καί τόν διφρευτήν Ἥλιον προσεννέπω,
 πανύστατον δὴ κοῦποτ' αὖθις ὕστερον.
 ὦ φέγγος, ὦ γῆς ἱρόν οικείας πέδον
 Σαλαμῖνος, ὦ πατρῶον ἐστίας βάθρον,
 κλειναί τ' Ἀθῆναι, καί τό σύντροφον γένος,
 κρῆναι τε ποταμοί θ' οἶδε, καί τὰ Τρωϊκά
 πεδία προσανῶ, χαίρετ', ὦ τροφεῖς ἐμοί·
 τοῦθ' ὑμῖν Αἴας τοῦπος ὕστατον θροεῖ,
 τὰ δ' ἄλλ' ἐν Ἄδου τοῖς κάτω μυθήσομαι.

Μετὰ τοὺς συγχινητικοὺς τούτους λόγους πίπτει ἐπὶ τοῦ
 ξίφους καὶ ἀποθνήσκει. Θρασύτης πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ μέγα
 φρόνημα ἐπήνεγκον εἰς τὸν ἰσχυρὸν τὸν ὄλεθρον. Τὸν νεκρὸν
 αὐτοῦ εὐρίσκει κατὰ πρῶτον ἡ Τέκμησσα, εἴτα ἔρχεται ὁ χο-
 ρός, τέλος πάσῃ σπουδῇ ὁ Τεῦκρος. Οὗτος ἀνθίσταται μετὰ
 δριμέων λόγων πρὸς τὸν ἐνταῦθα μετὰ σπουδῆς προσελθόντα
 Μενέλαον καὶ εἴτα τὸν Ἀγαμέμνονα, οἵτινες ἀπηγόρευον νὰ
 κηδευθῇ ὁ νεκρός, ὅστις πρέπει μᾶλλον νὰ γείνη βορὰ τῶν ὀρ-
 νέων καὶ κυνῶν, διότι ὁ Αἴας διέπραξε μέγα πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς
 ἀμάρτημα. Ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ γενναιοφρὼν ἐχθρός, οὐ τὴν
 ἀμερόληπτον κρίσιν οὐδὲν πάθος δύναται νὰ ἀποπλανήσῃ,
 ἀναγκάζει τοὺς Ἀτρεΐδαις νὰ ἐνδώσωσι καὶ ἐπέρχεται οὕτω
 τῆς κηδείας ἢ προπαρασκευῆ, δι' ἧς ἀποπερατοῦται τὸ δράμα.

2. *Ἡλέκτρα*. Ἐπὶ τοῦ προθύρου πρὸ τοῦ βασιλικοῦ ἀνά-
 κτόρου ἐν Ἀθήναις ἐμφανίζεται ἅμα τῇ ἡμέρᾳ ὁ παιδαγωγὸς
 τοῦ νέου Ὀρέστου, ὅστις εἶχε σώσει τὸν παῖδα, ὅτε ἐφο-
 νεύθη ὁ πατήρ του, καὶ σήμερον δεικνύει εἰς τοῦτον τὴν πα-

τρικὴν κληρονομίαν. Αὐτὸς ἀποστέλλει τὸν γέροντα εἰς τὸ ἀνάκτορον, ὅπως, προσποιούμενος ὅτι ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Ὀρέστου ἐν τοῖς Πυθίοις ἀγῶσι, πληροφορηθῇ, τί ἐντὸς συμβαίνει. Ἀφοῦ δὲ ἀμφοτέρω ἐγκατέλειπον τὴν σκηνὴν παρίσταται ἡ Ἥλέκτρα καὶ ἐκρήγνυται εἰς βαρὺν θρήνον, ἐν ᾧ ὁ χορός, ἐκ φίλων αὐτῆς συνιστάμενος, παραμυθεῖ αὐτήν. Δῶρα φέρουσα εἰς τὸν τάφον τοῦ φονευθέντος πατρός, ἔρχεται ἡ παροτέρα ἀδελφὴ Χρυσόθεμις καὶ ἐπιτιμᾷ αὐτὴν περὶ τὸ ἄσπειστον αὐτῆς μῖσος, ἐπιπροσθέτουσα· «ἡ μήτηρ σου Κλυταιμνήστρα καὶ ὁ ἐταίριστῆς αὐτῆς Αἰγισθος, ὅπως ἀπαλλαγῶσι σοῦ, θέλουσιν, ἵνα ῥίψωσί σε εἰς μεμωμένην τινὰ καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἦδη θέλω ἐπενέγκει χοᾶς ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ πατρός, διότι εἰς τὴν μητέρα ἐφάνη κατ' ὄναρ ἀπαίσιον φᾶσμα: ὁ Ἀγαμέμνων ἔστη πρὸ αὐτῆς ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ ἐνέπηξε τὸ σκήπτρον τοῦ ἐπὶ τῆς ἐστίας, ἐξ οὗ ἀνεφύη δένδρον, ὅπερ ἐπεσκίαζε πάσας τὰς Μυκῆνας». Τότε καταπίθεται ἡ Ἥλέκτρα τὴν ἀδελφὴν νὰ μὴ προσφέρῃ τῷ πατρὶ τὰς σπονδὰς τῆς μαιφόνου, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ σήματος νὰ θέσωσιν ἀμφοτέρω αἱ ἀδελφαὶ δῶα βοστρούχους καὶ ἱκετεύουσαι νὰ τύχωσιν ἐκδικήσεως ὑπὲρ τοῦ φονευθέντος. Ὅτε δὲ ἡ Χρυσόθεμις ἀπῆλθεν, ἔρχεται ἡ Κλυταιμνήστρα καὶ διαλέγεται μετὰ πολλοῦ πάθους πρὸς τὴν Ἥλέκτραν ἐπιλέγουσα, ὅτι θέλει ἐξοντώσει τὴν μὴ ἐπανορθωμένην θυγατέρα εὐθύς ὥς ἐπανεῖλθῃ ὁ Αἰγισθος. Ἦδη εἰσέρχεται ὁ παιδαγωγὸς καὶ ἀναγγέλλει τὸν θάνατον τοῦ Ὀρέστου, καὶ ὅτι Φωκεῖς ἐν βραχεῖ χρόνῳ ἤθελον κομίσει τὴν σποδὸν αὐτοῦ. Ἡ Κλυταιμνήστρα, κατὰ πρῶτον ὑποστειλαμένη, μετ' ὀλίγον ἐκδηλοῖ τὴν χαρὰν τῆς, ἐνῶ ἡ Ἥλέκτρα αἰσθάνεται μεγίστην λύπην. Μόλις, φιλοφρόνως ὑποδεχομένη τὸν παιδαγωγόν, εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸ ἀνάκτορον, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ Χρυσόθεμις πλήρης χαρᾶς ἐπανερχεται ἀπὸ τοῦ σήματος τοῦ πατρός:

«Εὖρον ἐκεῖ πρὸ μικροῦ ἀποκοπέντα βόστρυχον· ὁ ἀδελφός ἡμῶν Ὀρέστης, ὁ ἐκδικητὴς τοῦ πατρὸς, εἶνε ἐνταῦθα!» ἀλλὰ παρὰ τῆς ἀδελφῆς μαθοῦσα τὸν δοκοῦντα αὐτοῦ θάνατον, ἀποτρέπει τὴν Ἥλέκτραν ἀπὸ τῆς ἀποφάσεώς της, τοῦ νὰ φονεύσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν Αἰγίσθον· ἀλλ' αὐτὴ, πρὸς αὐτὴν διχογνωμονήσασα, ἀποχωρεῖ διὰ παντός. Ἦδη παρίσταται ὁ Ὀρέστης, συμπαρκαλλουθούμενος ὑπὸ τοῦ φίλου του Πυλάδου, καὶ ἐρωτᾷ περὶ τοῦ Αἰγίσθου, πρὸς ὃν θέλει νὰ παραδώσῃ τὴν σποδὸν τοῦ Ὀρέστου ἐν ὕδρῃ. Εἴτα ἔπεται ἡ συγκινητικὴ σκηνή, ἔνθα ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ ἀναγνωρίζονται, καὶ μετ' ὀλίγον ἐπανέρχεται ὁ παιδαγωγός, ὅστις συμβουλεύει τὴν ταχεῖαν ἐκτέλεσιν. Ἀμφότεροι οἱ νεανῖαι ἐφορμῶσιν, καὶ μετὰ δύο βαρεῖας πληγὰς ἀντηχεῖ ἡ περὶ τοῦ θανάτου φωνὴ τῆς μητρός. Οὗτοι ἐξέρχονται, τὰς χεῖρας ἔχοντες αἵμοσταγεῖς, καὶ ἐπανέρχονται πάλιν, ὅτε ὁ Αἰγίσθος πλησιάζει. Ὑπὸ τῆς Ἥλέκτρας ἀπατηθεὶς διατάσσει ταύτην, ὅπως δείξῃ αὐτῷ τὸν νεκρὸν τοῦ Ὀρέστου, ὃν εἶχον κομίσει οἱ ξένοι. Τὸ διάφραγμα ἀνοίγεται, καὶ ὁ φονεὺς ἀναγνωρίζει τὸν νεκρὸν τῆς Κλυταιμνήστρας, ἀλλὰ βλέπει καὶ τὸν ἑαυτοῦ ὄλεθρον. Καίπερ τὸν θάνατον ἔχων πρὸ ἑαυτοῦ, διατηρεῖ οὐχ ἥττον τὴν παλαιὰν αὐτοῦ θρασυτητα καὶ σκώπτει τοὺς ἀντιπάλους του. Ἦδη ἀπάγει αὐτὸν ὁ Ὀρέστης ἐν τῷ τόπῳ, ἔνθα ἐφόνευσε τὸν πατέρα, ὅπως καὶ αὐτὸς ἐκεῖ ἀποθάνῃ. Ὅπως ὁ Αἰσχύλος ἐν ταῖς Χορηφορίαις, οὕτω καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τελειότερον ἔλυσε τὸ φοβερὸν πρόβλημα τοῦ νὰ παραστήσῃ καὶ δικαίωσῃ τὴν μητροκτονίαν.

3. *Οιδίπους Τύραννος* Βαθεῖα λύπη καταλαμβάνει τὰς Θήδας ἕνεκα τῆς τῶν καρπῶν φθορᾶς καὶ τοῦ λοιμοῦ, συναρπάζοντας πᾶσαν ἡλικίαν. Ὁ βασιλεὺς Οἰδίπους ἀποστέλλει τὸν γυναικάδελφον αὐτοῦ Κρέοντα εἰς Δελφοὺς, ὅπως λάβῃ συμβουλὴν παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος· ἐπανέρχεται δὲ οὗτος ἀγ-

γέλλων, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδιωχθῇ ἢ νὰ φονευθῇ ὁ ἐν τῇ χώρῃ ἤδη ζῶν φονεὺς τοῦ πρώην βασιλέως Λαῖου· ὁ Οἰδίπους μετὰ σπουδῆς διανοεῖται νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρόσταγμα τοῦ θεοῦ, προσκαλεῖ τοὺς ἐπισημοτάτους κατοίκους τῆς πόλεως, αἰτῶν τὴν συνεργίαν αὐτῶν, ἐξ ὧν ἀποτελεῖται καὶ ὁ χορός. Μετ' ὀλίγον ἐμφανίζεται καὶ ὁ κατὰ βασιλικὸν πρόσταγμα ἐκ τῆς ἐν τῷ δάσει ἐρημίας ἐνταῦθα προσκληθεὶς Τειρεσίης, ὁ τυφλὸς μάντις, καὶ ἀκούσας τοὺς λόγους τοῦ Ἀπόλλωνος παρακελεύεται, ἵνα μεταχειρισθῇ τὴν τέχνην του πρὸς σωτηρίαν τῆς πόλεως. Ὁ γέρων, οὐ πρὸ τῶν μαντικῶν ὀφθαλμῶν φανερὰ παρίσταται ἡ θέσις τῶν πραγμάτων, παροινεῖ τὸν βασιλέα νὰ ἀποστῇ τοῦ ἐπιχειρήματός του. Οὗτος ὀργίζεται, χαλεπαίνει, μαίνεται, καὶ αἰτιᾶται τὸν γέροντα ὡς συνένοχον τοῦ φόνου τοῦ Λαῖου. Ἀλλὰ καὶ οὗτος θυμωθείς, κατηγορεῖ τοῦ βασιλέως τὰ αὐτά, καὶ καταγγέλλει, ὅτι οὐ μόνον αὐτὸς εἶνε ὁ φονεὺς, ἀλλὰ καὶ ὅτι συμβιοὶ μετὰ συγγενοῦς ἐξ αἵματος. Ὁ Οἰδίπους ἀπαντᾷ ὅτι ὁ Κρέων, τὸν θρόνον ἀντιποιούμενος, ὑπέβαλεν αὐτῷ ταῦτα, καὶ διατάσσει νὰ ἀπομακρυνθῇ. Πρὶν δὲ ἀποχωρήσῃ ὁ γέρων προσφέρει τοὺς ἐξῆς λόγους·

ἤδ' ἡμέρα φύσει σε καὶ διαφθερεῖ.

[στ'χ. 436].

καὶ ἀπέρχεται πάντοτε σαφέστερα ὑποσημαίνων τὴν ἐνοχλήν. Καὶ ὁ βασιλεὺς ἀπομακρύνεται καὶ παρουσιάζεται ὁ Κρέων, ὅπως ἐρωτήσῃ τὸν χορὸν περὶ τοῦ θρυλλουμένου· ἀλλὰ μολὼν ὅτι ὁ Οἰδίπους θεωρεῖ αὐτὸν ὡς ἐνοχον, ἐπιστρέφει καὶ ἔρχεται εἰς σφοδρὰν ἔριδα πρὸς τὸν γαμβρόν του, ἐπιλέγων ὅτι θέλει φονεύσει αὐτόν, ὡς προδότην τῆς πατρίδος. Ὡς μεσάζουσα μεταξὺ ἀμφοτέρων σπεύδει ἡ Ἰοκάστη καὶ κατορθοῖ νὰ ἀποσπάσῃ τὸν σύζυγόν της ἀπὸ τοῦ Κρέοντος. Ἐν τῇ μετὰ ταῦτα συνδιαλέξει μεταξὺ ἀνδρὸς καὶ γυναικός, ἐκδηλοῖ ἡ

τελευταία ὅτι εἰς χρησμὸν δὲν πρέπει τις νὰ διδῇ πολλήν
 πίστιν, διότι ὁ ἀρχαῖος χρησμός, ὅτι ὁ Λαῖος θέλει φονευθῇ
 ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του, δὲν ἐξεπληρώθη, καθ' ὅσον ἐκεῖνος ὁ υἱὸς
 ἐξετέθη. Τότε ἐπέρχεται εἰς τὸν Οἰδίποδα ἡ πρώτη προαι-
 σθησις περὶ τοῦ ἀνοσίτου ἔργου καὶ τὸ μυστήριον ἄρχεται ἤδη
 νὰ ἀποκαλύπτεται. Συμφωνοῦσι δὲ πρὸς τοῦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν
 ἀκολουθῶν τοῦ βασιλέως, ὡς καὶ ὁ τόπος, ἐν ᾧ ὁ φόνος ἐτε-
 λέσθη. Ἐν ψυχικῇ ἀγωνίᾳ, ὅτι ὁ τυφλὸς Τειρεσίᾱς ἠδύνατο
 νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, διηγεῖται αὐτὸς τὴν νεανικὴν αὐτοῦ
 ἱστορίαν καὶ τὴν μετὰ τοῦ Λαῖου συνάντησίν του. Γίγνεται
 δὲ φανερόν, ὅτι κατὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην δοῦλός τις σω-
 θεὶς ἀνήγγειλεν, ὅτι ὁ κύριός του ἐφονεύθη ὑπὸ ληστῶν καὶ
 οὐχὶ ὕφ' ἐνὸς μόνου. Μετὰ τὴν διήγησιν αὐτὴν προσκαλεῖται
 ὁ δοῦλος, ὅστις ζῇ οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως, καὶ πρὶν οὗτος
 ἔλθῃ, ἐμφανίζεται ἐκ Κορίνθου ἄγγελος, ἀναγγέλλων τὸν θά-
 νατον τοῦ βασιλέως Πολύβου. Ἐκ τῶν λόγων τούτου γίγνε-
 ται φανερόν, ὅτι ὁ Οἰδίπους δὲν εἶνε υἱὸς ἐκείνου, παρ' ᾧ ἀνε-
 τράφη, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος ἔλαβε τοῦτον ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ
 ἀγγέλου. Ὁ ποιμὴν τοῦ Λαῖου, εἰς ὃν παρεδόθη τὸ τέκνον,
 ἐξωδηκότως ἔχον τοὺς ἀστραγάλους, δύναται νὰ δώσῃ πλη-
 ροφορίας. Ἦδη παρίσταται ὁ διασωθεὶς ἐν τῇ τριόδῳ καὶ ἄκων
 ἐξαναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ πᾶσιν τὴν ἀλήθειαν. Ὡστε
 ἐντεῦθεν γίγνεται καταφανές, ὅτι τὸ ἐκτεθὲν τέκνον ἐσώθη,
 καὶ πῦξήνθη, νεανίας δὲ γενόμενος ἐφόνευσε τὸν πατέρα του
 καὶ εἶτα πρὸς ἀμοιβὴν διὰ τὴν λύσιν τοῦ αἰνίγματος τῆς Σφιγ-
 γός, ἥτις ἔσωσε τὰς Θήβας, ἔλαβε σύζυγον τὴν μητέρα του.
 Παραυτίκα σπεύδει ἡ Ἰοκάστη εἰς τὸ ἀνάκτορον καὶ ἀπαγ-
 χονίζεται. Ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ ταύτῃ εἰσέρχεται καὶ ὁ Οἰδίπους
 ἐντὸς καὶ ἐξορύττει διὰ τῆς χρυσῆς περόνης τῆς γυναικὸς
 τοῦ τοὺς ὀφθαλμούς του. Ἦδη ἐπιθυμεῖ μόνον νὰ ἐναγκα-
 λισθῇ τὴν θυγατέρα του, καὶ εἶτα νὰ ἐξωσθῇ εἰς τὸν Κιθαί-

ρῶνα, τὸν ὠρισμένον ποτὲ τόπον τῆς ταφῆς του, καὶ οὕτω
λήγει ἡ συγκινητικωτάτη αὕτη τραγωδία.

ΤΟ ΑΙΝΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΦΙΓΓΟΣ

Ἔστι δίπουν ἐπὶ γῆς καὶ τετράπον, οὐ μία φωνή,
καὶ τρίπον· ἀλλάσσει δὲ φυὴν μόνον ἕσσ' ἐπὶ γαῖαν
ἔρπετ' ἀ κινεῖται ἀνά τ' αἰθέρα καὶ κατὰ πόντον.
ἀλλ' ὁπόταν πλείστοισιν ἔρειθόμενον ποσὶ βαίνει,
ἐνθα τάχος γυίοισιν ἀφανρότατον πέλει αὐτοῦ.

Β. *Οιδίπους ἐν Κολωνῷ*, καὶ περ βραδύτερον ποιηθεὶς,
συμπληροῖ κάλλιστα τὸν Οιδίποδα Τύραννον. Ἐκεῖ ἡ βρα-
τάτη τιμωρία, ἣν δύνανται νὰ ἐπιβάλλωσιν ἐπὶ τῶν ἀνθρώ-
πων οἱ θεοί, ἐνταῦθα ἡ συνδιαλλαγή μετ' ἐκείνων καὶ ἀνύψω-
σις δι' αὐτῶν. Ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ θυγατρὸς Ἀντιγόνης
ὁδηγούμενος φθάνει ὁ τυφλὸς ἐπαίτης εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Κο-
λωνοῦ καὶ καθίζει ἐπὶ πέτρας· δὲν θέλει νὰ ἀφήσῃ δὲ αὐτήν,
ὅτε τις ἐκ τῶν γειτόνων λέγει αὐτῷ ὅτι εἶνε εἰς τὸ ἄλσος
τῶν δεινῶν Εὐμενίδων. Φεύγει εἰς πυκνὸν ἄλσος τὸν ἐκ γε-
ρόντων προσερχόμενον ὄμιλον, ὅστις ἀποτελεῖ τὸν χορόν, ἐπι-
στρέφει μετ' ὀλίγον εἰς τὴν πέτραν καὶ λέγει ἐκείθεν τὸ ὄνομά
του. Ὅλως ἐκπληκτὸς ἀναγκάζει αὐτὸν ὁ χορὸς νὰ ἀποχω-
ρήσῃ, ἀλλ' οὗτος προσμένει, μέχρις οὗ ὁ ἡγεμὼν τῆς χώρας
ἐμφανισθῇ. Ἦδη ἔρχεται ἡ δευτέρα αὐτοῦ θυγάτηρ Ἰσμήνη
ἐπὶ ἡμιόνου καὶ φέρει τὴν λυπηρὰν εἴδησιν, ὅτι ἐκ τῶν υἱῶν
του ὁ Ἑτεοκλῆς ἐξεδίωξε τὸν Πολυνείκην, ἀλλ' ὁ τελευταῖος
ὁδεύει ἤδη μετὰ δυνάμεως στρατοῦ κατὰ τῆς πατρίδος του.
Ἡ νίκη, ὡς λέγει τὸ μαντεῖον, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ Οιδίποδος.
Ἄλλ' οὗτος λέγει ἀμέσως ὅτι τὰ ὅσ' αὐτοῦ οὐδέποτε θὰ ἀνα-
παυθῶσιν ἐπὶ Θηβαϊκῆς γῆς, καταρᾶται τοὺς υἱοὺς του, καὶ
ἀποστέλλει τὴν Ἰσμήνην, ὅπως εἰς τὰς πάντας περιορῶσας
Εὐμενίδας προσφέρῃ θυσίαν. Ἦδη παρουσιάζεται καὶ ὁ Θη-

σεύς, καὶ πεπεισμένος ὅτι ὁ τυφλὸς βασιλεὺς ἦτο ἰκέτης τῶν
Εὐμενίδων ὑποδέχεται αὐτὸν καὶ τὸν προστατεύει. Ὅτε δὲ
ἀποχωρεῖ, ἅδει ὁ χορὸς τὸ περίφημον ἐγκώμιον ᾄσμα τοῦ Κο-
λωνοῦ. (668—719).

ΤΟ ΕΓΚΩΜΙΟΝ ΤΟΥ ΚΟΛΩΝΟΥ

(Στιχ. 668—719).

Στροφή.

Εὐίππου, ξένη, τᾶσδε χώρας
ἴκου τὰ κράτιστα γὰρ ἔπαυλα,
τὸν ἀργῆτα Κολωνόν, ἐνθ'
ἀλίγεια μινύρεται
θαμίζουσα μάλιστ' ἀηδῶν
χλωραῖς ὑπὸ βάσσαις,
τὸν οἰνώπα νέμουσα κισσὸν
καὶ τὰν ἄδατον θεοῦ
φυλλάδα μυριόκαρπον ἀνήλιον
ἀνήνεμόν τε πάντων
χειμῶνων· ἐν' ὃ βακχιώτας
αἰεὶ Διόνυσος ἐμβάτευει
θεαῖς ἀμφιπολῶν τιθήναις.

Ἀντιστροφή.

Θάλλει δ' οὐρανίας ὑπ' ἄχνας
ὁ καλλίβοτρυς κατ' ἡμαρ αἰεὶ
νάρκισσος, μεγάλαιν θεαῖν
ἀρχαῖον στεφάνωμ', ὃ τε
χρυσαιγῆς κρόκος· οὐδ' αὔπνοι
κρῆναι μινύθουσιν
Κηφισοῦ νομάδες ρέεθρων,
ἀλλ' αἰὲν ἐπ' ἡματι
ὠκυτόκος πεδίων ἐπινίσσεται
ἀκηράτῃ σὺν ὄμβρῳ
στερνοῦχου χθονός· οὐδὲ Μουσαῖν
χοροὶ νιν ἀπεστύγησαν, οὐδ' ἄ
χρυσάνιος Ἀφροδίτα.

Στροφή.

Ἔστιν δ' οἷον ἐγὼ γὰς Ἀσίας οὐκ ἐπακούω,
οὐδ' ἐν τᾷ μεγάλᾳ Δωρίδι νάσῃ Πέλοπος πώποτε βλαστὸν
φύτευμ' ἀχείρητον αὐτόποιον,
ἐγγέων φόδημα δαΐων,
ὃ τᾷδε θάλλει μέγιστα χώρα,
γλαυκᾶς παιδοτρόφου φύλλον ἐλάας
τὸ μὲν τις οὐθ' ἄβος οὔτε γήρᾳ
σημαίνων ἀλίωσι· χερσὶ πέρσας· ὁ γὰρ αἰὲν ὄρων κύκλος
λεύσει νιν Μορίου Διὸς
χὰ γλαυκῶπις Ἀθάνᾳ.

Ἀρτιστροφή.

Ἄλλον δ' αἶνον ἔχω ματροπόλει τᾷδε κράτιστον,
θῶρον τοῦ μεγάλου δαίμονος, εἰπεῖν, χθονὸς αὔχημα μέγιστον,
εὐῖππον, εὐπωλον, εὐθάλασσον.
ὦ παῖ Κρόνου, οὐ γάρ νιν ἐς
τόδ' εἴσας αὔχημ', ἄναξ Ποσειδάν,
ἔπποισιν τὸν ἀκεστήρα χαλινὸν
πρώταισι ταῖσδε κτίσας ἀγυαῖς.
ἀ δ' εὐήρετμος ἔκπαγλ' ἄλῃα χερσὶ παραπτομένα πλάτα
θρώσκει, τῶν ἐκατομπόδων
Νηρήδων ἀκόλουθος.

Μετὰ τοῦτο ἐμφανίζεται ὁ γυναικάδελφός του Κρέων μετ' ἐνόπλων ἀνδρῶν, οἵτινες καθ' ὁδὸν ἀπέσπασαν τὴν Ἰσμήνην ἀπὸ τῆς θυσίας, καταλαμβάνει τὴν Ἀντιγόνην καὶ ἀπειλεῖ, ὅτι θέλει διὰ τῆς βίας νὰ ἀπαγάγῃ τὸν γέροντα· ἀλλὰ καὶ αὐτῇς προσέρχεται ὁ Θησεὺς καὶ ἀκούσας τὴν βιαιοπραγίαν διατάσσει ἱππεῖς καὶ πεζοὺς νὰ ἐπαναφέρωσι τοὺς ἀρπασθέντας. Ὁ Κρέων ἔμεινεν ὡς ὄμηρος ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναγκάζεται νὰ γείνη ἀρχηγὸς πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν κορασιῶν, καὶ ἐπανελθὼν ταχέως μὲ τὰς ἀπαχθείσας ἀποδίδει αὐτὰς τῷ γέροντι καὶ λέγει αὐτῷ ὅτι ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ Ποσειδῶνος κἀθηται ὁ Πολυνείκης· θέλων νὰ

τῷ ὀμιλήσῃ, καὶ παρακινεῖ αὐτὸν νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸ μέρος του, διότι τότε θὰ νικήσῃ· ἀλλ' ὁ πατήρ ἀποστρέφει τὸ πρόσωπόν του ἀπὸ τοῦ κατηραμένου καὶ ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀράν του, ὥστε ἀπελπισθεὶς ἀπέρχεται ἐκεῖνος. Εἶτα πάλιν προσελθὼν ὁ Θησεὺς παρακαλεῖται ὑπὸ τοῦ γέροντος νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτόν, διότι ἔφθασεν ἡ ὥρα τῆς ἀπαλλαγῆς του· βροντᾷ αἶφνης, καὶ τρομερὰ ἀντηχεῖ βοή, ὁ δὲ Οἰδίπους ἐξηφανίσθη. Ὁ Θησεὺς διατάσσει κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ ὀδηγήσῃσι τὰς θυγατέρας του εἰς τὰς Θήβας. Ἄνευ ἀσθενείας οὕτως ἐξιλεώθη μετὰ τῶν θεῶν ὁ πολλὰ ὑπ' αὐτῶν παθὼν, καὶ οὕτω τὸ λόγιον, τὸ θεῖον πᾶρ φθορερόν, μεταβάλλεται εἰς, τὸ θεῖον πᾶρ εὐμερές.

5. Ἀντιγόνη. Οἱ Ἀργεῖοι, ἐκστρατεύσαντες κατὰ τῶν Θηβῶν, ἔφυγον ἡττηθέντες· ὁ Κρέων, νῦν ἐν Θήβαις βασιλεύων, προστάσσει ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ μὴ θάψῃσι τὸν Πολυνείκην, ἀλλ' ὡς προδότην τῆς πατρίδος νὰ ῥίψῃσι τὸν νεκρὸν αὐτοῦ βορὰν εἰς τοὺς κύνας καὶ τοὺς οἰωνοὺς. Μόλις μανθάνει τοῦτο ἡ Ἀντιγόνη, καὶ εὐθὺς προσκαλεῖ τὴν πρᾶξιαν Ἰσμήνην, ὅπως ἐναντίον τῆς προσταγῆς τοῦ βασιλέως κηδεύσῃσι τὸν πεσόντα ἀδελφόν. Αὕτῃ ἀνθίσταται, ἀποτρέπουσα καὶ τὴν παράφορον αὐτῆς ἀδελφὴν, ἥτις ἐπὶ τέλους ἀφίσταται αὐτῆς ὡς ἀστόργου. Ἀποῦ ἀμφοτέραι ἐγκατέλιπον τὴν σκηνήν, ἥτις παριστᾷ τὴν πρὸ τῶν ἀνακτόρων θέσιν, προσέρχεται ὁ χορὸς συγκροτούμενος ἐκ Θηβαίων γερόντων. Ὁ Κρέων, τὸ βασιλικὸν αὐτοῦ ἀζῖωμα ἀσκῶν, διηγείται τὰ αἵτια, ὑφ' ὧν παρωρμήθη εἰς τόσῃ σκληρὰν προσταγὴν, ἧς ἡ παράβασις ἐπέφερε τὸν διὰ λιθασμοῦ θάνατον. Μόλις δὲ ἐπέρανε τὴν δῆλωσίν του, καὶ φύλαξ τις ἀναγγέλλει ὅτι οἱ νεκροὶ πρὸ μικροῦ ὑπ' ἀγνώστων ἐτάφησαν μετὰ τῶν προσπικουσῶν τοῖς νεκροῖς χοῶν. Ὑπ' ὀργῆς καταληφθεὶς ἀπειλεῖ ὁ βασιλεὺς ἀλγεινὸν θάνατον κατὰ τοῦ τεταραγμέ-

νου ἀγγέλου, ἂν μὴ συλλάβῃ τὸν παραβάντα τὴν προστα-
γὴν του. Μετὰ βραχεῖν προθεσμίαν προσάγει ὁ αὐτὸς τὴν
Ἀντιγόνην ὡς τὴν πράξασαν, ἥτις ἐνησχολεῖτο ἄρτι νὰ ἐπι-
ρίπτῃ νέαν ἐπὶ τῶν νεκρῶν γῆν, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ αὐτοῖς χράς.
Ὑπὸ τοῦ Κρέοντος ἐρωτηθεῖσα, ὁμολογεῖ ἀπροκαλύπτως καὶ
ἀφρόβως πάντα, καὶ ἐξαγγέλλει τὴν γνώμην, ὅτι οἱ αἰώνιοι
τῶν θεῶν νόμοι εἰσὶν ἀνώτεροι τῶν προσταγμάτων τοῦ βα-
σιλέως. Ἡ Ἰσμήνη εἶτα ἀχθεῖσα θέλει νὰ φανῇ ὡς συνένο-
χος καὶ νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τῆς ἀδελφῆς, ἀλλ' ἡ Ἀντιγόνη
ὑπερηφάνως καὶ ἀποτόμως ἀποπέμπει αὐτήν, ὡς μὴ ἐκπλη-
ρώσασαν τὸ πρὸς τὸν ἀδελφὸν καθήκον. Μετὰ τοῦτο προ-
στατᾷ ὁ Κρέων νὰ φέρωσι τὰς ἀδελφὰς εἰς τὸ ἀνάκτορον
καὶ αὐστηρῶς αὐτὰς νὰ ἐπιτηρῶσι. Νῦν προσέρχεται ὁ υἱὸς
αὐτοῦ, Αἴμων, ὁ μνηστὴρ τῆς Ἀντιγόνης, καὶ προσπαθεῖ νὰ
μεταπείσῃ τὸν πατέρα διὰ λόγων μαλακῶν καὶ μετρίων·
ἀλλὰ μάτην! Αὐτὸς προβαίνει ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἀπειλεῖ
ὅτι θέλει φονεῦσαι τὴν Ἀντιγόνην ἐνώπιον τοῦ ἐαυτῆς μνη-
στῆρος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον μεταβαλὼν γνώμην ἀποφασίζει,
ὥστε ἡ μὲν Ἰσμήνη ν' ἀπαλλαγῇ τῆς τιμωρίας, ἡ δὲ Ἀν-
τιγόνη νὰ ῥιφθῇ ζῶσα εἰς τὸ μνήμα τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ
οἴκου καὶ ἐκεῖ νὰ τήκηται. Ἡ τελευταία εὐθὺς φέρεται εἰς
τὸν ὠρισμένον τόπον, εἶτα ἐμφανίζεται ὁ τυφλὸς μάντις
Τειρεσίας καὶ ἀγέλλει τῷ βασιλεῖ, ὅστις ἔτι εἶνε ἄκαμπτος,
τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν διὰ τὸ πρὸς τὸν Πολυνείκην καὶ τὴν
Ἀντιγόνην διαπραχθὲν ἐνόσιον ἔργον. Ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ ἐξορ-
γίζεται ὁ Κρέων καὶ ἀμφιβάλλει περὶ τῆς χρηστότητος τοῦ
μάντεως, ὅστις ἀπέρχεται λέγων ὅτι ὁ οἶκος τοῦ Κρέοντος
μετ' ὀλίγον ἔσεται πένθιμος οἶκος. Ὁ πρὸ μικροῦ ἄκαμπτος
γίγνεται ἀεὶ μᾶλλον ἀβέβαιος καὶ ταράσσεται τὰς φρένας,
ὅτε ὁ χορὸς ἐκδηλοῖ, ὅτι οὐδέποτε ἀκόμη ὁ τυφλὸς ἐκείνος
εἶπε λόγον μὴ τελεσθέντα. Φοβούμενος ἤδη μεταβάλλεται

γνώμην καὶ προστάττει νὰ ταφῇ ὁ Πολυνείκης, ἡ δὲ Ἀντιγόνη νὰ ἐλευθερωθῇ. Ἀλλὰ διὰ τὴν τελευταίαν πολὺ βραδέως! διότι κηδεύει μὲν τὸν ἐν ἀγρῷ κείμενον νεκρόν, ἀλλὰ τὴν Ἀντιγόνην εὐρίσκει νεκράν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ υἱοῦ του, ὅστις κατενεγκὼν κτύπημα κατὰ τοῦ πατρός του θέλωντος νὰ εἰσέλθῃ καὶ ἀποτυχὼν ἐμπήγει εἰς τὸ ἑαυτοῦ σῶμα τὸ ξίφος καὶ ἀποθνήσκει. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του μὴ θέλων πλέον νὰ ἐπιζήσῃ φονεύει αὐτὸς ἑαυτὸν ἐντὸς τοῦ ἀνακτόρου.

Ὁ κύριος τῆς τραγωδίας ταύτης σκοπὸς ἐμπεριέχεται ἐν τοῖς ἐπομένοις στίχοις·

Ζεὺς γὰρ μεγάλης γλώσσης κόμπους

ὑπερχοαίρει.

Τὸ τραγικὸν τοῦ δράματος καῖται εἰς τὸ στερεὸν καὶ μετὰ πάθους μέχρι τέλους ἐμμένον φιλόστοργον καὶ εὐσεβές, ἅτινα ἀντιστρατεύονται πρὸς τὸ ἀπότομον τοῦ Κρέοντος πρόσταγμα. Ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ὑπερβολὴ καταπίπτει, τὸ μέτρον εἶνε τὸ ἄριστον. (Boech. μαθημ. περὶ Ἀντιγ.).

6. *Τραχίνιαι*. Ἀπὸ 15 ἡδὴ μηνῶν ἡ Δηϊάνειρα οὐδεμίαν εἶχεν εἰδήσιν περὶ τοῦ συζύγου τῆς Ἡρακλέους. Ἦτο δὲ τόσῳ μᾶλλον περίφροντις, καθόσον χρησμός τις κατ' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν χρόνον εἶχε προείπει αὐτῇ τὴν ἀπὸ τῶν πόνων ἀπαλλαγὴν. Δὲν δύναται ἴσως ὁ χρησμός αὐτὸς νὰ ἔχῃ τὴν ἀντίθετον ἔννοιαν, ὅ ἐστι νὰ ὑπονοῇ πένθος; Περιδεῆς ἀποστέλλει τὸν πρεσβύτατον υἱὸν τῆς, Ὑλλον, εἰς Εὐβοίαν, ἔνθα, κατὰ τὴν φήμην, διέτριβεν ὁ ἥρως πρὸ τῆς πόλεως Οἰχαλίας. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον, παρόντος τοῦ χοροῦ, ὅστις συνεκροτεῖτο ἐκ παρθένων τῆς πόλεως Τραχίνος, προσέρχεται ἄγγελος κομιζὼν τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν, ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐπανερχεται νικητής, καὶ ὅτι πρὸς στιγμὴν μόνον ἐκρα-

τήθη ὑπὸ τῶν Μηλίων. Ἐκείνῳ ἔπεται ὁ κῆρυξ Λίχας μετὰ πολλῶν αἰχμαλωτίδων γυναικῶν, ἐν αἷς καὶ ἡ Ἰόλη, ἡ θυγάτηρ τοῦ κατὰ τὴν Οἰχαλίας φονευθέντος βασιλέως. Ἀποσιωπᾷ δὲ τὴν πρὸς ταύτην σχέσιν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐντεῦθεν ὑποδέχεται ἡ Δηϊάνειρα φιλοφρόνως ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς οἰκτείρουσα τὰς δυστυχεῖς, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὴν ἀντίζηλον αὐτῆς, ἥς τὴν σιγὴν δὲν δύναται νὰ λύσῃ. Μετὰ ταῦτα ἐπανέρχεται πάλιν ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἄγγελος καὶ ἀναγγέλλει ὅτι ὁ Λίχας δὲν εἶπεν ἀληθῆ, καὶ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν Ἰόλκην ἐκυρίευσε τὸν πόλιν. Τὸν Λίχαν, ἐπανελθόντα ἤδη ἐκ τῆς οἰκίας διὰ πανουργίας καταπειθεῖ ἡ Δηϊάνειρα νὰ ὁμολογήσῃ ἀπροκλύπτως τὴν ἀλήθειαν. Τεταραγμένη αὕτη ἀποχωρεῖ, καὶ ἐπανέρχεται φέρουσα χιτῶνα, ὅστις ἦτο ἐμβεβαπτισμένος εἰς τὸ δηλητηριῶδες αἶμα τοῦ Κενταύρου Νέσσου. Κατὰ τὴν πρόρρησιν ἐκεῖνου τὸ αἷμά του εἶχε τὴν ἰσχὺν νὰ διατηρῇ πάντοτε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀγάπην τοῦ συζύγου τῆς. Ἐγχειρίζει λοιπὸν τὸ ἱμάτιον αὐτό, ὅπερ αὕτη θεωρεῖ ὡς ἀβλαβές, εἰς τὸν Λίχαν, ὅπως φέρῃ εἰς τὸν Ἡρακλῆ, μέλλοντα νὰ τελέσῃ τὴν διὰ τὴν νίκην θυσίαν. Ἀλλὰ μετὰ μικρὸν ἀνακαλύπτει, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τοῦ μαγικοῦ τούτου φαρμάκου ἔχουσιν ὀλεθρίαν δύναμιν, καὶ καταλαμβάνεται ὑπὸ τρομερᾶς ἀγωνίας ἕνεκα τούτου, ὅπερ αὕτη παρεσκεύασεν. Ἦδη παρίσταται ὁ ὕλλος καὶ καταγγέλλει τὴν μητέρα ὡς φαρμακεύτριαν καὶ φονέα τοῦ πατρὸς, λέγων ὅτι αὐτὸς ἐνδὺς τὸν χιτῶνα κατεβιβρώσκειτο ζῶν ὑπὸ φλογῶν. Καὶ πρῶτον μὲν κατεσύντριψε τὸν Λίχαν ῥίψας «πρὸς ἀμφίκλυστον τοῦ πόντου πέτραν», εἶτα δὲ προσέταξεν ἐμέ, ὅπως κομίσω αὐτὸν ἐνταῦθα. Ἀπελπίς ἀπέρχεται ἡ δυστυχής, μὴ τολμῶσα νὰ προσβλέψῃ πρὸς τὸν ἐπιθανάτιον ἀσθενη, καὶ φονεύει ἑαυτήν. Νῦν κομίζεται ὁ ἥρως κείμενος ἐπὶ φορείου, καὶ κοιμώμενος ἔτι μετ' ὀλίγον ἐγερθεὶς ἐπιθυμεῖ

νά μεταχειρισθῇ τὴν ὑπολειπομένην αὐτοῦ ἰσχὺν πρὸς καταστροφὴν τῆς φονέως· ἀλλ' ὁ υἱὸς αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ ὅτι ἡ μήτηρ εἶνε θανοῦσα, πᾶν δὲ ὅτι ἔπραξεν, ἐγένετο ἄνευ κακοῦ σκοποῦ, ὁ Κένταυρος Νέσσορ τὴν συνεβούλευσεν. Ἦδη διαγινώσκει ὁ ἦρως ὅτι, κατὰ τὸν χρησμόν, προσήγγισε τὸ τέλος του καὶ παραγγέλει εἰς τὸν υἱόν του, ὅπως φέρῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς Οὔτης καὶ ἐκεῖ ἐπὶ πυρᾶς κατακαύσῃ. Οὗτος ὑπείκει καὶ ὁ Ἡρακλῆς, οὐδεμίαν ἔχων περὶ τῆς ἀποθεώσεώς του προαίσθησιν, ἀποκομίζεται ἀποχαιρετήσας συγκινητικώτατα τοὺς συνάγωνιστάς του. Ἐνταῦθα λήγει ἡ τραγωδία. Τὰ μετὰ ταῦτα τοῦ μύθου εἶνε ὅτι «καιομένης τῆς φλογὸς λέγεται νέφος ὑποστάν μετὰ βροντῆς αὐτὸν εἰς οὐρανὸν ἀναπέμψαι· ἔνθα τυχὼν ἀθανασίας, γήμας τὴν Ἥβην τὴν Ἥρας θυγατέρα ποιεῖ παῖδας Ἀλεξιάρην καὶ Ἀνίκητον».

ΑΘΛΟΙ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΟΥΣ

Πρῶτα μὲν ἐν Νεμέᾳ βριαρὸν κατέπεφνε λέοντα.
 δεύτερον ἐν Λέρνη πολυαύχενον ὤλεσεν ὕδραν.
 τὸ τρίτον αὐτ' ἐπὶ τοῖς Ἑρμαίνθιον ἔκτανε κάπρον.
 χρυσόκερον ἔλαφον μετὰ ταῦτ' ἤγρευσε, τέταρτον.
 πέμπτον δ', ὄρνιθας Στυμφηλίδας ἐξεδίωξεν.
 ἕκτον, Ἀμαζονίδος κόμισσε ζωστῆρα φαεινόν.
 ἑβδομον, Αὐγείου πολλὴν κόπρον ἐξεκάθηρεν.
 ὄγδοον, ἐκ Κρήτης δὲ πυρίπνοον ἤλασε ταῦρον,
 ἐκ Θρήκης, ἔνακτον, Διομήδεος ἤγαγεν ἵππους.
 Γηρυόνου, δέκατον βόας ἤλασεν ἐξ Ἑρυνείης.
 ἐνδέκατον δ', ἀνάγει κύνα Κέρβερον ἐξ Ἀΐδου.
 δωδέκατον δι', ἤνεγκεν ἐς Ἑλλάδα χρύσεα μήλα.
 Θεσπίῳ θυγατρῶν τρισκαιδέκατος πέλεν ἄθλος.

7. Φιλοκτήτης. Ἐν ἐρήμῳ τινὶ ἀκτῇ τῆς Λήμνου προσορμίζεται ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τοῦ Νεοπτολέμου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀχιλλέως. Ὁ τελευταῖος ἀνακαλύπτει, ἀναρριχώμενος, σπηλαιὸν τι πενιχρῶς ἡντρεπισμένον, ἐν ᾧ διετίθειεν ὁ πολυπαθὴς

Φιλοκτῆτης, ὅστις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο ἀπών. Οὗτος, δηχθεὶς ἐπὶ τῆς νήσου Χρύσης ὑπ' ὄφεως, ἔνεκα τῆς δυσωδίας τῆς πληγῆς εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἐν Ἀήμνῳ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ζῶν ἀπὸ τῆς λείας, ἦν τῷ παρεῖχε τὸ φοβερόν καὶ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους αὐτῷ δωρηθὲν τόξον καὶ τῶν ἀστόχων βελῶν, διήγαγε μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους. Περὶ τὸν χρόνον ὁμῶς τοῦτον προεῖπε τὸ μαντεῖον εἰς τὸ πρὸ τῆς Τροίας στρατόπεδον τῶν Ἀχαιῶν, ὅτι ἄνευ τοῦ Φιλοκτῆτου καὶ τοῦ τόξου του δὲν δύναται νὰ κυριευθῇ ἡ Τροία. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Νεοπτόλεμος πορεύονται, ὅπως φέρωσι τὸν οὕτως καταφρονητικῶς ἐξαπατηθέντα. Ὁ πρῶτος κατὰ πρῶτον ἐν Ἀήμνῳ διδάσκει τὸν νεανίαν, ὅτι αὐτὸς πρέπει νὰ φέρῃ αὐτὸν εἰς Τροίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι θὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν πατρίδα του· εἴτα ἐγκαταλείπει αὐτὸν φοβούμενος τὸ φοβερὸν τοῦ πάσχοντος τόξου. Ἀλλ' ἤδη ὁ χορὸς, ἐκ τῶν ναυτῶν τοῦ Νεοπτολέμου συγκροτούμενος, ἀκούει τὰς γοεράς φωνὰς τοῦ προσεγγίζοντος Φιλοκτῆτου, καὶ μετ' ὀλίγον παραγίγνεται καὶ αὐτὸς βρακένδυτος. Ὁ Νεοπτόλεμος δηλώσας, τίς εἶνε, λέγει ὅτι ἀπέρχεται οἰκαδὲς, ὑβρισθεὶς δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν. Νῦν παρακαλεῖ αὐτὸν ὁ ἀσθενὴς λιπαρῶς, ὅπως συμπαραλάβῃ καὶ αὐτόν, καὶ ἐν τῇ ἀπάτῃ του ἐπερρώσθῃ ὑπὸ τοῦ παρὰ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἀποσταλέντος σκοποῦ. Ἦτο ἤδη ἔτοιμος ὁ ἀπόπλους, ὅτε ὁ ἀσθενὴς αἴφνης τρεῖς καταλαμβάνεται ὑπὸ τῆς ἀσθενείας. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐγχειρίζει εἰς τὸν Νεοπτόλεμον τὸ τόξον, τὸ δὲ δεύτερον παρακαλεῖ τοῦτον νὰ μὴ ἐγκαταλίπῃ αὐτόν, καὶ τὸ τρίτον κοιμάται. Ἀλλ' ὁ Νεοπτόλεμος, οὗ ἡ εὐγενὴς ψυχὴ ἀπέκρουε τὰς δολοπλοκίας τοῦ Ὀδυσσεὺς, δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ ἐξαπατᾷ τὸν ἀδύνατον, καὶ ὁμολογεῖ αὐτῷ ἐγερθέντι, ὅτι πρέπει νὰ πλεύσωσιν εἰς Τροίαν πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τῶν Ἀτρεΐδων στόλον, διότι πολλὴν αὐτοῦ ἔχουσιν ἀνάγκην. Ἐκπλαγεὶς ὁ Φιλοκτῆτης ζητεῖ νὰ ἀποδοθῶσιν

αὐτῷ τὰ τόξα, καί, ἐν ᾧ ὁ Νεοπτόλεμος σκοπεύει νὰ ἐκπλη-
ρώσῃ τὴν θέλησίν του, ἐμφανίζεται ὁ Ὀδυσσεύς, ὅστις μὴ
δυνηθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, προστάσσει δύο ὑπηρέτας νὰ συλλά-
βωσιν αὐτόν, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ διὰ τούτου οὐδὲν κκτορθοῦται,
ἀπαλλάσσεται πάλιν ὁ Φιλοκτῆτης. Μετὰ τοῦτο ἀποδίδωσιν
ὁ Νεοπτόλεμος αὐτῷ τὰ τόξα, ἅτινα διευθύνει ἤδη ὁ ἀσθε-
νὴς κατὰ τοῦ ἐπὶ στιγμὴν μόνον ἀπελθόντος καὶ ἤδη ἐπανελ-
θόντος Ὀδυσσέως. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀχιλλέως λαμβάνει αὐτοῦ
τὴν χεῖρα καὶ σώζεται ὁ πολύτροπος. Ἦδη οὐδὲν ἄλλο ὑπο-
λείπεται τῷ νεανίᾳ, ἢ νὰ τηρήσῃ τὴν πρώτην αὐτοῦ ὑπόσχε-
σιν, καὶ νὰ φέρῃ τὸν Φιλοκτῆτην εἰς τὴν πατρίδα του. Κατὰ
τὴν στιγμὴν ταύτην ἐμφανίζεται ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις λέγει ὅτι
διὰ τῶν τόξων του θέλει κυριευθῇ ἡ Τροία, καὶ ὁ Ἀσκληπιὸς
θέλει θεραπύσει τὴν πληγὴν του. Ἐκ τῶν λόγων τούτων
πίθεται ὁ Φιλοκτῆτης καὶ ἐκὼν πλέει πρὸς τὸ στρατόπεδον
τῶν Ἀχαιῶν. Ἐν τῇ τραγωδίᾳ ταύτῃ ἀπεικονίζονται πιστῶς
καὶ λεπτότατα οἱ χαρακτῆρες, ἐλλείπει ὅμως τὸ ὁμηρικὸν
τῆς νεότητος.

Ἐδιδάχθη τῷ 409.

Καί τοι δὲ ὁ Σοφοκλῆς οὐχὶ τόσον μεγάλας, ὥς ὁ προ-
κάτοχός του, ἐπέφερε μεταβολάς, διαφέρει ὅμως οὐσιωδῶς
αὐτοῦ ὥς πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν διαμόρφωσιν τῆς τραγωδίας,
διότι τὸν μὲν χορὸν ἔθηκεν εἰς ὀρθὴν καὶ ἀνάλογον σχέσιν
πρὸς τὸν διάλογον, τὸν δὲ ἄνθρωπον πρὸς τὸ πεπερωμένον.
Τεχνικώτερον μὲν εἶνε τὰ δράματά του, ἀλλ' οὐχ' ἥττον ἀν-
θρωπίνως πολὺ ἀπλούστερα τῶν τοῦ προκατόχου του. Ἀπὸ
τοῦ ὑπερανθρώπου πρὸς τὸ ἀνθρώπινον κατερχόμενος γινώσκει
νὰ ἐγγίξῃ βαθέως τὴν ψυχὴν τῶν θεατῶν, καὶ νὰ διεγείρῃ
τὰ πάθη των, ἰδίως τὴν ἐλπίδα, τὸν φόβον καὶ τὸν οἶκτον,
ὅτε μὲν κρατῶν αὐτοὺς εἰς μεγίστην ἔντασιν, ὅτε δὲ καταρ-
ρίπτων αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὕψους τῆς θρῆκυστικῆς χαρᾶς εἰς τὰ

ἀπότομα βάραθρα τῆς βαθυτάτης λύπης.—Ἐρειδόμενος ἐπὶ τῆς ἀναπτυχθείσης διαλεκτικῆς ἀκριβέστατα καὶ λεπτότατα περιγράφει τοὺς χαρακτῆρας. Ὁ διάλογός του ἐν ἀπτικῇ γλώσσῃ γεγραμμένος εἶνε εὐστροφος, ὁ χορὸς χαρίεις, ἀμφότεροι δὲ γλαφυροὶ καὶ ἁρμονικοί. Ἐν αὐτῷ παρατηρεῖται ἡ ἀφέλεια καὶ τὸ ἥρεμον ὕψος, οὐδέποτε δὲ τὸ πάθος ὑπερπηδᾷ τὰ ὅρια τῆς αἰσθητικῆς. Ὁ Αἰσχύλος περιγράφει τοὺς ἀνθρώπους, ὅποιοι δὲν δύνανται νὰ ὦσιν, ὁ Εὐριπίδης, ὅποιοί εἰσιν, ὁ δὲ Σοφοκλῆς, ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ὦσι.—Κατὰ τὸ ἥρεμον δὲ καὶ τὸ ὕψος ὁμοιάζουσιν αἱ ἐπτὰ αὐτοῦ τραγωδίαι μὲ τὰ μαρμαρίνα ἀριστουργήματα τοῦ Φειδίου.—Τοσοῦτον δὲ ἐτιμᾶτο παρὰ τῶν Ἀθηναίων ὁ Σοφοκλῆς ὥστε μόνος αὐτὸς ἐκ πάντων τῶν ἄλλων ἐκαλεῖτο κατ' ἐξοχὴν, ὁ τραγικός.

34. *Εὐριπίδης*. Ἐγεννήθη τῇ 5 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους 480 π. Χ. ἐν Σαλαμῖνι, καθ' ἣν ἡμέραν ἐγίγνετο αὐτῷ ναυμαχία, (Πρόβ. § 52). Ὁ πατήρ του ἦτο κάπηλός τις Μνήσαρχος, ἡ δὲ μήτηρ του Κλειτὼ λαχανόπωλις. Κατὰ πρῶτον ὁ νέος Εὐριπίδης προσετράπη περὶ τὴν ἀθλητικὴν, εἴτα προσείλκυσεν αὐτὸν ὁ φιλόσοφος Ἀναξάγόρας, μετὰ ταῦτα δὲ οἱ σοφισταὶ Πρόδικος καὶ Πρωτογόρας, τέλος ὁ Σωκράτης, μεθ' οὗ μέχρι τέλους τοῦ βίου του διὰ φιλίας διετέλεσε συνδεδεμένος. Ἀπὸ τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐποίησε διὰ τὴν σκηνὴν, ὅλως ἀπέχων τῶν πολιτικῶν, νυκτὸς δὲ καὶ ἡμέρας περὶ τὴν σπουδὴν ἀσχολούμενος διήγαγε βίον μονήρη, ἀρμόζοντα πρὸς τὸν ἐμβριθῆ καὶ σοβαρὸν αὐτοῦ χαρακτῆρα. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξεν αὐτῷ δύσκολον νὰ προέλθῃ ἀντίπαλος πρὸς τὸν Σοφοκλέα, ἐτέρωθεν δὲ οἱ τὴν τάσιν αὐτοῦ μισοῦντες Κωμικοὶ ἔσκωπτον αὐτὸν καὶ ἔνεκα τούτου τετράκις μόνον ἐνίκησεν. Ὅποιον θάρρος, ὁποία ἐπιμονὴ ἀπητεῖτο, ὅπως ἐναντίον τῶν ἀντιδράσεων μένῃ εὐσταθῆς καὶ εἰς ἑαυτὸν πιστός! Ἄλλῃ ἡ πρόοδος τῆς ὀχλοκρατίας μετέβηκε καὶ τὴν θέσιν τοῦ ποιη-

τοῦ. Ὅσω μᾶλλον ἡ ἀρχαία γενεὰ παρήρχετο, καὶ ἑαυτὴν ἀντικαθίστα νεωτέρα, τόσω μᾶλλον ἐγίνετο γνωριμότερος καὶ ὁ Εὐριπίδης. Οἰκιστὴ καὶ μέριμναι δὲν ἔλειπον αὐτῷ. Τὴν πρώτην τοῦ σύζυγον Χοιρίλην διέζευξεν ἕνεκα παραβάσεως συζυγικῶν καθηκόντων, ἡ δὲ δευτέρα οὐχὶ κρείττων τῆς πρώτης ἐγκατέλιπεν αὐτόν. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστὸν ὅτι αὐτὸς καὶ ἐχθρὸς τῶν γυναικῶν ὑπῆρξε καὶ ἐν ταῖς τραγωδίαις τοῦ λοιδορίας κατ' αὐτῶν ἐκτοξεύει. Εἰς τοῦτο συνέτεινεν ἀναμφιβόλως ἡ ἐν Ἀθήναις καταθλιπτικὴ τοῦ γυναικείου φύλου κατάστασις καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτοῦ διαφθορά. Πρεσβύτης ἤδη ἐπορεύθη εἰς Πέλλαν πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀρχέλαον, ἐνθα 75 ἐτῶν γέρον ἐτελεύτησε (Πρβ. § 32 καὶ 33).

Δράματα Εὐριπίδου. 68 δνόματα δραμάτων εἶνε γνωστά, ὧν 17 διεσώθησαν πλήρη, ὡς καὶ τὸ σκυρικὸν δράμα *Κύκλωψ*, τὸ μόνον τοιοῦτου εἶδους ἐκ τῆς ἀρχαιότητος.

1. *Ἐκάβη.* Ἡ γηραιὰ τῆς Τροίας βασίλισσα μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ἰλίου ἐπεῖδε τὴν θυσίαν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Πολυξένης καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ Πολυδώρου, οὗ τοὺς φρονεῖς ἐκδικεῖται.

2. *Ὀρέστης.* Ἡ Ἐκκλησία τοῦ δήμου τῶν Ἀργείων καταδικάζει αὐτὸν εἰς θάνατον ἕνεκα μητροκτονίας, ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων ὑπὲρ αὐτοῦ παρεμβάς κελεύει αὐτὸν νὰ συζευχθῇ τὴν Ἑρμιόνην, καὶ νὰ γείνη κύριος τοῦ Ἀργους.

3. *Φοῖνισσαι.* Ἐν τῷ δράματι τούτῳ περιέχεται ἡ ἔρις τοῦ Ἑτεοκλέους καὶ Πολυνείκου, ὁ πόλεμος τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, ὁ θάνατος τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἡ ἐξέλασις τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀντιγόνης ὀδηγουμένου τυφλοῦ Οἰδίποδος.

4. *Μήδεια.* Δράμα διὰ πᾶσαν ἐποχὴν ἐξοχον καὶ ἀξιόθαύμαστον διὰ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν διεξαγωγὴν, τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ μέτρον. Ἡ ἥρωϊς ἡ σώσασα τὴν ζωὴν τοῦ Ἰάσονος καὶ αὐτοῦ περιπαθῶς ἐραστῆσα, ἠκολούθησεν αὐτὸν ἐκ Κολχί-

δος. Ἄλλ' οὗτος κορεσθεὶς αὐτῆς θέλει νὰ τὴν φονεύσῃ, ὅπως συζευχθῇ μετὰ τῆς θυματρὸς τοῦ βασιλέως τῆς Κορίνθου Κρέουσσης. Ἄλλ' ἡ Μήδεια ἐκδικεῖται φοβερώς τὸν ἄπιστον, φονεὺς κατὰ πρῶτον τὴν Κρέουσσαν καὶ τὸν πατέρα αὐτῆς, εἶτα δὲ τὰ ἴδια αὐτῆς τέκνα, ἅτινα ἐκ τοῦ Ἰάσονος ἔσχε, καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν ἐφ' ἀμάξης ὑπὸ πτερωτῶν δρυκόντων συρομένης ἀεροποροῦσα ἔρχεται εἰς Ἀθήνας.

5. *Ἰππολύτος Στεφανηφόρος*. Φαῖδρα ἡ σύζυγος τοῦ Θησέως ἐρᾷται τοῦ Ἰππολύτου τοῦ προγονοῦ τῆς. Οἰδῆμῳ ἀντερωμένη φονεύεται, ἀγγέλλουσα τῷ Θησεῖ, ὅτι ὁ νεανίας βίβητίμασεν αὐτήν. Ἡ πατρικὴ ἀρὰ ἐξωθεῖ αὐτὸν ἐκ τῆς χώρας, καὶ εἰς θάνατον, ὅτε καὶ ἡ Ἀρτεμις ἀποκαλύπτει τὴν ἀθωότητά του.

6. *Ἀλκηστις*. Ὁ Ἀπόλλων κατῴρθησε διὰ τῶν Μοιρῶν, ὥστε ὁ βασιλεὺς τῆς Θεσσαλίας Ἀδμήτος νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ θανάτου, ἂν τις ἐν τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου του ἀνεδέχεται νὰ ἀποθάνῃ δι' αὐτὸν ἐκουσίως. Τοῦτο πράττει ἡ αὐτὸν περιπαθῶς ἀγαπῶσα σύζυγος Ἀλκηστις, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς, ἀρχαῖος φίλος τοῦ Ἀδμήτου, ἐπανάγει αὐτήν αὖθις ἐκ τοῦ Ἄδου.

7. *Ἀνδρομάχη*. Δράμα ὀλίγου ἄξιον παραγματευόμενον περὶ τῶν ἀμοιβαίων τυχῶν τῆς μάντεως μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας.

8. *Ἰκέτιδες*. Ἐπίσης μέτριον δράμα. Αἱ μητέρες τῶν πρὸ τῶν Θηβῶν πεσόντων ἡγεμόνων ἔρχονται πρὸς τὸν Θησέα εἰς Ἐλευσίνα μετὰ τοῦ Ἀδράστου τοῦ δικσωθέντος διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ἵππων του. Αὗται παρακαλοῦσιν αὐτόν, ὅπως μετατρέψῃ τὸν Κρέοντα, ὥστε νὰ ἄρῃ τὸ πρόσταγμα του περὶ τῆς μὴ ταφῆς τῶν πεσόντων, ἢ νὰ ἀπαγάγῃ τούτους βίβη. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀγαθότης δὲν ὠφελεῖ, ἐπιλαμβάνεται βιαιῶν μέτρων ὁ Ἀθηναῖος βασιλεὺς, ἀπάγει τοὺς νεκροὺς, καὶ διατάσσει, ἵνα οὗτοι καῶσι δημοτελῶς ἐν Ἐλευσίνῃ.

9. *Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι.* Ἡ θυγάτηρ τοῦ Ἀγαμέμνονος φέρεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων ἐν Αὐλίδι, ἐνθα ὁ στόλος ἔνεκα νημερίας δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποπλεύσῃ, ὑπὸ τὴν πρόσχημα μὲν, ὅπως συζευχθῇ πρὸς τὸν Ἀχιλλεὺς, πράγματι ὅμως, ἵνα θυσιασθῇ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς κεχολωμένης Ἀρτέμιδος· ὁ Ἀχιλλεὺς ἐπιθυμεῖ νὰ τὴν σώσῃ, ἀλλ' αὐτὴ ἡ ἰδία ἀφιεροῦται τῇ θεᾷ, ἣτις ὑπαβολουῖσα ἔλαφον σώζει τὴν εὐνοοῦμένην αὐτῆς εἰς Ταυρίδα καὶ καθιστᾷ ἱερείαν τῆς. Εἶνε λυπηρόν, ὅτι τὸ δράμα τοῦτο ἄριστον καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτῆρων τῆς ἡρώδους καὶ τοῦ Ἀχιλλέως ὡς καὶ ἐν ταῖς καθ' ἑκάστον σκηναῖς, ἐμπεριέχει τόσα χάσματα καὶ πολλὰ χωρία ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις παρεμβληθέντα· ὁ Σχίλλερὸς μετέφρασεν αὐτὸ γερμανιστί.

10. *Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταυρίδι.* Ὁ Ὀρέστης ἔρχεται μετὰ τοῦ ἐπιστηθίου αὐτοῦ φίλου Πυλάδου πρὸς τὸν βασιλέα Θόαντα εἰς Ταυρίδα, ἵνα κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κομίσῃ ἐκείθεν τὸ ξόανον τῆς Ἀρτέμιδος. Οὗτοι πρέπει κατὰ τὰ νόμιμα νὰ θυσιασθῶσι. Φεῦ! εἰς τὸν ξένον, ὅν τὰ κύματα ῥίπτουσιν εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς δυστυχίας. Ἡ Ἰφιγένεια, ἡ ἱερεῖα τῆς θεᾶς, θέλει, ἵνα σώσῃ τὸν ἕνα ἐξ αὐτῶν, ὅπως κομίσῃ εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστολὰς αὐτῆς. Ἡ εὐγενὴς ἄμιλλα, καθ' ἣν ὁ ἔτερος ἐπιθυμεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἀντὶ τοῦ ἑτέρου, ἄγει εἰς τὴν συγκινητικὴν τῆς ἀναγνωρίσεως σκηνὴν μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν. Νῦν διαγράφουσι τὸ δόλιον πρὸς φυγὴν σχεδίον των, καὶ σώζει αὐτοὺς ἡ Ἀρτεμις προστατεύουσα κατὰ τοῦ βασιλέως θέλοντος νὰ τοὺς καταδιώξῃ. Ἐν τῷ δράματι τούτῳ πλήρῃ συμμετρίας, λαμπρῶ ἔργῳ ἀρχαίας ποιήσεως, παρίσταται ἡ ἀληθὴς καὶ ἠθικὴ ἑλληνικὴ κόρη, πρὸς ἣν οἱ βάρβαροι μετὰ σεβασμοῦ προβλέπουσι, καὶ ἡ ἀξία τῆς φιλίας. Μετὰ τὰ ἄριστα τῶν δραμάτων τοῦ Σοφοκλέους εἶνε τὸ δράμα τοῦτο τοῦ Εὐριπίδου τὸ καταλληλότετον

πρὸς ἑρμηνεῖαν ἐν τοῖς σχολείοις.—Ὁ Γοῖθιος τὸ καθόλου ἀνθρώπινον τοῦ Εὐριπίδου ἀκολουθῶν ἐπόνησεν ὅμοιον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ Ἰφιγένεια».—

11. *Τρωάδες*. Ἐν τούτῳ πραγματεύεται τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας, εἶνε δὲ σκοτεινόν, μονότονον ἄνευ αὐστηρᾶς ἐνόητος.

12. *Βάκχαι*. Ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν Πενθεύς, εἰς οὗ τὸ κράτος ἤλθεν ὁ Βάκχος, διασπᾶται ὑπὸ τῆς μητρὸς Ἀγαύης εἰς μανίαν περιπεσούσης, διότι ἀνθίσταται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς νέας λατρείας.

13. *Ἡρακλεῖδαι*. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους φεύγοντες τὸν καταδιώκοντα αὐτοὺς Εὐρυσθέα ζητοῦσιν ἄσυλον ἐν Ἀθήναις. Καὶ οὗτοι μὲν τυγχάνουσιν ἐνταῦθα προστασίας, ὁ δὲ διώκτης αὐτῶν ἀπόλλυται.

14. *Ἑλένη*. Ἐνῷ οἱ Ἀχαιοὶ μάχονται πρὸ τῆς Τροίας δι' ἀπλοῦν εἶδωλον τῆς Ἑλένης, αὕτη διατρίβει ἐν Αἰγύπτῳ. Ἐπανερχόμενος ὁ Μενέλαος εὐρίσκει αὐτὴν ἐνταῦθα καὶ σώζεται μετ' αὐτῆς διὰ πανουργίας ἐκ τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ ἐρῶντος αὐτῆς Αἰγυπτίου βασιλέως Θεοκλυμένου.

15. *Ἴων*. Ὁ ἀρχηγέτης τῶν Ἰώνων, ὡς βρέφος ἐκτεθέν, ἀνετράφη ἐν Δελφοῖς ὑπὸ τῆς Πυθίας εἰς Ἱερόδουλον. Μετὰ πολλὰς περιπλοκάς ἀναγνωρίζει αὐτὸν ἡ μήτηρ, καὶ καθιστᾷ διάδοχον τοῦ πατρὸς του.

16. *Ἡρακλῆς μαινόμενος*. Ὁ ὑπὸ τῆς Ἥρας ἐμμανῆς γενόμενος Ἡρακλῆς φονεύει τὴν σύζυγόν του Μεγάραν καὶ τὰ τέκνα του. Εἶτα προσφέρει ἐξιλαστικὰς θυσίας καὶ ζητεῖ ἄσυλον καὶ ἀνάπαυσιν ἐν Ἀθήναις.

17. *Ἡλέκτρα*. Ὁ Ὀρέστης μετὰ τῆς ἀδελφῆς Ἡλέκτρας φονεύει τὴν μητέρα του Κλυταιμνήστραν. Ἀλλ' οἱ Διόσκουροι διατάσσουσιν αὐτὸν νὰ δικάσθῃ ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ νὰ δώσῃ ὡς σύζυγον εἰς τὸν φίλον του Πυλάδην τὴν

Ἡλέκτραν. Τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπραγματεύθη ὁ Αἰσχύλος ἐν τοῖς Χοηφόροις, καὶ ὁ Σοφοκλῆς ἐν Ἡλέκτρᾳ.

18. *Ῥήσορ*. Τὸ δράμα τοῦτο περιέχει κατὰ τὴν Ἰλιάδα (21) τὸν θάνατον τοῦ σκοποῦ Δόλωνος καὶ τοῦ Θρηκῶν βασιλέως Ῥήσου ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύος καὶ Διομήδους καὶ πιθανὸν δὲν εἶνε γνήσιον.

19. *Κύκλωψ*. Πραγματεύεται τὴν Τύφλωσιν τοῦ Πολυφῆμου κατὰ τὴν Ὀδύσειαν (Λ.) καὶ ἔχει μικρὸν διὰ τὴν νῦν ἐποχὴν τὸ ἐνδιαφέρον. Ἐπειδὴ δὲ εἶνε τὸ μόνον εἰς ἡμᾶς διασωθὲν σατυρικὸν δράμα, παρατίθεμεν ἐνταῦθα ὀλίγα χωρία.

Ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξορμᾷ ἐκ τοῦ σπηλαίου, ὁ Κύκλωψ ἔρχεται κατόπιρ αὐτῶν, ψηλαφῶν διὰ τῶν χειρῶν, οἱ δὲ Ἑλληες μετὰ τοῦ Ὀδυσσεύος κρύπτονται.

ΚΥ. Ὀμοι, κατηνθρακώμεθ' ὀφθαλμοῦ σέλας.

ΧΟ. καλὸς γ' ὁ παῖς· μέλπε μοι τόνδ', ὦ Κύκλωψ.

ΚΥ. ὦμοι μάλ', ὡς ὑβρίσμεθ', ὡς ὀλώλαμεν.

ἀλλ' οὔτι μὴ φύγητε τῆσδ' ἔξω πέτρας
χαίροντες, οὐδὲν ὄντες· ἐν πύλαισι γὰρ
σταθεῖς φάραγγος τῆσδ' ἐναρμόσω χέρας.

ΧΟ. τί χρῆμ' αὐτεῖς, ὦ Κύκλωψ; ΚΥ. ἀπωλόμην.

ΧΟ. αἰσχρὸς γε φαίνει. ΚΥ. κἀπὶ τοῖσδε γ' ἀθλιός.

ΧΟ. μεθύων κατέπεσες εἰς μέπους τοὺς ἀνθρακας;

ΚΥ. Οὔτις μ' ἀπώλεσ'. ΧΟ. οὐκ ἄρ' οὐδεὶς σ' ἠδίκηι;

ΚΥ. Οὔτις με τυφλοῖ βλέφαρον. ΧΟ. Οὐκ ἄρ' εἰ τυφλός;

ΚΥ. ὡς δὴ σύ. ΧΟ. καὶ πῶς σ' οὔτις ἂν θεῖη τυφλόν;

ΚΥ. σκώπτεις. ὁ δ' Οὔτις ποῦ σ' εἰς; ΧΟ. οὐδαμοῦ, Κύκλωψ.

ΚΥ. ὁ ξένός, ἔν' ὀρθῶς ἐκμάθης, μ' ἀπώλεσεν,

ὁ μικρός, ἔς μοι δοὺς τὸ πῶμα κατέκλυσε.

Προτερήματα ἐλαττώματα καὶ ἀθαρασία Εὐριπίδου. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ βίῳ, ὅστις ταχέως μετέβαινεν ἀπὸ μιᾶς τάσεως εἰς ἑτέραν ἤρξατο πάλιν νέα ἐποχή. Ὁ χρηστὸς καὶ ἐντιμὸς τῶν Κιμωνείων χαρακτήρ ἀποσβέννυται μετὰ τὸν

θάνατον τούτων, καὶ κατὰ τὸν λυπηρὸν καὶ συχνάκις ἀμφιβολίαν πρὸς Θεοῦ καὶ ἀνθρώπους προκαλοῦντα πελοποννησιακὸν πόλεμον ἀναφύεται νέα γενεὰ οὐδαμῶς σεβομένη τὰ πάλαι νομιζόμενα ἐν τῇ θρησκείᾳ πολιτείᾳ καὶ τέχνῃ. Πρὸς τὴν κοινωνίαν ταύτην εἰς ἀποσύνθεσιν εὐρισκομένην προστίθεται καὶ ὁ Εὐριπίδης καὶ γίνεται αὐτῆς συνήγορος, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ γίγηται ὑποχείριος τῇ ὀχλοκρατίᾳ εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥς ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τοῖς «Βατράχοις» αὐτὸν παριστᾷ. Πιστεύει τάχα, ὅτι ἐκ τοιαύτης κοινωνίας θὰ ἐξανθήσῃ νέος Περικλέους αἰὼν ! Τότε εἶνε συγγνωστός ! Ἀλλ' ὁ κόσμος ἐκ τῆς ἱστορίας βεβαίως δὲν γινώσκει, τί δύναται νὰ γείνη ἐκ καταπεσούσης τινὸς δημοκρατίας. Ὡς κύριον αὐτοῦ προτέρημα ἦτο ὅτι ἐκ τοῦ Ὀλύμπου καταβιβάζει τὰς τραγωδίας του εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ γίγνεται οὕτω ψυχγωγικώτερος, ἢ οἱ ἀρχαῖοι. Ἐν δραματικῇ μορφῇ ἐπισκοπεῖ τὰ μύχια τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἀνατέμνει τὰ πάθη τῆς, ὥς πρόβλημα δὲ αὐτοῦ καὶ τοῦ ποιητοῦ θεωρεῖ τὴν σπουδὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Κατ' αὐτὸν οὐδὲν ὑπάρχει πεπρωμένον οὔτε Ὀμηρικοὶ καὶ Ἡσιόδαιοι θεοί, ὀλίγον δὲ σεβασμὸν ἐπιδείκνυται πρὸς τοὺς ἱερεῖς καὶ μάντεις. Πλὴν ἀλλ' ὅμως οὐχὶ σπανίως τὸν πολύπλοκον τῆς τραγωδίας κόμβον λύει διὰ Θεοῦ, ἀντίφκας, ἥτις βεβαίως εἶνε μόνον κατὰ τὸ φαινόμενον καὶ ἐξωτερικῇ. Συμφώνως πρὸς τὴν φιλοσοφικὴν αὐτοῦ τάσιν ἐνυφαίνει συχνάκις γνώμας καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε τὸ ὄνομα ὁ σκηρικός φιλόσοφος. Ὑπὸ ἀνθρωπολογικὴν ἔποψιν ὁ Εὐριπίδης θεωρεῖ τὸν ἔρωτα ὥς τὸν κυριώτατον, καὶ προσεγγίζει οὕτω πρὸς τὸ νεώτερον δῶμα, ὅσον οὐδεὶς ἕτερος τῶν πρὸ αὐτοῦ. Ἀληθῶς τὴν φύσιν ἀπεικονίζων εἶνε ἐφευρετικὸς, πλήρης ἰδεῶν καὶ ἐν τῇ διαγραφῇ τῶν χαρακτήρων, ἰδίως τῶν γυναικείων, λεπτότατος.

Τὰ δὲ κύρια αὐτοῦ ἐλαττώματα ἦσαν ὅτι πανταχοῦ περι-

πίπτει εἰς σκέψεις, καὶ συχνάκις περιστρέφεται περὶ τὰς τοῦ βίου ταλαιπωρίας, ἐλλείπει δὲ εἰς τὰ δρώonta πρόσωπα ἡ δύναμις καὶ τὸ ὀρμητικὸν τῶν ἰσχυρῶν ἡρώων τῆς μυθικῆς ἐποχῆς. Ὁ διάλογος στερεῖται τοῦ καθ' αὐτὸ πάθους καὶ συχνάκις κατολισθαίνει εἰς χαλαρότητα· ὁ χορός, ὅστις ἰδίως διὰ τὸν Εὐριπίδην οὐδὲν ἄλλο εἶνε, ἢ ἀναγκαστικός τις χιτωνίσκος, ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς τὸν ἐπικεκκοσμημένον πεζὸν λόγον, ἢ πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν τῶν δωριέων λυρικὴν, περιέχων καὶ ὑπόγλυκα μέτρα. Πολλὰ μὲν μεταχειρίζεται ἀντιθέσεις καὶ σκώμματα, ἐκφερόμενα διὰ κεκαλλιεπημένων λόγων. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ ποιητοῦ ἐπὶ τῶν ἀττικῶν αὐτοῦ ἀκροατῶν, ὧν τὸν χαρακτῆρα κάλλιστα ἐγίνωσκεν, ὑπῆρξε περὶ τὰ μέσα τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου μεγίστη. Οὕτως ἀναγινώσκομεν, ὅτι τινὲς τῶν Ἀθηναίων αἰχμαλώτων ἐν Σικελίᾳ ἐσώθησαν καὶ ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἀπαγγέλλοντες δράματα τοῦ Εὐριπίδου. Μετὰ ταῦτα καὶ ὁ μέγας Ἀλέξανδρος πολὺ ἀνεγίνωσκε τὸν ποιητὴν, καὶ παρὰ πολὺ ἐτίμα, ζωγράφοι δὲ καὶ γλύπται πρὸς τῶν ἀμιλλώμενοι σκηνὰς ἐκ τῶν δραμάτων του. Τὸ κολοσσαῖον καὶ περίφημον σύμπλεγμα τοῦ Φερνερσίου Ταύρου ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἀντιόπης τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ἐπὶ τῶν δραμάτων τῶν νεωτέρων ἐθνῶν ἐπέδρασεν ἰσχυρῶς, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν Γάλλων, οἵτινες τὰς τραγωδίας του οὐ μόνον μετέφραζον, ἀλλὰ καὶ ἀπεμιμοῦντο. Ἐν Γερμανίᾳ ἀρίστης τὸ πρῶτον τυχὼν ὑποδοχῆς, περιεφρονήθη κατόπιν, καὶ μόλις κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ἔτυχε δικαίων καὶ ἱκανῶν κριτῶν.

35. *Οἱ λοιποὶ τραγικοί.* Τὸ λεπτὸν καὶ ἐλεύθερον τῶν Ἀθηναίων πνεῦμα ἠρέσκετο εἰς τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποιήσεως, ὅπερ ἐθεώρει μετ' ὀλίγον ὡς ἴδιον αὐτοῦ κτῆμα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δραμάτων πρὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἀνέβη εἰς πλεόντων 1200, ἐξ ὧν, ἐκτὸς τῶν δραμάτων τῶν μεγάλων ἐκεί-

νων ποιητῶν, διέσωσαν ἡμῖν ἀποσπάσματα συλλογαῖς καὶ Γραμματικοί.

Τινες τῶν τραγωδοποιῶν τούτων ἀκολουθοῦσι τὸν Αἰσχύλον καὶ Σοφοκλῆ, ὥς:

Ἀρίσταρχος ἐκ Τεγέας σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου, ὅστις κατὰ τὸν Σουίδαν ἐδίδαξεν ἐβδομήκοντα δράματα καὶ ἐνίκησε δῖς, ἔζησε δὲ ὑπὲρ τὰ 100 ἔτη.

Ἴων ὁ ἐκ Χίου ὁ πολλῶν ἔμπειρος καὶ εὐθυμος.

Ἀχαιὸς ἐξ Ἐρετρίας υἱὸς τοῦ Πυθοδώριδου ἢ Πυθοδώρου γεννηθεὶς τῇ 74 ὀλυμπ.—Ἀπὸ τῆς ὀλυμπ. 83 ὑπῆρξεν ἀντιζήλος τοῦ Εὐριπίδου καὶ ποιητῆς 24 ἢ 44 ἢ 64 δραμάτων, ὧν ἰδίως ἐτιμῶντο τὰ σατυρικά. Περὶ τοῦ ὅρους τοῦ ἀποφαίνεται ὁ Ἀθήναιος: «Ἀχαιὸς δ' ὁ Ἐρετριεύς, γλαφυρὸς ὢν ποιητῆς περὶ τὴν σύνθεσιν, ἔσθ' ὅτε καὶ μελαίνει τὴν φράσιν καὶ πολλὰ αἰνιγματωδῶς ἐκφέρει.» Πρὸς τῷ Αἰσχύλῳ, Σοφοκλεῖ, Εὐριπίδῃ καὶ Ἴωνι εἶχε συμπεριληφθῆ καὶ οὗτος ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κανόνι τῶν Τραγικῶν.

Νεοφῶν ἐκ Σικυῶνος, ποιήσας πλείονα τῶν 100 τραγωδιῶν.

Ὅτι δὲ οἱ ἀπόγονοι ἢ συγγενεῖς τῶν διδασκάλων ἠκολούθουν τούτους ἐν τοῖς ποιήμασί των, εἶνε φυσικόν· οὕτω π. χ. Εὐφορίων τὸν πατέρα αὐτοῦ Αἰσχύλον ὥς καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Φιλοκλῆς, τὴν δὲ Σοφοκλέα ὁ Ἰοφῶν καὶ ὁ ἑγγόνος τοῦ Σοφοκλῆς ὁ νεώτερος.

Τὴν νέαν τοῦ Εὐριπίδου τάσιν, τὴν εὐκόλον αὐτοῦ κοινωνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὸ χαλαρὸν αὐτοῦ μέτρον ἠκολούθησεν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Εὐριπίδης ὁ νεώτερος, ὁ λεπτὸς καὶ πνευματώδης Ἀγάθων, ὁ υἱὸς τοῦ Τισσάμου, γεννηθεὶς τὴν 83 ὀλυμπ. καὶ νικήσας τὸ πρῶτον ἐν δραματικῷ ἀγῶνι τὴν 91, 4 ὀλυμπ. Πρὸ τῆς ὀλυμπ. 93, 4 ἐπορεύθη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Ἀρχελάου, καὶ ἀπέθανε πιθανῶς κατὰ τὸ

τέλος τῆς 94 ὀλυμπ. Ἦτο ὠραῖος καὶ ἔμπειρος τῶν ἀνθρωπίνων, εὐπορος, καὶ γνωστός διὰ τὰ περίφημα αὐτοῦ συμποσία. Κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη τὰ χορικά αὐτοῦ ἔσματα συνεδέοντο χαλαρῶς πρὸς τὸν μῦθον, καὶ ἦσαν ἀπλᾶ ἐμβόλιμα. 7 μόνον αὐτοῦ τραγωδίαι βεβαιοῦνται, ἐξ ὧν ἡ φέρουσα τὸν τίτλον Ἄρθος εἶνε ἰδίως ἀξιοπερίεργος.

Μόρυχος ἐξ Ἀθηνῶν, σύγχρονος τοῦ Ἀριστοφάνους, οὐχὶ δόκιμος τραγικός, σκωπτόμενος πικρῶς ὑπὸ τῶν κωμικῶν καὶ διὰ τὰ δράματά του καὶ διὰ τὸν ἀκόλαστον αὐτοῦ βίον. Ὁ Γρησῖππος, ὁ ὑπερβολικὸς Ἰερώνυμος, ὁ ἐνδεὴς Κερκῖρος ὁ πρεσβύτερος, καὶ ὁ μᾶλλον αὐτοῦ δοκιμώτερος Κερκῖρος ὁ νεώτερος κλπ.—Ὁλόκληρος ὁμὰς τοιοῦτου εἶδους τραγικῶν ἐποίει διὰ τὸ θέατρον ἐν Ἀθήναις, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἡ δόξα τῶν ἀοιδῶν εἶχεν ἐξαπλωθῆ, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ ἰσχυροὶ τῆς γῆς ἐζήλωσαν ταύτην, καὶ ἐπεδόθησαν περὶ τὴν ποίησιν, ὡς οἱ Τύραννοι Κριτίας, Μάμερκος ὁ τύραννος Κατάνης, καὶ Διορύσιος ὁ πρεσβύτερος. Ὁ τελευταῖος οὗτος, ὅστις τὰ ποιήματά του ἀπήγγελλεν ἐν τοῖς Ὀλυμπίοις ἀγῶσι διὰ ῥαψῶδων, οὐς ἐπλήρωνε, καὶ τὰς τραγωδίας αὐτοῦ ἐν Ἀθήναις ἐδίδασκε, λέγεται ὅτι ἐνίκησεν ἅπαξ ἐν δράματι, καὶ ὑπὸ χαρᾶς ἀπέθανεν.

Ἐκ τῆς πληθύος ταύτης τῶν τραγωδῶν δὲν προήχθη ἡ ἀληθὴς τέχνη οὔτε κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε κατὰ τὸ εἶδος καὶ τὰς ιδέας. Αὕτη ἔμεινε πολλῷ μᾶλλον ἐν τῇ αὐτῇ τροχιᾷ, διατηροῦσα πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τῆς λειότητος, καὶ λεπτῆς μορφώσεως, ἅτινα ἐστηρίζοντο ἐπὶ τῆς μεμορφωμένης ῥητορικῆς. Ἐτέρωθεν δὲ ἡ ἀττικὴ γλῶσσα ἐκτῆσατο γλαφυρότητα καὶ διεσώθη πληθὺς μύθων, ἰδίως λεπτομέρειαι αὐτῶν καὶ πολλαχῶς διευκρινίσθη.

2. Η ΚΩΜΩΔΙΑ

Α') Η ΔΩΡΙΚΗ

Ἡ κωμωδία (ἐκ τοῦ κῶμος καὶ ὦδή = εὐθυμος ὦδή ἢ ἐκ τοῦ κῶμη καὶ ὦδή = χωρικὸν ἄσμα ;). Ἡ ἱλαρωτάτη αὕτη πάντων τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως ἐκκαλλιεργήθη ἐπὶ δωρικοῦ ἐδάφους καὶ εἶνε πιθανῶς ἀρχαιοτέρα τῆς τραγωδίας. Ἡ ἀρχὴ ἀμφοτέρων ἔχει τι κοινόν, διότι καὶ ἐκείνη συνεδέετο πρὸς τὰς τελετὰς τοῦ Διονύσου, καθ' ὅσον ἦτο κατ' ἀρχὰς παιδιὰ τις, σκῶμμα εὐθύμων τρυγητῶν, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρυγητοῦ. Ὅποια ἰσχὺς ὑπῆρξεν ἐν τούτοις ὁ Βάκχος ἐν τῷ ἑλληνικῷ βίῳ, ὁποῖαν εὐφροσύνην παρεῖχε κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτοῦ! Κεὶ ἐνταῦθα μὲν κῶμος μετὰ μουσικῆς, ἄσματος καὶ χοροῦ, ἐκεῖ δέ, ὑπὸ τοῦ εὐθυμοτάτου τῶν θεῶν ἀναρριπιζομένη, ἡ μεσημβρινὴ ζωνρότης μετεβάλλετο εἰς τὴν ἐσχάτην ἀκολασίαν. Κατὰ πρῶτον τεχνικῶς ἐμορφώθη ἡ κωμωδία ἐν Σικελίᾳ καὶ κάτω Ἰταλίᾳ. Ὁ καθ' αὐτὸ πατὴρ αὐτῆς ἦτο ὁ Ἐπίχαρμος ἐκ Κέω, κυρίως ἐνεργὸς ἐν τῷ ἐν Συρακούσαις θεάτρῳ, ἀποθανὼν περὶ τὸ 450 π. Χ. ἐν ἡλικίᾳ 90 ἐτῶν. Ἐγραψε 35 ἀπολεσθέντα δράματα ἐν δωρικῇ διαλέκτῳ, ἐκ τῆς μυθολογίας καὶ τῆς ἠθικῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς ἀρυόμενος τὴν ὕλην. Διεκρίνοντο δὲ τὰ δράματά του διὰ τὸν πλοῦτον τῶν ἐννοιῶν, τὰς γνώμας, καὶ τὰς παρονομασίας, παρεμβεβλημένα ἐν δράματι ἀφελεῖ καὶ ἀτέχνῳ.

Σύγγραφοι ἐκ Συρακουσῶν, σύγχρονος τοῦ Εὐριπίδου, σχεδὸν ἄγνωστος, ἔγραψε μίμους καὶ εἶνε ὁ δεύτερος παραστάτης τοῦ εἶδους τούτου τῆς ποιήσεως· ἀπεικόνιζε δὲ ἐν αὐτοῖς τὸν βίον τῶν κατωτέρων τάξεων ἐν Σικελίᾳ, ὡς πολὺ βραδύτερον ὑπ' ἄλλο τῆς ποιήσεως τεχνικὸν εἶδος ὁ Θεόκριτος διέγραφεν αὐτὸν λεπτότερον καὶ γνησιότερον, ἢ ὅτι πρότερον συνέβαινε. Πάντως εὐστοχος καὶ εὐτράπελος ἐνύφαινε ῥητὰ,

γνώμας καὶ ἀγροικοτάτας παιδιάς. Ἡ γλῶσσα, ἐν ᾗ ἔγραψε τοὺς μίμους του, ἦτο πεζή. Ὁ Πλάτων μετένεγκε βραδύτερον εἰς Ἀθήνας τὰς ποιήσεις του ἕνεκα τοῦ πρωτοτύπου αὐτῶν, καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτὰς μεγίστην σημασίαν καὶ ἐνίσχυσιν. Οὐχὶ δὲ μόνον ἐν Σικελίᾳ ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτόσε κειμένη μεγάλη Ἑλλάδι ἤκμαζε κωμῳδία τὰ εὐτράπελα καὶ σκωπτικὰ μέρη τοῦ βίου τῶν κατωτέρων τάξεων πραγματευομένη.

Β') Η ΑΤΤΙΚΗ

37. Ἡ ἀρχαιοτέρα αὐτῆς ιστορία. Διὰ τοῦ Σουσαρίωνος περὶ τὸ 580 π. Χ. ἐκ τῶν Μεγάρων εἰς Ἀθήνας μεταφυτευθεῖσα, ἐξήπλωσε ρίζας καὶ ἐνταῦθα ἡ κωμῳδία, καὶ τοι οὐχὶ τόσῳ βαθείας, ὅσῳ ἡ εἰς τὴν λατρείαν τῶν θεῶν ἀνήκουσα τραγῳδία. Τὰ ἀρχαιότατα ὀνόματα τῶν ποιητῶν ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ τέχνῃ εἰσὶ *Χιωρίδης*, ὅστις ὀκτὼ ἔτη πρὸ τῶν Περσικῶν (488 π. Χ.) ἤρξατο διδάσκων κωμῳδίας. *Μάγνης* ἐκ τοῦ δήμου Ἰκαρίας, ὅστις ἐπὶ μακρὸν διὰ τῶν ἰλτρῶν αὐτοῦ κωμῳδιῶν ἔτερπε τὸν Ἀθηναῖον δῆμον· ὁ *Ἐκφαντίδης*, ὅστις καὶ δὲν εἰσήγαγε τὸ ἄσμα τῆς μεγαρικῆς κωμῳδίας, διότι ἠσχύνετο νὰ κάμῃ τὸ δρᾶμά του μεγαρικόν.

Ὅλῖγα ἔτη πρὸ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου καὶ κατ' αὐτὸν ἤκμασαν· ὁ *Κράτης*, ὅστις ἀπὸ ὑποκριτοῦ ἐγένετο ἐπίσημος ποιητής· *Κρατίδος* υἱὸς τοῦ Καλλιμήδους γεννηθεὶς πιθανῶς περὶ τὸ ἔτος 520 π. Χ., καὶ ἀποθανὼν τῷ 423 ζήσας 97 ἔτη. Τὸ πρῶτον αὐτοῦ ἔργον ἐπεγράφετο «*Ἀρχιλόχοι*» τὸ δὲ τελευταῖον «*Πυτίνη*» (οἴνου λάγνηος), περιφημος κωμῳδία ὀλίγῳ πρὸ τοῦ θανάτου του διδασθεῖσα, ἐν ᾗ ὁ ποιητὴς πρὸς τὰς νεφέλας τοῦ Ἀριστοφάνους ἀγωνισθεὶς ἐνίκησεν. Ἐν τῷ δρᾶματι τούτῳ ὁ ποιητὴς αὐτός, ὅστις ἠγάπα καθ' ὑπερβολὴν τὸν οἶνον, ἐξετέθη εἰς τοὺς γέλωτας τοῦ κοινοῦ. Λέγεται ὅτι ἔγραψε 24 δρᾶματα, καὶ ἐνεάκις ἐνίκη-

σεν, ἔδωκε δὲ κανονικὴν καὶ τεχνικωτέραν μορφήν εἰς τὴν ἄμορφον ἔτι κωμωδίαν. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσι τὴν εὐφύιαν αὐτοῦ, τὰ δασιλῆ καὶ ἐξευρετικὰ σκώμματα, τὴν ἀρίστην αὐτοῦ ἔκφρασιν καὶ τὴν πλήρη εἰκόνων γλῶσσαν.

88. Ἡ κωμωδία ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Ἐνόσω ὁ Περικλῆς ἦτο ἀρχὼν τῆς δημοκρατίας, ἡ ἀρχαία κωμωδία εἶχεν ἀπεριόριστον ἐλευθερίαν νὰ ἐκφράζῃται περὶ τῶν κοινῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν. Καὶ ὁ ἔξοχος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἠνείχετο μετ' ἀπαθείας νὰ σατυρίζῃται, διότι αὐτός, ἀλλὰ καὶ μόνον αὐτός, ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ τοῦτο. Μετὰ ταῦτα ἀφοῦ ἐστράφη κατὰ τῆς ὀχλοκρατίας, ἤρθη εἰς τὴν ὑψίστην αὐτῆς ἀκμὴν. Ὅτε δὲ ἡ ἀταξία ὑπεχώρησε πάλιν εἰς τὴν τάξιν, ἐξέλιπε καὶ ἡ ἀρχαία κωμωδία, καὶ ἐξ αὐτῆς προήλθε πρᾶξις τις πολιτικῆ κωμωδία. Ἡ καταιγίς, ἥτις τὸ ποικιλόχρουν καὶ λαμπρὸν ἄνθος τόσῳ ταχέως ἀπέκοψεν, ἐπέσκηψεν ἐκ τῆς Σικελίας, ἔνθα τῷ 413 π. χ. ἀπώλοντο οἱ κρᾶτιστοι τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν ἐφ' ὧν ἠρείδετο τῶν Ἀθηνῶν τὸ μεγαλεῖον. Ἡ παράβασις (§ 40) ἀπηγορεύθη ἐπὶ τῶν 30 τυράννων, ἀντὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν προήρχοντο ἡδη ποιηταί, φιλόσοφοι, χωρικοί, χειροτέχναι, ἐταῖραι κλπ. Ἐκ τῆς ἀρχαίας προήλθεν ἡ μέση, καὶ ἐκ ταύτης ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων ἡ πρῶτῃ νωτέρα κωμωδία.

39. Οἱ ποιηταὶ τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ἦσαν 40, αἱ δὲ ποιήσεις των περίπου 300. Ἐκτὸς τῶν ἐν § 37 μνημονευθέντων ἄξιοι μνεῖας εἰσὶν : ὁ ἄλλοτε ὑποκριτῆς Φερεκράτης, νεώτερος τοῦ Κράτητος καὶ Κρατίνου, ὅστις ἔγραψε 16—18 κωμωδίας, ὧν μόνον τινὰ ἀποσπάσματα σώζονται· ἡ γλῶσσά του ἦτο καθαρὰ, διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἀθηναῖος καλεῖ αὐτὸν ἀττικώτατον. Τῷ ὀνόματί του ἐκαλεῖτο καὶ μέτρον Φερεκράτειον, ἡ διότι αὐτὸς ἐφεῦρεν αὐτό, ἡ διότι συχνάκις μετεχειρίζετο.

Εὐπολὺς υἱὸς τοῦ Σωσιπόλιδος σύγχρονος τοῦ Κρατίνου καὶ Ἀριστοφάνους· δεκαεπταέτης τὴν ἡλικίαν προῆλθεν ὡς ποιητῆς πιθανὸν ὑπὸ ξένον ὄνομα, ὡς ὁ Ἀριστοφάνης, καὶ ἐνίκησεν ἐπτάκις. Κατὰ τὴν εὐφυΐαν, τὸ θάρρος καὶ τὸ σκῶμμα ἐφάμιλλος τοῦ Ἀριστοφάνους ἐπὶ πολὺν χρόνον συνεβιάδιζεν, ἀλλ' εἴτα πάλιν ἔνεκα διαφόρων αἰτίων τοσοῦτον διέστησαν ἀπ' ἀλλήλων, ὥστε καὶ ἔσκωψαν ἀλλήλους δηκτικώτατα. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπαινοῦσι πολὺ τὸν Εὐπολιν, καὶ κατηγόρουσι μόνον αὐτοῦ τὸ κακόλογον καὶ ἡδυπαθές. Κωμωδίας λέγεται ὅτι ἔγραψεν 20, ὧν 15 εἶνε γνωστοὶ οἱ τίτλοι. Αἱ ἐπιστημότατοι ἦσαν: *Δῆμοι* ἔνθα διακωμωδεῖται ἡ στρεβλή τῶν Ἀθηνῶν διοικήσεις καὶ ἡ δημοκρατία· *Πόλεις*, ὧν ἡ ὑπόθεσις ἦτο αἱ ὑπὸ τῶν Ἀθηνῶν καταπιέσεις τῶν συμμαχικῶν πόλεων· *Βάπται*, ἔνθα διεκωμωδεῖτο ὁ ἀκόλαστος τοῦ Ἀλκιβιάδου βίος· *Κόλασις*, ἔνθα κατεχλεύαζε τὸν πλούσιον καὶ ἀβροδαίον Καλλίαν καὶ τοὺς παρασίτους του. Ἐν τῇ κωμωδίᾳ ταύτῃ ἐνίκησε τὴν *Εἰρήνην* τοῦ Ἀριστοφάνους· *Μαρικᾶς*, ἔνθα ἐχλεύαζε τὸν δημαγωγὸν Ὑπέρβολον. Ἀπέθανε πρὸ τοῦ τέλους τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

Φρύγιχος υἱὸς τοῦ Εὐνομίδου, ὅστις διὰ τὸ πενιχρὸν τῆς ποιήσεώς του ἐγένετο πολλάκις ἀντικείμενον σκωμμάτων παρὰ τοῖς ἄλλοις κωμικοῖς.

Πλάτων ἐξ Ἀθηνῶν, τοῦ Κλέονος καὶ Ἀριστοφάνους ἐχθρὸς, γράψας εἴκοσι κωμωδίας.

Τὰ ἰδιώματα τῆς Ἀττικῆς κωμωδίας διακινώσκονται ἐκ τῶν σωζομένων τοῦ μεγίστου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ποιητοῦ, τοῦ Ἀριστοφάνους, ἐκ τινῶν ἀποσπασμάτων, καὶ τέλος ἐκ τῶν ἀπομιμηθέντων Ῥωμαίων Πλάτου καὶ Τερεντίου.

40. *Τὰ ἰδιώματα τῆς ἀττικῆς κωμωδίας.* Ἡ κωμωδία συνίσταται, ὡς ἡ τραγωδία, ἐκ διαλόγου καὶ χοροῦ. Ὁ πρῶτος εἶνε γεγραμμένος ἐν χαλαρωτέροις καὶ ἐλαφροτέροις τρι-

μέτροις, ἢ ἐκείνος τοῦ σεμνοῦ δράματος, καὶ ἐν καθαρᾷ ἀττικῇ γλώσσῃ. Τὸν χορὸν ἀπετέλουν 24 πρόσωπα (πρὸς § 27), ἅτινα εἶχον πολυτελῆ τὴν ἐνδυμασίαν, φοροῦντα κατὰ τοὺς πόδας ἐμβάδας χαμηλοτέραις (Soccus παρὰ Ῥωμαίοις) καὶ πρὸ τοῦ προσώπου προσωπίδας, π.χ. ἀπαίκασμα διαφόρων ἀνθρώπων, κεφαλὰς πτηνῶν κτλ. Μία τῶν ὀρχήσεων μετὰ εὐθύμων ἢ γελοίων κινήσεων καὶ ἀκόσμων χειρονομιῶν ἦτο ὁ διαβόητος κόρδαξ. Ἐν ταῖς χορικοῖς ἄσμασι, πεποιημένοις ἐν ποικίλῳ, καλῷ καὶ εὐρύθμῳ μέτρῳ συνετέλει καὶ τὸ εὐφρωνον τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, τῆς βασιλίδος πασῶν· ὅπως ἰδιόζουσα εἶνε ἡ παράβασις ὅ ἐστιν, ἡ παρέκβασις ἐκ τοῦ θέματος, ὁμοία πρὸς τὸν πρόλογον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κωμῳδίᾳ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀναγκασία, διότι αὕτη ἐν τρισὶ κωμῳδίαις τοῦ Ἀριστοφάνους ἐλλείπει. Μετὰ τὴν προδιόκησιν τῆς κωμῳδίας καὶ ἀφοῦ αὕτη προβῇ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε νὰ ἀναπτύσσεται τὸ ἐνδιαφέρον, διακόπτεται καὶ ὁ χορὸς ποιῶν ἀποστροφὴν, καὶ συνδιαλέγεται οἰκειῶς πρὸς τὸ κοινόν. Ἐν ὀνόματι τοῦ ποιητοῦ διηγεῖται ὁ χορηγὸς τὰ παράπονα τούτου, τὰς ὑπηρεσίας του, τὰς εὐχὰς καὶ ἰδέας του, ὅ ἐστι, τὸ πρόγραμμα τοῦ, ἢ μέμφεται δεινῶς πολιτικοῦς ἄνδρας ἢ ἀφόρητον τῆς πολιτείας κατὰστασιν, ἢ ἐγκωμιάζει τοὺς θεοὺς τῆς πόλεως. Τελεία παράβασις συνίσταται ἐξ ἑπτὰ μερῶν, ὧν τὸν πυρῆνα ἀπετέλει σύστημα ἀναπαιστικῶν τετραμέτρων, ἕκαστον δὲ τούτων ἔφερε τὸν χαρακτῆρα τοῦ σεμνοπρεποῦς καὶ ὑψηλοῦ. Μετὰ τὸ τέλος τῆς παραβάσεως προέβαιναν ἄνευ διακοπῆς ἡ κωμῳδία.

44. Σκοπὸς τῆς ἀττικῆς κωμῳδίας. Ἐνῷ ἡ κωμῳδία παρὰ Ῥωμαίοις οὐδένα ἄλλον σκοπὸν εἶχε, εἰμὴ μετὰ τοὺς καθ' ἡμέραν πόνους νὰ τέρψῃ ἐπὶ ὀλίγας ὥρας τοὺς θεατάς, ἡ ἀρχαία κωμῳδία ἐπιδιώκει ὁρησκειυτικόν, πολιτικὸν καὶ ἠθικὸν σκοπόν. Ἐπιθυμοῦσα νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν παρελθούσαν μεγάλην ἐποχὴν, ἀναμνησκει αὐτὴν τοὺς θεατάς. Ἡ ἐγλο-

κρατία παρείχεν αὐτῇ ἱκανὴν ὕλην, ἣν ἀπετέλουν ἀνίσχυροι καὶ ταπεινοὶ κυβερνῆται τῆς πολιτείας, διεφθαρμένοι καὶ καταβεβλημένοι πολῖται, χαλαροὶ καὶ διαλελυμένοι οἰκογενειακὸς δεσμός, κκκὴ ἀγωγή, ἀπιστία κλπ. Κατὰ τὸ φαινόμενον κολακεύουσα τὸν λαόν, λέγει κατ' ὀφθαλμοὺς τούτου ἀληθείας, ἥ, ἐνθα δὲν τολμᾷ πλέον νὰ ἐκφρασθῇ, συμπαρενέρι ταύτας ἐν τοῖς στίχοις. Οὕτω λοιπὸν καθίσταται αὕτη ἀντιπολίτευσις, ἥ ἡ ἐκπροσωποῦσα τὴν γνώμην τῶν ἀληθῶν πατριωτῶν. Ἐνῶ δὲ πρότερον προσέκρουεν εἰς προσποιητὴν εὐσέβειαν καὶ εἰς ἀμφίλεκτον κυνισμόν καὶ ἐνομιζέτο διὰ τοῦτο ὡς ἀνῆθικος εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτῆς καὶ ταπεινὸν εἶδος ποιήσεως, πρῶτον ἤδη κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον διεγνώσθη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀξίᾳ. Ἡ ἀρχαία ἀττικὴ κωμῳδία εἶνε προῖον ἐξέχον οὐ μόνον διὰ τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν τεχνικὴν αὐτῆς μορφὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ὑψηλὸν αὐτῆς ἠθικὸν σκοπόν. Ἐν τούτοις δὲν ἐπετεύχθη ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον παρὰ τὴν βούλησίν της συνετέλεσεν, ὥστε νὰ ἐπισπευθῇ ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀττικοῦ μεγαλείου.

42. Ἀριστοφάνης, υἱὸς τοῦ Φιλίππου, ἐγεννήθη πιθανῶς ἐν Ἀθήναις, τὸ δ' ἔτος τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου του εἶνε ἀβέβαιον. Ἦτο φίλος τοῦ Πλάτωνος, οἱ δὲ οὐχὶ τόσον σπουδαῖοι υἱοὶ του, Ἀραρός, Φίλιππος καὶ Νικόστρατος παρῆλθον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ὡς κωμικοὶ ἐπίσης ποιηταί. Ὁ Ἀριστοφάνης δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα, τὴν ἐπιθυμοῦσαν τὸν πόλεμον, ἀλλὰ μᾶλλον ἠγαντιοῦτο πρὸς ταύτην, καὶ προσεπάθει νὰ μετατρέψῃ τὰ φρονήματα τῶν συμπολιτῶν του ἐπὶ τὴν εἰρήνην. Τοσοῦτον δὲ ἡγαπᾶτο ὁ ποιητὴς διὰ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, ὥστε ἐκαλεῖτο ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων ὁ κωμικός.

Κατὰ τοὺς μὲν ἔγραψεν ὁ Ἀριστοφάνης 54, κατ' ἄλλους 44 κωμωδίας ἐξ ὧν πολλὰ ἀποσπάσματα καὶ 11 πλήρεις διε-

σώθησαν μέχρις ἡμῶν, αἵτινες κατὰ χρονολογικὴν τάξιν εἰσὶν :

1. Ἀχαρνῆς διδασθέντες τῷ 425 π. Χ. περὶ τὸν χρόνον τῆς πέμπτης ἐπιδρομῆς τῶν Πελοποννησίων εἰς Ἀττικὴν. Σειρὰ λαμπρῶν ἔργων ἀναμιμνήσκει τοὺς Ἀθηναίους τὰ καλὰ τῆς εἰρήνης καὶ ἀντιπαραθέτει ταῦτα πρὸς τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Οὕτως γίνεταί λόγος πρὸς τὴν Σπάρτην περὶ εἰρήνης. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀριστοφάνης κατὰ νόμον δὲν εἶχεν ἔτι τὴν ἀπαιτουμένην ἡλικίαν, ἐδιδάχθη ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Καλλιστράτου ἢ κατ' ἐξοχὴν ἰλαρὰ καὶ ψυχγωγικὴ αὕτη κωμῳδία, ἥτις καὶ ἐνίκησε μετὰ πολλῶν ἐπαίνων.

2. Πίπεις, τῷ 424 π. Χ. διδασθέντες ἐπιτίθενται σφοδρότατα κατὰ τοῦ πανισχύρου Κλέωνος καὶ τοῦ ὄχλου, καί, — ὅπως ἀντιθέτως πρὸς τοὺς Ἀχαρνῆς — ἐποικήθησαν εἰς ὕψος αὐστηρὸν καὶ δριμύ. Περιχόμενον αὐτῶν εἶνε τὸ ἑξῆς : ὁ δῆμος παρέδωκε πάντα τὰ κατὰ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον εἰς τινα πρὸ μικροῦ ἀγορασθέντα Παφλαγόνιον, βυρσοδέψην (Κλέωνα), ὅστις προπηλακίζει τοὺς ἑαυτοῦ συνδούλους. Τούτων τις διὰ χρησμοῦ κερδίζει τὴν φιλίαν μεγαλοστόμου τινὸς ἁλλαντοπώλου, ὅπως βοηθήσῃ αὐτὸν πρὸς κατάλυσιν τῆς τυραννίας τοῦ ἤδη κοιμωμένου Παφλαγονίου. Ὅτε αὐτὸς ἠγέρθη, ὑπερακοντίζει αὐτὸν ὁ κατὰ τὴν ἀγοραπωλησίαν μᾶλλον ἐξησκημένος διὰ φωνῶν, θορύβου, ἀπειλῶν καὶ συκοφαντιῶν. Ὁ ἡττηθεὶς καταγγέλλει τὸν ἐχθρὸν τοῦ ἐνώπιον τῆς βουλῆς τῶν πεντακοσίων, ἀλλὰ μὴ τυχὼν τοῦ δικαίου τοῦ παρὰ τούτων, ἀποτείνεται νῦν πρὸς τὸν κύριόν του, τὸν δῆμον. Αὐτὸς διατάσσει ἵνα ἀγωνισθῶσιν οὗτοι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου ἐν Πνυκί. Καθ' ὃν δὲ χρόνον ὁ Παφλαγόνιος ἀπαριθμεῖ τὰς εὐεργεσίας, αἷς παρέχει τῷ δήμῳ, ὁ ἁλλαντοπώλης ὑποβάλλει αὐτῷ μαλακὸν τι κνέφαλλον, δωρεῖται αὐτῷ ζεύγος σανδαλίων καὶ θερμὸν χιτῶνα. Μάτην ζητεῖ νὰ σωθῇ ὁ ἀντίδικος δωρούμενος διφθέραν, διότι γίνεται κατὰδήλον ὅτι αὕτη ὄζει δέρματος

σεσηπότες. Εἴτα ἀποπειρῶνται διὰ χρησμῶν· ἀλλ' οἱ τοῦ Παφλαγονίου κατὰγονται μόνον ἀπὸ τοῦ παναρχαίου Βάκιδος, οἱ δὲ τοῦ ἀλλαντοπώλου ἀπὸ τοῦ ἔτι πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ ἐκείνου, τοῦ Γλάνιδος. Τέλος ἐξ ἀμίλλης θέλουσιν ἀμφοτέροι νὰ θρέψωσι τὸν δῆμον· κατ' ἀρχὰς ὑπερέβαλεν ὁ Παφλαγόνιος ἕνεκα τῶν πολλῶν καὶ ἐξόχων αὐτοῦ ἐδδσμάτων, ἀλλ' ὁ ἀλλαντοπώλης ὑποκλέπτει αὐτοῦ τὸ λαγῶν κρέας καὶ νικᾷ.

3. *Νεφέλαι*, διδασχθεῖσαι τῷ 423 π. Χ. στρέφονται κατὰ τοῦ Σωκράτους. Ἀθηναῖός τις ὀνόματι Στρεψιάδης, ὑποπεσὼν εἰς χρεὴ ἕνεκα τῆς ἱππομανίας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Φειδιππίδου, θέλει νὰ πέμψῃ αὐτὸν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Σωκράτους, ὅπως μάθῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ὑψηλοτέραν ῥητορικὴν, καὶ διὰ ταύτης συνταράξῃ καὶ ἀπατήσῃ τοὺς δανειστάς του. Ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς οὐδεμίαν ἔχει ἐπιθυμίαν, ὅπως γίνῃ ὡχρὸς τις καὶ ἐλεεινὸς φιλόσοφος, ἀποφασίζει αὐτὸς ὁ πατήρ νὰ φοιτήσῃ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πορεύεται εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σωκράτους. Ἐκεῖ εἰσελθόντι διηγεῖται αὐτῷ μαθητῆς τις διαφόρους ἀκαταλήπτους ἱστορίας περὶ τῶν σπουδῶν τοῦ φιλοσόφου, ὡς π. χ. καταμέτρησιν ἀλμάτων κώνωπος κλπ. Εἴτα προσέρχεται αὐτὸς ὁ διδάσκαλος βασταζόμενος ἐν τῷ αἵθερι δι' αἰώρας καὶ ἐνασχολούμενος περὶ τὴν ἀστρονομίαν· δέχεται τὸν γέροντα Στρεψιάδην εἰς τὸ σχολεῖόν του μετὰ γελῶν τσελετάς, ἀλλὰ μετὰ τινα χρόνον πείθεται ὅτι οὐδὲν ὄφελος προσγίνεται εἰς γέροντα. Ἦδη ὁ τελευταῖος κατὰ συμβουλὴν τοῦ ἐκ νεφελῶν χοροῦ ἀποστέλλει τὸν υἱὸν του, ὅστις πρὸς χαρὰν τοῦ πατρὸς του, ἀφοῦ εἶδε τὸν ἄδικον λόγον νικῶντα τὸν δίκαιον, ἐκμανθάνει τὴν μεγάλην τέχνην. Κατ' ἀρχὰς ὁ Στρεψιάδης ἀποπέμπει αὐθαδῶς καὶ σκώπτων τὸν πρῶτον δανειστήν, εἰς ἕτερον δ' ἀπέδειξε διὰ φυσικῶν αἰτίων, ὅτι εἶνε μέγιστον ἀδίκημα νὰ ἀπαιτῇ τις τόκους ἐκ κεφαλαίου. Ἀλλ' εἴτα ὁ Φειδιππίδης ἐπιβάλλει καὶ κατὰ τοῦ πατρὸς χειρὸς καὶ ἀπο-

δεικνύει αὐτῷ ὅτι ἔχει δικαίωμα καὶ τὴν μητέρα του νὰ παι-
δαγωγῇ. Παροργισθεὶς λίαν διὰ τοῦτο καίει ὁ Στρεψιάδης
τὴν οἰκίαν τοῦ Σωκράτους, ὅπως συγκαταστραφῶσιν αὐτὸς τε
καὶ οἱ ἀνῶσιοι αὐτοῦ γόνοι. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐξελάμβανεν ὡς
νεωτεριστὴν ὡς πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀγωγὴν αὐτόν, ὅστις
ἀντὶ εὐσεβοῦς καὶ ἰσχυρᾶς νεολαίας, ἐμόρφου ἐλευθερόφρονος
καὶ φαντασιώδους, καὶ ἐξέλυε τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς.
Ἡ κωμῳδία αὕτη οὐδεμιᾶς τυχοῦσα τότε ἐπιδοκιμασίας ἐξε-
συρίχθη· οὐδεμίαν δὲ ἔσχεν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ
397 π. Χ. γενομένης κατὰ Σωκράτους κατηγορίας. Ὁ Ἀρι-
στοφάνης ἐπεξεργάσθη καὶ δεύτερον τὸ δράμα τοῦτο, ἀλλὰ
δὲν ἐδιδάχθη. Ἡμῖν διεσώθη, ὡς εἶχε, κατὰ τὴν δευτέραν
αὐτοῦ διασκευήν.

4. *Σφήκες*, διδαχθέντες τῷ 422 π. Χ. στρέφονται κατὰ
τῆς φιλοδικίας τῶν Ἀθηναίων καὶ εἶνε γεγραμμένοι ἐν γλώσσῃ
ἐλαφρᾷ καὶ χαριέσσει.

5. *Εἰρήνη*· τὸ δράμα τοῦτο πιθανῶς ἐδιδάχθη τῷ 421
π. Χ. ἔλιγον πρὸ τῆς Νικαίου εἰρήνης· συμβουλεύει δ' ἐν τούτῳ
τοὺς Ἀθηναίους, ἵνα ποιήσωσιν εἰρήνην πρὸς τοὺς Λακεδαι-
μονίους καὶ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας, ἀναμειγνύων πολλὰ τὰ
ἀστεῖα καὶ αἰσχροτά.

6. *Ὀρνίθες*· ἐδιδάχθησαν τὸ 414 π. Χ. Δύο Ἀθηναῖοι
κατέλιπον τὴν πόλιν, φεύγοντες τὴν ἐν Ἀθήναις συκοφαν-
τίαν, καὶ παραγίγνονται πρὸς ὄρνιθας. Οὗτοι ὑπὸ Κολοιοῦ
καὶ Κορώνης ὀδηγούμενοι κρούουσιν εἰς ἔρημόν τινα χώραν
παρά τινα βράχον. Ὁ θεράπων τοῦ κυρίου προσέρχεται καὶ ἐγεί-
ρει τὸν κόκκυγα· αὐτὸς ἀδυνατεῖ ἐν τούτοις νὰ ὀνομάσῃ πόλιν
τινὰ εἰς ἀμφοτέρους τοὺς Ἀθηναίους, ἔνθα οὗτοι θὰ εὕρισκον
ἀνάπαυσιν ἐκ τῶν βασάνων των. Τότε ψέγει ὁ εἰς τούτων
τοὺς ὄρνιθας, διότι εἶνε ἀπόλιδες, καὶ τοὺς προτρέπει νὰ κτί-
σωσι πόλιν, ἥτις νὰ κεῖται ἐν τῷ ἀέρι, ὅπως αὕτη δεσπόζῃ

θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων. Ὁ κόκκυξ εὕρισκει καλὴν τὴν ἰδέαν, καί, ὅπως βουλευθῶσι περὶ τούτου, προσκαλεῖ γενικὴν τῶν ὀρνίθων ἐκκλησίαν. Ἀφοῦ δὲ κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως προσῆλθεν ἐνταῦθα σμῆνος τοιούτων, ὅπερ καὶ ἀποτελεῖ τὸν χορόν, ὁ ἕτερος τῶν Ἀθηναίων ἀποδεικνύει διὰ παντοίων ἀστεῖσμων ὅτι οἱ ὀρνιθες εἶνε ἀρχαιοτάτου γένους, ἀρχαιοτέρου καὶ τοῦ Κρόνου, καὶ ὅτι ἐστερήθησαν τῆς προτέρας αὐτῶν ἀρχῆς· συμβουλεύει αὐτοῖς, νὰ κτίσωσι πόλιν καὶ εἴτα νὰ κηρύξωσι πόλεμον πρὸς τοὺς θεούς, καὶ νὰ παρακλεύσωσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑποταγὴν. Οἱ ὀρνιθες συμφωνοῦσι πρὸς αὐτόν, καὶ ἡ πόλις «Νεφελοκοκκυγία» ἐθεμελιώθη. Ποιητὴς τις κατὰ τὴν οἰκοδομὴν προσέρχεται καὶ ἐγκωμιάζει αὐτὴν δι' ἁσμάτων, μάντις τις κομίζει αἶσιον τοῦ Βάκιδος χρησμὸν καὶ ἕτερος ἐξ Ἀθηναίων θέλων νὰ εἰσπράξῃ φόρους κλπ. Ὅτε ἡ πόλις ἐτελείωσεν, ἀποπλανᾶται ἡ Ἴρις εἰς αὐτήν, ἀλλ' ἀφίεται ἀβλαβής, ἀναγγέλλουσα ὅτι ἡ κυριαρχία τῶν θεῶν ἐγγί-
ζει εἰς τὸ τέλος της. Κῆρυξ τις ἀγγέλλει ὅτι οἱ ἄνθρωποι αἰφνης κατελήφθησαν ὑπὸ μανιώδους ἀγάπης πρὸς τὴν πολιτείαν τῶν πτηνῶν, καὶ χιλιάδες διανοοῦντο νὰ μεταναστεύσωσιν εἰς τὴν Κοκκυγίαν. Ἵνα δὲ διαθρέψωσι τούτους ἀξίως προμηθεύονται καλὰ θύματα πτερῶν. Τὸ τέλος τῆς κωμωδίας ἀποτελοῦσι σκηναὶ πλήρεις ἀσφῶν ὑπαινιγμῶν, καὶ πολλαὶ αὐτῶν εἶνε τῆς φαντασίας πλάσματα πρὸς διάχυσιν. Ἡ τελευταία εἰκὼν εἶνε ἡ ἐπίσημος πομπὴ τοῦ πρώτου ἐκείνου Ἀθηναίου μετὰ τῆς βασιλείας. Αὐτὸς ὡς ἡγεμὼν καὶ μνηστήρ ἐνδεδυμένος καὶ τῆς μνηστῆς τὴν χεῖρα κρατῶν προσκαλεῖ τὸ ἔθνος τῶν ὀρνίθων εἰς τὸν γάμον του, καὶ ποιεῖ ἀρχὴν τοῦ χοροῦ. Ὁ Ἀριστοφάνης ἐν τῷ ἀστεῖῳ καὶ χαρίεντι τούτῳ δράματι σκώπτει τὴν ἐν Ἀθήναις ὀχλοκρατίαν. Αὕτη μὴ εὐχαριστουμένη ἐν τῇ γῇ ζητεῖ τὸν οὐρανόν, ἐπιθυμοῦσα νὰ ἄρξῃ καὶ τῶν θεῶν. Ἡ κωμωδία αὕτη ἀναπαριστᾷ τὴν

ἀκμὴν τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων, καὶ ὁ ποιητὴς προεικάζει τὴν μετ' οὐ πολὺ καταστροφὴν τῆς.

7. *Λυσιστράτη*, διδασκόμενα τῷ 411 π. Χ. Ἡ ἡρώς συνεκάλεσεν ἐκκλησίαν γυναικῶν ἐν Ἀθήναις, ὅπως βουλευθῶσι περὶ τοῦ τέλους τοῦ τότε ἀτυχῶς διεξαχθέντος πολέμου. Αἱ γυναῖκες καταλαμβάνουσι τὴν Ἀκρόπολιν, πᾶσαι δὲ αἱ προσπάθειαι τῶν ἀνδρῶν πρὸς ἐκπόρθησιν ταύτης ἀποβαίνουσι μάταιαι. Τὸ αὐτὸ συνέβη ταυτοχρόνως καὶ ἐν Σπάρτῃ, ὡς ἀγγέλλει ἄγγελός τις. Οὕτω λοιπὸν καταναγκάζονται ὑπὸ τῶν γυναικῶν οἱ ἄνδρες πρὸς εἰρήνην, ἣν ποθοῦσιν οἱ χρηστοὶ πρὸ 20 ἡδὴ ἔτων.

8. *Θεσμοφοριάζουσαι*, διδασκόμεναί ἐπίσης τῷ 411 π. Χ. Ἐνταῦθα κατασκώπτεται τὸ αἰσθηματικὸν τῆς νεωτέρας τραγωδίας καὶ ἰδίως τοῦ Εὐριπίδου. Ὁ τελευταῖος ἔνικα τοῦ πρὸς τὰς γυναῖκας μίσους τοῦ κατηγορεῖται δεινῶς ὑπὸ τῶν γυναικῶν, αἵτινες τελοῦσι τὰ *Θεσμοφόρια*. Ἡ σάτυρα εἶνε ἥττον σφοδρὰ ἢ ψυχραγωγική, ἔνικα τῆς κατὰ λέξιν ἐπαναλήψεως χωρίων εὐριπιδείων δραμάτων.

9. *Βάτραχοι*, διδασκόμενες τῷ 405 π. Χ. καὶ λαβόντες τὸ πρῶτον ἄθλον, ὁ δὲ ποιητὴς τὸν ἐκ θαλλοῦ στέφανον, στρέφονται ἐπίσης κατὰ τοῦ Εὐριπίδου ὡς τοῦ διασφορέως τῆς τραγικῆς τέχνης· ἡ δὲ ὑπόθεσις ἔχει οὕτως: ὁ Διόνυσος, ὁ θεὸς τῆς εὐθυμίας, οὐ πρὸς τιμὴν ἐδιδάσκοντο καὶ τὰ δράματα, ζητεῖ ἐν Ἀθῇ γνήσιον πατριώτην ποιητὴν, (πρὸ ὀλίγου εἶχον ἀποθάνει ὁ Εὐριπίδης καὶ Σοφοκλῆς, αἱ δὲ Ἀθηναῖοι εὐρίσκοντο τότε ἐν χαλεποῖς καιροῖς) καὶ παρακαλεῖ τὸν Πλούτωνα νὰ ἀναγάγῃ τοῦτον εἰς τὸν κόσμον. Ὅτε ὁ πορθημὲς Χάρων περαιοῖ αὐτὸν διὰ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης, ἄδει ὁ χορὸς τῶν βατράχων κωμικόν τι ἄσμα. Πρὸ τοῦ θρόνου τοῦ Πλούτωνος ἐρίζουσι περὶ πρωτείων Αἰσχύλος καὶ Εὐριπίδης, ἐνῶ ὁ Διόνυσος λαμβάνει θέσιν κριτοῦ. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Εὐρι-

πίδης σκώπτεται ὡς ἀνατροπεὺς τοῦ γάμου, ὡς διαλύων τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς, ὡς διαφθορεὺς τῶν νέων, καὶ ὡς ἐλαττόνων τὴν ἀρετὴν τοῦ λαοῦ. Τέλος μετὰ μακρὸν ἀγῶνα ὁ Πλούτων θέτει τοὺς στίχους ἐκάστου ἐπὶ τῆς πλάστιγγος, ἀλλ' εἰς ἑκάστον στίχον νικᾷ ὁ Αἰσχύλος τοὺς ἐλκροὺς τοῦ Εὐριπίδου. Τὸν πρῶτον λοιπὸν καὶ οὐχὶ τὸν ἐκπροσωποῦντα τὴν νεωτέραν τῆς ποιήσεως τάσιν λαμβάνει ὁ Διόνυσος καὶ ἀνάγει εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

10. Ἐκκλησιάζουσαι, διδασχθεῖσαι τῷ 392 π. X. Ἰλαρά, δεινὴ, καὶ που αἰσχρὰ σατύρα κατὰ τῆς ἀνισχύρου ἤδη καταστάσεως δημοκρατίας. Ἡ σύζυγος γεωργοῦ συγκαλεῖ τὰς Ἀθηναίας γυναῖκας, αἵτινες, τὰ ἱμάτια τῶν ἀνδρῶν των ἐνδευμέναι καὶ περιθέτους πώγωνας φέρουσαι, ἀποφασίζουσι νὰ καταλάβωσι ταχέως θέσεις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὅπως λάβωσι τὴν διοίκησιν τῆς πολιτείας, καὶ εἶτα ἀπέρχονται. Ἐνῷ δὲ δύο Ἀθηναῖοι διελέγοντο ἐπὶ τῆς σκηνῆς περὶ τῆς λαθραίας τῶν συζύγων των φυγῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἱματίων των, ἔρχεται ὁ Χρέμης ἐκ τῆς ἐκκλησίας καὶ διηγεῖται ὅτι ἡ πολιτεία παρεδόθη ἤδη εἰς τὰς γυναῖκας. Ὁ χορὸς τῶν γυναικῶν ἐπανερχεται καὶ ἐνδύεται πάλιν τὰ ἱμάτιά του, ἡ δὲ σύζυγος τοῦ γεωργοῦ ἐκτίθησι τὰς κοσμοσωτηρίας ιδέας τῆς καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἐπὶ τῆς κοινοκτημοσύνης ἐρεῖδομένην δημοκρατίαν. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἐμφανίζονται δύο πολῖται, ὧν ὁ μὲν τὴν ἰδιοκτησίαν του παραχωρεῖ τῷ δήμῳ, ὁ δὲ ἀπέχει ἀκόμῃ περιμένων. Κῆρυξ τις προσκαλεῖ τοὺς ἄνδρας εἰς γενικὸν συμπόσιον, καὶ ἐπέρχεται διάλογός τις οὐχὶ κόσμιος μεταξὺ νεανίου Ἀττικοῦ καὶ ἐταίρας.

11. Πλούτος, ἀλληγορικὸν δράμα, ὅπερ εἶνε μετὰβασίς τις πρὸς τὴν μέσσην κωμωδίαν, ἐν ᾧ ποιητῆς (388 π. X.) διαγινώσκων τὴν χαλάρωσιν τῶν πνευματικῶν του δυνάμεων ἔᾶ τὴν σκηνὴν χαίρειν.

Ἀποψις τῆς Ἀριστοφανείου κωμωδίας. Ὑπερ πάντα ἄλλον τῆς ἀρχαίας κωμωδίας ποιητὴν ὁ Ἀριστοφάνης ἐποίησεν ὁρμώμενος ἐξ ἠθικῶν αἰτίων καὶ οὐχὶ πρὸς ἀπλὴν ψυχαγωγίαν ἢ τέρψιν. Πανταχοῦ ἐπαισθάνεται τις τὸν παλμὸν τῆς πατριωτικῆς αὐτοῦ καρδίας. Ἀδιακόπως ἀγωνίζεται κατὰ τῶν ἀμαρτημάτων καὶ τῶν ἀτοπημάτων ἐν τῇ θρησκείᾳ, πολιτείᾳ καὶ οἰκογενείᾳ, ἐπιστήμῃ καὶ τέχνῃ. Σταθερὰν καὶ ἀκράδαντον ἔχων πεποιθήσιν ἀντεπεξέρχεται μετὰ σπανίου θάρρους κατὰ τῶν ἰσχυρῶν δημαγωγῶν· πιστεύει δὲ ὅτι θά θεραπεύσῃ τὴν σαθρὰν καὶ εἰς ὄλεθρον προβαίνουσαν ἐποχὴν τοῦ προβάλλων τὴν λαμπρὰν εἰκόνα τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ μεγαλείου. Αἱ διδασκαλῖαι εἶνε πρόσφατοι, καταστροφὴν δὲν δύναται νὰ πιστεύσῃ, ἀλλὰ πιστεύει εἰς σφάλματα παροδικὰ δυνάμενα εὐκόλως νὰ διορθωθῶσιν. Ὡς τὸν μάλιστα δὲ πάντων ἀποπλανεθέντα ἐθεώρει τὸν Σωκράτη, ὃν δὲν ἐνόει, καὶ τὸν Εὐριπίδην. Τὰ μέσα, δι' ὧν θέλει νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ πλήθους εἶνε ἀνεξάντλητα· σκῶμμα θαψιλῶς προχέμενον καὶ σχεδὸν εὐθυμία, ἥτις ἰδίως ἐκφαίνεται ἐν ταῖς παρωδίαις τῶν δραματικῶν, χρυσὴ φαντασία, θαψίλεια λέξεων, τολμηρόταται συνθέσεις, καθαρώτατος ἀττικισμός, ὅστις καθιστᾷ τὰς 14 ἐκεῖνας κωμωδίας ἀρίστην βᾶσιν πρὸς σπουδὴν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Καί τοι δὲ συχνότατα ἀπολακτίζει κοσμιότητα καὶ ἠθικὴν καὶ γίγνεται αἰσχροὺς καὶ ἀμφίβολος ἐν ἱστορίαις ἢ εἰκόσιν, οὐδέποτε ὅμως ὑποπίπτει εἰς τὴν λεπτὴν ἐκείνην ἐπιθυμίαν, ἥτις ἀνεπαισθήτως ἄγει πρὸς τὴν ἀνηθικότητα. Σχέδιον σταθερὸν οὐδέποτε ἔσχεν, ὅπως ἡ τραγωδία, διότι τὸ ἐλεύθερον αὐτοῦ πνεῦμα οὐδενὸς δεσμοῦ ἤτο ἐπιδεκτικόν. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Ἀριστοφάνους εἶνε οὐχὶ τόσον προσήκουσα εἰς νέους, ἀλλ' εἰς τὸν ὄριμον ἔχοντα ἤδη τὴν σκέψιν ὁ μέγιστος πάντων τῶν αἰώνων κωμικὸς παρέχει ἀκριβῆ καὶ πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ ἀττικοῦ βίου.

4.

ΧΟΡΙΚΑ ΔΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΩΝ ΝΕΦΕΛΩΝ

(στίχ. 275—290 καὶ 299—313).

Στροφή.

ΧΟΡ. ἀέναιοι Νεφέλαι,
 ἀρθῶμεν φανεραὶ ὄροσερὰν φύσιν εὐχέτητον,
 πατρός ἀπ' Ὀκεανοῦ βαρυαχέος
 ὑψηλῶν ὄρέων κορυφᾶς ἔπι
 δενδροκόμους, ἵνα
 τηλεφανεῖς σκοπιᾶς ἀφορώμεθα
 καρπούς τ' ἀρδομέναν θ' ἱερὰν χθόναν
 καὶ ποταμῶν ζαθέων κελαδήματα
 καὶ πόντον κελάδοντα βαρύδρομον·
 ὄμμα γὰρ αἰθέρος ἀκάματον σελαγεῖται
 μαρμαρέαις ἐν αὐγαῖς.
 ἀλλ' ἀποσεισάμεναι νέφος ὄμβριον
 ἀθανάτας ιδέας, ἐπιδώμεθα
 τηλεσκόπῳ ὄμματι γαῖαν.

Ἀρτιστροφή.

ΧΟΡ. παρθένοι ὄμβροφόροι,
 ἔλθωμεν λιπαρὰν χθόνα Παλλάδος, εὐάνδρον γᾶν
 Κέκροπος ὀψόμεναι πολυήρατον
 οὐ σέβας ἀρρήτων ἱερῶν, ἵνα
 μυστοδόκος δόμος
 ἐν τελεταῖς ἀγίαις ἀναδείκνυται,
 οὐρανίοις τε θεοῖς δωρήματα,
 ναοὶ θ' ὑπερφεῖς καὶ ἀγάλματα,
 καὶ πρόσοδοι μακάρων ἱερώταται
 εὐστέφανοι τε θεῶν θυσίαι θαλίαι τε,
 παντοδαπαῖς ἐν ὥραις,
 ἥρι τ' ἐπερχομένην Βρομία χάρις,
 εὐκελάδων τε χορῶν ἐρεθίσματα,
 καὶ Μοῦσα βαρύδρομος αὐλῶν

2.

ΕΚ ΤΗΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΣ ΕΝ ΝΕΦΕΛΑΙΣ

(στίχ. 549—562 καὶ 575—594).

Ἡ χορηγὸς λέγει.

α'.

οὐδὲν ἀλλήλαισιν καὶ πάσαις δεξιάς·
 ὅς μέγιστον ὄντα Κλέων' ἔπαις' εἰς τὴν γαστέρα,
 κοῦκ ἐτόλμησ' αὐθις ἐπεμπηδῆσ' αὐτῷ κειμένῳ.
 οὔτοι δ', ὡς ἅπαξ παρέδωκεν λαβὴν Ὑπέρβολος,
 τοῦτον δαίλαιον κολετρῶσ' αἰεὶ καὶ τὴν μητέρα.
 Εὐπολὶς μὲν τὸν Μαρικῆν πρῶτιστον παρείλκυσε
 ἐκστρέψας τοὺς ἡμετέρους Ἱππέας κακὸς κακῶς.
 προσθεὶς αὐτῷ γραῦν μεθύσῃν τοῦ κόρδακος εἵνεχ', ἣν
 Φρόνιχος πάλαι πεποίηχ'. ἦν τὸ κῆτος ἥσθιεν.
 εἴθ' Ἑρμῆς αὐθις ἐποίησεν εἰς Ὑπέρβολον,
 ἄλλοι τ' ἤδη πάντες ἐρείδουσιν εἰς Ὑπέρβολον,
 τὰς εἰκοὺς τῶν ἐγγέλεων τὰς ἐμὰς μιμούμενοι.
 ὅστις οὖν τούτοις γέλῃ, τοῖς ἐμοῖς μὴ χαιρέτω·
 ἦν δ' ἐμοὶ καὶ τοῖσιν ἐμοῖς εὐφραίνεσθ' εὐρήμασιν,
 ἐς τὰς ὥρας τὰς ἐτέρας εὖ φρονεῖν δοκῆσετε.

β'.

ὦ σοφώτατοι θεαταί, δεῦρο τὸν νοῦν προσέχετε.
 ἡδίκημένοι γὰρ ὑμῖν μεμφόμεσθ' ἐναντίον·
 πλεῖστα γὰρ θεῶν ἀπάντων ὠφελούσαις τὴν πόλιν,
 δαιμόνων ἡμῖν μόναις οὐ θύετ' οὐδὲ σπένδετε,
 αἵτινες τηροῦμεν ὑμᾶς, ἦν γὰρ ἡ τις ἐξοδος
 μηδενὶ ξὺν νῷ, τότε ἡ βροντῶμεν ἢ ψακάζομεν.
 εἴτα τὸν θεοῖσιν ἐχθρὸν βурсοδέψην Παφλαγὸνα
 ἡνίχ' ἤρεῖσθε στρατηγόν, τὰς ὄφρ' ὅπως συνήγομεν
 κάποιούμεεν δεινὰ· βροντὴ δ' ἐρράγη δι' ἀστραπῆς·
 ἡ σελήνη δ' ἐξέλειπε τὰς ὁδοὺς· ὁ δ' ἥλιος
 τὴν θρυαλλίδ' εἰς ἑαυτὸν εὐθέως ξυνελκύσας

οὐ φανέν ἔφασκεν ὑμῖν, εἰ στρατηγήσει Κλέων.
 ἀλλ' ὅμως εἴλεσθε τοῦτον. φασὶ γὰρ δυσβουλίαν
 τῆδε τῇ πόλει προσεῖναι, ταῦτα μέντοι τοὺς θεοὺς
 ἄττ' ἂν ὑμεῖς ἐξαμάρτητ', ἐπὶ τὸ βέλτιον τρέπειν.
 ὥς δὲ καὶ τοῦτο ξυνοίσει ῥαδίως διδάξομεν,
 ἣν Κλέωνα τὸν λάρων δώρων ἐλόντες καὶ κλοπῆς,
 εἴτα φιμώσητε τούτου τῷ ξύλῳ τὸν αὐχένα,
 αὐθις ἐς τάρχατον ὑμῖν, εἴ τι κέξημάρτετε,
 ἐπὶ τὸ βέλτιον τὸ πρᾶγμα τῇ πόλει συνοίσεται.

3.

ΔΙΑΔΟΓΟΣ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΚΑΙ ΑΔΙΚΟΥ

(στίχ. 890).

- ΔΙΚ. χώρει δευρί, δεῖξον σαυτὸν
 τοῖσι θεαταῖς, καίπερ θρασὺς ὢν.
 ΑΔ. ἴθ' ὅποι χρήξεις. πολὺ γὰρ μᾶλλον σ'
 ἐν τοῖς πολλοῖσι λέγων ἀπολῶ.
 ΔΙΚ. ἀπολεῖς σύ; τίς ὢν; ΑΔ. λόγος: ΔΙΚ. ἤττων γ' ὢν.
 ΑΔ. ἀλλὰ σε νικῶ, τὸν ἐμοῦ κρείττω
 φάσκοντ' εἶναι. ΔΙΚ. τί σοφὸν ποιῶν;
 ΑΔ. γνῶμας κενὰς ἐξευρίσκων.
 ΔΙΚ. ταῦτα γὰρ ἀνθεῖ διὰ τούτουσι
 τοὺς ἀνοήτους.
 ΑΔ. οὐκ, ἀλλὰ σοφούς. ΔΙΚ. ἀπολῶ σε κακῶς.
 ΑΔ. εἰπέ, τί ποιῶν; ΔΙΚ. τὰ δίκαια λέγων.
 ΑΔ. ἀλλ' ἀνατρέψω' γαῦτ' ἀντιλέγων,
 οὐδὲ γὰρ εἶναι πάνυ φημί δίκην.

4.

Ο ΔΙΚΑΙΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΕΑΝΙΣΚΟΝ

(στίχ. 1002—1000).

- ΔΙΚ. ἀλλ' αἶν λιπαρὸς γε καὶ εὐανθής ἐν γυμνασίῳ διατρίψεις.
 οὐ στωμύλλων κατὰ τὴν ἀγορὰν τριβουλευτράτελ',
 οἷάπερ σὺ νῦν,

οὐδ' ἐλκόμενος περὶ πραγματίου γλίσχραντι λογεῖσι τριπίπτου.
 ἀλλ' εἰς Ἀκαδημειαν κατιὼν ὑπὸ ταῖς μορίαις ἀποθρῖξει
 στεφανωσάμενος καλὰ μὲν λευκῇ μετὰ σῶφρονος ἡλικιώτου.
 μίλακος ὄζων καὶ ἀπραγμοσύνης καὶ λεύκης φυλλοβολαύσης,
 ἥρος ἐν ὥρᾳ χαίρων, ὁπόταν πλάτανος πετέλα ψιθυρίζῃ.

43. Ἡ μέση κωμωδία ἠκολούθησε τὴν ἀρχαιότεραν, ἥτις καταπεσοῦσα περὶ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐτέθη ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς, καὶ διετέλει διδασκομένη ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀπὸ τοῦ 404 μέχρι τοῦ 538 π. Χ. Ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν προτέρων διδασκαλιῶν καὶ ὁ χορὸς ἔπαυσαν, ἅμα ἐξέλιπον καὶ οἱ πλούσιοι πόροι τῶν ναυτικῶν συμμαχικῶν πόλεων, ἡ δὲ πλοκὴ τῶν κωμωδιῶν ἐγένετο τεχνικωτέρα. Ἡ κωμωδία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην δὲν ἐπέκρινε πλέον τοὺς δημαγωγούς, καὶ τὸν καθ' ἑκάστον ἄνδρα, ἀλλὰ τάξεις πολιτῶν ὡς: φιλοσόφους, ῥήτορας, χωρικούς, στρατιώτας, παρασίτους, ἐταίρας κλπ. Τεσσαράκοντα περίπου ποιηταὶ ἐποίησαν 800 δράματα τοῦ εἴδους τούτου τῆς ποιήσεως, ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι οἱ ποιηταὶ τῆς σχολῆς ταύτης ἦσαν πολυγραφότατοι.

Διασημότατοι δὲ τῶν ποιητῶν τούτων ἦσαν:

Ἀρτιφάνης ἐκ Ῥόδου, υἱὸς τοῦ Στεφάνου, τελευτήσας ἐν ἡλικίᾳ 80 ἐτῶν. Ἀποδίδονται δὲ αὐτῷ 260 κωμωδίαί, ἐν αἷς κατεφαίνετο πολὺ τὸ σκωπτικὸν καὶ ἡ δραματικὴ εὐφυΐα.

Ἀλεξίς ἐκ Θουρίων τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, ζήσας ὑπὲρ τὰ 106 ἔτη. Κατὰ Σουῖδαν ἔγραψε 245 κωμωδίας· τὰ πολυάριθμα ἀποσπάσματα ἀποδεικνύουσιν εὐφυᾶ τὸν ποιητὴν καὶ ἄριστον τῶν ἀνθρωπίνων παρατηρητῆν.

Ἀλεξανδρίδης ἐκ Καμείρων τῆς Ῥόδου, ἀκμάσας περὶ τὴν 100 Ὀλυμπ. φαιδρός, συνετὸς καὶ λεπτὸς παρατηρητής· ἦτο ὁ πρῶτος κωμικός, ὅστις ὑποθέσεις τῶν κωμωδιῶν τοῦ εἶχε

έρωτικᾶς σκηνᾶς. Ἐγραψε δὲ 65 τοιαύτας, ὧν ἀποσπάσματα σώζονται καὶ 30 τίτλοι.

Εὐδουλος, υἱὸς τοῦ Εὐφράνορος, περὶ τὸ 376 π. Χ. ἀκμάζων ἔγραψεν 104 κωμωδίας· τὴν ὕλην του ἤρθετο ἰδίως ἐκ τῶν μύθων, καὶ ἐπέκρινε τοὺς ἀρχαιοτέρους τραγικούς, ἰδίως δὲ τὸν Εὐριπίδην.

Ἐκ πάντων δὲ τούτων ἀποσπάσματα μόνον διεσώθησαν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον παρ' Ἀθηναίῳ (§ 102). Τὰ κάλλιστα εἶνε τὰ τῶν δύο πρώτων.

II. Ο ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

44. Ἡ βασιλὶς τῶν ἐπιστημῶν ἡμίπνος ἔτι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν περίοδον, ἐγείρεται ἤδη καὶ ἀπὸ τῆς φύσεως στρέφεται πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν· πρὸς τῇ φυσικῇ προστίθεται μετ' ὀλίγον ἡ διαλεκτικὴ καὶ ἠθικὴ, βραδύτερον δὲ καὶ ἡ μεταφυσικὴ. Ὑπεράνω τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, τοῦ τολμηροῦ Ἀναξαγόρου καὶ τῶν σοφιστῶν, ἐξέχει ἡ τριάς Σωκράτης, Πλάτων καὶ Ἀριστοτέλης. Ἐν τῷ οὐρανῷ τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας οὗτοι φέγγουσι λαμπρότερον, ἢ ἡ τριάς τῶν τραγικῶν ἐν τῷ τῆς τραγωδίας. «Ὁ Σωκράτης εἶνε ὁ σπαργὼν βλαστός, ὁ Πλάτων τὸ πρῶτον ἄνθος, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὁ ὄριμος καρπὸς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας, ἐπὶ τοῦ ἄκρου ἰστάμενος τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως» Zeller. *Gesch. der philos d. Griech.*)

45. *Ἐμπεδοκλῆς* ἐξ Ἀκράγαντος ἀπὸ τοῦ 490—430 π. Χ. ἦτο πολιτικὸς φιλόσοφος καὶ φυσιολόγος συνάμα. Τὸ κύριον αὐτοῦ σύγγραμμα «περὶ φύσεως» πραγματευόμενον καὶ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, «οἱ καθαρμοὶ» περὶ ἠθικῆς

καὶ αἱ λοιπαὶ αὐτοῦ συγγραφαὶ ἀπωλέσθησαν. Ἐκ τοῦ κόσμου ἐξεύρισκε τέσσαρα στοιχεῖα: ὕδωρ, ἀέρα, πῦρ καὶ γῆν, ὧν ἓκ τῆς μίξεως διὰ τῆς φιλίας καὶ τοῦ νείκους συνίστανται τὰ ὄντα. Ἀνῆκε δὲ ὁ Ἐμπεδοκλῆς, καὶ περ 500 ἔτη μετὰ ταῦτα ζῶν, εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν τῶν φιλοσόφων σχολήν. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἀφοῦ ἐπὶ γῆς ἱκανὰς ἐποίησατο ἐρεῦνας, ἐρρίφθη εἰς τὸν κρατῆρα τῆς Αἴτνης, ὅπως ἀνερευνήσῃ ἐκεῖ τὰ περαιτέρω.

46. Ἀναξαγόρας ἐκ Κλαζομενῶν μετὰ πολλὰς περιηγήσεις ἦλθε τῷ 456 π. Χ. (!) εἰς Ἀθήνας καὶ ἐγένετο φίλος τοῦ Περικλέους καὶ διδάσκαλος τοῦ Εὐριπίδου καὶ Θουκυδίδου. Κατηγορηθεὶς ὡς ἐχθρὸς τῆς θρησκείας τοῦ λαοῦ, διέφυγε τὴν θανατικὴν ποινὴν εἴτε τῇ συνεργείᾳ τοῦ Περικλέους εἴτε διὰ τῆς φυγῆς (!) καὶ ἔζη μέχρι τοῦ 430 ἐν Λαμψάκῳ. Δι' αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα καὶ εὔρε τὸ γονιμώτατον διὰ τὴν ἀνάπτυξίν της ἔδαφος. Τὸ σύγγραμμά του περὶ φύσεως ἀπωλέσθη, τὸ δὲ σύστημά του ἦτο ἰδανικώτερον τοῦ τῶν προκατόχων του. Ἐν τῇ ὕλῃ ἀνεύρισκεν ἀπλοῦν, ἀμιγῆς καὶ καθαρὸν τι, τὸν νοῦν, ὅστις κινεῖ καὶ διατάσσει ἐκείνην.

47. Σοφισταί. Τὸ ὄνομα σημαίνει τὸ αὐτὸ ὡς σοφοί, ἀλλ' ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5^{ου} αἰῶνος ἐδηλοῦντο ἐκείνοι, οἵτινες, ὡς οἱ ὑποκριταί, περιήρχοντο ἀνὰ τὰς πόλεις καὶ ἐδίδασκον ἀντὶ χρημάτων, φιλοσοφίαν, πολιτικὴν καὶ ῥητορικὴν. Ὡς τοιοῦτοι δὲ μᾶλλον ἀξιοσημείωτοι εἶνε: Γοργίας ὁ Ἀσωντίνος, Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος, Πρύδικος ὁ Κεῖος, Πρωταγόρας ὁ Ἐξ Ἀβδήρων. Παρέσχον δὲ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἀναντιρρήτους ὑπηρεσίας, διότι, ἀφέντες τὸ ἀποκλειστικὸν τῆς φυσικῆς φιλοσοφίας, ἐτράπησαν περὶ τὴν ἠθικὴν καὶ διαλεκτικὴν. Ἐν τῇ ἠθικῇ ἐδίδασκον ψευδῶς: ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει ἐξ ἀντικειμένου ἀλήθεια, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ μέτρον καὶ ὁ σκοπὸς.

πάντων τῶν ὄντων. Πόσον δὲ κινδυνώδης ἦτο ἡ ἰδέα αὕτη πραγματοποιουμένη ἐν τῇ θρησκείᾳ, πολιτείᾳ καὶ οἰκογενεῖᾳ ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ. Ὡστε οὐδὲν θαυμαστόν, ἂν ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Σωκράτης ὁρμῆς ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν νεωτεριστῶν τούτων, οἵτινες τὴν εὐγλωττίαν εἶχον ὡς τὸ κυριώτατον ὄπλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δοξασιῶν των. Ἡ σοφιστικὴ λοιπὸν κατ' ἀρχὰς ὡς δοκοῦσά τις σοφία θεωρουμένη ἐσήμαινεν εἴτα καὶ σήμερον ἔτι φιλοσοφίαν, δι' ἣν πᾶς εὐσυνείδητος ἄνθρωπος αἰσχύνεται, ἂν ᾔθελε τῷ ἀποδοθῇ.

48. Σωκράτης, ὁ ἄσπονδος τῆς σοφιστικῆς ἐχθρὸς, κοινὸν εἶχε πρὸς αὐτὴν μόνον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐτράπη οὐχὶ περὶ τὴν φυσικὴν, ἀλλὰ περὶ τὴν διαλεκτικὴν καὶ ἠθικὴν. Ἐγεννήθη τῷ 469 π. Χ. ἦτο υἱὸς τοῦ λιθοξόου Σωφρονίσκου καὶ τῆς μαίας Φαιναρέτης, καὶ ἐν τῇ νεότητί του ἐδιδάχθη τὴν πατρικὴν τέχνην. Βραδύτερον συνεζεύχθη τὴν Ξανθίππην, ἥς τὸ ἐριστικὸν μετ' ἀπαθείας ὑπέμενε, καὶ ἐξ αὐτῆς ἔσχε τρεῖς υἱούς. Καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον, ὡς αὐτὸς λέγει, ἦτο πτωχός, ἀλλ' ἄνευ ἀναγκῶν οὐδέποτε δ' ὑπῆρξε πολιτικός. Ὡς στρατιώτης ἔσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Ἀλκιβιάδου ἐν Ποτιδίᾳ, καὶ τὴν τοῦ Ξενοφῶντος ἐν Ἀηλίῳ, ὡς πρύτανις τῷ 406 ἐξεπλήρωσε τὸ καθήκον του παλαιῶν πρὸς τὸν παράφρονα καὶ ἐξερεθισμένον ὄχλον, ὡς πολίτης κατόπιν πρὸς τοὺς τριακοντατυράνους. Πρῶτως ἤδη προσέκρουσε πρὸς τοὺς παραστάτας τῆς ἀρχαιοτέρας σχολῆς, ὡς φαίνεται ἐν ταῖς *Νεφέλαις* τοῦ ἐντελῶς παρανοήσαντος αὐτὸν Ἀριστοφάνους, καὶ πρὸς τοὺς Σοφιστὰς καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς ἄγαν δημοκρατικούς, ὧν τὰς πολιτικὰς θεωρίας ἀπηνῶς κατεδίκαζεν. Εἰς τὸ μῖσος λοιπὸν τῶν τριῶν τούτων μερίδων ὑποπεσὼν κατηγορήθη ὑπὸ τοῦ Ἀνύτου, Μελήτου καὶ Λύκωνος, ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τοὺς νομιζομένους τῆς πόλεως θεούς, ὅτι εἰσάγει νέα δαιμόνια, καὶ ὅτι διαφθείρει τοὺς νέους (Ξεν. Ἀπομ. 4, 4. Πλάτ.

Ἀπολ. 3). Καὶ ὑπερασπίσατο μὲν ἑαυτὸν μεθ' ὑπερηφανείας καὶ πειστικότητος πρὸ τῶν δικαστῶν, ἀποδείξας τὸ ἀνάιτιον ἑαυτοῦ, κατεδικάσθη ὅμως εἰς θάνατον. Μὴ θέλων νὰ παραβῇ τοὺς νόμους τῆς πόλεως ἀρνείται νὰ δραπετεύσῃ ἐκ τῆς εἰρκῆς, καίτοι θερμὸς φίλος παρέχει αὐτῷ τὰ μέσα (Πλ. Κριτ.), ἀλλὰ διελθὼν τὰς τελευταίας τοῦ βίου του ἡμέρας ἐν πλήρει ψυχικῇ γαλήνῃ, πίνει ἀταράχως τὸ κώνειον (Πλατ. Φαιδ. 65 καὶ 66). Τὸ ἐξωτερικὸν αὐτοῦ δὲν ἀνταπεκρίνετο πρὸς τὰς παραστάσεις, ὥς ἡδύνατό τις νὰ κάμῃ περὶ αὐτοῦ. Αἱ προτομαὶ αὐτοῦ χαρακτηρίζουσιν αὐτὸν ὅμοιον πρὸς Σιληνὸν καὶ σιμὸν τὴν ῥίνα.

Τίς ἄρα ἦτο ὁ παράδοξος οὗτος ἄνθρωπος, ὅστις ἀμελῶν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ, φιλοσοφῶν φοιτᾷ εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ τὰς οἰκίας τῶν πολιτῶν, εἰς τὰ ἐργαστήρια, τὰς παλαίστρας καὶ τὴν ἀγορὰν; Αὐτὸς ἔλεγεν (Πλατ. Ἀπολ. 11) ὅτι πράττει τοῦτο κατὰ προσταγὴν τοῦ Δελφικοῦ θεοῦ, ὅστις ἐμμέσως παρήγγειλεν αὐτῷ νὰ ἐρωτήσῃ, ἔάν τις ἦνε σοφώτερος τοῦ Σωκράτους. Περὶ τοῦ πνευματικοῦ βίου τοῦ φιλοσόφου οὐδὲν γινώσκομεν ἀκριβῶς, διότι οὗτος οὐδὲν γραπτὸν κατέλιπε μνημεῖον, ὃ δὲ Πλάτων ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ διδασκάλου του ἀφίσταται πολὺ τῶν Ἀπομνημονευμάτων τοῦ Ξενοφώντος, καίτοι ἀμφότεροι ἦσαν μαθηταὶ του. Ὁ τελευταῖος περιγράφει τὸν διδάσκαλόν του, ὡς ἐξοχόν τινα, ἄνδρα καλὸν κάγαθόν, καὶ ὡς ἄριστον παιδαγωγὸν τῶν νέων καὶ τοῦ λαοῦ. Ἀλλ' ἐκ τῆς παραστάσεώς του ταύτης δὲν ἐκφαίνεται καὶ ἡ εἰκὼν τοῦ καθ' αὐτὸ φιλοσόφου, ὡς παρὰ Πλάτωνα. Οἱ πλεῖστοι προστίθενται τῇ γνώμῃ τοῦ Ξενοφώντος, ἀλλ' ἂν ὁ Σωκράτης οὐδὲν ἄλλο ἦτο, ἢ καλὸς κάγαθος ἀνὴρ, πῶς θὰ ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν ἐπὶ τοσούτων Ἀθηναίων χρηστῶν καὶ πεπαιδευμένων; πῶς ἤθελε θέσει τοῦτον ὡς ὅριον τῆς τροπῆς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας ὁ Ἀριστοτέλης ὁ πολυμα-

θέστατος καὶ βαθύτατος οὗτος φιλόσοφος; Ὁ Σωκράτης οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα ἤγαγεν εἰς πέρας. Τὰ κύρια φιλοσοφικά αὐτοῦ δόγματα ἦσαν τὰ ἑξῆς: πρῶτον πρέπει νὰ κρίνη τις καὶ νὰ πράττῃ, ἀφοῦ ὀρθῶς διαγνώσῃ τὴν ἰδέαν τοῦ πράγματος, περὶ οὗ πρόκειται νὰπραγματευθῇ. Ἐκ τῆς ὀρθῆς διαγνώσεως προέρχεται ἡ ἀληθὴς γνῶσις. Ἐν τῇ ἠθικῇ διδάσκει, ὅτι ἡ ἀρετὴ συνίσταται ἐν τῇ γνώσει, τὸ μέγιστον δὲ ἀμάρτημα εἶνε ἡ ἀμάθεια· ὥστε καὶ ἐνταῦθα ὡς κυριώτατον θεωρεῖ τὴν διάνγνωσιν. Οὐχὶ τὸ ὑποκείμενον, ἀλλὰ ἡ φύσις τοῦ ἀντικειμένου εἶνε αὐτῷ τὸ μέτρον τοῦ πράττειν, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ ἀτομικὸς καὶ ἀπόλυτος ὀρισμός, ὡς παρὰ τοῖς Σοφισταῖς, ἀλλ' οἱ ἄγριοι θεσμοὶ τῶν θεῶν καὶ ὁ νόμος τῆς πόλεως.

Ὅλος δὲ ἰδιάζον παρὰ τῷ Σωκράτει, ὅπερ βεβαίως δὲν συμφῶνει πρὸς τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, ἦτο τὸ *δαιμόνιον* (Φαιδρ. 242. Ἀπολ. 19), τὸ ἐσωτερικὸν μαντεῖον, ὅπερ δὲν πρέπει νὰ συγχέηται πρὸς τὴν ἡμετέραν συνείδησιν, τὴν ἀνταμείβουσαν, ἀποτρέπουσαν ἢ τιμωροῦσαν, ἀλλ' ἦτο γνῶμη ἢ φωνή τις περὶ τοῦ ὠφελίμου ἢ βλαβερῶν τινων πράξεων, προσιδιάζουσα εἰς τὴν φύσιν τοῦ καθ' ἕκαστον ἀτόμου.

Ἡ σωκρατικὴ μέθοδος ὠρμητὸ ἐκ γενικῶς ὁμολογημένων καὶ ἦγε πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ πράγματος· τοῦτο δὲ γίνεταί διὰ τοῦ διαλογικοῦ τρόπου τοῦ φιλοσοφεῖν. Αἱ ἔννοιαι ἐκκαλοῦνται διὰ τῶν ἐρωτήσεων, καὶ διὰ τούτου ἀναπτύσσονται· ἰδέαι, αἵτινες εἰς τὸν ἐρωτώμενον μέχρι τοῦδε ἦσαν ἄγνωστοι· Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκ τούτου κατὰδὴλος γένηται ἡ ἀμάθειά του, τότε τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἐξετάσεως λαμβάνει τὸν χαρακτῆρα τῆς εἰρωνείας, ἥτις ὅτε μὲν ἐπέρχεται δριμυτέρα, ὅτε δὲ ἡπιωτέρα.

49. Αἱ σωκρατικαὶ τῶν φιλοσόφων σχολαί. Ἐπειδὴ ὁ Σωκράτης δὲν ἵδρυσεν ἰδίαν σχολήν, ἀλλὰ μόνον μαθητὰς περὶ ἑαυτὸν εἶχεν, οὓς ἄφινε νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐλευθέρως, ἕκαστος κατὰ τὴν φύσιν του, αἱ γινῶμαι αὐτῶν, ὡς ἦν ἐπόμενον,

δίδεσσαντο πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. Ἀντισθένης ὁ ἰδρυτὴς τῆς κυ-
νικῆς σχολῆς, ἥς προΐστατο Διογένης ὁ Σινωπεύς, ἐδίδασκεν·
ὅτι ἄνθρωπος ἐλλείπει! ἡ ἀρετὴ δὲ πρὸς εὐδαιμονίαν μηδενὸς
προσδέεται, εἰμὴ σωκρατικῆς ἰσχύος. Ἦν δὲ ἐξ Ἀθηνῶν, υἱὸς
Ἀθηναίου καὶ Θρηΐσσης ἡκμαζε περὶ τὸ 400 π. Χ. καὶ ἐτε-
λεύτησεν 70 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκρά-
τους ἴδρυσεν παρὰ τὸ Κυνόσαργες σχολήν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα
κυνικοί. Ἐνεκα τῆς περὶ τὸν βίον αὐστηρότητος καὶ ἐγκρα-
τείας του ἐκτῆσατο πολλοὺς ὁπαδοὺς. Συνέγραψεν εἰς καθα-
ρὰν ἀπτικήν πλεῖστα συγγράμματα, ἅτινα ἀπωλέσθησαν. Αἱ
ὕπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Μελέται θεωροῦνται νόθοι.

Ἀριστιππος, ἐκ Κυρήνης, ἰδρυτὴς τῆς κυρηναϊκῆς σχολῆς,
ἐγεννήθη τῷ 401 π. Χ. Κατὰ τὴν νεότητά του διήγαγεν ἐν
Ἀθήναις, γενόμενος μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, εἴτα ὡς διδά-
σκαλος ἐπορεύθη εἰς Αἴγιναν, καὶ ἀκολουθῶς εἰς Συρακούσας
παρὰ Διονυσίῳ τῷ νεωτέρῳ, καὶ τελευτάϊον ἐπανῆλθεν εἰς
Ἀθήνας, ἔνθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ἴδρυσεν τὴν
εἰρημένην σχολήν, ἥτις τὸ πρῶτον ἐκαλεῖτο ἡδονική. Μετὰ
πλάνητα βίον λέγεται, ὅτι ἀπέθανεν ἐν τῇ νήσῳ Λιπάρχ. Ἐκ
τῶν πολυαρίθμων αὐτοῦ συγγραμμάτων οὐδὲν ἡμῖν διεσώθη,
ἡ δὲ διδασκαλία του πηρεδύθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν μαθητῶν του.
Ἦτο δὲ ὁ πρῶτος ἐκ τῶν Σωκρατικῶν, ὅστις ἐλάβθανεν ἀμοι-
βὴν διὰ τὴν διδασκαλίαν του. Ἐκ τῶν μαθητῶν του ἐξεῖχεν
Ἠγησίαις, Ἀννίκερις καὶ Θεόδωρος· ὡς δόγμα του ἦτο ἡ ἁρ-
μονικὴ τοῦ βίου ἀπόλαυσις· ἐπραγματεύθη δὲ κυρίως περὶ
τῶν ἐξῆς. περὶ τῶν αἰρετῶν καὶ φευκτῶν, περὶ τῶν παθῶν,
περὶ τῶν πράξεων, περὶ τῶν αἰτίων, περὶ τῶν πίστεων,
διέκρινε δὲ τρεῖς καταστάσεις· «μίαν μὲν καθ' ἣν ἀλγοῦμεν,
ἐοικυῖαν τῷ κατὰ θάλασσαν χειμῶνι· ἑτέραν δέ, καθ' ἣν ἡδύ-
μεθα, τῷ λείῳ κύματι ἀφομοιούμενοι· εἶναι γὰρ λείαν κίνησιν
τὴν ἡδονὴν οὐσίῳ παραβαλλομένην ἀνέμῳ· τὴν δὲ τρίτην μέ-

σὴν εἶναι κατάστασιν, καθ' ἣν οὐτ' ἀλγοῦμεν, οὔτε ἰδόμεθα, γαλήνη παραπλησίαν οὔσαν».

Εὐκλείδης ὁ σωκρατικὸς ἐκ Μεγάρων, ὅθεν ἐν καιρῷ νυκτὸς γυναικεῖα ἱμάτια ἐνδεδυμένος ἐπεσκέπτετο τὸν Σωκράτη, καὶ κατόπιν παρέσχεον ἄτυλον ἐν Μεγάροις εἰς τὸν Πλάτωνα, ὑπῆρξεν ὁ ἰδρυτὴς τῆς *μεγαρικῆς σχολῆς* καὶ προσεπάθει νὰ ἐνώσῃ τὰ σωκρατικὰ δόγματα πρὸς τὰ τῶν Ἑλεατῶν. Ἀλλ' ὁ μόνος καὶ ἀληθὴς τοῦ Σωκράτους μαθητὴς ὑπῆρξεν ὁ Πλάτων.

56. *Πλάτων*. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους, πρὶν 429 π. Χ. ἐν Ἀθήναις, ἐξ εὐγενοῦς οἰκογενείας, καὶ ἔτυχεν ἀρίστης ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Πρὸς τοῦτο δὲ συνέτεινε, διότι καὶ ἡ νεότης αὐτοῦ συνέπεσεν εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν ἤκμαζον οἱ μέγιστοι νόες, ὡς: Θουκυδίδης, Σοφοκλῆς, Εὐριπίδης, Ἀριστοφάνης, Φειδίας κλπ. Εἰκοσαέτης ὁ Πλάτων ἀπὸ τῆς ποιήσεως εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπιδοθεὶς προσῆλθε τῷ Σωκράτει, καὶ ἔμεινε παρ' αὐτῷ δέκα ἔτη, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου αὐτοῦ διδασκάλου, ἐξ οὗ προῆλθον καὶ αἱ σωκρατικαὶ αὐτοῦ συγγραφαί, ἐν αἷς ἐκτίθησι τὰς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, ὡς μὴ ἔτι διαφόρους τῶν ἑαυτοῦ. Μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου ἐπορεύθη εἰς Μέγαρα, Τάραντα, Κυρήνην, Αἴγυπτον καὶ Σικελίαν. Ἐν Συρακούσαις ἕνεκα τῆς παρρησίας του προσέκρουσε πρὸς Διόνυσον τὸν πρεσβύτερον, καὶ ἐκινδύνευσε τὸν ἑσχατὸν κίνδυνον, ἀλλ' ὁ τύραννος ἠρκέσθη νὰ πωλήσῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον. Φίλος τις, ἴσως ὁ μεγάλθυμος Κυρηνάιος φιλόσοφος Ἀννίκερις, ἡ ὁ εὐγενὴς Δίων ἀπελύτρωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς δουλείας. Εἰς Ἀθήνας ἐπανελθὼν ἐδίδασκεν εὐδοκίμως ἐν τῷ εἰς ἡρώα τινα Ἀκαδήμειον ἀφιερωμένῳ Γυμνασίῳ καὶ ἵδρυσεν ἐκεῖ ἰδίαν σχολήν, τὴν ἀρχαιοτέραν *Ἀκαδημίαν*. Ἐν τοῖς εἰκοσι τοῦτοις ἔτεσιν εὐδοκίμου διδασκαλίας συμπίπτει καὶ ἡ σύνταξις τῶν συγγραμμάτων ἐκείνων, ἅτινα περιέχουσι τὸ ἴδιον τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφικὸν σύστημα. Ὅτε

τῷ 397 ἀνέβη ἐπὶ τὸν θρόνον Διονύσιος ὁ νεώτερος, ἐπέισθη ὁ Πλάτων νὰ πλεύσῃ καὶ πάλιν εἰς Συρακούσας, κινδυνεύσας δὲ καὶ αὐθις ἐπανῆλθε μετὰ δύο ἔτη, τὸ δεύτερον ἤδη ἀπατηθείς. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσε αὐτὸν νὰ πλεύσῃ ἐκεῖ καὶ τρίτον τῷ 361, ἐλπίζων ὅτι θέλει συντελέσει πρὸς τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Συρακουσίων, ἀλλὰ κινδυνεύσας καὶ πάλιν τὰ ἔσχατα, ἐσώθη τῇ παρακλήσει τοῦ Ἀρχύτ. Ἐν πλήρει ἤδη ἀπάτῃ εὗρεθείς, ἐξηκολούθησε διδάσκων ἐν Ἀθήναις μέχρι τέλους τοῦ βίου του, καὶ συνέγραψε τὰ συγγράμματα τῆς τρίτης αὐτοῦ περιόδου, ἰδίως τὰ περὶ τῶν νόμων. Ἀπέθανε τῷ 340 π. Χ. 84 ἔτους τὴν ἡλικίαν, καὶ διετέλει ζῶν, ἀποκαλούμενος ὁ θεῖος Πλάτων. Τὰ συγγράμματά του, κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ εἶδος πολύτιμος τῆς ἀρχαιότητος διαθήκη, διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις: α' τὰ σωκρατικά, β' τὰ πλατωνικά, γ' τὰ τῆς προσευτικῆς αὐτοῦ ἡλικίας.

4. Τὰ Σωκρατικά.

- α) *Λύσις*· διάλογος περὶ φιλίας.
- β) *Λάχης*· περὶ τῆς ἀνδρίας.
- γ) *Ἰππίας* ὁ μείζων· περὶ τοῦ καλοῦ.
- δ) *Ἰππίας* ὁ νεώτερος· πιθανὸν οὐχὶ γνήσιος.
- ε) *Ἴων* κατὰ τῶν παιητῶν, ὣν ὁ ἐνθουσιασμός βλάπτει τὴν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔρευναν.

ζ) *Χαρμίδης*· περὶ σωφροσύνης.

η) *Μένων*· ἡ φιλοσοφικὴ ἀρετὴ ἐπὶ τῆς σώφρονος ἠθικῆς ἐρειδομένη, θεμελιούται ἐν τῇ τῆς ψυχῆς ἀναμνήσει τοῦ ἰδανικοῦ κόσμου.

θ) *Ἀλκιβιάδης*· ὁ ἄνηθος δὲν δύναται νὰ ἀνήκῃ εἰς τοὺς ἰθύντορας τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἀπερίσκεπτος ἐνασχόλησις εἶνε ἐπιβλαβὴς τῇ πολιτείᾳ, καὶ ἀναγκαῖον ταῦναντίον τὸ ἑαυτὸν γινῶναι.

ι) *Κρατύλος*· περὶ τῆς οὐσίας τῶν λέξεων.

ια) *Εὐθύδημος*· κατὰ τῶν σοφισμάτων τῶν σοφιστῶν, διάλογος μεστὸς σκώμματος.

ιβ) *Πρωταγόρας*· περὶ τῆς οὐσίας καὶ τοῦ διδασκτοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀναγωγῆς αὐτῆς πρὸς τὴν γνῶσιν.

ιγ) *Γοργίας*· ἡ ῥητορική τῶν σοφιστῶν ἀποδεικνύεται ὡς ἐπικίνδυνος τῇ πολιτείᾳ καὶ ζητεῖται ἐνταυτῷ κρείττων τις ἠθική καὶ πολιτική.

ιδ) *Εὐθύφρων*· περὶ τῶν ἀνοήτων τοῦ ὄχλου ἰδεῶν, περὶ εὐσεβείας, διάλογος πολλὴν καὶ ἱλαρὰν ἔχων εἰρωνίαν.

ιε) *Ἀπολογία Σωκράτους*· ἡ ὑπεράσπισις τοῦ Σωκράτους γραφεῖσα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου, πλήρης ὑψηλῶν φρονημάτων καὶ ἀνδρικής ὑπερηφανείας. Δὲν εἶνε δὲ διάλογος, ἀλλὰ συναρμογὴ τριῶν συνεχῶν πρὸ τῆς Ἡλιαίας λόγων. (1—24, 25—28 29—33).

2. Τὰ κύρια Πλατωνικὰ συγγράμματα.

α) *Θεαίτητος*· πραγματευόμενος περὶ τῆς οὐσίας τῆς γνώσεως ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων κατὰληψιν, καὶ τὴν ἀπλὴν ἔννοιαν, ἐν αὐστηρᾷ διαλεκτικῇ μεθόδῳ.

β) *Σοφιστής*· ἐκ τῶν σπουδαιοτάτων συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος· ἐν αὐτῷ ἀποδεικνύει ἐναντίον τῶν ἀρχαιοτέρων φιλοσοφικῶν σχολῶν, ὅτι ὅπως ὑπάρχη ὁρθὸς καὶ ψευδὴς τῶν ἐννοιῶν σύνδεσμος, οὕτω καὶ γνῶσις καὶ δοκοῦσα γνῶσις.

δ) *Παρμενίδης*· ἡ Ἑλεατική διδασκαλία περὶ τῆς ἀπολύτου θεότητος μετάγεται εἰς τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν.

ε) *Συμπόσιος*· περὶ ἔρωτος, ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ πρὸς τὴν ἀρετὴν ἔρος εἶνε τὸ ἀληθὲς καλὸν καὶ τελευτᾷ ἐγκωμιάζων τὸν Σωκράτη.

ζ) *Μενέξενος*· πιθανὸν οὐχὶ γνήσιος, ἐπικηδεῖος Λόγος τῆς Ἀσπασίας περὶ πεσόντων Ἀθηναίων.

η) *Φαῖδρος*· ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἀναπτύσσεται ἡ οὐσία τοῦ ἔρωτος, ὁ πόθος τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἰώνιαν καὶ πλήρη

τοῦ ἀγαθοῦ, ἀληθοῦς καὶ καλοῦ πατρίδα, εἴτα ἡ μέθοδος καὶ τὰ προσόντα τῆς ἀληθοῦς ῥητορικῆς, ἐξ ἧς ἀπορρέει ἡ ἐπιθυμία ἐκείνη.

θ) *Φίληθος* πραγματεύεται τὴν ἔννοιαν τοῦ ὑψίστου ἀγαθοῦ καὶ τὴν σχέσιν τῆς ἐφέσεως καὶ ἐμπειρίας πρὸς διάγνωσιν τῆς εὐδαιμονίας.

ι) *Πολιτεία* ἐν 10 βιβλίοις, περὶ τῆς ἐπαληθεύσεως τῆς δικαιοσύνης ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῷ καθ' ἕκαστον βίῳ, μία τῶν ἐντελεσμάτων συγγραφῶν τοῦ Πλάτωνος, περιεκτικώτατα πραγματευομένη τὴν ἠθικὴν του. Ἐν ταύτῃ ἤθελε μεταξὺ ἄλλων κοινοκτημοσύνην διὰ τοὺς προέχοντας τῶν πολιτῶν. Ἐκ τῶν τεχνῶν μόνον ἡ μουσικὴ καὶ ἡ λυρική ἐπρεπε νὰ ἀφθεῖται, νὰ ἀποκλεισθῶσι δὲ ἔπος καὶ δράμα. Ἀλλ' αἱ περιεσκευμέναι αὗται θεωρίαι του, ὅσον καὶ ἂν ἦσαν καλαί, ὑπῆρξαν ὅμως ἀπραγματοποίητοι, ὅπως καὶ αἱ κοινωνιστικαὶ τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

2. Τὰ συγγράμματα τοῦ πρεσβύτου Πλάτωνος.

α) Ἐν τῷ συγγράμματι τῶν νόμων ἐν 12 βιβλίοις, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀπραγματοποιήτου πολιτικοῦ συστήματος, ἐπιζητεῖ ἕτερον ἥττον ἰδανικόν, μᾶλλον δὲ πρακτικόν, ὅπερ στηρίζεται οὐχὶ ἐπὶ φιλοσοφικῆς βάσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἑλληνικῆς πολιτικῆς, ἀρετῆς καὶ θρησκείας.

β) Ὡς μὴ γνήσια θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν: *Ἐπιτομή*, *Ἀλκιβιάδης*, *Θεάγης*, *Ἐρασταί*, *Ἰππαρχος*, *Μένων*, *Κλειτοφῶν*.
Ἔτι ὡς μὴ γνήσια θεωροῦνται: *Εὐρυκλίας*, *Ἀλκων*, *Σίσυφος*, *Ἀξίοχος*, *Δημόδοκος*, *Ὅροι*.

Οὐδὲν δὲ ἐκ τῶν γνησίων τοῦ Πλάτωνος συγγραμμάτων ἀπωλέσθη.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος, ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας· μόνον αἱ πρῶται τοῦ συστήματός του ἀρχαὶ ἐξετάζονται ἐνταῦθα, αἵτινες προ-

παρεσκεύασαν τὴν μετὰ ταῦτα διαίρεσιν τῆς φιλοσοφίας εἰς *διαλεκτικὴν* (λογικὴν), *φυσικὴν* καὶ *ἠθικὴν*. Τὸν Ἀναξαγόραν ἀκολουθῶν εὗρίσκει καὶ ὁ Πλάτων τὸ ἀπειρον καὶ τὸν νοῦν, ἐκείνο μὲν πρὸς ἀταξίαν ἐπιρρεπές, τοῦτο δὲ πρὸς κόσμον. Ἐντὸς αὐτῶν εὗρίσκεται ἡ ἀθάνατος, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς προελθοῦσα, ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἐν ᾗ, παρὰ τὴν δοξασίαν τῶν Σοφιστῶν, ἐνυπάρχουσι πολλὰ αἰώνια καὶ ἀπλᾶ ἰδέαι, αἱ πρῶται εἰκόνες διὰ τὰ φθαρτὰ, πολύσχημα, κεχωρισμέναι τοῦ κόσμου τῶν ἐμφανίσεων, ὥς ὡς ὑψηλὰ ἐν τῷ αἰθέρι οἰκοῦσαι. Αὗται εἶνε ἀληθῆ ὄντα, καὶ ἐξ αὐτῶν κατὰγονται πᾶσαι περὶ ἀληθοῦς, ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ ἔννοιαι. Ὅτε ποτὲ ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ ἦτο ἔτι μετὰ τοῦ σώματος ἡνωμένη, ἐθεᾶτο καὶ αὕτη τὰς ἰδέας τούτας καὶ ἐν αὐταῖς ἐτρέφετο. Ἄλλ' ἄφου κατέπεσεν ἐπὶ τοῦ γηίνου ἐδάφους καὶ ἐνώκησεν ἐν θνητῷ σώματι, ἀναπολεῖ αὐτὰς ἀκόμη μετὰ πόθου, καὶ σπεύδει πρὸς αὐτάς. Ἡ ἀνάμνησις αὕτη εἶνε τὸ ἰδανικῶς νοεῖν, αἱ ἀληθεῖς, ἀγαθαὶ καὶ καλὰ ἰδέαι, καὶ ὅσω αὗται εἶνε διαυγέστεραι καὶ ὑψηλότεραι, τόσω φανερώτερον ἀναπολεῖ ἡ ψυχὴ τὰς πρώτας εἰκόνας. Τὸ εἶδος τοῦ διαλόγου εἶναι καθόλου διαλεκτικόν, καὶ συχνάκις πολὺ κόστηρὸς ὁ διαλογικὸς τοῦ Σωκράτους τρόπος. Οἱ διάλογοι οὗτοι δὲν εἶνε ἀληθεῖς, μετὰ τὴν διήγησιν γραφέντες, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα ἐπιμελῶς ἐν δραματικῇ μορφῇ ἐπεξεργασθέντες. Ἐν αὐτοῖς οὐδέποτε ὁμιλεῖ αὐτὸς ὁ Πλάτων. Τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε τὰ μάλιστα ἐκδηλον ἐν τοῖς σωματικοῖς διαλόγοις, ἐνῷ ἐν τῇ προτιούσῃ ἡλικίᾳ τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν γνώσεων αὐτοῦ προβαίνει μειούμενον. Εἰς τοὺς νέους ἔχει τὸ ἐπαγωγὸν τοῦ ποιητοῦ καὶ φιλοσόφου ὁ συγγραφεὺς ἐνεκα τῆς διττῆς μορφώσεως ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ. Οὐδεὶς πεζὸς δύναται νὰ ἀναγνώσθῃ ὑπ' αὐτῶν μετὰ τούτου ἐνδιαφέροντος, καὶ οὐδεὶς δύναται νὰ ἀποβῇ αὐτοῖς ὠφελιμώτερος ἐκείνου. Καίτοι φιλόσοφος, ἀναγινώσκεται

ὅμως ὡς δραματικός καὶ ἐπιδρᾷ ἰσχυρῶς ἐπὶ τοῦ ἀναγνώστου. Ἦνε ἀξιοσημείωτον ὅτι ἡ αὐτὴ ἀγάπη καὶ ὁ θαυμασμός, ὅν ποτε ἀπένειμον αὐτῷ οἱ μαθηταί του, ἀπονέμεται αὐτῷ καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν νέων, οἵτινες δεσμεύονται ὑπ' αὐτοῦ περισσότερον ἢ ὑπὸ τῶν πλείστων ποιητῶν. Οὗτος εἶνε ὁ ποιητῆς φιλόσοφος, ὅστις ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου ἀνάγει ἡμᾶς εἰς ὑψηλότεραν πνευματικὴν σφαῖραν, εἶνε ὁ φιλόσοφος τῆς νεολαίας. Ἐκ τῶν διαλόγων του οἱ χρησιμώτατοι πρὸς ἐρμηνείαν εἰσιν: ἡ Ἀπολογία, Κρίτων, Εὐθύφρων, Πρωταγόρας, Γοργίας, Μένων, Ἴων καὶ Φαίδων.

54. *Ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία.* Ἡ πλατωνικὴ διδασκαλίᾳ εὔρεν ὁπαδοὺς ἐν ὅλῃ τῇ Ἑλλάδι καλουμένους ἀκαδημαίους, διότι αὐτοὶ οἱ μαθηταί τοῦ Πλάτωνος ἐξηκολούθουν διδάσκοντες τὰ δόγματα τῆς σχολῆς τοῦ διδασκάλου. Ὁ Σπείσιππος καὶ ὁ Ξενοκράτης ἐκαλοῦντο οἱ ἰδρυταί τῆς ἀρχαιοτέρας Ἀκαδημίας, ἐν ᾗ κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ διδασκάλου τῶν συνεσχέτιζον τὴν περὶ ἰδεῶν διδασκαλίαν πρὸς τὴν τῶν ἀριθμῶν τοῦ Πυθαγόρου. Ὁ πρῶτος τούτων ἦτο ἐξ Ἀθηνῶν υἱὸς τοῦ Εὐρυμέδοντος καὶ τῆς Ποτόνης, ἀδελφῆς τοῦ Πλάτωνος, γεννηθεὶς τῷ 395 π. Χ. Κορεσθεὶς τοῦ βίου ἠτοκτόνησε τῷ 334 π. Χ. Ὁ Διογένης περιγράφει αὐτὸν ὀξύθυμον καὶ ἐμπαθεῖ. Τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ συγγράμματα, ἅτινα ὁ Ἀριστοτέλης ἠγόρασεν ἀντὶ 3 ταλάντων, καλοῦνται ἐπομνήματα πραγματευόμενα περὶ ἐπιθυμίας, πλούτου, δικαιοσύνης, ψυχῆς, φιλίας κλπ.—Ὁ δεύτερος, ὁ Ξενοκράτης, ἦτο ἐκ Χαλκηδόνος γεννηθεὶς τῷ 396 π. Χ. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐτίμων αὐτὸν διὰ τὴν αὐστηράν αὐτοῦ ἠθικὴν, τὴν δικαιοσύνην, καὶ τὸ ἀδέκαστον, καὶ τοὶ τὴν ὄψιν ἦτο ἀείποτε κατηφῆς καὶ σκυθρωπός. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐσώθησαν ὀλίγα τινὰ ἀποσπάσματα. Ἐτελεύτησε τῷ 314 π. Χ. 82 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν.

Τῆς μέσης Ἀκαδημίας κορυφαῖος ἦτο ὁ Ἀρκεσίλαος ἐκ Πιτάνης τῆς Λιολίας, ἀκμάσας τῷ 300 π. Χ. Μαθητὴς γενόμενος τοῦ μαθηματικοῦ Ἀντολύκου, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του Σκύθου ἐφοίτησεν εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Θεοφράστου καὶ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Πολέμωνος. Ἀπέθανε 75 ἐτῶν τὴν ἡλικίαν, οὐδὲν δὲ διεσώθη ἡμῖν σύγγραμμά του. Ὁ δὲ Καρνεάδης ἐκ Κυρήνης τῆς Ἀφρικῆς, γεννηθεὶς τῷ 245 π. Χ. καὶ ἀποθανὼν τῷ 130, κατ' ἀρχάς στωϊκὸς φιλόσοφος, ἐστράφη εἰτα περὶ τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, καὶ ἐγένετο ὁ ἰδρυτὴς τῆς νεωτέρας Ἀκαδημίας. Ἀλλ' ὅπως εἰς καὶ μόνος κατενόησε καὶ διέδωκε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Σωκράτους, οὕτω καὶ ὁ μόνος κληρονόμος τοῦ πλατωνικοῦ συστήματος ὑπῆρξεν ὁ Ἀριστοτέλης.

52. Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τῷ 384 π. Χ. ἐν Σταγείροις τῆς Χαλκιδικῆς ἐκ πατρὸς Νικομάχου ἱατροῦ τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Ἀμύντου β'. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ, οὐχὶ μόνον ἱατρός, ἀλλὰ καὶ συγγραφεὺς περὶ τὰς φυσικὰς ἀσχολούμενος ἐπιστήμας, ἀπέθανε πρωῒμως. Δεκαεπταέτης ὁ Ἀριστοτέλης ἐπορεύθη εἰς Ἀθήνας, ἔνθα ἔμεινε μέχρι τοῦ 347 ὃ ἐστὶ 20 ἔτη. Ὁ εὐφυέστατος νεανίας μετὰ τὴν ἐκ Σικελίας ἐπανοδὸν τοῦ Πλάτωνος, ἐγένετο ὁ προσφιλέστατος αὐτοῦ μαθητὴς καλούμενος ὑπ' αὐτοῦ «νοῦς τῆς διατριβῆς» καὶ ὁ οἶκός του, «οἶκος ἀναγνώστου». Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου ἐγκατέλιπε τὴν Ἀττικὴν, καὶ ἐπορεύθη εἰς Ἀταρνέαν ἐν Μυσίᾳ. Ἐνταῦθα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ὑπ' αὐτοῦ τιμωμένου καὶ ἔνεκα τῆς ἐλληνικῆς αὐτονομίας καταστραφέντος τυράννου Ἑρμείου, συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τούτου Πυθιάδα, ἥτις ἐγέννησεν αὐτῷ θυγάτριον ὁμώνυμον τῇ μητρί, (πρβ. Παιᾶνα πρὸς τὴν ἀρετὴν στίχ. 6). Ἀπὸ τοῦ Ἀταρνέως ἐπορεύθη τῷ 345 εἰς Μιτυλήνην, ὅθεν τῷ 343 ἐκλήθη εἰς Πέλλαν ὡς παιδαγωγὸς τοῦ δεκατετραετοῦς βασιλοπαιδὸς Ἀλεξάνδρου. Ἐπὶ

τέσσαρα ἔτη παρῆχε τῷ μαθητῇ αὐτοῦ τοὺς καρποὺς τῆς ἐλ-
ληνικῆς μορφώσεως καὶ τοὺς τῶν φυσικῶν ἑαυτοῦ σπουδῶν,
καὶ ἐπεξεργάσθη χάριν αὐτοῦ τὴν Ἰλιάδα τὴν ἐκ τοῦ Νάρθη-
κος καλουμένην. Καίτοι δὲ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμπνεύσῃ τῷ
μαθητῇ αὐτοῦ καθ' ὀλοκληρίαν τὰς ιδίας αὐτοῦ πολιτικὰς
ιδέας, οὐχ ἤττον ὅμως Ἀλέξανδρος δὲν ἤθελεν εἶσθαι ἄνευ τοῦ
Ἀριστοτέλους. Τοῦτο ἐγίνωσκεν ὁ ἥρωας, καὶ ὠμολόγει αὐτῷ
χάριτας· διότι καὶ δαψιλῇ τὰ μέσα παρῆχε πρὸς τὰς φυσικὰς
τοῦ διδασκάλου του ἐρεῦνας, καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξε-
πλήρου πολλὰκις τὰς δικαίας αὐτοῦ αἰτήσεις. Τῷ 335 ἐπα-
νῆλθεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ
πατρίδα, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ 13 ἔτη. Οὐχὶ δὲ πλεόν ὡς ἀρχαιότε-
ρος ἀκαδημαϊκός, ἀλλ' ὡς ἰδρυτὴς νέας Σχολῆς, ἐδίδασκεν ἐν
Λυκείῳ. Ἐκαλεῖτο δὲ ὁ περιπατητικὸς ἢ διότι διδάσκων περιε-
πάτει, ἢ διότι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ἐδίδασκεν ἐκαλεῖτο *Περίπατος*.
Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον τῆς ἀνεξαρτήτου αὐτοῦ ἐνεργείας
ἔγραψε καὶ τὰ πλεῖστα τῶν συγγραμμάτων του, χωρὶς ὅμως
καὶ νὰ τὰ ἐκδώσῃ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου βασιλέως
κατηγόρησεν αὐτοῦ ὁ Δημόφιλος ἀθεῖαν. Ἀλλ' ἐσώθη ἐν τού-
τοις καταφυγὼν εἰς Χαλκίδα τῆς Εὐβοίας, ἔνθα ὑπὸ τὴν μακε-
δονικὴν προστασίαν ἦτο ἀσφαλὴς, καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τῷ 322
π. Χ. Παράδοσίς τις λέγει ὅτι ἐρρίφθη εἰς τὸν Εὐριπον, ὡς μὴ
δυνηθεὶς νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἴτιον τῆς ἐνταῦθα συμβαινούσης πα-
λιρροίας. Οἱ συμπολιτῆαί του ἐν Σταγείροις ἐτίμησαν τὸν ἐπί-
φθονον ἄνδρα ὡς ἥρωα, ὅπως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Σοφοκλέα,
καὶ κατὰ πᾶν ἔτος ἐτέλουν ἑορτὴν εἰς μνήμην του.

Περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους λέγεται ἔτι ὅτι τὸ μὲν σῶμα ἦτο
μικρὸς, θρυπτικὸς καὶ φιλάσθενος, τὸ δὲ πνεῦμα ζωηρὸς καὶ
εὐφραδής, περὶ δὲ τὴν θεραπείαν ταῦ σώματος καὶ τὴν ἐνδυ-
μασίαν ἐπιμελής.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ

1. Λογικά:

α) *Κατηγορίαι*· περὶ τῶν γενικῶν ὀνομάτων.

β) *Περὶ ἑρμηνείας*· περὶ τοῦ λόγου ὡς ἐκφράσεως τῶν ἐννοιῶν.

γ) *Ἀναλυτικά* πρότερα καὶ ὕστερα, 4 βιβλία περὶ τῆς θεωρίας τῶν συλλογισμῶν.

δ) *Τοπικά*, 8 βιβλ. περὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς διαλεκτικῆς καὶ τῶν τόπων, οἵτινες διευκολύνουσι τὴν εὑρεσιν τῶν αἰτίων.

ε) *Περὶ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων*, 2 βιβλία περὶ σοφισμάτων. Πρὸς τούτοις δὲ καταλέγονται:

ζ) *Τέχνη ῥητορική*, κατὰ τὰς τρεῖς αὐτῆς ὑποδιαίρεσεις: εἰς πολιτικὴν, δικανικὴν καὶ κοινωνικὴν, περιλαμβάνουσα τὸ συμβουλευτικόν, δικανικὸν καὶ ἐπιδεικτικὸν γένος.

η) *Ῥητορική* πρὸς *Ἀλέξανδρον*.

θ) *Περὶ ποιητικῆς*· περὶ τῶν εἰδῶν τῆς ποιήσεως. Τὰ μέχρι τοῦδε ἀπαριθμηθέντα ἔργα ἠνώθησαν μεταγενεστέρως εἰς ἓν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Ὀργανον*.

2. Τὰ φιλοσοφικά κατὰ τὴν ξενοτέραν σημασίαν.

α) *Τὰ μετὰ φυσικά*, οὕτω κληθέντα ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων, ὑπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ Ἀριστοτέλους *φιλοσοφία*. Τὰ 14 ταῦτα βιβλία πραγματεύονται τὸ εἶναι καθ' ἑαυτό, καὶ τὰς πρώτας αἰτίας τῶν ἀντικειμένων. Εἶνε διδακτικὸν βιβλίον τῆς πρώτης καὶ ἀνωτάτης φιλοσοφίας, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν διεσώθησαν ἡμῖν ἀκριβῆ, διότι πολλὰ ἐν αὐτοῖς εἶνε παρεμβεβλημένα.

β) *Περὶ ψυχῆς*, 3 βιβλία περὶ τῆς οὐσίας καὶ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς: ἡ ψυχὴ εἶνε ἡ ἐνδελείχεια βιωσίμου σώματος.

γ) *Ἡθικά Νικομάχεια*, εἰς 10 βιβλία. Κατ' αὐτὰ ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρωπίνου βίου εἶνε ἡ εὐδαιμονία, στηριζομένη ἐπὶ

τῆς ἀρετῆς, ἥτις εἶνε ἕξις καὶ κεῖται ἐν τῷ μέσῳ δύο

(τὰ ἠθικὰ εὐδῆμεια εἰς 7 βιβλία ἀνήκουσι τῷ περιπατητικῷ Εὐδῆμῳ· ἐξ αὐτῶν καὶ τῆς Νικομαχεῖου ἠθικῆς ἐπιτομὴ εἶνε τὰ ἠθικὰ μεγάλα).

3. Τὰ πολιτικά καὶ οἰκονομικά.

α) Πολιτικὴ ἢ πολιτικὴ ἀκρόασις, 8 βιβλία περὶ πολιτείας, περὶ τῶν διαφορῶν πολιτικῶν συστημάτων καὶ τῶν σπουδαιοτάτων πολιτευμάτων.

β) Οἰκονομικά, 2 βιβλία.

4. Τὰ μαθηματικά καὶ φυσικά.

α) Μηχανικὰ προβλήματα.

β) Περὶ ἀτόμων γραμμῶν.

γ) Φυσικὴ ἀκρόασις, 8 βιβλία περὶ τῶν πρώτων καὶ γενικῶν αἰτίων καὶ σχέσεων τῆς φύσεως.

δ) Μετεωρολογικά, 4 βιβλία γεγραμμένα σαφῶς καὶ εὐλήπτως.

ε) Περὶ οὐρανοῦ 4 βιβλία· ἡ γῆ εἶνε σφαῖρα περιφέρειαν ἔχουσα 40 μυριάδας σταδίων.

ζ) Περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς, 2 βιβλία.

η) Ἀνέμων θέσεις καὶ προσηγορίαι.

θ) Προβλήματα (ἐπιστημονικά).

5) Τὰ φυσικοῖςτορικά.

α) Περὶ ζώων ἱστορίας, εἰς 10 βιβλία.

β) Περὶ ζώων μορίων, 4 βιβλία.

γ) Περὶ ζώων γενέσεως, 5 βιβλία.

δ) 11 πραγματεῖαι μικρὰ φυσικοῖςτορικά.

ε) Περὶ ἀκουστών.

ζ) Περὶ χρωμάτων.

Ἀποδίδονται δὲ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ 6 ἐπιστολαὶ καὶ 58 δίστιχα. Εἶνε λυπηρὸν ὅτι ἀπωλέσθησαν αἱ πολιτεῖαι του, αἵτινες περιεῖχον τὰ πολιτεύματα καὶ ἔημυ 158 πόλεων ἐν

τε τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ τῇ ἐκτός. Οὐδεμία ἀπώλεια εἶνε μᾶλλον ἀξιοθρήνητος ταύτης.

Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἔργων του ἐμφαίνεται ἡ μεγίστη ἐπιμέλεια τοῦ μεγάλου φιλοσόφου. Καὶ ὅμως $\frac{3}{4}$ τῶν συγγραμμάτων του ἀπωλέσθησαν. Κατὰ τινα παράδοσιν κατέλειπε 1000 συγγράμματα, κατ' ἄλλην 300 κυλίνδρους. Εὐτυχῶς ἄπαντα, ἐκτὸς τῆς πολιτείας, τὰ κατ' ἐξοχὴν σπουδαῖα, διεσώθησαν ἡμῖν. Ἐνῶ δὲ ἡ πλουσία αὐτοῦ βιβλιοθήκη μετηνέχθη εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἔνθα ἐκάη κατὰ τὴν ἐφοδον τοῦ Καίσαρος, τὰ μὲν ἐκδοθέντα χειρόγραφα ἐπὶ 130 ἔτη ἔκειντο ἐν ὑγρῷ, πνιγρῷ ὑπογείῳ οἰκήματι. Ἐπὶ τέλους ἔλαβεν αὐτὰ ὁ Σύλλας, ἐκπορήσας τὰς Ἀθήνας, καὶ μετήνεγκεν ὡς λάφυρα εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ὀλίγην παρέσχε διὰ τούτου τοῖς Ῥωμαίοις τέρψιν, διότι ὁ φιλόσοφος ἦτο αὐτοῖς πολὺ βαθύς. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως ἐκείνης ἐκφαίνεται δεύτερον ἡ καθολικότης τοῦ Ἀριστοτέλους, ἥτις ἐζήτει νὰ συμπεριλάβῃ τὰ δύο μεγάλα τῆς φύσεως βασιλεία καὶ τὴν ἱστορίαν κατὰ τὴν πλατωνικήν αὐτῆς ἔννοιαν· ἀλλὰ δὲν ἐμφαίνεται ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη αὐτοῦ πρωτοτυπία. Κατεργάζεται καθόλου νέαν μέθοδον, καὶ ἐπιστημονικῶς παριστᾷ: φυσικὴν, μεταφυσικὴν, λογικὴν, ψυχολογίαν, ἠθικὴν, πολιτικὴν, ποιητικὴν, ῥητορικὴν καὶ φυσικὴν ἱστορίαν. Ἀπονέμει τὴν προσήκουσαν θέσιν εἰς τὴν τέχνην καὶ ἐπιστήμην, τὴν ἠθικὴν καὶ ποίησιν, αἵτινες ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἐθεωροῦντο ὡς ἀντικείμενα ἀλλήλαις. Καὶ ἐνταῦθα δὲν εἶνε πᾶν τοῦτο ἔργον τῆς μνήμης, ἀλλὰ διατεταγμένον κατὰ σαφεῖς, γενικοὺς καὶ ἐν τῷ πράγματι κειμένους νόμους. Ἐκ τῆς ἀπαριθμήσεως ἐκείνης δὲν ἐκφαίνεται πρὸς τούτοις τὸ βάθος τῆς θεωρίας του, ἥτις τὴν πλατωνικὴν ὑπερέχει. Ἐν κεφαλαίῳ: ὁ Ἀριστοτέλης εἶνε ὁ ὀξυνοῦστατος καὶ περιεκτικώτατος νοῦς συμπάσης τῆς ἀρχαιότητος.

Βεβαίως εἶνε ἀδύνατον ἐντεῦθα νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ σύστημα

τοῦ μεγάλου φιλοσόφου, διότι τοῦτο ἀνήκει εἰς εἰδικὴν τῆς φιλοσοφίας ἱστορίαν. Ἐπειδὴ δὲ παρ' Ἀριστοτέλει ἡ γυνῶσις τοῦ διότι εἶνε τὸ πρῶτον καὶ οὐσιωδέστατον, ἔπεται ὅτι ἡ φιλοσοφία ἐρευνᾷ τὰ αἷτια τῶν ὄντων. Τὰ ἀφηρημένα παράγονται ἐκ τῶν ἀρχικῶν αἰτίων, οὐχὶ δὲ καὶ ἀντιστρόφως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ φιλοσοφία ἐξετάζει τὰς πρῶτας ἀρχὰς πασῶν τῶν ἐπιστημῶν, εἶνε ἑλευθέρα, θεία ἐπιστήμη. Ἐκ τοῦ ὄντος διακρίνει: τὸ μὴ ὄν τὸ μὴ ἀληθῶς ὄν, τὴν ὕλην· τὴν δὲ *καμιν* ἐν ᾗ κεῖται ἡ μέλλουσα ἐπαλήθευσις· τὴν *ἐνέργειαν*, ὅ ἐστι τὴν ἐκ τῆς προσθήκης τῆς μορφῆς ἐκκαλουμένην ἐπαλήθευσιν· τὴν *ἐντελέχειαν* τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν ἀνταποκρινομένην εἰς ἐντελῆ ἐπαλήθευσιν. Προσπαθεῖ ἐν τῇ λογικῇ νὰ ἀναγάγῃ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ἐννοιῶν εἰς τὰς γενικὰς αὐτῶν μορφάς, καὶ καταλέγει δέκα κατηγορίας, αἱτινές εἰσιν: οὐσία, ποσόν, ποιόν, πρὸς τι, ποῦ, ποτέ, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν (Κατ. 4). Ἡ ἠθικὴ του ἀποδεικνύει ὡς σκοπὸν τῆς ἀνθρωπίνης σπουδῆς τὴν *εὐδαιμονίαν*, ἥτις ἐρεῖδεται ἐπὶ τῆς ἀρετῆς· ἡ τελευταία εἶνέ τι μέσον (πρβ. 52, 2. ε): «ἡ ἀρετὴ ἔξις προαιρετικὴ ἐν μεσότητι οὖσα τῇ πρὸς ἡμᾶς, ὠρισμένη λόγῳ καὶ ὡς ἂν ὁ φρόνιμος ὁρίσσει» (ἠθ. Ν. 11, 6.). Ἐν τῇ φυσικῇ τίθησι τὴν κυρίαν τῆς φύσεως οὐσίαν ἐν τῇ μορφῇ, ὑφ' ἧς κινεῖται ἡ ὕλη. Πᾶν δὲ φυσικὸν εἶναι καὶ γίγνεσθαι ἔχει σκοπόν τινα: «ὁ Θεὸς καὶ ἡ φύσις οὐδὲν μάτην ποιοῦσι» (περὶ οὐρ. 1, 4). Ἐν τῇ μεταφυσικῇ ἀποφαίνεται ὅτι ἡ ψυχὴ εἶνε ἀθάνατος. Ἀν ἡ ψυχὴ συνέστη, πρέπει πάλιν νὰ φθαρῇ· ἀλλ' ἂν μέρος τῆς ψυχῆς εἶνε ἀγέννητον, τοῦτο εἶνε καὶ ἀθάνατον.

Ἡ ἀθανασία τοῦ Ἀριστοτέλους. — Ἡ σχολὴ τῶν περιπατητικῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου διηυθύνετο ὑπὸ τοῦ Θεοφράστου καὶ ἐνησχολεῖτο περὶ τὴν ἐρμηνείαν τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ δὲν ἐξηπλώθη τόσοον πολὺ ὡς ἡ ἀκαδημαϊκὴ, τοῦλάχιστον ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κράτει.

Τοῦτο δὲ προήρχετο, διότι ἡ φιλοσοφία αὕτη ἀποκλείουσα τὸ καλόν, ξηρῶς καὶ σπουδαίως ἐνησχολεῖτο μόνον περὶ τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Ἡ πρώτη Λατινικὴ μετάφρασις εἶνε ἡ τοῦ Ὀργάνου ὑπὸ Βοιθίου κατὰ τὸν 5^{ον} αἰῶνα μ. Χ. ἦν ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐσπούδαζον ἐπιμελῶς, ἐνῶ οἱ Ἀβασσάδαι οἱ προστάται τῆς Ἀραβικῆς φιλολογίας διέταξαν νὰ μεταφρασθῇ ὁ Ἀριστοτέλης Συριστὶ καὶ Ἀραβιστὶ. Ἐν Ἀσίᾳ ὡς ἐρμηνευτῆς ἐξέχει ὁ Ἀβερρόης (1160), ἐν δὲ Ἰσπανίᾳ ὁ Ἀβικέννας (1170). Ἀπὸ τοῦ 11 αἰῶνος μ. Χ. ἐσπούδαζον αὐτὸν ἐν τῇ Δύσει οἱ σχολαστικοί, κατ' ἐξοχὴν δὲ τὰ λογικὰ αὐτοῦ συγγράμματα. Τὸ 1270 Θωμᾶς ὁ Ἀκουῖνος ἐπονίστατο πιστὴν καὶ κατὰ λέξιν μετάφρασιν ἀπ' εὐθείας ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ, καθ' ὃν χρόνον ὁ Ἀριστοτέλης ἐδέσποζεν ἀπάσης τῆς φιλοσοφίας. Ἐκτοτε ἡ σπουδὴ του ἐγίγνετο χαλαρωτέρα, καὶ νέαν ἔλαβε ζωὴν περὶ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

2. Η ΙΣΤΟΡΙΑ

53. *Ἀποφαι.* Οἱ λογογράφοι (§ 18) ἐνόουν μόνον νὰ συλλέγωσιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ νὰ διακρίνωσι. Τοὺς ἐπικλοῦς ἀκολουθοῦντες ἀνεμίγνουν ἀληθῆ μετὰ ψευδῶν, καὶ ἠγόραζον προθύμως μύθους καὶ παραδόσεις ἀνεξετάστως. Ὁ Ἐκκαταῖος ποιεῖ τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κυρίως ἱστοριογραφίαν, ἥς σκοπὸς ἐγένετο ὑψηλότερος ἢ πρὸς ἀπλὴν μόνον τοῦ ἀναγινώσκοντος τέρψιν. Ὁ παιδικὸς Ἡρόδοτος ἀκολουθῶν ἐκείνον καλεῖται ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας. Ὅπως δὲ πανταχοῦ ἐν τῷ ἐλληνικῷ πνευματικῷ βίῳ, ἐκεῖ, ἐνθα μόνον βλαστὸς τις ἀναφαίνεται, εὐθὺς μετ' ἀνεπίστου ἀναβλαστάνει ἰσχύος, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστήμῃ. Μόλις ἀποχωρεῖ ὁ ἀρχαῖος διδάσκαλος, καὶ εὐθὺς ἀναφαίνεται εἰς ἀνέφικτον ὕψος ὁ Θουκυδίδης. Δὲν φαίνεται τοῦτο ἀκατανόητον, ἐὰν θεωρήσῃ τις τὸ βραχὺ τοῦ χρό-

νου, τὸ ἐν τῷ μεταξὺ παρεμπίπτον, καὶ τὰ σχετικῶς στενὰ τοῦ θεάτρου τῶν πράξεων ὄρια; Τὸν Θουκυδίδην ἀκολουθεῖ ὁ ἡδὺς Ξενοφῶν, βεβαίως ἀσθενέστερος τοῦ ἀστήρου αὐτοῦ προκατόχου, ἀλλ' ἀδιαφιλονεικῆτως ὁ τρίτος ἀστήρ ἐν τῇ τριάδι τῆς ἐλληνικῆς ἱστοριογραφίας.

54. *Ἡρόδοτος*, κατήγετο ἐξ ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῆς Ἀλικαρνασσοῦ, πόλεως τῆς Καρίας ἀνηκούσης τῇ δωρικῇ Ἑξάπολει, ἀκμάσας μεταξὺ τοῦ 484 καὶ 424 π. Χ. Ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων του καταφαίνεται, ἐπαιδεύθη ἐπιμελῶς, πολὺ τοὺς Ἕλληνας ποιητὰς ἀναγνώσας, καὶ κατόπιν ἐτράπη πρὸς τοὺς λογογράφους. Τὰ ὀλίγα, ἅπερ γινώσκουμεν ἐκ τοῦ βίου του εἶνε τὰ ἐξῆς: Ἐνεκα τοῦ τυράννου Λυγδάμιδος φυγὼν ἐκ τῆς πατρίδος του ἦλθεν εἰς Σάμον (460 ?), ἐπανῆλθε τῷ 450, διεπληκτίσθη ὡς δημοκρατικὸς πρὸς τοὺς ἰσχύοντας ἀριστοκρατικοὺς καὶ διὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀπώκησεν εἰς Θουρίους, οἵτινες τῷ 444 ἀντὶ τῆς καταστραφείσης Συβάρεως ὤκισθησαν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Ἐν τῇ νέᾳ ταύτῃ πατρίδι του ἀπέθανε μετὰ 20 ἔτη καὶ ἐτάφη ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Πρωτῶς διέγνων, ὅτι ἄνευ αὐτοψίας δὲν γράφεται ἱστορία. Ὁ ἱστορικὸς πρέπει νὰ περιηγηθῇ, νὰ ἴδῃ καὶ νὰ ἀκούσῃ. Τὴν γνώμην ταύτην, τὴν πρὸς τὴν ἔρευναν σπουδὴν καὶ πρὸς τὰς περιηγήσεις ἔφεσιν τοῦ ἀκολουθῶν, περιηγήθη ἐξάκις κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν εἰς τρία τοῦ κόσμου μέρη. Ὅποίους πόνους, στερήσεις καὶ κινδύνους ὑπέστη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην περιηγούμενος, εἰς πάντα εἶνε εὐνόητον. Ἐγνώρισεν ἀκριβέστατα τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ πατρίδα του, εἰσεχώρησε πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τῶν μεγάλων πόλεων Ἐκβατάνων καὶ Βαβυλῶνος, πρὸς μεσημβρίαν ἐν τῇ παραδόξῳ χώρᾳ τῶν πυραμίδων, ἐπλευσε τὸν Νεῖλον μέχρις Ἐλεφαντίνης, καὶ πρὸς δυσμὰς διὰ τῆς Ἑλλάδος τὴν Σικελίαν καὶ μεσημβρινὴν Ἰταλίαν. Ἰδίους ὁμυκσιν εἶδε τὴν ἀμμώδη Σαχάραν,

τάς παγετώδεις κορυφάς τοῦ Κυκλάσου, τὰς, ὡς σμάρραγδος, χλοερὰς Κυκλάδας, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὴν μικρὰν Ῥώμην, καὶ τὴν ἰσχυρὰν Καρχηδόνα. Κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ περιηγήσεις συνέλεξε πολλὰς ἱστορικὰς καὶ γεωγραφικὰς εἰδήσεις, ἃς κατόπιν ἐπεξεργάσθη εἰς ἓν ὅλον ἐν Θουρίοις. Τοῦτο κατόπιν διήρεσεν εἰς ἑννέα βιβλία, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐκλήθη διὰ τοῦ ἐνόματος μιᾶς τῶν Μουσῶν (§ 7, 4). Κατὰ τινὰ παράδοσιν, λέγεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτός ποτε ἐδεξιώθη φιλοφρόνως τὰς Μούσας καὶ ἕνεκα τούτου ἑκάστη αὐτῶν ἐδωρήσατο αὐτῷ ἓν βιβλίον. Τεμάχια τοῦ ἔργου του φαίνεται ὅτι τετράκις ἀνέγνω δημοσίᾳ κατὰ τὰς περιηγήσεις του, καὶ μάλιστα ἐν Κορίνθῳ, ἐν Θήβαις, ἐν Ὀλυμπίᾳ, κατὰ τοὺς ἐκεῖ τελουμένους ἀγῶνας καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐνταῦθα, ἔνθα τὸ ὑπερήφανον ὄνομα τῆς Σαλκυμῖνος ἤχησε λαμπρῶς, ἀπένειμεν αὐτῷ ἡ πόλις 10 τάλαντα ὡς ἀμοιβὴν ἐθνικὴν. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, 445, ἐγένετο φίλος του ὁ Σοφοκλῆς, καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἱστορίαν του ὁ νεαρὸς Θουκυδίδης. Ὅτε δὲ αὐτὸς βαθύτατα συγκινηθεὶς ἐδάκρυσεν, ὁ Ἡρόδοτος εἶπεν εἰς τὸν πατέρα του; «ὦ Ὀλορε, ὁ σὺς παῖς ὀργῶσαν ἔχει τὴν φύσιν πρὸς τὰ μαθήματα».

Ἡ ἱστορία του. Τὰ βιβλία 1—4 περιέχουσι τὰ αἴτια τῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων ἔχθρας, ἐξ ὧν προήλθεν ἡ κατὰκτησίς τινων ἑλληνικῶν πόλεων ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Λυδίας· ἡ ἱστορία τῆς Λυδίας ἀπὸ Γύγου μέχρι Κροίσου καὶ ἡ ἐκπτώσις αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Περσῶν· ἡ ἱστορία τῶν Αἰγυπτίων, Ἀσσυρίων, Βαβυλωνίων καὶ Μήδων· ἡ ἱστορία τῶν Περσῶν ἀπὸ Κύρου μέχρι Δαρείου τοῦ Ὑστάτου, ὅστις διὰ τῆς κατὰ Σκυθῶν ἐκστρατείας του ἐστερεώθη ἐν Εὐρώπῃ. Ἐν βιβλ. 5 διηγεῖται τὴν στάσιν τῶν Ἰώνων, τὴν ὑποστηρίχθεισαν ὑπὸ Ἰώνων καὶ Ἑρετριέων, ἧτις οἰκτρὸν ἔλαβε τέλος· ἐν βιβλ. 6 ἀμφοτέρως τὰς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου κατὰ

τῆς Ἑλλάδος, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἐμπαταίωθη συντριβέντος τοῦ στόλου παρὰ τὸν Ἄθωνα, ἡ δὲ δευτέρα ἐν Μακραθῶνι· τὸ 7 βιβλίον περιγράφει τὰς προπαρασκευὰς τοῦ Ξέρξου διὰ τὴν τρίτην ἐκστρατείαν, τὰ διάφορα ἔθνη, ἅτινα συνήλθον πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, τὴν καταγωγὴν των, τὸν ὅπλισμόν των, τὴν διὰ τῆς μικρᾶς Ἀσίας, Θράκης, Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας πορείαν των, καὶ τὴν ἐν Θερμοπύλαις μάχην· ἐν τῷ 8 βιβλίῳ περιγράφει τὰς ἐν Ἀρτεμισίῳ καὶ Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Ξέρξου, τέλος δὲ ἐν τῷ 11 τὰς νίκας ἐν Πλαταιαῖς καὶ Μυκάλη καὶ τὰς ἐπιθέσεις τῶν Ἑλλήνων μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς Σηστοῦ. Περιλαμβάνουσι δὲ τὰ βιβλία τοῦ Ἡροδότου ἱστορίαν 320 ἐτών. Ἰδίως ἐνδιαφέροντα ἐπεισόδια εἶνε: περὶ Αἰγύπτου (Βιβλ. 2) καὶ Σκυθίας (Βιβλ. IV)· αἱ ἱστορίαι τῶν κυριωτέρων πολιτειῶν τῆς Ἑλλάδος (Βιβλ. 1, 5, 6), ἡ διήγησις τοῦ ἐπὶ τοῦ Δελφίνος σωθέντος Ἀρίωνος, ἡ ἐπίσκεψις τοῦ Σόλωνος ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Κροίσου καὶ ἡ περίφημος ἀμφοτέρων συνδιάλεξις, ἡ πτώσις τοῦ Κροίσου, ἡ νεκρική ἱστορία τοῦ Κύρου καὶ ἡ τραγικὴ αὐτοῦ καταστροφή ἐν τῷ πολέμῳ κατὰ τῆς βασιλείας τῶν Μασσαγετῶν Τομύριδος (Βιβλ. 1), ἡ διήγησις περὶ τοῦ θησαυροῦ τοῦ Ψαμμινίτου, Περιάνδρου, Πολυκράτους, περὶ τοῦ ἱατροῦ Δημοκίδου (Βιβλ. 3), ἡ παρέκβασις (Βιβλ. 14), περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Κυρηναίου Βασιτιάδου καὶ ἰδίως τὸ ἐπονείδιστον τέλος τῆς ἐκδικητικῆς Φερστίμης. Ἔτι δὲ ἡ διήγησις περὶ τοῦ Γλαύκου (Βιβλ. 6) καὶ τῆς ἐπιπορείας, καὶ περὶ τῆς συγκαλέσεως τῶν μνηστήρων ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου Κλεισθένους ἐν Σικυῶνι.

Ἡ γλῶσσα τοῦ Ἡροδότου εἶνε ἡ βελτιωθεῖσα Ἰωνική, ὁμοίᾳ τῇ τῶν Λογογράφων, ἡ κατασκευὴ τῶν προτάσεων ἐπακολουθεῖ ἀπλῇ καὶ εὐσύνοπτος. Τὸ κύριον προτέρημα τοῦ μεγάλου ἱστοριογράφου ἐγκρίνεται ἐν τῇ διηγήσει, ἥτις χαρίεσσα

ἔχει πολλήν τὴν ἐνάργειαν καὶ τὸ πλαστικόν. Ἡ περιγραφὴ ῥέει ὡς ἥρεμος ποταμός, καὶ προδίδει ψυχικὴν κίνησιν μόνον, ἐνθα διαπραττονται ταραχώδη συμβεβηκότα. Μεταγενέστερός τις λέγει ὅτι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἥτο ἡδεῖα ὡς μέλι, ἕτερος δὲ ὅτι ἥτο ἡδεῖα καὶ ἐνταυτῷ ὥραία, ἐνῷ διὰ μὲν τὸν Θουκυδίδην ἀναγνωρίζει μόνον τὸ καλόν, ἐν δὲ τῷ Ξενοφῶντι τὸ ἡδύ. Ὁ Ἡρόδοτος δὲν πιστεύει πλέον εὐκόλως ὅ,τι τῷ παρουσιάζεται, ἀλλὰ τὸ ὑποβάλλει ὑπὸ τὴν κριτικὴν (7, 152. 2; 123. 5, 49), καίτοι αὕτη εἶναι ἀκόμῃ ἀτελής καὶ περιωρισμένη. Ὁ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἔως τοῦ, ἡνωμένος μετὰ τῆς πρὸς πᾶν καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀγάπης, ἐκτός τινων ἐν τῷ ἔργῳ ἀντιφάσεων, εἶνε ἀδιαφιλονείκητος, καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἀμερόληπτον ἱστοριογράφον. Πολλὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ λεγομένων βεβαιοῦνται ὑπὸ νεωτέρων περιηγητῶν, ἐν πολλοῖς δὲ ἄλλοις ἐνυπάρχει ὁ πυρὴν τῆς ἀληθείας.

Αἱ περὶ τοῦ κόσμου θεωρίαι τοῦ εἰσι:

Τὸ θεῖον εἶνε φθονερὸν (1, 32. 3, 40. 7, 46). Κατ' αὐτὸν ἡ ἱστορία ἀκολουθεῖ τοὺς νόμους, οἵτινες διέπουν τὴν τοῦ κόσμου διάταξιν. Ὁ παραβαίνων τούτους, δικάζεται ὑπὸ τῆς εἰς Νέμεσιν μεταβαλλομένης θεότητος (5, 72. 6, 134 κλπ.) Ἐν τῇ ταπεινῇ ταύτῃ θεωρίᾳ μένει μόνος μετὰ τῶν ἐλλήνων ἱστορικῶν ὁ Ἡρόδοτος. Ἀκολουθῶν τὴν πίστιν τοῦ λαοῦ, πιστεύει μαντεῖα, χρησμούς, ὄνειρα, οἰωνούς, θαύματα κλπ., καὶ ἀφελῶς τὰ ἀναγγέλλει. Πραγματευόμενος δὲ περὶ τῶν λαῶν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου, καὶ περιγράφων τὴν φύσιν τῶν χωρῶν, θεωρεῖ ὡς σκοπὸν καὶ κέντρον τοῦ ἔργου τοὺς περὶ ἐλευθερίας ἀγῶνας τοῦ ἔθνους τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ τὴν νίκην τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τῆς βαρβαρότητος. Τὸ βιβλίον τοῦ λοιπὸν κατ' εἶδος εἶνε τεχνικὸν ἔργον, κατὰ τὸ περιεχόμενον δὲ πολύτιμος ἐθνικὴ καὶ ἀνθρωπιστικὴ συγγραφὴ.

55. Θουκυδίδης, κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἰκογενείας, συγγενοῦς τοῦ Κίμωνος, ἐχούσης κτήσεις ἐν Ἀττικῇ καὶ Θράκῃ. Ὁ πατήρ του ἐκαλεῖτο Ὀλορος, ἐγεννήθη περὶ τὸ 471 π.Χ., ὁ δὲ τόπος τῆς γεννήσεώς του ἦτο ὁ δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ἀλιμοῦς. Ὡς διδασκάλους ἔσχε τὸν φιλόσοφον Ἀναξαγόραν καὶ τὸν ῥήτορα Ἀντιφῶντα, ἤκουσεν ἅπαξ τοῦ Προδότου (ὅρ. § 54.) καὶ συχνάκις μετέβαινεν εἰς τὰ ἐν Σκαπτῇ ὄλη τῆς Θράκης κτήματά του, ἐνθα ἐκέκτητο καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ. Κατὰ τὸν λοιπόν, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐπέσκηψεν εἰς Ἀθήνας, ἡσθένησε καὶ αὐτὸς (2, 48, 3.). Ταῦτα εἶνε, ἅπερ περὶ τοῦ βίου του γινώσκομεν.

Κατὰ τὸ 424, τελευτῶντος τοῦ φθινοπώρου, ἦτο ἐν Θάσῳ μετὰ 7 τριήρων, φυλάττων τὰς ἀκτὰς τῆς Θράκης ὅτε ὁ τολμηρὸς Σπαρτιάτης Βρασίδας ἐπήρχετο κατὰ τῆς Ἀμφιπόλεως. Ὁ συστράτηγος αὐτοῦ Εὐκλῆς προσεκάλεσε τὸν σύντροφον πρὸς βοήθειαν, ἀλλὰ πολὺ ἀργά, διότι πρὶν οὗτος διαπλεύσῃ τὸν Στρυμόνα, παρεδόθη ἡ μεγάλη καὶ εὐπορος πόλις εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὅπερ ὑπῆρξε μεγίστη ἀπώλεια διὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ κειμένην Ἠϊόνα καὶ κατὰ τῆς διττῆς ἐπιθέσεως τοῦ Βρασίδου νὰ τὴν προφυλάξῃ, (3, 404. 167, 2). Κατηγορηθεὶς ἐπὶ προδοσίᾳ, ἐπὶ 20 ἔτη ἔμεινε μακρὰν τῆς πατρίδος του (ῥ., 26, 5.), ἡ διέφυγε τὴν θανατικὴν ποινὴν δι' ἐκουσίας φυγῆς. Φαίνεται δὲ ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διῆγεν ἐν Θράκῃ ἢ περιηγεῖτο εἰς μέρη, ἐνθα ἤδη ἀπετελέσθη ὁ τρομερὸς πόλεμος, ὅπως ἴδῃ αὐτὰ ἰδίους ὄμμασι καὶ συλλέξῃ εἰδήσεις διὰ τὴν ἱστορίαν του. Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 404 ἐπανῆλθεν ὁ φυγάς ἐπὶ βραχὺν χρόνον εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου ταπεινωθείσας Ἀθήνας, καὶ λέγεται ὅτι τῷ 396 ἐν Σκαπτῇ Ἰλῆ ἐφρονεύθη ὑπὸ ληστών.

Ἡ κόνις αὐτοῦ μετηνέχθη εἰς Ἀθήνας καὶ ἐτάφη ἐν τῷ οἰκογενειακῷ τάφῳ τῶν Κιμώνων.

Τὸ ἔργον τοῦ Συγγραφοῦ περὶ τοῦ πολέμου τῶν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων ἐπιγραφόμενον, διηρέθη μεταγενεστέρως εἰς 8 βιβλία. Κατὰ τινα παράδοσιν ἡ θυγάτηρ τοῦ ἔγραψε τὸ τελευταῖον βιβλίον, ἢ πιθανῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς ἔδωκε τὸ χειρόγραφον εἰς εἰδήμονα ἄνδρα πρὸς ἐπεξεργασίαν. Διαφέρει δὲ τὸ Ἡροδότειον ἔργον τῆς Θουκυδιδείου συγγραφῆς, ὅτι τὸ πρῶτον πραγματεύεται περὶ παρελθούσης πρὸ πολλοῦ ἐποχῆς, τὸ δὲ τελευταῖον εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ παρόντος. Τὸ α' βιβλίον περιέχει σύγκρισιν τῆς προτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας πρὸς τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ τελευταῖος ἔπρεπε νὰ γείνη πολὺ σπουδαιότερος τῶν προγεγεννημένων. Καταλέγων δὲ ὁ Θουκυδίδης τὰ αἷτια τοῦτου, ἐξιστορεῖ τὴν μεταξὺ τοῦ περσικοῦ καὶ πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐποχὴν, καὶ πραγματεύεται τέλος τὰς ἐξωτερικὰς ἀφορμὰς, ἰδίως δὲ τὰ κατὰ τὴν Ἐπίδαμνον καὶ Ποτίδαιιν συμβάντα. Ἐν τῷ β' βιβλίῳ ἄρχεται ἡ ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅστις κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ συγγραφέως διαιρεῖται εἰς τρία μέρη. 1) Εἰς τὸν δεκαετῆ πόλεμον ἀπὸ τοῦ 431—421, οὗ τὸ πρῶτον μέρος ἐκαλεῖτο καὶ Ἀρχιδάμειος πόλεμος· καταλήγει δὲ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Βρασίδου καὶ Κλέωνος καὶ διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ Νικίου (2-5, 24). 2) Τὸ δεύτερον μέρος εἶνε ὁ διὰ μέσου χρόνος, πλήρης ἐρίδων, ἰδίως περὶ τῆς συμμετοχῆς τοῦ Ἀργους εἰς τὸν πελοποννησιακὸν δεσμὸν, ὅπερ καταλήγει εἰς τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου. Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἡ μεγάλη ὑπὸ τοῦ Ἀλκιβιάδου ἀναληφθεῖσα ἐκστρατεία ἀπὸ τοῦ 415—413, ἥτις κατέστρεψε τὸ ἄνθος τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν (5, 25. 7). 3) Τὸ τέλος τοῦ μεγάλου δράματος ἀποτελεῖ ὁ Δεκελεικὸς πόλεμος ἀπὸ τοῦ 413—404. Κατ' ἀρχὰς ἕνεκα τῶν ἐπιθέ-

σειων τοῦ Ἀλκιβιάδου φαίνεται λαβὼν ὁ πόλεμος τροπὴν τινα ὑπὲρ τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν δευτέραν τοῦτου φυγὴν ἐπῆλθεν ἡ ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφή καὶ ἐπὶ τέλους ἡ παντελής τῶν Ἀθηναίων ταπείνωσις ὑπὸ τοῦ Λυσάνδρου. Ὁ Θουκυδίδης περιέγραψε ἐκ τοῦ μέρους τοῦτου τοῦ πολέμου μόνον τὴν ἱστορίαν τῶν ἐτῶν 412 καὶ 411 ἐν τῷ 7 βιβλίῳ. Τὸ τελευταῖον τοῦ πολέμου συμβεβηκὸς εἶνε ἡ ἥττα τοῦ Σπαρτιατοῦ Μινδάρου ἐν Κυνὸς Σήματι (κεφ. 104—106). Οὐδεμία περίοδος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπάρχει ἴσως, γραφείσα μετὰ τόσης σαφηνείας, ὅσον τὰ πρῶτα 24 ἔτη τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου (Ὅδορ. Μυλλερ.).

Οὗτος ἤθελε διὰ τοῦ ἔργου του νὰ παρυστήσῃ ἀληθῶς καὶ πιστῶς τὰ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τὰ συμβεβηκότεα νὰ περιγράψῃ πιστῶς καὶ ἐναργῶς, καὶ τοὺς ἐξόχους τῆς ἐποχῆς του ἄνδρας. Τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ ψυχολογικῶς πραγματικὸν μέρος τοῦ ἔργου. Τὸ ἔργον του ὁ Θουκυδίδης δὲν ἔγραψε πρὸς ἀπλὴν ψυχαγωγίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ὅπως καταστήσῃ χρήσιμον τοῖς μεταγενεστέροις, κτῆμα ἐς αἰεὶ (1, 22, 4.). Ἐν αὐτῷ ἐκφαίνεται ἡ ἀλήθεια καὶ τὸ ἀμερόληπτον τοῦ συγγραφέως, αἱ πολιτικαὶ αὐτοῦ δοξασαί, ἡ λεπτὴ αὐτοῦ μόρφωσις, ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς μεγάλους ἄνδρας, τὸ ἔνεκα τῶν περιηγήσεων καὶ τῆς ἐν τῇ ξένῃ διατριβῆς ὀξύδερκός παρατηρητικὸν βλέμμα, ἡ ἰδίᾳ συμμετοχὴ εἰς τὰ συμβεβηκότεα. Πῶς ἐνόει ὁ φιλόσοφος ἀνὴρ τὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρωπίνου πρὸς τὸ θεῖον; Ἐνῷ παρὰ τῷ εὐπίστῳ Ἡροδότῳ εἰς κρίσιμους περιστάσεις κατέρχεται ἡ θεότης καὶ ἐπιλαμβάνεται, παρὰ Θουκυδίδην κεῖται μακρὰν ἡ θεία τοῦ κόσμου διοίκησις (7, 77, 4· 2), ἥς τὸ κυβερνᾶν δύσκολον ἢ μᾶλλον ἀδύνατον εἶνε νὰ γείνη καταληπτόν. Ἡ ἐσχάτη αἰτία μένει ἐν τῷ σκότει. Ὁ ἄνθρωπος, οὗ ὁ ὀρίζων εἶνε στενός, φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸ εὐσεβές αἶσθημα τῆς πρὸς αὐτὸ ὑποταγῆς. Ἀλλ' ἡ θεότης ἔδωκεν

εἰς χεῖράς του τὴν τύχην του, καὶ στρέφεται ὑπὲρ αὐτοῦ ἢ κατ' αὐτοῦ κατὰ τὰς πράξεις του. Δὲν ἀρνείται ὅτι εἶνε δυνατὰ ὑπερφυσικαὶ ἐμφανίσεις, ἐπιτυχεῖς προρρήσεις, οἰωνισμοὶ κλπ. (1, 118, 3, 134.), ἀλλ' ἡ περὶ ταῦτα ἔρευνα οὐδὲν σαφηνίζει. Τὸ ἀντικείμενον τῆς θεωρίας τοῦ ἱστορικοῦ εἶνε μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος μετὰ πάντων τῶν παρομαρτούντων αὐτῷ· ἐνταῦθα πρέπει νὰ ὀρισθῇ ἡ ἔρευνα καὶ ἐντεῦθεν δι-
ναταί τις νὰ πορισθῇ σαφὴ καὶ ὠφέλιμα ἀποτελέσματα· ἡ ἀρετὴ τῶν ἀνθρώπων στηρίζεται—ὡς παρὰ Σωκράτη—ἐκ τῆς γνώσεως, ἐξ ἧς δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσιν αἱ καθ' ἕκαστον ἀρεταί, ἐφ' ὧν θεμελιούνται πολιτεία καὶ οἰκογένεια.

Περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν πολλῶν δημηγοριῶν ἐκφράζεται ἐν 1, 22. Σπανίως κρίνει περὶ τῶν προσώπων, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφίνει ταῦτα διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν πράξεων νὰ χαρακτηρισθῶσι καὶ ἐν τοῖς λόγοις των νὰ ἐκφράσωσι τὰ κινούντα αὐτὰ αἷτια καὶ φρονήματα· ἐνθα εἰς δημηγορίαν τινὰ ὑπάρχει ἄλλη πρὸς ἀντίκρουσιν, ἐνταῦθα ἐπαυξάνει ἡ ἀμεροληψία. Ὁ ἐπιτάφιος τοῦ Περικλέους (2, 35—46), ὅστις ἔνεκα τῆς βαθύτητος καὶ τοῦ ὕψους ὑπερέχει πάντων, ἐμπεριέχει περιγραφὴν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων, οἷος τότε ἦτο, λεπτότατα ὑποδεικνύων, ὅποῖος ἔπρεπε νὰ ᾔηνε. Ἡ διήγησις σπανίως διακοπτομένη δι' ἐπεισοδίων (1, 126. 128. 135. 2, 45. 99. 3, 104. 6, 1. 54), προβαίνει ἀφελῶς καὶ ἡρέμα, ἄνευ ἐπιτηδεύσεως καὶ ῥητορικοῦ καλλωπισμοῦ, μόνον ἐν λυπηραῖς περιστάσεσι προδίδων ψυχικὴν ταραχήν. Ἡ γλῶσσα, ἣν τόσον ἐλευθέρως μετεχειρίζετο, ὥστε νὰ σχηματίζῃ καὶ νέας λέξεις, εἶνε καθαρῶς, μεγαλοπρεπής, δεινὴ, ἀλλὰ καὶ τραχεῖα, δύσκολος καὶ τόσῳ σύντομος, ὥστε πᾶσαν περιττὴν λέξιν ἀληθῶς μετ' ἀγωνίας ἀποφεύγει. Ὁ Θουκυδίδης, ὡς γνωματεύει τις τῶν νεωτέρων, φεύγει πανταχοῦ τὸ λείον καὶ

ὁμαλὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ ὁμοιάζει πάντοτε πρὸς προσκρούοντα, ὡς οἱ ὀδοιποροῦντες ἐπὶ τραχείας ἀτραποῦ.

56. Ξενοφῶν, υἱὸς τοῦ Γρύλλου γεννηθεὶς τῷ 444. π. Χ. ἐν Ἀθήναις, ὑπῆρξε μαθητὴς καὶ φίλος τοῦ Σωκράτους. Ἔνεκα τῶν γυμναστικῶν ἀσκήσεων, τῆς ἵππασίας καὶ τοῦ κυνηγίου ἐγένετο ἰσχυρὸς καὶ ὠραῖος ἀνὴρ. Ἐπὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἐν Δηλῷ (424 π. Χ.) ἔσωσεν αὐτὸν καταπεσόντα ἐκ τοῦ ἵππου ὁ Σωκράτης. Μετὰ ταῦτα ἐλλείπουσι περὶ αὐτοῦ εἰδήσεις. Τῷ 401 προσεκληθὲν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ νεωτέρου Κύρου ὑπὸ τοῦ φίλου του Προξένου διαμένοντος ἐν Σάρδεσι. Μετὰ τοῦ Κύρου θέλοντος νὰ ἐκθρονίσῃ τὸν Ἀρταξέρξη ἐ συνεστράτευσε καὶ ἐπορεύθη μέχρι τῶν πυλῶν τῆς Βαβυλώνος. Μετὰ τὴν παρὰ τὰ Κούναξα μάχην (τὴν 3 Σεπτεμβρίου 401), τὸν θάνατον τοῦ τολμηροῦ ἡγεμονόπαιδος καὶ τὸν δόλιον φόνον τοῦ Κλεάρχου καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων ἀρχηγῶν ἐγένετο ὁ Ξενοφῶν ἀρχηγὸς τῶν μετὰ πολλοὺς κινδύνους ἐπανελθόντων Ἑλλήνων. Ἡ ἐμπειρία του, τὸ θάρρος του καὶ ἡ αὐταπάρνησίς του ἔσωσαν ἑαυτὸν καὶ τοὺς πατριώτας του. Ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν αὐτὸν ὡς μετασχόντα τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὅντος τότε αὐτῶν φίλου. Ἔνεκα τούτου ἔμεινεν ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τῷ στρατηγῷ τῶν Σπαρτιατῶν Δερκυλλίδῃ καὶ τῷ 396 παρὰ τῷ Ἀγησιλάῳ, ὅστις εἶχε κατὰ νοῦν νὰ καταστρέψῃ τὸ σεσηπὸς περσικὸν κράτος. Ὁ βασιλεὺς ἐθαύμασε τὸν Ἀθηναῖον, ὅστις ἀπετύπωσεν ἐν τῇ ψυχῇ του τὸ ἰδανικὸν τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος. Ἀλλ' ὅτε οὗτος ἀνεκλήθη ἐκ τοῦ σταδίου τῶν νικῶν, ὁ Ξενοφῶν ἀντετάχθη ἐν Κορωνεῖᾳ τῷ 394 κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πατριωτῶν, μετὰ δὲ τὴν εἰρήνην οἱ Σπαρτιάται ἐδώρησαν εἰς αὐτόν, ὡς πολιτικὸν αὐτῶν φίλον, ὠραῖον ἀγρόν παρὰ τὴν Σκυλλοῦντα τῆς Ἡλίδος, οὐχὶ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ τεμένου· τῆς Ὀλυμπίας, ἔνθα ἐτελοῦντο οἱ μέγιστοι ἐθνικοὶ

ἀγῶνες. Ἐνταῦθα ὁ ἥρωες ἐνασχολούμενος περὶ τὴν καλλιερ-
γείαν τοῦ ἀγροῦ του, περὶ τὸ κυνήγιον καὶ τὴν ἵππικὴν,
ἔγραψε τὰ πλείστα τῶν συγγραμμάτων του. Ἀλλ' ὅτε τῷ
374 ὁ Ἐπαμεινώνδης κατεσύντριψεν ἐν Λεύκτροις τὴν δύ-
ναμιν τῆς Σπάρτης, οἱ Ἥλαιοι ἀνεκτήσαντο πάλιν τὴν Σκυλ-
λοῦντα, καὶ ὁ Ξενοφὼν ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ. Κατὰ πρῶτον
ἐπορεύθη εἰς Κόρινθον καὶ ἐκείθεν τῷ 366 ἀπέστειλε τοὺς δύο
τοῦ υἱοῦ Διόδωρον καὶ Γρύλλον εἰς Ἀθήνας, ὅπως πολεμή-
σωσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν Λακεδαι-
μονίων. Ὁ Γρύλλος τῷ 362 ἐφονεύθη ἐν Μαντινείᾳ. Ἐπὶ τῇ
ἀγγελίᾳ δὲ τοῦ θανάτου τοῦ ὁ Ξενοφὼν, προετοιμαζόμενος νὰ
θύσῃ, κατὰ μὲν πρῶτον ἀπέθηκε τὸν στέφανον ἀπὸ τῆς κεφα-
λῆς, ἀλλ' ἀκούσας ὅτι ὁ υἱὸς του ἐφονεύθη ἐνδόξως, ἐπέθηκε
πάλιν τοῦτον καὶ εἶπεν: «ἤδειν θνητὸν γεγεννηκώς!» Περὶ
τὸν χρόνον τοῦτον, ἢ ἴσως ὀλίγῳ πρότερον, πρεσβύτης ἤδη
ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, ἀλλ' οὐχ ἦττον δὲν ἠθέλησε πλέον
νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας, ἀλλ' ἔμεινεν ἐν Κορίνθῳ καὶ ἀπέθα-
νεν αὐτόθι τῷ 354 ἢ 353. Μετ' αὐτοῦ ἀπεσβέσθη ψυχὴ εὐσε-
βείας, ἀληθείας, εὐγενείας, πρακτικῆ μάλλον, παρὰ θεωρητικῆ.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΑ ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

Κύρου ἀνάβασις ἐν 7 βιβλίοις, ἐν οἷς περιγράφεται ἡ ἐκ-
στρατεία τοῦ Κύρου κατὰ τοῦ Ἀρταξέρξου, ἧς καὶ αὐτὸς με-
τέσχεν ἐπεξεργασθεῖσα μετὰ 20 ἔτη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.
Ἐν τῷ λαμπρῷ τούτῳ συγγράμματι ἐν ἀφελεῖ καὶ ἀπερίττῳ,
ἀλλὰ ζωηρᾷ γλώσσῃ περιγράφει, πῶς 10,000 τολμηροὶ Ἑλ-
ληνες παρὰ τὸ πλευρὸν δειλοῦ βαρβαρικοῦ στρατοῦ εἰσεχώ-
ρησαν μέχρι τῶν ἐνδοτάτων τῆς Περσίας, πῶς παρὰ τὰ Κού-
ναξα τρέπουσιν εἰς φυγὴν 100,000 πολεμίους, πῶς οἱ ἀρχη-
γοὶ των, καὶ ἰδίως ὁ ἰσχυρὸς ἀνὴρ Κλέαρχος, διὰ δόλου ἐφο-
νεύθησαν. Περαιτέρω δὲ μανθάνομεν, πῶς ὁ νέος φιλόσοφος,

κατὰ τὴν παιδευσιν ὑπέρτερος τῶν ἄλλων, ἀναλαμβάνει τὴν ὀδηγίαν τοῦ στρατοῦ, διέρχεται τὸν Τίγρητα καὶ ἀναβαίνει παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ. Οἱ δειλοὶ βάρβαροι παύουσι τῆς καταδιώξεως, ἀλλ' ἀναφύονται νέοι ἤδη κίνδυνοι. Ὅρη, οἰκούμενα ὑπὸ πολεμικῶν φύλων, ἰδίως τῶν ἀνδρείων Καρδούχων, ἀποφράττουσι τὴν ὁδόν, ἣν διὰ τοῦ δόρατος καὶ τοῦ ξίφους μὴ δυνάμενοι νὰ ἀνοίξωσι καταφεύγουσιν εἰς πανουργίαν. Ὑπερβολικὸς κάματος, χιῶν, πείνα καὶ ὀλοίτροχοι λίθοι καταστρέφουσι πολλούς. Ἀλλ' οὐχ ἥττον φθάνουσιν ἀβλαβεῖς μέχρι τινὸς λόφου, ἐνθα καθορῶσι τὸν Εὐξείνιον Πόντον, καὶ ἀνακράζουσι πάντες: «Θάλασσα, Θάλασσα!» μετὰ χαρᾶς ἀλλήλους περιπτυσσόμενοι. Εἶτα ὅτε μὲν κατὰ γῆν, ὅτε δὲ κατὰ θάλασσαν, φθάνουσι παρὰ τὸ βόρειον ὄριον τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ προχωροῦσι μέχρι Βυζαντίου.

Ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ, ὅπερ εἶνε αἰώνιον μαρτύριον τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῆς βαρβαρότητος, ἐξεικονίζονται ἡμῖν πάντα ζωνρότατα· χῶραι, πόλεις καὶ κῶμαι, δυσχέρειαι καὶ ταλαιπωρίαι κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν, μάχαι καὶ παρατάξεις μαχῶν, τὰ ἔθιμα ἀνθρώπων καὶ ἐθνῶν περιγράφονται τόσῳ ἐναργῶς, ὥστε πάντα καθορῶμεν ζωνρότατα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας, καὶ μετατιθέμενοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ συμμετέχομεν καὶ ἡμεῖς, οὕτως εἰπεῖν, τῆς εὐτυχίας καὶ δυστυχίας, τῆς χαρᾶς καὶ λύπης ἐκείνων.

Ἑλληνικὰ ἐν 7 βιβλίοις, ἅτινα περιλαμβάνουσι 48 ἔτη, γεγραμμένα ἐν μονοτόνῳ γλώσσῃ, καὶ εἶνε συνέχεια τῆς ἱστορίας τοῦ Θουκυδίδου. Κατὰ πρῶτον περιγράφονται τὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 411—404, τὸ τέλος τοῦ τρομεροῦ ἀγῶνος, ὅστις κατέβαλε τὴν Ἑλλάδα. Εἶτα ἔπεται τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐνδιαφέρον μέρος τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ 362, τοῦ ἔτους τῆς ἐν Μαντινείᾳ μάχης. Ἐνταῦθα ὑποδεικνύει, πῶς νέαι δυνάμεις, καὶ ἰδίως αἱ Θῆβαι, μάτην ἐμάχοντο ὑπὲρ διαρκούς

ἡγεμονίας ἀντὶ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Σπάρτης, ὧς ἥρως φαίνεται ἐν τούτῳ ὁ γενναῖος, ἀλλ' ἐλίγον μικρόψυχος καὶ γλίσχρος Ἀγησίλαος· ὁ δὲ μεγαλόφρων καὶ ἐξοχος Ἐπαμεινώνδας οὐχὶ δικαίως παρασιωπᾶται.

Κύρου παιδεία ἐν 8 βιβλίοις. Περὶ ὀλίγων συγγραμμάτων τῆς ἀρχαιότητος διαφωνοῦσι τόσον, ὅσον περὶ τούτου· διότι οἱ μὲν θεωροῦσι τούτο ὡς ἱστορικόν τι μυθιστόρημα, οὗ ὁ ἥρως εἶνε πλαστόν τι καὶ ἰδεῶδες ἀρετῆς κατὰ τὰς σωκρατικὰς διδασκαλίας καὶ ἀποπέμπουσιν ἐντελῶς ἐκ τοῦ σχολείου, οἱ δὲ λέγουσιν, ὅτι ὁ Ξενοφῶν θέλει ἐν τούτῳ διὰ τῆς βιογραφίας τοῦ Κύρου νὰ παραστήσῃ, πῶς εὖτος ἔφθασεν εἰς τὸ ἰδανικὸν ἡγεμόνος. Ἐκτὸς τούτου, ὅτι ἡ πραγματεία περιέχει τὸ κάτοπτρον τῆς φρονήσεως καὶ ἀρετῆς ἡγεμόνος, στήριζομένης ἐπὶ τῆς εὐσεβείας, εἶνε καὶ τὸ περιεχόμενον πιστότερον τῆς ἡροδοτείου βιογραφίας τοῦ μεγάλου τῶν Περσῶν βασιλέως. Εἶνε δὲ γεγραμμένον ἐν καθαρωτάτῃ Ἀττικῇ γλώσσῃ καὶ τεχνικώτατον ἐν τῇ συνθέσει.

Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους ἐν 4 βιβλίοις, φιλοσοφικὸν ἔργον, ὅπερ ὑπερασπίζεται τὸν Σωκράτη κατηγορηθέντα ἐπὶ ἀθεΐα καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων. Ἐνεκα τῆς ὑπὸ ταπεινοτέρων ἔποψιν περιγραφῆς τοῦ μάρτυρος ὑπολείπεται πολὺ τοῦ περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως συγγράμματος τοῦ Πλάτωνος, ὅπερ ἐξετάζει τοῦτον ἰδανικώτερον. (πρβ. § 48). Ἦττον σπουδαῖα εἶνε:

Ἀπολογία Σωκράτους.

Συμπόσιον Φιλοσόφων· περιέχον ἰδίως τὰς περὶ Ἐρωτος καὶ Φιλίας ιδέας τοῦ Σωκράτους.

Οἰκοοικονομικὸς Λόγος· περὶ οἰκονομίας.

Ἰέρων· διάλεξις μεταξὺ Ἰέρωνος καὶ Σιμωνίδου περὶ τῶν μέσων τοῦ νὰ κατασταθῇ εὐδαίμων χώρα τις.

Ἀθηναίων πολιτεία· περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηναίων.

Λακεδαιμονίων πολιτεία· περὶ τοῦ πολιτεύματος τῶν Σπαρτιατῶν.

Λόγος εἰς Ἀγησίλαον (;) ὑπερβολικόν τι ἐγκώμιον τοῦ Ἀγησιλάου.

Πόρος ἢ περὶ προσόδων, ἐνθα ἀποδεικνύονται τοῖς Ἀθηναίοις τὰ μέσα πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῶν.

Περὶ ἱππικῆς.

Ἱππαρχικός· περὶ τῶν στρατηγῶν ἐν τῇ ἱππικῇ·

Κυρηγετικός· περὶ κυνηγίου·

ἢ *Ἐπιστολαί* (;).

Ἔνεκα τῆς καθαρᾶς ἀφελοῦς καὶ χαριέσσης αὐτοῦ ἀττικῆς γλῶσσης, ἣτις κατέχει τὸ μέσον ὅριον μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πομπώδους ὕφους, καὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ ἐνδεοῦς, καλεῖται ὁ Ξενοφῶν ἡ ἀττικὴ μοῦσα καὶ μέλισσα. Ὁ Κιντιλιανὸς λέγει περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ τῶν χειλέων του ἐκάθησε θεὰ τῆς εὐφραδείας, ὥς παρὰ Περικλεῖ, τὴν δὲ γλῶσσάν του ἐμόρφωσαν αὐταὶ αἱ Χάριτες (10, 6). Ἐν τούτοις ὁ Ξενοφῶν δὲν καταλέγεται μεταξὺ τῶν εὐφροεστάτων τῆς ἐποχῆς του, καὶ δὲν ἔχει τὸ αὐστηρόν, ὅπερ ἐνυπάρχει εἰς τοὺς ἰσχυροὺς χαρακτῆρας.

57. Μετὰ τοὺς τρεῖς μεγάλους διδασκάλους ἔπεται ὁ *Κτησίας*, ἱατρὸς τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Μνήμονος, θεραπεύσας μάλιστα αὐτὸν πληγέντα ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ ἐν τῇ παρὰ τὰ Κούναζα μάχῃ. Τῷ 399 π. Χ. ἐπανῆλθεν ἐκ τῆς περσικῆς αὐλῆς εἰς τὴν πατρίδα του Κνίδον, καὶ ἐνησυχολήθη νὰ διατάξῃ καὶ ἐπεξεργασθῇ τὴν πλουσίαν ὕλην, ἣν εἶχεν ἀποθησαυρίσει ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Ἐντεῦθεν προήλθον αἱ περσικαὶ καὶ Ἰνδικαὶ αὐτοῦ ἱστορίαι, *Περσικά* καὶ *Ἰνδικά*,

ἐν οἷς, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων, πολλαχοῦ προσέκρουσε εἰς τὴν ἀλήθειαν· σώζονται ἡμῖν μόνον ἀποσπάσματα.

58. *Φίλιστος* ἐκ Συρακουσῶν, κατὰ πρῶτον φίλος, εἶτα δὲ ἐχθρὸς τοῦ πρεσβυτέρου Διονυσίου, ἐξωρίσθη ὑπ' αὐτοῦ τῷ 386 π. Χ. Ἐν τῷ ἀγῶνι, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ τυράννου ἐξεράγη μεταξὺ τοῦ νεωτέρου Διονυσίου καὶ τοῦ Δίωνος, ἐφονεύθη. Ἐγραψεν 41 βιβλία, *Σικελικά*, ἅτινα μόνον ἐν ἀποσπάσμασι σώζονται. Περιελάμβανον δὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Σικελίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τοῦ συγγραφέως, καὶ θεωροῦνται ἄξια λόγου, ἀλλὰ καὶ μεροληπτικά.

59. *Θεόπομπος* ἐκ Χίου, γεννηθεὶς τῷ 380 π. Χ., μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἐκ τῆς ἐπιστήμης τοῦ δικαίου ἐτράπη ἐπὶ τὴν ἱστοριογραφίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δὲν ἐφείσθη οὔτε χρημάτων, οὔτε πόνων διὰ περιηγήσεις. Ἐκ τοῦ συγγράμματός του ἐπιγραφομένου *Ἑλληνικά* ἢ *Φιλιππικά*, ὅπερ πραγματεύεται τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν ἐπὶ τῶν χρόνων Φιλίππου τοῦ Β', ὑπάρχουσι μόνον ἀποσπάσματα.

60. *Ἐφορος* ἐκ Κύμης τῆς Αἰολίας, μαθητὴς τοῦ Ἰσοκράτους, ἀκμάσας πρὸ τοῦ 333 π. Χ., ἐπεχείρησε τὴν συγγραφὴν ἱστορίας πάντων τῶν ἐθνῶν μέχρι τῶν χρόνων του, ἐπιγραφομένην «τὰ καθόλου», ὃ ἐστὶ, γενικὴν ἱστορίαν. Ἐν αὐτῇ, ἥτις ἀπωλέσθη, ἐκτὸς τῆς μυθικῆς περιόδου, περιελάμβανε τὴν ἱστορίαν ἀπὸ τοῦ 4104—340 π. Χ. καὶ ἀπετελέσθη ὑπὸ τοῦ υἱοῦ του Δημοφίλου.

3. Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ

61. Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐν τοῖς μεταδοτικοῖς καὶ περὶ τὴν γλῶσσαν ἐπιδεικνωτάτοις Ἑλλήσιν, ἐν ἀρχαιοτάτῃ ἤδη ἐποχῇ, ἐνυπῆρχε τῶν ἄλλων ὑπερέχουσα ἐθνῶν φυ-

σική εὐγλωττία· διότι ἔπρεπε νὰ μιλήῃ δημοσίᾳ καὶ ἐλευθέρως ἐν τῷ δικαστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου. Ὁ μέγιστος ῥήτωρ τῆς εὐθύνσεως ταύτης ἦτο ὁ Περικλῆς, ὁ ἐπικαλούμενος Ὀλύμπιος, περὶ οὗ λέγει ὁ Ἀριστοφάνης ὅτι: «ἤστραπτεν, ἐβρόντα, ἀνεκύκα τὴν Ἑλλάδα». Ὁ Θουκυδίδης (2, 55—46) διεφύλαξε τὸν ἐπιτάφιον τοῦ μεγάλου πολιτικοῦ ἐπὶ τῶν πεσόντων Ἀθηναίων, ὅστις οὐδαμοῦ ἔχει τὸ τετεχνημένον. Καὶ ὁ Κλέων εἰς τὸ εἶδός του ἦτο σπουδαῖος ῥήτωρ, ἀλλὰ μόνον διὰ τὸν ὄχλον. Ὡς παράφρων ἐφώναζε καὶ ἐθορύβει ἐπὶ τοῦ βήματος. Ὡς ἀρχηγέται δὲ ἐντέχνου ῥητορικῆς θεωροῦνται οἱ Συρακούσιοι *Κόραξ καὶ Τισίας*.

62. Πρῶτον κατὰ τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον, ὅτε Γοργίας ὁ Λεοντῖνος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 427 π. Χ., ὅπως ζητήσῃ βοήθειαν διὰ τὴν πατρίδα του, ἐγένετο γνωστὴ ἐνταῦθα ἡ ῥητορικὴ ὡς τέχνη. Ἐνταῦθα ἡ σοφιστικὴ εἰργάσθη πολὺ περὶ τε τὴν γλῶσσαν καὶ γραμματικὴν καὶ ἔθηκε καλὰ θεμέλια διὰ τὴν ῥητορικὴν. Ὅτε ὁ Λεοντῖνος ἐπέδειξε τὴν τέχνην του, ἐπίστευον ὅτι μετετέθησαν εἰς νέον κόσμον. Αἱ ῥητορικὴν του προὔξενουν ἐκπληξιν, καὶ πάντες ἐστοχάζοντο ὅτι ἠδύναντο νὰ θαυματουργήσωσι διὰ τῆς νεωστὶ ἀνακαλυφθείσης ῥητορικῆς.

63. Ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου ἀπεδίδετο ἀξία, τὸ δὲ περιεχόμενον παρημέλουν. Τὸ ἐπιδεικτικὸν γένος εἶνε τὸ ὑψιστον τοῦ εἶδους τούτου. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἡ σοφιστικὴ ῥητορικὴ μετηνέχθη καὶ εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπομένως παρήχθησαν τὸ δικανικὸν γένος καὶ τὸ δημογορικὸν ἢ συμβουλευτικόν. Σχεδὸν ἕκαστος καὶ αὐτοὶ οἱ ἀριστοὶ μετέλαβον ταύτης, ἀλλ' ἰδίως προῆλθον συγγραφεῖς τινες δικανικῶν λόγων, οἱ λογογράφοι καλούμενοι, οἵτινες ἔγραφον δι' ἄλλους λόγους, καὶ ἐκέρδιζον διὰ τούτου πολλά. Ὅποιους κινδύνους ἔκρυπτεν ἡ νέα αὕτη τάσις, πόσω ἀνή-

θικος εἶνε ὁ ὑπὸ τοῦ Σωκράτους καταπολεμηθεὶς σκοπός! τὸν ἤπτονα λόγον κρείττω ποιεῖν! Ἡ σοφιστικὴ ῥητορικὴ ὑπῆρξεν οὐσιώδης συνεργὸς πρὸς τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀθηναίων.

64. Ἀντιφῶν ἐκ Ῥαμνοῦντος τῆς Ἀττικῆς γεννηθεὶς τῷ 480 ἢ 479 π. Χ. διδασχθεὶς τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ πατρὸς του Σοφίλου τὴν ῥητορικὴν, ἐγένετο εὐδόκιμος, καὶ κεῖται ὡς πρῶτος ἐν τῷ Ἀλεξανδρινῷ κανόνι τῶν δέκα περιφημοτάτων Ἀττικῶν ῥητόρων. Μετέσχε τῶν πολιτικῶν τῆς πατρίδος του, καὶ ὡς ἐπαδὸς τῆς ὀλιγαρχικῆς μερίδος συνετέλεσεν εἰς τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας καὶ εἰς τὴν σύστασιν τῆς Βουλῆς τῶν τετρακοσίων, ἀλλὰ, μετὰ τὴν κατάργησιν τούτων, κατηγορηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θηραμένου ἐπὶ προδοσίᾳ ἐφονεύθη. (411 π. Χ.) Ὡς ῥήτωρ εἶχε σχολὴν καὶ θεωρεῖται ὁ μορφωτὴς τοῦ πολιτικοῦ ῥητορικοῦ ὕφους ἅπαξ μόνον προῆλθε δημοσίᾳ ὡς ῥήτωρ, ἄλλως τε δὲ ἔγραψε λόγους δι' ἄλλους. 47 αὐτοῦ λόγοι *γορικοί* διεσώθησαν, ὧν τρεῖς δι' ἀληθεῖς κατηγορίας, οἱ δὲ λοιποὶ πλαστοὶ πρὸς ἄσκησιν τὸ σύγγραμμά του *ῥητορικὴ τέχνη* δὲν διεσώθη.

Ἀνδοκίδης υἱὸς τοῦ Λεωγόρου γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις τῷ 468 π. Χ., ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν ὀλιγαρχικῶν, ἐγένετο στρατηγὸς τοῦ πρὸς βοήθειαν τῶν Κερκυραίων σταλέντος στόλου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, κατηγορήθη κατόπιν μετὰ τοῦ Ἀλκιβιάδου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἑρμοκοπιδῶν καὶ κηρυχθεὶς ἄτιμος, ἔφυγεν ἐκ τῆς πατρίδος του.

Κατὰ τὸ 410, ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῶν 400, ἐπανῆλθεν εἰς Κύπρον, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἔφυγεν εἰς Ἡλίδαν καὶ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῶν 30 ἐπανέκαμψεν αὐθις. Ἐνταῦθα ἤρξατο πάλιν νὰ ἀναφαίνεται ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ ἀποτυχὼν τῆς εἰς Σπάρτην πρεσβείας του ἐξωρίσθη καὶ τρίτον, καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ. Οἱ ἐντελεῖς αὐτοῦ σωζόμενοι λόγοι ἀφελεῖς καὶ ἀνευ

τέχνης εἶνε: 1) Κατ' Ἀλκιβιάδου (415) (ἀμφιβάλλεται ἡ γνησιότης)· 2) Περὶ τῆς ἑαυτοῦ καθόδου ἐκ τῆς ἐξορίας (440)· 3) Περὶ τῶν μυστηρίων· 4) Περὶ τῆς πρὸς Λακεδαιμονίου εἰρήνης (ἀναφερόμενος πρὸς τὴν πρεσβείαν του, τῷ 393, οὗ ἐπίσης ἀμφιβάλλεται ἡ γνησιότης).

Λυσίας, εἰς τῶν δέκα σπουδαίων ῥητόρων, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 459 ἢ 444 π. Χ. Ὁ πατὴρ του Κέφαλος ἐκ Συρακουσῶν ἕνεκα τῶν πολιτικῶν φυγῶν ἐκ τῆς πατρίδος του ἐγκατέστη ὡς μέτοικος ἐν Ἀθήναις, καὶ ἦτο φίλος τοῦ Περικλέους. Ὁ Λυσίας ἐκκαιδεκαέτης μετέβη εἰς Θουρίους τῆς κάτω Ἰταλίας, καὶ ἐπὶ 18 ἔτη ἔζησεν ἐκεῖ, λαβὼν διαφόρους πολιτικὰς θέσεις. Ἐνταῦθα παρὰ τῷ Τισίᾳ μαθητῇ τοῦ Κόρακος ἐδιδάχθη τὴν πολιτικὴν ῥητορικὴν, κατὰ τὴν μέθοδον τῶν Σοφιστῶν. Ἀγχινοῦσται ἀντιθέσεις, ἀκριβὲς παραλληλισμὸς τῶν μελῶν, ὁμοφωνία τῶν λέξεων καὶ ἰδίως τῶν τελευταίων συλλαβῶν εἶνε τὰ ἰδιάζοντα τῆς σχολῆς ταύτης. Τὰ πολιτικὰ αὐτοῦ φρονήματα ἦσαν δημοκρατικά. Μετὰ τὴν ἐν Σικελίᾳ ἥτταν τῶν Ἀθηναίων ἡναγκάσθη ὁ Λυσίας νὰ φύγῃ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ 300 ὀπαδῶν καὶ ἐπανῆλθε τῷ 444 εἰς Ἀθήνας. Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς δημοκρατίας καὶ ἔπειτα τῆς ἀρχῆς τῶν 400 καὶ κατόπιν ἔζη ὁ Λυσίας ὡς ἱσοτελής ἔχων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του ἀσπιδοπηγεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο 120 δοῦλοι. Ἐπὶ τῶν 30 τυράννων οὐ μόνον ἐστερήθη τῆς παρουσίας του, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδελφός του Πολέμαρχος ἄνευ δίκης καταδικάσθη νὰ πίνῃ τὸ κώνειον· ὁ Λυσίας ἐσώθη εἰς Μέγαρα καὶ συνετέλεσεν οὐκ ὀλίγον εἰς τὴν κατάλυσιν τῶν τυράννων. Πρὸ τῆς ἀμνηστίας κατηγορήσε τοῦ Ἐρατοσθένους ὡς πρωταίτιου τοῦ φόνου τοῦ ἀδελφοῦ του, καὶ ὁ λόγος οὗτος, ἐν ᾧ ἀποκαλύπτεται πᾶσα ἡ πολιτικὴ ἱστορία τῶν τελευταίων ἐτῶν, παρέσχεν αὐτῷ μεγίστην φήμην. Εἶνε δὲ ὁ ἀρχαιότατος τῶν 34 ἡμῖν διασωθέντων λόγων καὶ ὁ μόνος, ὃν αὐτὸς ἀπήγ-

γειλεν. Ἐγραψε δὲ ἰδίως ὡς λογογράφος δικανικοὺς λόγους· ἡ ἀρχαιότης ἐγίνωσκε 230 γνησίους αὐτοῦ λόγους.

Ὁ Λυσίας διακρίνεται διὰ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτήρων, τὴν πιστὴν ἔκφρασιν τοῦ πραγματικοῦ βίου, ἐξευρίσκει καὶ εἰς ἐκάστου ὁμιλοῦντος τὸ στόμα γινώσκει νὰ ἐνθέτῃ τὸ προσῆκον ὕψος· καθαρὰν ἔχει τὴν λέξιν, τὴν δὲ γλῶσσαν ἀφελῇ καὶ φυσικὴν, ἐπὶ παντὸς δὲ τοῦ ἔργου ἐξαπλοῦται ἀπερίγραπτος χάρις. Ἐνεκα τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὁ Λυσίας εἶνε προσφορώτατος πρὸς ἐρμηνείαν ἐν ταῖς σχολαίαις.

Ὁ Ἰσοκράτης ὁ Ἀθηναῖος ἦτο υἱὸς τοῦ πλουσίου Ἀθηναίου Θεοδώρου, ἐργοστασιάρχου μουσικῶν ὀργάνων. Ἐγεννήθη τῷ 436 π. Χ. καὶ ἀνετράφη ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐλευθερίως, ἔχων ὡς διδασκάλους τὸν Γοργίαν, Πρόδικον καὶ Σωκράτην. Ἐνεκα σωματικῆς ἀδυναμίας καὶ δειλίας οὐδέποτε παρουσιάσθη ὡς ῥήτωρ, ἀλλὰ διὰ τῆς διδασκαλίας του προσεπάθει νὰ ὠφελήσῃ, καὶ διὰ τούτης ἐκτέτατο μεγίστην περιουσίαν. Κατὰ τινα μαρτυρίαν λέγεται ὅτι εἶχεν 400 μαθητάς, ὧν ἕκαστος ἐπλήρωνεν αὐτῷ 4000 δραχμάς. Εἶχε δὲ σχέσιν καὶ πρὸς ξένους ἡγεμόνας, εἰς οὓς καὶ συμβουλὰς ἔδιδε καὶ λόγους προητοιμάζε, λαμβάνων μεγάλην ἀμοιβήν. Ἐνεκα τῆς γενικῆς συμφορᾶς, ἣτις ἐπῆλθε μετὰ τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπέφερε καὶ ὁ Ἰσοκράτης, διότι ὁ πατήρ του εἶχεν ἀπολέσει πᾶσαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν. Μετὰ τοὺς Τριάκοντα ἔγραψεν ὁ Ἰσοκράτης ἐν Ἀθήναις καὶ δικανικοὺς λόγους, βραδύτερον δὲ κατὰ τὸ 392 π. Χ. μετέβη εἰς Χίον καὶ ἐκεῖ συνέγραψε τοὺς ἐπιδεικτικοὺς καὶ συμβουλευτικοὺς αὐτοῦ λόγους.

Ἀφοῦ δὲ ἐν Χίῳ ὡς διδάσκαλος ἀπέκτησε μεγάλην φήμην ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 388, ἀπέχων πάντοτε τῶν πολιτικῶν ἀξιομάτων καὶ τοῦ ῥητορικοῦ βήματος, ὡς διδάσκαλος

ἡμῶς τὰ μέγιστα συντελῶν πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων τῆς πατρίδος του πραγμάτων

Ἡ μεγάλη αὐτοῦ φήμη προσείλκυσε πρὸς ἑαυτὸν πολλοὺς ἔξωθεν μαθητάς, οἵτινες 3 ἢ 4 ἔτη παρ' αὐτῷ διέμενον. Μεταξὺ αὐτῶν ἀνῆκε καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Κόνωνος, ὁ κατόπιν περίφημος στρατηγὸς Τιμόθεος, ὅστις τὴν προύχουσα καὶ τὴν διακαιοσύνην, δι' ὧν ἐκτίσαστο πολλοὺς συμμάχους, ἐχρεώσται εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Ἄλλος φίλος αὐτοῦ ἦτο ὁ τῆς Κύπρου ἡγεμὼν Νικοκλῆς, ὅστις δι' ἕνα λόγον ἔδωκεν αὐτῷ 20 τάλαντα. Ἀπελπισθεὶς περὶ τῆς πατρίδος του μετὰ τὴν δυστυχὴν ἔκβασιν τῆς ἐν Χαιρωνείᾳ μάχης ἡττοκτόνησεν. Ὁ Ἰσοκράτης δὲν ἔγραψε τοὺς λόγους του διὰ τὴν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀπαγγελίαν, ἀλλὰ δι' ἀνάγνωσιν. Ἐγραψε δὲ 10 λόγους, ἐξ ὧν διεσώθησαν 2, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολιτικοὶ ἐπιδεικτικοί· ὁ γνωστότατος εἶνε ὁ παρηγορητικός, ἐν ᾧ ἐπαινοῦνται αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Ἑλλάς.

Ὁ Ἰσοκράτης ἔχει μᾶλλον μεγαλοπρέπειαν παρὰ χάριν· συχνάκις προβαίνει βωμαλέος, ὡς ἦρωες, ἀλλὰ παραβαλλόμενος πρὸς τὴν δεινότητα τοῦ λόγου τοῦ Δημοσθένους εἶνε ὡς ἀθλητῆς πρὸς τὸν ὑπὲρ πατρίδος ἀμυνόμενον. Ἡ γλῶσσά του εἶνε ἀφελὴς καὶ καθαρῶς ἄττικῇ, καίτοι οὐχὶ πάντοτε φυσικῇ, καὶ συχνάκις ἐπιτετηδευμένη διὰ ῥητορικῶν σχημάτων, ἐνίοτε δὲ διεξοδικῇ καὶ ἐργώδῃ.

Ἰσαῖος ὁ πέμπτος ἐν τῷ κανόνι τῶν 10 ἄττικῶν ῥητόρων, γεννηθεὶς ἐν Χαλκίδι, ἀλλ' Ἀθηναῖος πολίτης, ἤκμασε κατὰ τὰ μέσα τοῦ 4 αἰῶνος π. Χ. (τὸν πρῶτον τῶν διασωθέντων λόγων του ἔγραψε τῷ 391, τὸν δὲ τελευταῖον τῷ 353.). Τῶν πολιτικῶν φαίνεται ὅτι δὲν μετέσχε. Ἐδιδάχθη παρὰ Λυσία καὶ Ἰσοκράτει, ἔγραψε λόγους δι' ἄλλους ἰδίως δικανικοὺς καὶ ἔδρυσεν ῥητορικὴν σχολήν. Ἐκ τῶν 64 λόγων του, οἵτινες ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Πλουτάρχου ἐσώζοντο, 17

έθεωροῦντο ὡς μὴ γνήσιοι. 11 σώζονται ἔτι, πάντες περὶ κληρονομίας. Ὁ χαρρακτὴρ τοῦ λόγου του εἶνε ἡ σαφήνεια, ἡ ἐπιμέλεια καὶ τὸ ἐπιτετηδευμένον περὶ τὴν μορφήν.

Λυκούργος υἱὸς τοῦ Λυκόφρονος, ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τῷ 396—393 π. Χ. Ἐπίσημος, ὡς ῥήτωρ καὶ πολιτικός, διὰ τὸ ἀφιλοκερδὲς, τὸ εὐσταθὲς καὶ ἔντιμον τοῦ χαρρακτῆρός του, καὶ τὴν δικαιοσύνην του. Ἀνῆκε μετὰ τοῦ Δημοσθένους εἰς τὴν ἀντιμακεδονικὴν μερίδα, καὶ ἠγωνίσθη ὑπὲρ τοῦ καλοῦ τῆς πατρίδος του. Τῷ 335 π. Χ. ἀπήτησε τὴν παράδοσιν αὐτοῦ ὁ Ἀλέξανδρος (ιδ. § 65), ἀλλὰ διὰ τῶν παραστάσεων τοῦ Φωκίωνος ἐσώθη. Φαίνεται ὅτι ἀπέθανε τῷ 329 καὶ ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ· ἡ ἀρχαιότης ἐγίνωσκε 15 λόγους, ἐξ ὧν ἡμῖν μόνον ὁ κατὰ Λεωκράτους ἐσώθη. Ἦν δὲ ὁ Λυκούργος κατὰ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασέα: «διαπαντὸς αὐξηητικός καὶ διηρημένος, καὶ σεμνός, καὶ ὅλος κατηγορικός, καὶ φιλαλήθης, καὶ παρρησιαστικός, οὐ μὴν ἀστείος, οὐδὲ ἡδύς, ἀλλ' ἀνγκαλῆος.»

65. *Δημοσθένης*, ἦν Παιανιεὺς τὸν δῆμον, υἱὸς Δημοσθένους πλουσίου ἐργοστασιάρχου. Ἡ μήτηρ του Κλεοβούλη κατήγετο ἐκ τοῦ ἐξορίστου Ἀθηναίου Γυλίππου γήμαντος ἐπίσημόν τινα Ἑλληνίδα ἐν τῷ Κιμμερίῳ Βόσπορῳ, ἀλλὰ νέα μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς, ἣν συνεζεύχθη ὁ Δημοχάρης, ἐπέμφθη εἰς Ἀθήνας. Ἐγεννήθη δὲ ὁ Δημοσθένης πιθανῶς τῷ 384 π. Χ. Ἐπταέτης ἀπώλεσε τὸν πατέρα του, ἡ δὲ μήτηρ, εἰς ἣν ἔμεινεν ἡ ἀγωγή αὐτοῦ καὶ τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς, ἐφρόντισε μὲν νὰ δώσῃ τὴν προσήκουσαν παιδείου εἰς τὸν υἱόν της, φαίνεται ὅμως ὅτι ἀπέτρεψε τὸν ἀσθενῆ παιῖδα πάσης σωματικῆς ἀσχήσεως, ὅθεν καὶ ἐν τῷ σχολείῳ ἀπεδόθη καὶ ἔμεινεν αὐτῷ καθ' ὅλον τὸν βίον τὸ ἐπονειδιστὸν ὄνομα Βάταλος, σημαῖνον πιθανῶς ἀνθρωπὸν μαλθακόν. Ἀλλὰ πικροτέρᾳ καὶ ἀναξία ὑπῆρξεν ἡ διαγωγή τῶν ἀσυνειδήτων κηδεμόνων του. Οὗτοι

δὲν ἔλαβον μόνον ὅ,τι ὁ ἀποθανὼν ἐγκατέλιπεν αὐτοῖς διὰ τὴν κηδεμονίαν, ἀλλὰ διεχειρίσθησαν καὶ τόσον ἀπατηλῶς τὴν πλουσίαν κληρονομίαν, ὥστε ἡ ἐκ 44 ταλάντων περιουσία, ἥτις εὐσυνειδήτως διαχειριζομένη ἐν διαστήματι 10 ἐτῶν τοῦλάχιστον ἤθελε διπλασιασθῇ, ἡλαττώθη ἐπὶ τέλους καὶ ἔμεινε πλέον τοῦ ἐνὸς μόνον ταλάντου. Ὅτε ὁ Δημοσθένης ἐγένετο ἐνηλιξ, ἐνεκάλεσεν αὐτοὺς εἰς τὸ δικαστήριον πολλάκις, καὶ ὁ Ἀφοβος, ὁ ἕτερος τῶν κηδεμόνων, κατεδικάσθη, ἀλλὰ νέει συκοφανταίᾳ κατέστησαν ἀνεκτέλεστον τὴν ἀπόφασιν, ὥστε ὁ Δημοσθένης, ἀπειρηκὼς ἐκ τῆς μακρᾶς διζδικασίας καὶ εἰς τὸ ὀλίγον ἀρκεσθεὶς, ἀπέστη. Εὐθὺς λοιπὸν ἐκ παιδῶν ὁ βίος τοῦ ῥήτορος ὑπῆρξεν ἀνιάρως, διότι καὶ ὑπὸ τῶν πλησιεστάτων αὐτοῦ συγγενῶν ἐλυστεύθη ἀναιδέστατα, καὶ ἐχθρὸς ἐγένετο πρὸς ἰσχυροὺς. Ἀσθενέστερος χαρακτήρ ἤθελε καταβληθῇ ἴσως, καὶ ἤθελεν ἀπολεσθῇ ἥττον εὐγενῆς ψυχῇ καὶ κοινὴν ἔχουσα φιλαυτία· ἀλλ' ὁ Δημοσθένης ἐξῆλθεν ἀβλαβῆς τὴν ψυχὴν ἐκ τῆς δεινῆς δοκιμασίας, συνάμα δὲ διάπυρον τρέφων ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ πλήρης φλογεροῦ μίσους κατὰ τοῦ ἀδίκου καὶ κακοῦ, ἀπηλλαγμένος πάσης νεανικῆς φαντασιοκοπίας, πλούσιος ἐμπειρίας καὶ γνώσεως τῶν ἀνθρωπίνων, αὐτοτελὴς ἐν λόγοις καὶ ἔργοις, καὶ ῥήτωρ καλῶς ἐπιστάμενος τὴν ἀποστολὴν του.

Ὁ Δημοσθένης ἐσπούδασε τὴν ῥητορικὴν παρὰ Ἰσαίῳ τῷ Χαλκιδεῖ, οὗ ἔχομεν 44 λόγους περὶ κληρονομίας, γεγραμμένους δι' ἄλλους. Εἶνε δὲ πολὺ πιθανόν, ὅτι οὗτος ὑπεστήριξε τὸν Δημοσθένη εἰς τὴν κατὰ τῶν κηδεμόνων αὐτοῦ δίκην, καὶ ἰδίως ἐβοήθησεν αὐτῷ εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ἀφορώντων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην λόγων. Ὁ Δημοσθένης φαίνεται ὅτι ἐπὶ πολλὰ ἔτη, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐνηλικιότητά του, προσέλαβεν αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του, καὶ ὁ Ἰσαῖος, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, εἰδήμων τοῦ ἀττικοῦ δικαίου, καὶ διδάσκαλος τοῦ δικανικοῦ

λόγου, ἀφιέρωσε τὸν χρόνον τοῦτον ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ φιλομαθοῦς καὶ εὐφυοῦς μαθητοῦ του· βεβαίως ὁ Ἰσαῖος ὥς πρὸς τὰ τοῦ βίου ἦτο πρακτικώτερος τοῦ περιφημοτέρου Ἰσοκράτους, ὅν, ὥς φαίνεται, ὁ Δημοσθένης δὲν ἤκουσεν, ἐσπούδασε δὲ μόνον τὰ συγγράμματά του. Καὶ πρὸς τὸν Πλάτωνα ἐπίσης δὲν ἀνεστράφη, τὸ δὲ προσφιλὲς αὐτῷ σύγγραμμα, ὅπερ, ὥς παραδίδεται, ὀκτάκις ἀντέγραψε καὶ ἀπεμνημόνευσεν, ἦτο ἡ ἱστορία τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου τοῦ Θουκυδίδου. Ἀλλὰ τὸ μεγαλόφρον τοῦ ἀνδρός, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐξιστορουμένης ἐποχῆς ἐδέσμευσαν τὴν ψυχὴν τοῦ νεανίου ἐπίσης, ὅπως τὸν μετὰ ταῦτα πολιτικὸν καὶ ῥήτορα ἡ ἐνέργεια τῆς παραστάσεως καὶ ἡ ἐφευρετικὴ ἐν τῇ ῥητορικῇ διαλεκτικῇ δύναμις καὶ ἡ ἐμβριθὴς ἔκφρασις. Ἀλλὰ πόθεν νὰ πορισθῇ τὰ μέσα, καὶ τὴν πολλοῦ τιμωμένην διδασκαλίαν νὰ πληρώσῃ, καὶ εἰς τὴν διατήρησιν τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ νὰ ἐπαρκέσῃ, καὶ τέλος νὰ ἐκτελέσῃ τὰς δαπανηρὰς λειτουργίας, ὧν καὶ πολλὰς ἀνέλαβεν ἐκουσίως; ἐγένετο λογογράφος, ὃ ἐστίν, ἔγραφε λόγους δι' ἄλλους, ἐκτῆσατο φήμην καὶ περιουσίαν καὶ προσήγγισεν ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὸν σκοπὸν του, τὴν πολιτικὴν ῥητορικὴν. Διηγοῦνται περὶ τοῦ περιφήμου κοινοβουλευτικοῦ ῥήτορος Πίτ (Pitt), ὅτι πρότερον ἐφοίτα εἰς πάσας τὰς δικαστικὰς συνεδριάσεις καὶ συλλόγους, καὶ τὰς ἀγορεύσεις διεξήρχετο πάλιν οἱκοὶ καὶ ἐπεσκόπει διεξοδικῶς κατ' ἀμφοτέρω. Τὸ αὐτὸ λέγει ὁ Πλούταρχος περὶ τοῦ Δημοσθένους. Περιζήτητος λογογράφος ἐν Ἀθήναις, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ εὐφυΐαν, γνώσεις, ἀσκήσιν καὶ πεποίθησιν. Ὁ Δημοσθένης κατεῖχε πάντα ταῦτα ἐν ἡλικίᾳ, καθ' ἣν συνήθως ἄλλοι ὁμήλικες διάγουσι τὸν βίον ἐν διασκεδάσεσιν· ἡ ἀνάματος αὐτοῦ ἐπιμέλεια ἤγειρεν αὐτὸν πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἐκ τῆς κλίνης, ὥστε οἱ ἐχθροὶ του ἔσκωπτον αὐτὸν ὅτι οἱ λόγοι του ἀνέδιδον ὀσμὴν

λυχνίας. Ἐκ τῶν λόγων, οὗς σήμερον ἔτι ἔχομεν ὑπὸ τὸ ὄνομά
 του, καίτοι μόνον τὸ μεγαλείτερον αὐτῶν μέρος ἀνήκει αὐτῷ,
 εἶνε (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ὅ ἐπιτροπικῶν λόγων,
 τῶν ἀφορώντων τὴν ἑαυτοῦ περὶ κληρονομίας ὑπόθεσιν) τριά-
 κοντα λόγοι δικαστικοὶ ἰδιωτικοί, περίπου δώδεκα λόγοι δικα-
 νικοὶ δημόσιοι, ἐν οἷς καὶ ὁ κατὰ Μειδίου. Χαρακτηριστικὰ
 διὰ τὸν Δημοσθένη εἶνε, ὅτι ἐκτὸς ἐνὸς ἢ δύο λόγων πάντες
 οἱ ἄλλοι δικανικοὶ αὐτοῦ λόγοι ἐγράφησαν διὰ κατηγοροῦς,
 ἐνῶ τοῦναντίον οἱ πλείστοι τῶν λόγων τοῦ Κικέρωνος εἶνε
 πρὸς ὑπεράσπισιν. Αὐτὸς δὲ ὁ Δημοσθένης προσωπικῶς προσῆλ-
 theoretical θεν εἰς τὸ δικαστήριον τῷ 344 ὡς συνήγορος τοῦ Κτησίππου
 κατὰ τοῦ Λεπτίνου καὶ ἐπολέμησε τὸ προβούλευμα τούτου,
 δι' οὗ ἐζητεῖτο ἡ ἄρσις πάσης ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς εὐεργέτας
 ἀπονεμομένης ἀτελείας πρὸς ὄφελος τοῦ τότε ἀπόρου τα-
 μείου· διότι αὐτῷ ἀνώτερον παντὸς ἦτο ἡ μεγαλοπρέπεια
 τῆς πολιτείας.—Ἐν δὲ βῆμα ὑπελείπετο αὐτῷ, ὅπως ἐκ τοῦ
 δικαστηρίου παρέλθῃ ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦ ῥήτορος, καὶ ὁ Δημο-
 σθένης ἐφαίνετο ἥκιστα κατάλληλος ὡς δημόσιος ῥήτωρ. Τὸ
 νὰ γεῖνῃ καταληπτὸς εἰς ἑξ ἢ καὶ πλείονας χιλιάδας ἀκροα-
 τῶν ἀπῆτει φυσικὴν ἰσχύν, ἧς ἐστερεῖτο ὁ Δημοσθένης. Ἡ
 φωνὴ του ἦτο ἰσχνή, ἡ ἀναπνοὴ του βραχυαία, δὲν ἠδύνατο
 δὲ νὰ προφέρῃ καθαρώς τὸ στοιχεῖον ρ. Πρὸς τοῦτοις δὲ ἡ
 στάσις τοῦ σώματός του καὶ ὁ σχηματισμὸς ἦσαν ἀνεπιτή-
 δεα, αὐτὸς δὲ περιδεὴς ἐνώπιον τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἦτο
 ἔτι εἰς κατάστασιν νὰ ἐκφράσῃ καθαρώς καὶ σαφῶς τὰ βα-
 θέα τῆς καρδίας του αἰσθήματα, καὶ τὰ δαψιλῆ αὐτοῦ νοή-
 ματα. Οὐδὲν θαυμαστόν· ἂν φαντασθῶμεν τὴν ἐκ διαφόρων
 ἀνθρώπων ἐκκλησίαν, τὸν δεσπόζοντα δῆμον πλήρη μεσημ-
 ερινῆς ζωηρότητος, εὐεπίφορον εἰς ἄκακρον μετριότητα, εὐε-
 ρέθιστον καὶ ἄμετρον εἰς τὸ σκώπτειν, κακῶς εἰθισμένον ὑπὸ
 ἐξόχων ὑποκριτῶν καὶ ῥητόρων, πρέπει νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι

ἐχρειάζετο μείζον, ἢ ἡ δύναμις τοῦ Περικλέους, ὅπως διοικῆσθαι διαρκῶς τὸν δῆμον τοῦτον διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου.

«Μόνον ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Δημοσθένης, λέγει ὁ Raumer, κατενόησαν ἀληθῶς τὴν δημοκρατίαν καὶ οὐδέποτε δι' αὐτὴν ἀπεθαρρύνθησαν. Ἀμφότεροι ἐγνώρισαν τοὺς Ἕλληνας τῆς ἐποχῆς τῶν». Ἐν τῇ ψυχῇ δὲ τοῦ Δημοσθένους ἐνέπεσεν ὁ ἐνθουσιαστικὸς σπινθήρ, ὅτε νεανίας ἤδη οὗτος ἤκουσε τοῦ ῥήτορος Καλλιστράτου, νικῆσαντος ἐν τῇ περὶ Ὀρωποῦ δίκῃ καὶ Θυμυασθέντος. Μετὰ ταῦτα, ὅτε ὁ Δημοσθένης ἴστατο ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δόξης του, ἔλεγεν ἐρωτώμενος ὅτι οἱ μὲν τοῦ Καλλιστράτου λόγοι ἀρέσκουσιν αὐτῷ ἀκουόμενοι, οἱ δὲ ἰδιεοὶ του ἀναγινωσκόμενοι, σημαίνων διὰ τούτου τὴν ἰσχὺν τῆς ῥητορικῆς ἀπαγγελίας, τὴν ὑπόκρισιν, ἣν αὐτὸς ἐκάλει τὴν πρώτην καὶ δευτέραν καὶ τρίτην ἐν τῇ ῥητορικῇ, καὶ ἥς πρὸς ἀπόκτησιν ἀρρήτους κατέβαλε πόνους, ὥστε ἐκπληττόμεθα ἀναγινώσκοντες τοὺς πολλοὺς καὶ ἐπιμόνους αὐτοῦ ἀγῶνας, μέχρις οὗ τέλος, πρὸς θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του, κατάρθωσε τοῦτο ἐντελέστατα. Μόλις δὲ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἰδέαν περὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀπαγγελίας ταύτης, ἂν ὡς βοηθὸν λάβωμεν τὴν ἀναλογίαν τῆς τραγικῆς παραστάσεως. Μόλις δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὴν ἰσχὺν ἐκείνην καὶ τὴν ἐπίκλασιν τῆς φωνῆς, δι' ἧς ὁ Δημοσθένης ἐν μεγάλαις περιόδου δις τὸν τόνον μετριάζων καὶ δις αὐτὸν ἐξογκῶνων ὡς θύελλαν, ἀπνευστὶ περιελάμβανεν ἅπαντα τὰ ἀνθρώπινα αἰσθητά. Καίτοι δὲ πανταχοῦ τῶν λόγων του ἐπικρατεῖ ἡ ἠθικὴ δριγῆ, ἐκρήγνυται ὅμως αὕτη, ὡς ἀστραπή, τόσῳ θυελλώδης καὶ εὐμετάβολος, ὥστε μόλις πρότασίς τις ἐκφέρεται, ὡς ἡ αὐτὴ προσεχιστάτη, καὶ εὐθὺς αἱ καθ' ἑκάστον ἐννοεῖται συχνάκις ἀπαιτοῦσι τὸν ποικίλον αὐτῶν τονισμόν, οὕτως, ὥστε ὁ ἀκούων συναρπάζεται ὑπὸ πάντων τῶν αἰσθημάτων τῆς εἰρωνείας, μίσους, δριγῆς, ὑπερηφανείας καὶ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

[illegible]

ΚΟ

Κόπλος, Β.

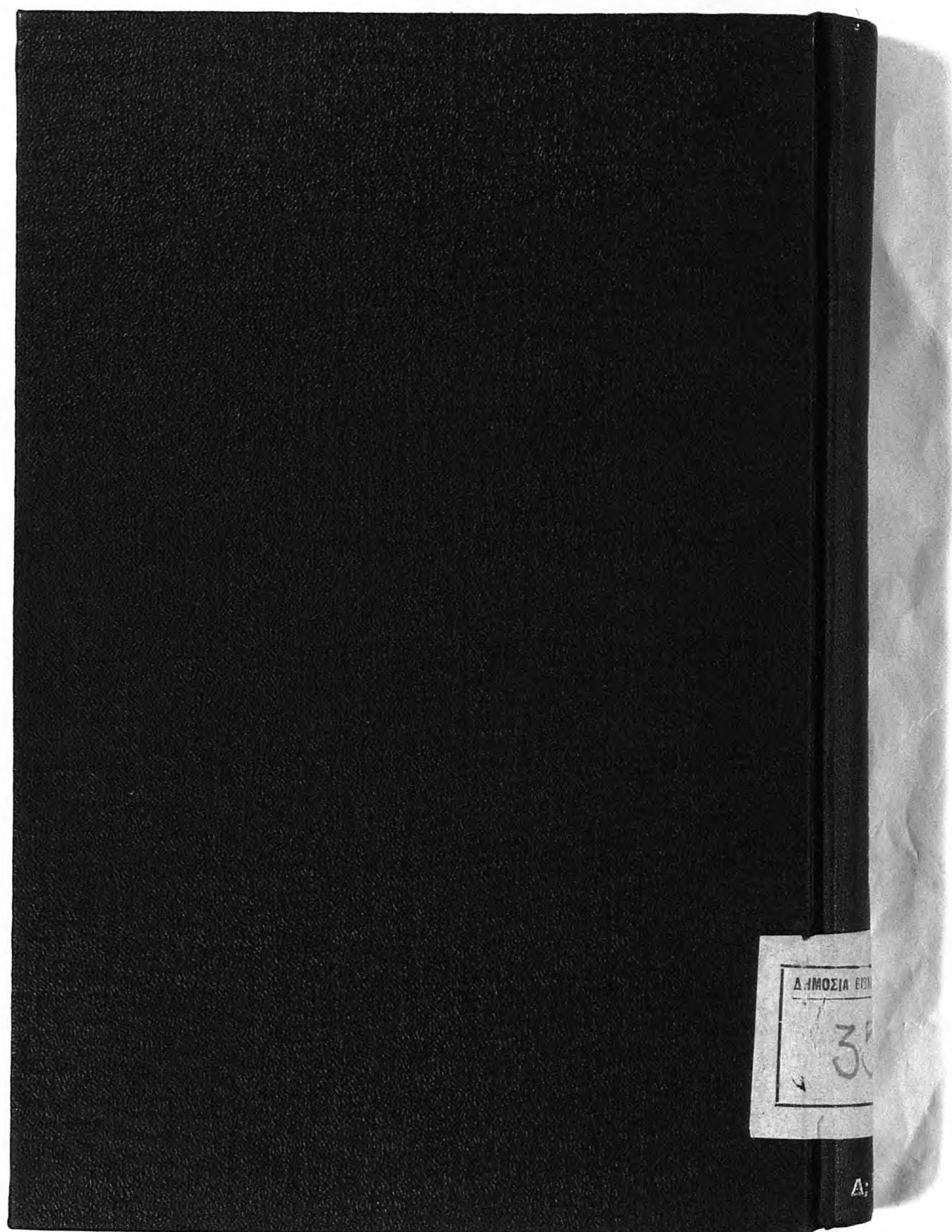
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ ΕΓΧΕΙ.

ἀριθ. χρ. 354

Ἡμερομηνία
ἐπιστροφῆς

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟΝ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας